

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2021
5

Darvasi László prózája | Esteró István, Polgár Anikó,
Szálinger Balázs versei / Biró Annamária, Gordana–Nicoleta
Peici, Zsolnai György, Florinel-Ionel Oprescu, Tóth Károly
tanulmányai | Drăgan Mirel és Victor Drujiniu képregénye
Kritikák Székely Örs, Biró Tímea, Szercey Szabolcs, Mellár
Dávid, Kellerwessel Klaus és Kopriva Nikolett könyveiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Új folyam, 20. évfolyam

Szerkesztők:

Demus Zsófia (*képregény*), Makkai T. Csilla (*Idegen horizontok*),
Pataki Viktor (*tanulmány*), Vass Norbert (*kritika*),
Vincze Ferenc (*főszerkesztő*), Zsávolya Zoltán (*szemle*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, Csillag István, Zahari István, Zsolnai György

Olvasószerkesztő:

Szenkovics Enikő

Korrektor:

Kovács Emőke

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1072 Budapest, Akácfa u. 20.
Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif.szerk@gmail.com
www.szepirodalmifigyelo.hu

Szerkesztőségi titkár: Császár Irma Tímea

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Zelnik Péter

Megjelenik minden második hónap végén
Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

Agria, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Búvópatak, Confessio,
Credo, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Hévíz, Híd, Hitel, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Országút, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, Prae, Sikoly,
Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Szőrös Kő, Tekintet, Tempevölgy, Tiszatáj,
Új Forrás, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely, Vigilia, Zempléni Múza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: Érdi Rózsa Nyomda Kft.

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke
ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Szálinger Balázs: <i>Mikes Kelemenék ajándékot kapnak hazulról</i> (Székelyföld, 2021/8.)	3
Szabó Dárió: <i>Víz</i> (Ezredvég, 2021/4.)	4
Kalász István: <i>Fizetésnap</i> (www.ujiras.hu, 2021/8.)	5
Szilágyi-Nagy Ildikó: <i>A futár</i> (Tiszatáj, 2021/7-8.)	6
Szalay Álmos: <i>Évforduló</i> (Apokrif, 2021/2.)	10
Eszteró István: <i>Parfümök kikötőjében</i> (Látó, 2021/7.)	11
Polgár Anikó: <i>Igazgyöngy, hús, Kleopátra</i> (Kalligram, 2021/7-8.)	13
Darvasi László: <i>Halhatatlanok</i> (Tempevölgy, 2021/2.)	14

■ TEMESVÁR

Biró Annamária: <i>A, Temišvar!</i>	25
Gordana-Nicoleta Peici: <i>Temesvár, az időn és kultúrákon átívelő híd</i>	38
Zsolnai György: <i>Nyomokban identitást tartalmazhat</i>	55

■ KÉPREGÉNY

Victor Drujiniu és Mirel Drăgan: <i>Temesvár</i>	64
--	----

■ IDEGEN HORIZONTOK

Florinel-Ionel Oprescu: <i>Temesvár globalizmusa három költő munkásságában</i>	70
Tóth Károly: <i>Önigazoló pokoljárás</i>	84

■ KRITIKA

Szirmai Panni: <i>Testek zenéje</i> (Székely Örs: <i>Ostinato</i>)	93
Szűcs Anna Emília: <i>Egy maraton lélektana</i> (Bíró Tímea: <i>Hosszú</i>)	98
Codău Annamária: <i>Hogyan válik szét, ami összetartozott</i> (Szercey Szabolcs: <i>Plüssbolygó</i>)	103

Kovács Edward: <i>A testesültség adománya</i> (Mellár Dávid: <i>Vagy valami egészen más</i>)	108
Kovács Dominik – Kovács Viktor: <i>„Véreből anarchia virágzik”</i> (Kellerwessel Klaus: <i>A 77 fejű herceg éneke</i>)	114
Császár Irma Tímea: <i>Dinamikus feszültség szabadversekben</i> (Kopriva Nikolett: <i>Amire csak a fák emlékeznek</i>)	119

■ REPERTÓRIUM

2021. július–augusztus (Zahari István)	124
Számunk szerzői	144

Lapszámunk borítója Victor Drujiniu képének felhasználásával készült.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap, Emberi Erőforrások Minisztériuma,
Nemzeti Együttműködési Alap

A Szépirodalmi Figyelő Alapítvány tevékenységet támogatja:
Fidel Coffee Kft., Dover Nyelvi Centrum

SZEMLE

Szálinger Balázs

MIKES KELEMENÉK AJÁNDÉKOT KAPNAK HAZULRÓL

Kiáltoznak, nyissuk ki a kaput,
Plató földet hoztak Magyarországról.
Egy bolond rajongónk küldte, csak úgy,
Mert emlékünkkel meghitt viszonyt ápol.

Jó urammal állunk az udvaron,
Nemes ajándék. Poros lett a lábunk,
Bár viszonzozhatnánk! Szétoszthatom,
Mondja uram, vagy mondd meg, mit csináljunk.

Nem bánthatjuk meg, ez új nemzedék.
A történelem egy sor szép hazugság,
Amiben minden paraszt egyetért,
Mondja uram, s fölemeli az ujját:

Nem messze tőlünk már kamaszodik
Egy világváros, majd az takarít.

Székelyföld, 2021/8.

Szabó Dárió

VÍZ

Úgy teszek, mintha óceán lennék.
Buborékot beszélek, sóra gondolok
és hajóroncsokat lélegzek. Az időről
nem veszek tudomást, azt a terhet
az áramlatokra hárítom. Kontinensekre
gondolok, amiket fogva tartok – sokat
könyörögnek a szabadságért, de bűneiket
belém szórták. A Mariana-árok fölött
automata tengeralattjárókat ringatok,
vascsikorgó hangon elhazudom nekik a
bolygó történetét, hogy a túloldalon majd
álmodni tudjanak. Már nem sodródok
a zátonyok és a szigetek között, inkább
a gyerekkoromra gondolok – akkor
tanultam meg, hogy a titkok térhez
kötöttek. Egy ideje dalolászni szoktam.
Egy rég elveszett matróz sapkájáról
dúdolok – még emlékszem, az arca
skarlátvörös volt és jéghideg, ahogy
öklendezett bennem. Rángatózni kezdett,
majd összehúzódott, megmerevedett,
aztán elernyed: ilyen a test, ennyit bír.
Foszlásnak indult a sziláscetekkel együtt,
mint egy álomkép, amit elfelejtek,
mielőtt elhibázom a partra vetést.

Ezredvég, 2021/4.

Kalász István

FIZETÉSNAP

Kedvesem ha jössz haza
hozz kenyeret vaját bort
meg hordozható festményt
olyan hídról amin az igazság korlátan áll
és olvasószemüveget hogy lássam
tenyeremben maradék életünket és
kell még homályos háttér magas feszültség
fölött átdobható szívbe elem háborús film
alá szerelmes felirat kéne még az életbe só meg
számadás sötétebb őszre szél mi szembe
fúj az utcán ha tőled elmegyek és hozz ha
van előre csomagolt havat amiben kulcsomat
elveszítem majd de nem fagynak emberek
a cédét a győzelmi dalokkal kidobtam vegyél
cérnakesztyűt mivel isten arcát
megsimítom majd ha jön az ideje
és este menjünk hozzuk el együtt
bárányát majd megy előttünk ő
vezet minket haza.

www.ujiras.hu, 2021/8.

Szilágyi-Nagy Ildikó

A FUTÁR

A névtelen, de megjegyezhető arccal hetente legalább egy-két alkalommal megjelenő futárok számára Ani kétszázásokat tartott készleten. Ha nem volt kétszázasa, akkor kisebbet nem adott, inkább ötszázast. Úgyis előfordult, hogy nem volt otthon, és így a kézbesítésért cserébe nem tudott borraivalót adni. Ilyen alkalmakra kipróbálta azt a módszert, hogy a postaládára készítette a borraivalót, de a pénz rendszerint eltűnt, mire a futár megérkezett, főleg, ha közben az iskolások reggel és délután, menet és jövet is elhaladtak a ház előtt. Ki tudna ellenállni a talált pénznek? Bár telekhatáron belül volt a postaláda, és a gyerekek tudták, hogy a pénz nem az övék, találnak nyilvánították. Ani, miután egyszer tanúja volt, hogyan kerülnek a kikészített borraivalók olyan kezekbe, melyekbe nem szánta, beszüntette a módszert, és inkább következő alkalommal duplázta a pénzt.

A borraivalóért-e vagy másért, nem tudni, de Ani viszonya a futárokkal még a felhőtlenebbnél is napsütésesebb volt. Ha megtudta, hogy a csomagját két kedvenc futárja valamelyike fogja hozni, megnyugodott az átvétel felől.

A mindig mosolygós, harmincas futár a GLS 70 B autón általában bejelentés nélkül hozta a csomagot akkoriban, amikor Ani férje még élt.

– Nem telefonálok, mert te úgyis mindig itthon vagy – mondta.

– De ha egyszer mégsem? Akkor megint ki kell hoznod.

– Kihozom szívesen. Bárcsak mindenkinek ilyen jól lehetne csomagot kézbesíteni! – mondta a futár. – Legtöbben leszarják, hányszor jövök ki vele, sőt, sokan már el is felejtették, hogy rendeltek egyáltalán valamit! Hát nem azért rendel az ember, mert szüksége van a holmira?

Máskor a csomag átadása után még a kutyák felől érdeklődött, milyen fajták, mennyi idősök, és hasonló általánosságok. Évekig hordta a mindenféle szükséges holmit Aninak, a vetőmagtól az arckrémen át a teáig, majd eltűnt.

– Vajon szakmát váltott, vagy más lett a munkaköre? – tündődött Ani. Évekkel később, amikor egy barátja futár lett, még nagyobbra értékelte a kedves kézbesítést és a rövid beszélgetéseket, mert megtudta, hogy a futárok nagyon sietnek. Néhány másodperc is számít, mert ha

végeztek az aznapi saját csomagjaikkal, rendszerint még újabb körre küldik őket a fennmaradó egy órában. A kis plusz munka pedig minimum két-három órát vesz igénybe, így a legügyesebbek is csak tíz óra alatt teljesítik a nyolcórás munkaidőt.

A Posta csomagos szolgáltatásával nem indult ilyen felhőtlenül a viszony. A szép arcú, fehér bőrű, fiatal futár akkor ült fel a postásautóra, amikor Ani a faluba költözött. Sosem mosolygott, mindig flegmán adta át a csomagot, és sokszor nem sikerült az első kézbesítés, pedig Ani otthon volt. Ani sosem értette, ez hogyan lehetséges, de sokszor csak cetlit talált a postaládában, pedig a furgont nem is látta. A tizenegy év alatt sokat változott a viszony, de Ani nem tudta tetten érni, hogyan is kezdődött.

– Talán akkoriban, amikor a férjem meghalt – gondolkodott Ani, majd rajtakapta megint magát, hogy magában nem Gézaként emlegette a néhai férjét, hanem csak „néhai férj” – vagy „férjként”, így, az elszemélytelenítéssel akarva eltávolítani magától az emléket. Közben a futár megemberesedett, pocakos lett, különböző szakállviseleteket próbált ki, és jeggyűrűt kezdett viselni. Fokozatosan lett egyre barátságosabb, de Ani fel tudott idézni egy eseményt, amikor neki feltűnt a dolog. Valamelyik webáruházban véletlenül a régi albérlete címe maradt meg kézbesítési címnek, és rosszul volt címezve a csomag. A futár telefon és kérdés nélkül az új lakhelyére hozta. Amikor Ani átvette a csomagot, megjegyezte:

– Jé, rossz a címzés!

– Igen – mondta a futár –, én is néztem, mondom, nem is itt laksz már!

– Kösz! – mondta Ani, és elbúcsúztak. Később jutott eszébe, hogy milyen különös, hogy követi a futár a költözködéseit. Elkezdte érdekelni, mit tud róla még a fiú, és felfigyelt pár dologra. Egyszer például megkérdezte a futár, hogy halad az építkezéssel.

– De honnan tudta, hogy építkezem? – találgatta Ani, majd pár hét múlva még jobban elcsodálkozott, amikor a futár megjegyzést tett az épülő házára:

– Arra jártam a Gesztenye utcában, látom, felkerült a tető. Szép lesz! – mondta a futár kissé ügyetlenül, Ani pedig azon gondolkodott, honnan tudta, hogy a ház hol van. Sosem derült ki. Az is rejtélyes volt Ani számára, hogy bírja valaki tizenegy évig egy cégnél, és eleve futárként. A munka sok és hajszás, a fizetés alacsony, a borralaló kevés.

Legnagyobb meglepetés a Dibár Autó futárja volt. Ő volt az egyetlen, aki bemutatkozott Aninak. Nem mintha Ani bármilyen autóalkatrészt is rendelt volna, de az egyik albrétletében a tulaj mindig arra a címre rendelt, így a csomagok nagy részét Ani vette át, ami külön bosszantotta, ha éjszakás volt előtte, és többször pizsamában és morcosan botorkált ki az autóhoz, mert Dibár Sanyi – csak így szerepelt Ani telefonjában – lelkiismeretesen kikézbcsítette az alkatrészeket, és addig dudált, amíg valaki, bárki, akár a szomszéd, ki nem jött, és át nem vette a csomagot. Miután Ani elköltözött, egyszer csak csörgött a telefon, „Dibár Sanyi”.

– Szia! Már nem lakom ott – mondta Ani rögtön, örömmel.

– Tudom, már azóta voltam többször. Csak azért hívlak, hogy sokkal jobb volt neked átadni a csomagokat. A főbérő egy sárkánygyík!

– Aha.

– Van kedved eljönni kávézni? – kérdezte Dibár Sanyi, és Aninak kedve akár még lett is volna, de ideje annál kevesebb, így nem tudott élni a meghívással.

Egy időben rengeteget változtak a futárok, és ezért Ani megörült, amikor újra állandósult egy arc az egyik futárautón. Mégis jobb, ha hetente ugyanaz az ember hozza a csomagot, már tudja, hogy nincs csengő, ismerik egymást a kutyákkal, így be meri vinni az árut, ha Ani házon kívül van, ha pedig otthon, akkor is jobb ismerős emberrel érintkezni, gondolta Ani. Tavasszal jött az új futár, és rögtön kis társalgással nyitott:

– Te is most füvesítettél? Én is most vetettem nálam. Kíváncsi vagyok, kikel-e – és hasonló apróságokkal folytatta. Ha Ani nem volt otthon, már kérdés nélkül a terasz megfelelő pontján hagyta a csomagot, pedig a kutyák biztosan felugráltak rá.

Egy délután Ani és a futárautó egyszerre értek a ház elé.

– De jó, hogy még elértelek! – mondta Ani.

– Igen. De úgyis bementem volna a csomaggal, ha nem vagy itthon – válaszolta a futár a GLS 70 C autóból, kiugrott, kikereste a csomagot, majd így búcsúzott el Anitól, elgondolkodó arccal:

– Mi lenne, ha egyszer csomag nélkül mennék be?

Ezen Ani is elgondolkodott, annyira, hogy még Bélának is elmesélte, amikor következő héten a teraszon szirupos bodzaszörpöt ittak, és ananászos töltelékű Boci csokit ettek.

– Dehát mit akart ezzel mondani? – rágódott Ani a témán.

- Semmit, kicsi babám.
- De akkor minek mondta?
- Mi, férfiak, beszélünk összevissza, de legtöbbször az nem jelent semmit – mondta nyugodtan Béla, és bekapott még egy csík csokit.

Tiszatáj, 2021/7-8.

Szalay Álmos

ÉVFORDULÓ

Zöld függönyöm mögött lapozgattam,
mikor hozzám ért az utánad jövő idő
szaga – milyen lomha lesz. Hiányos:
kép a kerete nélkül. Érezni suhanását,
amint átlengsz az éveken. Most kék-fehér
pamut az ég, lent árnyéktalan kóválygássá
szelidül a tavaly órákig tartó séták körvonala.
A kutya hozzászokik mindenhez. Csak a
bűntudat, ugye.

Az utánad jövő idők nagy témája lesz:
hol vagy éppen, hol talál a reggel? Megfogadom:
nagy túrákba fogok majd, életmódváltás,
rendrakás, fel a hegynek: de ott sem leszel.
Majd azzal könnyíték magamon, hogy
erre gondolok: nem is téged kerestelek, nem.
A tűnt, hajnali csöndet kajtattam: mikor
kislisszantam mellőled kávéfőzést, de a félig
sötétben megtorpantam – megtorpantunk.

Együtt álltunk az idővel ágyadnál, és néztünk,
ahogy alszol.

Apokrif, 2021/2.

Eszteró István

PARFÜMÖK KIKÖTŐJÉBEN

Időszámításunk előtti kor illat-
tégelyéből árad annyi év
után is az egyiptomi, görög,
római hol nem volt szépeket
belengő varázs, Kleopátra
olívaolajban zöld, sárga, barna
színt idéző mirha, kardamom,
fahéj keverékéből álló
parfümje száll időkikötőkből,
amerre rejtélyes hieroglif-
hullám s múltcsiszoló feledés
nesztelen örvénye morajlik.
Ó, én kurta lét trónusán port
törlő királynőm, ki előtt eléggé
meg se hajoltam, ifjúság
vázája leheli ajkad aromáját,
köldököd izgató illatszeréhez
nem kellett ámbrabél, cibet-
macska, pézsmaszarvas mirigy-
váladéka, kamilla, jázmin,
tubarózsa lelkét se kirabolnom,
elég volt beszippantani
hőfödte csúcsokat citáló
mellbimbóid kényes légkörét,
nőszírom, vaníliahüvely,
szerecsendió se érne nyomába,
pazar plázák kerámiáira
balzsamozott csók illúziója,
míg felidézhetem széllel
flörtölő hajad daktilusait
szabályt rekkentő hagymás-
pörkölt, palacsinta cezúráival,
az ájult ünnepek izzadság-
szagán túl magányunkat

egymásba fűző illatrevüt,
mely tudja százféle mosoly,
csöndbehallgatás kémiáját
a nulla vegyértékű elszakadás
szakadéknak képletéig,
rothadó remény édeskés bűzét
is a per fumum = füst által
születő parfüm kikötőjében.

Látó, 2021/7.

Polgár Anikó

IGAZGYÖNGY, HÚS, KLEOPÁTRA

Kleopátra olvasztott gyöngyöket ivott.
Ecet marta szét az igazgyöngyöket,
jutott belőlük minden borospohárba.
Egyetlen lakomán elfolyt tízmillió sestertius.
A drágakövekkel kirakott, márvány éjjeliedények
belső falán évezredes, drága lepedék.
S ő, az istennő, az Ízisz-más is
csupa igazgyöngy: nemcsak nyakdísz,
hajkoronája, pupillája, körme, hanem
a sötét bőre alatt fehérén ragyogó húsa is.
A romlandót, a belső részeket a múmiából
ki kell majd kaparni úgyis. Miért ne legyen hát
a testben valami, ami ezeknél maradandóbb?

Kalligram, 2021/7-8.

Darvasi László

HALHATATLANOK*(regényrészlet)*

Farkasordító hideg volt. Már nem is kásásodott, rücskös, egyenetlen fehér mezővé állt össze a Duna. De nem a farkas üvöltött, hanem a városra rászakadó háború. Már a szovjeteké volt a Nemzeti Múzeum, a Berlin tér az egész zilált pályaudvarral. 1945. január 16-a volt, a hidak pusztulásának a napja. Rezső színművész úrnál húzták meg magukat, vagyis inkább itt ragadtak, nem lehetett hazajutni. Az lett volna csak a kalandos, átsétálni az utcáról utcára változó, aktuális frontvonalon. Rezsőnél a nagyszoba középső ablakát kiverte a légnyomás, süvített be a hideg, egy horgolt mellénnyel tömték be. Megboldogult édesanyám keze munkája. A férfi szemében megcsillant a könny, elfordult, a lány ne lássa.

Rezső a Vígszínház kevésbé értékelt, de azért közkedvelt színésze volt, népszerű volt az utcai kiülőn, a büfében az éjszaka legmélyén folyamodhatott hitelhez, a díszletmunkások művész úrnak, máskor rendező úrnak szólították, amely rang eléréséhez éppúgy kellett elhivatottság és isten áldotta tehetség, mint ahhoz, hogy a nagyszínpadon egy hiteles Tiborcot meg tudjon formálni. Még a paraszt se rágta úgy a szalonnabőrket, mint ő. Mindig volt nála egy pakli kártya, például. A körút lipóti oldalán lévő egyik bérházban élt, magányosan, néha magához invitálta a lányt. Amíg ő Rezsőnél időzött, a Behemót, akit már a színész is így nevezett, lent fújta a cigaretta felhőjét, szívta egyik szálát a másik után. Honnan volt annyi dohányja, rejtély. Volt az eljárásnak rendje. Ha a lány úgy egy óra múlva nem jött le a vendéglátójától, Behemót fölballagott érte, szelíden eltolta, esetleg odébb penderítette az útjába álló, esetleg ellenkezést is mutató férfiembert, odalépett a lányhoz, ráadta a kabátját, nem szólt, csak karolta, vitte. Az ilyen, kissé kellemetlen és modortalan eljárás nemcsak Rezsőre volt érvényes, hanem általában mindegyik látogatásra. Ferencvárosban is. Zuglóban. Budán, a Horthy Miklós úton. Vagy az iparos negyedben, nem messze a Nemzeti Színháztól, ahol ők is laktak. Meg kellett élni, nem? A lánynak voltak kuncsaftjai, akiktől kapott ezt-azt, nem mindig pénzt, néha zsírpapírba csomagolva karajt, szegyet vagy kockányi zsírt, kolbászt,

egyszer két szem igazi narancsot. Néhány úriember eltűnt, nem küldött üzenetet többé érte, nem hívta. Ilyen bizonytalan, keszekusza idők voltak, és ki ne lett volna tisztában azzal, hogy különösebb értesítések nélkül el-eltűntek az emberek, kifogynak az élet körforgásából, mint az olcsó füst, ha tárjuk az ablakot. Pardon, már itt se vagyok.

Olyan idők voltak, hogy az eltűntek annyira nem is hiányoztak. Egyrészt sokan tűntek el, másrészt a nem eltűntek leginkább azzal voltak elfoglalva, és ez igencsak erőt próbáló, sokoldalú foglalkozás volt, hogy ők maguk ne jussanak hasonló sorsra. Eltűnni meglehetősen könnyű volt. Nem eltűnni, maradni, fogódzkodni, túlélni mindennél bonyolultabb. Sokféle eljárásra, furfangra akár, gyávaságra, részvétlenségre, önzésre volt szükség, és ezért senki nem illetheti váddal a másikat. Aki eltűnt, talán tehet is róla, hogy így alakult. Nem kell föltétlenül beállni a sorba, hát nem? És azután, ha valaki előkerült, nem biztos, hogy a szerencséje számlájára írhatta, hogy visszatérhetett egykorvolt élete színhelyére, az ismert, otthonos díszletek közé. Jobb volt néha nem megkerülni, nem visszatérni. Jobb volt örökre elveszni, kiiratkozni.

Elvitték őket, az ő kuncsaftjait, az izzadós, kártyabajnok Kányát, a köhögős Lemberget, Rapauer urat, akinek divatos nyakkendőboltja volt a körúton, és legalább tíz éve ápolta mozgásképtelen és csak szemboogarával üzengető feleségét, ő meg annyira nem kérdezősködött utánuk.

Rezső, a színművész, jólelkű ember volt, csak szeretett sokat és részletesen beszélni. Fecsegett, locsogott, folyton a cirkuszi ügyelővel elszökött hitveséről mesélt, alig várta, hogy szóba hozhassa, hogy milyen megalázó, mert azért egy cirkuszi ügyelő, bármekkora is a bajusza, nem érhet föl egy vígszínházi alkalmazott művész szintjére, bokámhoz se, kérlek, és így volt ez ezen a napon is, amikor két, a lakásban töltött éjszaka után a lány annyira ráunt a férfi sirámaira, hogy a hirtelen támadt égi-földi ribillióban nem futott le vele a légmentes pincébe. Ez most nagyon közel bömbölt föl pedig. Szállt a hideg, fehér por, mint ha örökké így maradna. Pokol, nem? Azt mondják, dehogysis tűz az, semmi gyehenna, inkább fagy. Szelíden lengett a csillár. Bömböltek a szirénák, mint az állatok.

Mindjárt megyek, Rezsőkém, mindjárt.

Valaki jajgatva ordított a ház előtt.

Segítség!

Jóemberek!

Vidd le magaddal Behemótot, ott álmodozik a lépcsőházban, ha nem lőtték még agyon. Sűgd a fülébe, mindjárt repülök én is. Dehogysis

ment. Várt, míg eltűnt a vacogásba belesápadt Rezső. Szapora kopogással lefutott a lépcsőn, de nem kanyarodott a légópince felé, kilépett a kapun, ki a borzalomba. Éhes vagyok! Valami álmos, titokzatos erő kihúzta a ház elé, a szétlőtt, törmelékkel betérített utcára. Kőkupacok, vérfoltok, halottak. Bicegve elfutott mellette egy német katona, nyilván itt maradt, hátrahagyták, itt felejtették, mert a németek a budai oldalra fészkeltek be magukat, már fölrobbantották a hidakat, melyeknek a zaja olyan volt, mintha őrző vihar költözött volna le az égről. Ilyen hangok nincsenek. Hogy így döndüljön és sóhajtson valami, lehetetlenség. Éhes vagyok! Éhes! A rongyos ruházatú német katona futtában megtorpant, közel tolt csodálkozó, csupasz gyerekarcát, warum, warum, és aztán a puskáját a csövénél fogva botorkált tovább. A tus ütögette az úttestből kifordult köveket. A nyilasok néhány napja még lekísértek néhány embert a partra, aztán sebesen eltakarodtak, ezt egy öreg szabó adta hírül a pincében tegnap.

Elhordták az irhájukat a rohadékok!

Hát nem Elek bácsi beszélgetett velük mindig? Diskuráltak, nem? Lázás eszmecsere folyt, nem?

Pofádat befogod! Én mindig megtettem, amit lehetett. Itt mindenki kussolt. Ha én nem vagyok, most fele annyian sem röhögcsélnének itten.

Na, na, Elek bácsi! Ki szólt Elmerék érdekében, hogy ők is gyönyörködnének a téli Dunában!

Sikoltva hulltak a bombák, jajgatott a Duna.

Éhes vagyok, éhes vagyok!

Ott a jeges porban derengő Vígszínház, az álom, az epekedés, a csodálat, a némán tomboló vágy tárgya. Ott állt szemben a színház, ahová, elhatározta, egyszer rendesen be fog jutni, és nem csak kicsike üveg-jeleneteket fog játszani, melyekre még Sanyika, a jegyszedő néni se emlékezik, pedig Sanyika még a nagy Szomoró tündöklését is látta, aki most éhezik valahol. Bejut, helye lesz neki ott, és punktum. Állandó státusz, több ezer pengős fizetés, respekt! Nem csak szétszemetelt kisherepek, nem csak statisztanyomor, még hogy kenyérhéj Kleopátrának! Áll majd a reflektorok csóvafényében, és olyan csattogó, nem szűnő taps tör ki, bravó, bravó, bravó, mint ahogy a Kálvin teret ünnepli az aktuális géppuskarú. Belőnek egy ablakon, visszafröccsen a vér. Ezért ne leselkedj, drága kisfiam.

A rettentő hideg valóságos kupolát vont a kerület fölé. Állítólag a Kálvin téren harcolnak a legdühödtbben, házról házra törtek az oroszok, nem kímélnék semmit, senkit, veszélyesebb a pince, mint a padlás.

Maguk előtt hajtják az összefogdosott civileket. Ágyúkkal, tankokkal bombázzák egymást a felek.

Szegény Führer. Most biztosan rájga a kis kefebajuszát, Sztálin elvtárs meg már hűtteni a vörös csillagos pezsgőt.

Hallotta a közeledő repülő moraját. Óriási darazsak, takarta őket a füstös téli ég. És akkor elkezdődött.

Lehunyta a szemét, kinyitotta. Nem látta őket, csak számolt. Egy-kettő-három. Kapaszkodnia kellett. Nyolc bombát számolt meg, gyorsan hulltak alá. Láncos bombák voltak. Sikoltva érkeztek, mintha szakadékba esett nők lettek volna. Nyolc hasonló robbanás követte egymást, testvérei a másíknak, a színház kupolája pedig hatalmas recsegéssel és ropogással szakadt alá. Hátul, észak felé, az újlipóti gyárnegyedet lángok fűrosztótték. Égett a Lőportálduló. Biztosan lángra kaptak a malmok, a Pozsonyi út távolabbi oldalában zümmögő, sercegő villanytelep.

Majd napokig világlanak az épületek, itt több a gyúlékony anyag, az olaj, gáz, benzin. A pesti bérházakat is hogy kivilágította a decemberi bombázás, néhány épület még szilveszterkor is világított, parázslottak a régi, békebeli bútorok, tiroli asztalkák, angol komódok és a súlyos tölgyfa tálalók. Meg az ócskásnál beszerzett kisasztalok, keretágyak, székek, zsámolyok. Tudnivaló, hogy a ruhásszekrény lángol a legjobban. Nyilván az őszi és a nyári kabátkák miatt, és hát a nercbundák, a nyúlászó sapkák, a rókabunda sálak. Az ágy is kiválóan tud égni, szeret forróságban táncolni a dunyha, a paplan, a takaró, mely még nagyanyát és nagyapát is melengette. Vörösen recsegnek a székek, a rugós díványok, és karosszékek, mintha az összes rájuk helyezkedett ülepre emlékeznének. Egy lakhely, lakás lassabb égésű tartozéka, már ahol van, a parketta. A zebracsíkozású parkettafa idővel fölhangy a heves és önfelédlt lángolással, tűnődve izzani kezd. Komótos méltósággal parázslík akár napokon át. Mintha előadás lenne az illető kibombázott lakásban.

Ez egy óriási, óriási film, kérlek.

Ez egy Hollywood, ugye.

Lódögök és emberi hullák heverték a színház előtt.

Akkor látta meg, kirázta a hideg. Egy rozoga, valamilyen szekér, fújja a jeges szél, rángatja, le akarja tépni róla a ponyvát. Mintha egy kiéhezett, ferde tartású, alföldi ló húzná. Hogy tudja vonni, hogy van erő benne?! Nyikorog, nem? Valakik lőttek is rá, hallatszik az eszeveszett durrogás, látszik a becsapódások nyoma, száll a por, kavargó a füst, érződik a maró szag. Tűz alá vették, nem tudta kitalálni, kicso-

dák, a szekérből pedig, annak ellenére, hogy fülsiketítő volt a zaj, ki-
bugyogott a nevetgélés.

A kuncogás. Röhögés.

Mi ez? Kik ezek?

Miféle bolondok görgönek véren és tűzön át?! Fordult a szekér,
előtűnt a nagy ponyva, könnycsepp volt ráfestve. Óriási könnycsepp,
mintha egy kis színházi bohóc arcáról varázsolták volna rá, oda na-
gyították. Most megálltak. De még mindig röhögtek.

Körülményesen kiszállt egy csúfondáros alak a szekérből, mintha
gitár lett volna nála. Zenész? Cigányok? Mintha egy nagybögő vagy
gordonka lenne nála. Hát hiszen a Titanicon is húzták az utolsó pillan-
tatig, nem? Kapaszkodtak a többiek, bújtak a ponyva mélyéből. Hason-
lóan ágrólszakadt alakok, asszonyemberek is, egy Macbeth-boszor-
kány, Kurácsi mama. Hangoskodtak, a kiabálásuk elnyomott minden
másféle zajt is, még azt is, hogy recsegve panaszkodik nekik az alá-
omlott színház lángokkal ölelt kupolája.

Hozzászóltak, nekikiabáltak.

Hé, te lány, ha, ha, ha.

Hé, te színésznő, hi, hi, hi!

Ő csak állt, a földbe gyökerezett a lába. Az éhezés elvette a józan
eszét?

Éhség gyötör, ugye?

Korog a gyomrod, mint a háború, ugye?

Suttogta, mintha csak maga elé, hogy igen, rettenetesen éhes, úgy
szened, hogy mindjárt belehal, nem is tudja, hány napja nem csúszott
le egy falat se a torkán. Tegnap Rezső úr feleségének bőrvét rágta
kínjában, a bőrcipőjét, annyira éhes, hogy ha nem adnak neki valamit
a hölgyek és az urak, nyomban elájul. Valami aprócskát. Kenyérhaj.
Krumplihéj, szalonnabőrke, bármi. Hát adtak. Persze. Miért ne adtak
volna. Átnyújtottak neki, a két remegő kezébe egy szörnyeteket. Jégbe
volt fagyva a haragos, félelmetes zöld test, vagy másfél méter hosszú.

Úristen, mi ez?!

Ez kérlek, kislányom, egy kisebb fajta nílusi krokodil. Egyenesen
az állatkertből hoztuk a te kívánós, finnyás gyomrodnak. Fagyasztott
jóság. Húsa ízletes, omlós, fehér. Mondjuk, mint a csirke, olyan.

Vagy mint a hal, szólt közbe egy másik ágrólszakadt. Lehetne csu-
ka, süllő is. Harcsa!

Végigszántott a romos körúton egy gépfegyversorozat. Berobbant
a Tatra utca torkánál egy felborult autómobil. Az egyik szekérlakó oda-

kiabált a lövöldözőknek, azonnal hagyjátok abba, mert odavágunk, ellátjuk a bajtokat. Lesz ne mulass! Hülyék! Bolondok!

Kétségtelenül hengegésnek tűnt így megszólítani a lövöldöző feleket. A bátrabb vagy inkább a vakmerőbb fajta. De nem lett bajuk, hajuk szála se görbült. Vigyorogtak, az asszonyok rázták magukat, erre toppantottak, arra léptek. Ömlött a szemükből a könny, kibugyogott világvak szemükből a melegség, rácsorgott a fagyott krokodilra, kiolvasztotta az állat vicsorgó pofáját.

Rezső színész alatt egy házsártos, de jólelkű néni élt szerb dohányon, bolgár likőrön és alkalmi pászkán. Sallerov mama, aki hamar megöregedett, de fiatal korában, húsz éve még neves táncos volt. Sallerov mama például már eltűnt, mint aki nem is volt soha. Bedurrantottak az üres, egyszer-kétszer kifosztott szobájába, a Dunára néző közfal kidőlt. Ők meg nála sütötték ki a krokodil húsát, a konyhában raktak tüzet a parkettából. Lefejtették a rossz szagú, rücskös bőrt. Hamar készen lett, nem olyan kényes a krokodilhús. A durva kulcsín, a sárkánygyík-természet lágy és omlós részeket takar. De még az illata is! Némán falták a fehér, valóban csirkeízű húst, ő, Rezső úr és a Behemót. A krokodil feje vicsorgó gyűlölettel nézte őket. Ő teli szájjal beszélt.

– Azt mondta az egyik, hogy Monorra elvittek két tevét.

– Az Állatkertből?

– A frontvonalon át!

– Hiszem, ha látom – Rezső úr csóválta a fejét, a bolondját járatták vele.

– Úgy, úgy. Az oroszok tapsoltak. A tatár kapitány sírt, mert eszébe jutott az otthona, a kolhozban is mennyi teve volt! – a lány nevetett.

– Miket nem hordasz össze, te! Tapsoltak? Az oroszok?!

Rezső úr dühösen csóválta a fejét, mint akinek sok ez már.

– Nem ették meg őket?

– Nem, tartják az állatokat. Ha jön a tavasz, azokkal fognak szántani Monoron – mondta a lány, aztán arra gondolt, nem szabadna túl sokat enni.

*

Már a háború alatt is kapott kisebb szerepeket bizonyos előadásokban. Leginkább a Vígszínházban alkalmazták, de szóltak neki a Nemzetiből vagy a Magyar Színházból is. Behozhatott tálcat, poharat, nagyjelenetben állhatott a tömeg szélén. Egyszer lelőtték. Erre az epizódra igencsak büszke volt. Haltam már meg színpadon, kérlek. Véletlenül találta el

a városi rendőrkapitány gyilkos golyója. Csodálkozva, mintegy határozott meglepődéssel kellett meghalnia, és ő a szívéhez kapva olyan természetesen rogyott össze, hogy csak háromszor kellett ismételnie. A szereplésekhez, a legkisebbekhez is természetesen igazolnia kellett, hogy nincsenek izraelita felmenői. Igazolta könnyedén, tényleg nem voltak. Aztán amilyen hamar alkalma nyílt rá, jelentkezett az éppen újrainduló színiiskolába, még 1945-ben, amikor romokban állt az ország, a város. A Vígszínház is romokban volt, két szép szemével látta a pusztulását. Rezső úrnál volt vendégségben Behemóttal, ott ettek meg egy krokodilt. Elfogyasztották a döögöt. Nem is volt rossz!

A vizsgasorban volt előtte egy vékony, deszkamellű lány, úgy énekelt, mint a pacsirta, trillázott a kis hülye, kihallatszott a folyosóra, ahol ők várakoztak. Hiába. Hüppögve, a könnyeit nyelve szédelgett ki a vizsgateremből.

Miért nem tömted ki magad, buta?

Párna ide, rongyharisnya oda!

Deszkával nem építenek viharűző tornyokat!

Az ő vizsgáján először azt kellett eljátszania, hogy a csalódásba beleőrülő Ophelia hogyan lép a rohanó patak vizébe. Eszelős út után a megtisztító, kifényesítő halál. A vízbe fulladás rokon a kereszteléssel, nem? Aztán be kellett mutatni, mit tesz Pernelle asszony, amikor az álnok Tartuffe ajánlatot tesz neki. Verset tudsz? Szavald el, fiam a Talpra magyart. Majd a Három nővér Irináját kellett megformálnia, aki igenis optimistán tekintett a jövőbe. Moszkva, Moszkva! Ahol az élet lüktet és táncol.

Reményvesztettség, hiszékenység, hiábavaló ábrándozás.

Tudott ezekről az emberi állapotokról, és őszintén szólva szerencséje is volt. Vagy nem is annyira, mert hát miért lenne szerencse az, hogy járt színházba sokat, szorongva, álmodozva és epekedve bámulta a gyönyörű színpadot, pedig háború füstölt mindenfelé Európában. Járt, apró butaságokat játszott is, nem bánta, ha színésznőnek nézik. Az is volt, nem?

Eljátszotta a bizottságnak a szerepeket könnyedén. Közben megkönnyebbülve arra gondolt, ha csábítást kellett volna játszania, azt biztosan nem tudta volna megcsinálni. Lebénult volna, nyilván. Azok a nyomorult hímek, mire hozzá, az ő testéhez jutottak, régen elcsábultak. Megvolt az elképzelésük, az úgynevezett ideájuk, tudták, miféle képekre, miféle alkatokra, a testnek miféle működésére akarják kisebb-nagyobb hörrenések közepette elfolyatni a szomorú magjukat.

Mit szeretnél kisfiú, milyen legyek. Morcos? Ellenkezzek, évődjek? Szeresselek, mint egy örült lány?

Csomózd össze a kezem, fiam. Rossz vagyok, verd el a fenekem a nádpálcával, seprűnyéllel.

Harapj, hogy fájjon!

Van szívszorító történet, kizsákmányolt munkásokról szól, meg egy anyáról. Gorkij, mint bizonyára tudja a vizsgázó kisasszony. Nahát. Most akkor azt a keserű sorsú, szegény anyát játszd el nekem, fiam. Füstölt a vizsgáztató szájában a cigaretta. Egy csúnya, darabos nő, egy bizonyos Hilda.

Látja-e ő, milyen csúnya.

Bólogatott, látja.

Most megmutatom neked, fiam, hogyan kell széppé válni. Kiment a pódiumra, őt félretolta, a cigarettát egy székre tette, és eljátszotta. A munkás is csúnya. Majd szép lesz. A nép, a nép is csúf. De megszőpül mindjárt. Kilép az árnyékból, fölemeli a ráncoktól szabadalt arcát, ellép az ekeszarvtól, a füstöt, lángot okádó, olajos gépek birodalmából. És ragyogni kezd, mint az éjszaka vásznán a telihold. Íme!

Most pedig megmutatja Hilda, hogyan lehet a szépből kis butává válni, ilyen a naiva. Nézzen csak rá, hisz-e neki. Találkozzon a tekintetük. Nézzen rá, és érezze, hogy a veséjébe lát, hogy tudja a legtitkosabb gondolatait. Van a naivának titka? Nincsen. Nem igaz! Titka mindenkinek van. Csak a naiva titka látszik!

És most?

Úristen, a lány nevetni kezdett, hiszen milyen buta lett ez a Hilda. Mellette a vizsgáztató férfiak is cigarettáztak, alig látszottak ki a füstből. Az egyik morgott, mindig ez az öncélú bűvészkedés. Sovány, kopaszodó, kellemetlenül szúrós nézésű alak. Recsegett, mint egy varjú.

– Maga nem igazán jó színésznő. Egyelőre. Van valami titka, azt mi nem tudhatjuk, micsoda, ezért föl vesszük. Mondanám, csiszolatlan gyémánt, de félek, elbízza magát. Mindenesetre hallgató lehet. Tanulni fog.

Előredőlt, megkérdezte hirtelen, mi volt a foglalkozása.

– Munkáslány voltam, kérem – egyszuszra mondta.

– Nahát, és hol? Miféle munkát végzett az elvtársnő?

Meg se gondolta, mit válaszol, annak mi az értelme.

– Kézimunkát, tanár elvtárs.

– Szóval a textiliparban talált megélhetést? Szövőnő volt az elvtársnő.

– Az, szövőnő! A Wahrmann utcában.

Bólogatott a varjúfejű. Ekkora tehetség a mosoda gőzében. Mert, ugye, nem tanulhatott. Nem képezhette magát, nem bontakozhatott ki a Horthy-fasizmusban. De ennek most egyszer és mindenkorra vége. Magát, elvtársnő kiemeljük. Eddig is fontos népgazdasági munkát végzett, jelentékeny tagja volt az elnyomott, kizsákmányolt társadalomnak, ám most már megadatik a lehetőség, hogy képviselje elnyomott sorstársait. És még valamit, ha szabadna, elmondanék önnek. Pernelle asszony egész testében, minden ízével kívánja Tartuffe-öt. Minden tekintetben. Nem úgy vágyik utána, mint első csókra az érett korba jutott lány. Én ezt a maga megformálásában nem láttam. Kérem a megformálást még egyszer!

És ő eljátszotta újra, hogy Pernelle asszony eszelősen, magából kifordulva, hogy lefojtva kívánja a csábítót, viszont minden tekintetben.

Zihált. A kopasz bólogatott, az a Hilda meg nézett kifelé az ablakon.

– Na, ugye. Tudja maga így is, ha akarja. Igaz?

Igaz.

Ha lehetséges, most annyit se hazudjon, amennyit egy légy fülent. Fontos, talán a legfontosabb kérdések következnek. Nyilásokkal, hungaristákkal, németekkel kollaborált-e.

– A kollaborálás viszonyt jelent?

Azt. Részt vett-e...

– Dehogy.

Nyilaskeresztespárti tagság? Szavazások ősszel a Nemzeti Összet fogás Kormányának, éneklés Szálasinak?

– Dehogy, dehogy!

Az kellett volna még csak! Eszébe jutott, hogy a Zigiber Feri Szá lasi nemzetvezetőt éltette neki. Az ő munkája természeténél fogva mentes volt az ideológiai csűrés-csavarásoktól. De a zuglói Zigiber Ferinek, aki pedig nagy csokor őszi rózsát is hozott, meg egyszer csokoládét, attól kezdve beteget jelentett. Szúr lent, Ferikém, rád vigyázok, nem akarom, hogy bajod essék. Mi szúr? A pisikém, Ferikém, az. Feri tudott egy jó magyar orvost, máris intézkedett. Nem tudta megállítani.

Felriasztották a vizsgáztatók.

Akkor, fiam, mit titkol? Mert olyan, mintha valamit elhallgatna mégis.

Úgy gondolta, minden mindegy. Ki fogja nekik mondani. A szemükbe. Fölszegte az állát, talán még toppantott is. Hát éppen a foglal kozása, az volt olyan furcsa.

Szegény lány volt ő mindig... Olyan.

Lett egy kis béleltebb, tűnődőbb csönd a teremben, kint az épülő budapesti világban kalapáltak, törmeléket, romot hordtak. Nyikorogtak a boldog taligák. Dalolva ütötték be a szögeket, az ácskapcsokat.

Megszólalt egy harmadik, kicsit hörcsöggépző vizsgáztató, hát a mi Karádynknak se volt éppen makulátlan a kezdete, és lám, mire vitte. Mondjuk, pümködsdi királyság volt az övé, hát nem?

Nevetés.

Fölvették.

Kapott nemsokára egy értesítést, belibegett az irodába, úgy tett, mint akit nem ráz meg, nem tölt el földöntúli örömmel a hír. Fekete Berta színésznő lehet! Arca se rezdült. Csak akkor ijedt meg, s röppent kifelé, amikor egy fiú futott be, mi van, Miklóska, visszajöttek tán a fasiszták?, nem, nem, egy óriás áll a kapuban, megragadott, emelt, és azt hörögte az arcomba, hogy rettenetesen éhes.

Tempevölgy, 2021/2.

TEMESVÁR

Folyóiratunk az elmúlt években többször is egy-egy olyan várost helyezett tematikus rovatának középpontjába, mely helyzeténél fogva kultúrák metszéspontján helyezkedett/helyezkedik el. Ebben a sorban kiemelt jelentőséget tulajdoníthatunk aktuális számunkban Temesvárnak, mely nem csupán a Bánságnak mint történelmi régiónak a központja, hanem egyúttal mind a román és német, mind a magyar és szerb kultúrák metszéspontjának is tekinthető. Történelmi hagyományai és jelenlegi helyzete is különlegessé teszi a várost, melyet szándékunk szerint mind szerb, román vagy esetlegesen magyar és német vonatkozásai felől is bemutatunk. Folyóiratunk tanulmányaiban vagy éppen a képregényünkben Temesvár áll a vizsgálódások előterében, hiszen arra voltunk kíváncsiak, milyen jelenleg – természetesen múltbéli kitekintéssel – a bánsági város kulturális és irodalmi élete, továbbá hogy némely irodalmi művek vagy éppen filmes alkotások miként konstruálják meg Temesvár képét.

Biró Annamária

A, TEMIŠVAR!*Temesvár-kép és Bánság-nosztalgia Radu Pavel Gheo Disco Titanic című regényében*

Radu Pavel Gheo (1969) ízig-vérig temesvári író. A temesvári egyetem bölcsészkarának végzettje, több folyóirat és rádióműsor szerkesztője. Temesváriságán nem változtat az sem, hogy nem a város szülöttje, sőt többször elhagyta a számára oly meghatározó helyet. Tanárként Iași-ban dolgozott, 2001-ben pedig családjával az Egyesült Államokba költözött, hogy aztán hazatérve megírja a bánsági emigráns emlékeit, az *Adio, adio patria mea, cu i din i, cu a din a* [Agyó, agyó, hazám] (Polirom, Iași, 2003) címűt. A 2016-ban az Év Könyve díjjal kitüntetett *Disco Titanic* [Titanic diszkó] (Polirom, Iași, 2016) című regénye a határmentiség dilemmáit állítja középpontba, így tulajdonképpen szerves folytatása, kiegészítése korábbi *Noapte bună, copii!* [Jó éjszakát, gyermekek!] (Polirom, Iași, 2010) című regényének, miután mindkét regény cselekményét bánsági helyszínekre helyezi, ahol a határsértés földrajzilag és időben is többször megvalósul. Mindezek mellett generációs vagy bandaregényeknek is nevezhetnénk őket, kiindulópontjukat ugyanis hasonló lét-tapasztalattal bíró baráti kapcsolatok képezik, mely baráti kapcsolatok éppen a folyamatos határsértések révén kerülnek veszélybe. Két párhuzamos világ regénye a *Disco Titanic* – állapítja meg Mihail Vakulovski,¹ mely párhuzamosságok térben és időben is értendők: a cselekmény a múlt és a jelen, kamasz- és felnőttkor, a Ceaușescu-éra és a kapitalizmusba való átmenet örökidejűsége közötti váltakozásokban játszódik, térben pedig a Bánság és Románia többi része, a Bánság és az egykori Jugoszlávia, a Bánság és a világ többi része közötti feszültségben ragadható meg.

Középpontban a főszereplő, Vlad Jivan figurája jelenik meg, aki szépreményű gyermekként indul, ám kamaszkori csínytevései miatt a kommunista rendszer ellenségévé, megfigyeltté és potenciális megfigyelővé válik. A nemzeti himnusz obszcén átköltése, az iskolai vizsgán történt szabálytalanságok és egy eltitkolt diszkóverekedés miatt

1 Mihail VAKULOVSKI, *Disco Titanic*, <https://www.zilesinopti.ro/articole/17405/carte-disco-titanic> (Letöltés ideje: 2021. 10. 03.)

iskolai tanulmányait kisebb presztízssű szakiskolában kell folytatnia, ami ugyan nem akadályozza meg a mérnöki egyetemi tanulmányok elkezdését, ám örök önmarcangolásban kell élnie amiatt, hogy pitiáner kompromisszumokat kell hoznia, például néhány hónappal az 1989-es temesvári események előtt szó nélkül aláírja a Securitate beszerző nyilatkozatát, ami miatt az örök kényelmetlenség érzése a demokratiszáló világba is elkíséri. Ehhez ráadásként társul egy jugoszláviai, emberéleletet követelő incidens, ami miatt a főszereplő a regény folyamán végig a határsértés állapotában marad: ez esetben a tisztességes társadalom és a bűnözők közötti vékony határon billeg. Vlad Jivan életének különböző szakaszaiban ismerjük meg, amelyeket végig ezek a kompromisszumkötések jellemeznek, melyek nélkül sem a kommunista időszak Romániájában, sem pedig az azt követő kapitalista rendszerben nem tud érvényesülni. Üzleti ügyei csak azután kezdenek prosperálni, hogy nyomdáját a Securitate volt alkalmazottja, de önmagát az új világban is remekül menedzselő bukaresti „úriember”, Dom’ Vergil üzleti tanácsaira és kapcsolatrendszerére bízza, de tevékenységei között az átmeneti Románia összes kicsinyes csencselését (benzincsempészet, forradalmi hősöknek kiállított hamis papírok) megtaláljuk. Mindezekről a beszélő nevű Vlad Jivan (zsivány, bandita) is tudja, hogy tisztességtelenek, de a körülmények adta kényszerűségekkel magyarázza őket: bánságiként az etikus viselkedésmód lenne rá jellemző, ha ez a viselkedésmód nyerő lenne Romániában is, ott viszont csak a mélyen lenézett és elítélt egykori regáti emberekkel kell versenybe szállnia, akikkel szemben csak a saját módszereiket vetheti be. Ezt a kettősséget jelzi a Securitate rendszerében fellelhető két fedőneve: közreműködőként a Gépész fedőnevet, megfigyeltként a Költő álnevet kapja. Saját narratívájában a bánsági etikus magatartás és a romániai farkastörvények összeegyeztethetlenségével magyarázza apró kis csalásait, miközben tudja, hogy a társadalom számára ő maga érinthetetlen: 1989 decemberében Temesváron véletlenül eltalálja egy golyó, túlélőként, a forradalom hőseként sem számonkérni, sem megbüntetni nem lehet. Ellenpólusként több szereplő is felvonul: legfontosabb az angoltanárnő feleség, Emilia, aki költőként, művészként, ugyanakkor olténiai származásúként a kifinomultság, tisztesség, jólneveltség példaképe mindaddig, míg ki nem derül róla, hogy egy továbbképzőn nem tudott ellenállni a gyermekkori szerelme iránt érzett nosztalgiának. Fontos ellenpólus a legjobb barát, Loți (Horváth Laci), aki élheteretlensége miatt nem tud érvényesülni: eleinte a rendszer akadályozza, mivel testvére illegális

határsértőnek bizonyult és dezertált, előbb Magyarországra, majd pedig Amerikába (ahol végérvényesen eltűnt); azután a szülei vesztek el mindent a forradalom utáni piramisjátékban, így ő egyetemi oktatóként szűkös körülmények között tengődik, sem családot nem tud alapítani, sem pedig barátaival nem tudja felvenni a versenyt semmilyen területen sem. Nem magyarsága okozza tehát a hátrányt, hanem az – ugyancsak Vlad Jivan narratívájában –, hogy nem tud a kapitalista törvények szerint játszani. De még a börtönviselt bandavezér Mircea is tisztességesebbnek bizonyul a főszereplő Jivannál: megírja ugyan jelentéseit katonatársairól, de a rendszert azzal játssza ki, hogy azokat a tetteket, melyek rendszerellenesnek bizonyulnának, nem jelenti, csupán apró kihágásokkal, komolyan nem vehető baráti ugratásokkal tölti ki hosszú jelentéseit. A temesvári baráti társaság (a felsoroltakon kívül hozzájuk tartozik még Vivi és Cornel) ellenpólusa az 1989-ben Splitben megismert banda: Marina, Renato, Frane és Boris, akik számára Vlad nem több, nem más, mint egy szerb (anyai nagyszülei szerbek voltak, ezért beszéli a nyelvet, bár maga sem tudja, hogy a szláv nyelvek melyikét). Ennek súlyát Vlad 1989-ben még nem érzi, 2011-ben szembesül újra vele, amikor már Renato meghalt a háborúban, a mindig higgadt Frane megőrült, Marina megkeseredett, Boris pedig kényszeresen tartja távol magától a múltat.

Vlad Jivan identitásának egyik legfontosabb komponense a temesvárisága, bánsági öntudata. A regény írója mesterien ábrázolja ennek a bánsági öntudatnak a cselekvésmeghatározó, lokális komponenseit, ugyanakkor visszásságait, hamis történeti tudatra épülő felsőbbrendűség-érzését, a finom nüanszokat figyelmen kívül hagyó egyszerűsítő tendenciáit is. A továbbiakban azt vizsgálom, hogy a temesváriság, a bánsági szupremácia tudata milyen kontextusban jelenik meg, milyen konfrontálódásokban lenne lehetősége a főszereplőnek elgondolkodni a Bánság-tudat illuzórikus voltán, és mennyire kirekesztő vagy a finomságokat figyelmen kívül hagyó Vlad Jivan Bánság-képe. Olyan központi fogalmak köré szervezem a vizsgálódást, amelyek a mai irodalomelméleti kutatásokban is relevánsak, és amelyekről feltételezem, hogy Radu Pavel Gheo tudatosan hozza játékba és fordítja ki őket, ezáltal rávilágítva a fogalomrendszer törékenységére.

Transznacionalizmus, multikulturalizmus

A regény története 1989-ben indul, a szövegegszben tehát a szovjet és posztsovjét időszak egymástól eltérő térbeli manifesztációjával találkozunk. Egyik pólust a Ceaușescu-féle Románia, a másikat pedig a Tito utáni Jugoszlávia képezi. Mindkettő többnyelvű közeg, egymástól eltérő, sajátos problémákkal, ugyanakkor Robert A. Saunders szerint mindkettőről elmondható, hogy a 21. századi reprezentációjuk továbbra is az önimázs és a külső perspektíva összeegyeztethetlenségén alapul.² Radu Pavel Gheo ezt a megállapítást éppen a két régió multikulturalizmusának ütköztetésével ábrázolja. A főszereplő, Vlad Jivan abban az illúzióban él, hogy Temesváron az egymás mellett, egymással élő különböző nemzetiségek között minden a legnagyobb rendben van. Az ő narratívájában a Bánságban élő románok, magyarok, németek, szerbek mindíg békésen éltek, ezt a fajta csoportidentitást az olténiaiak beköltözése és a cigányok térfoglalása tette tönkre. A multikulturális társadalomnak tehát vannak elismert és fontos komponensei, ám vannak nem kívánt elemei is:

A Bánság olyan, mint egész Románia. Egyfajta halcsorba, amibe minden belefér, függetlenül attól, mit dobsz a lábosba – néhány szerbet, néhány olténiait vagy moldvait, két-három németet az aromája miatt, fűszernek magyarokat, s aztán amit még elkapsz: cseheket, szlovákokat, bolgárokat, mégis halcsorba marad. De mégsem, miféle csorba ez? – gondolta tovább a metaforát, mert nagyon szerette a halcsorbát. Halcsorba csak azelőtt volt, a németekkel, magyarokkal, románokkal. Mikor elkezdesz békákat és mindenféle mocsári csúszómászót is beledobálni, elrontod az egészet.³

Mint ahogyan a transznacionális írásokkal foglalkozó szakirodalom is állítja, az ilyen jellegű diszkurzív terekben a kultúrák, irodalmak,

2 Robert A. SAUNDERS, *Popular Geopolitics and Nation Branding in the Post-Soviet Realm*, Routledge, London – New York, 2018.

3 „Banatul e ca toată România. E un fel de ciorbă de pește, în care incap de toate, dar indiferent ce pui în oală – mai niște sîrbi, mai niște olteni ori moldoveni, doi-trei nemți pentru aromă, niște unguri drept condiment, plus ce-ai mai prins pe de lături: chei, slovaci, bulgari –, tot ciorbă de pește rămîne. Ba nu, ce ciorbă? a preluat el metafora din zbor – că îi și plăcea ciorba de pește. Ciorbă de pește era înainte, cu nemții și ungurii și românii. Da' cînd începi să bagi și broaște, și rîme de baltă, strici toată ciorba.” [Ezt és jelen írás többi román nyelvű szövegrészletét én magam fordítottam magyarra – B. A.] Radu Pavel GHEO, *Disco Titanic*, Polirom, Iași, 2016, 149.

nyelvek közötti interakciók és következményeik, dialógusok és kulturális transferek, határátlépések tétjei lesznek érdekesekek.⁴ Vlad Jivan szerint a bánsági csoportidentitás felülírja a nemzeti identitást. A csoport markereit egyrészt a történelmi múlt adta öntudat, az ebből fakadó udvariasság, nyitottság és elfogadás jellemzi – legalábbis verbális szinten. Vlad Jivan triviális példával él többször is, amikor a csoportkohéziót biztosító udvariasságot leírja: a bánsági férfi, ha feltámad szexuális vágya az utcán, elnézést kér és megkérdezi a kiszemelt partnert, lenne-e kedve kiélni vele vágyait. Ha nem, nem. Megköszöni udvariasan, és továbbáll. Nem követ el fizikai agressziót, kulturális tapasztalatának fő eleme a másik ember iránt érzett tisztelet. Ha ezt valaki képes megtanulni, elsajátítani, akkor Temesvár nyitott tér lesz számára, ellenkező esetben a város kizárja magából. Ennek az identitásnak a megkövülttségét, némiképp vakságát jelzi, hogy Vlad nem érti, miért probléma, ha legjobb barátját, Emilia szerint az egyedülit, aki maradt számára, folyamatosan bozgoroknak nevezi, főleg olyan kontextusban, amikor a bozgor nem Loți nemzetiségére, hanem élıhetetlenségére utal. Ugyancsak a fiatal főszereplő vakságát jelzi, hogy amikor 1989-ben Jugoszláviába érkezik, az országban a megtestesült jólétet, békét, magát a Nyugatot látja, és a belső feszültségek még akkor sem érthetők számára, amikor verbális megfogalmazást nyernek. A kollektivitást ő homogenitásként kezeli, nem lát nemzeti, vallási vagy akár osztályszempontú ellentéteket, hanem farmerben járó, jó zenét hallgató, egységes identitással rendelkező embereket lát. Hiába vetíti előre a szarajevói kávézó bosnyák tulajdonosa a jövőt, azt sugallva, hogy a partikuláris identitáskomponensek fontosabbak a homogenitásnál, Vlad Jivan ezt csak a jugoszláviai háború, a 19 éves Renato halála után képes realizálni.

Hogyne, jól kijövünk egymással. Barátok vagyunk, rokonok vagyunk. Egymás között háziasodunk, bulikat szervezünk, táncolunk a szerbek zenéjére, a horvátokéra is, a mienkre is. Focimeccsre járunk és együtt részegedünk meg. Még én is megiszom a rakit

4 A transznacionális irodalom kérdéséhez jó kiindulópontot jelentenek a Helikon 2015/2-es számának tanulmányai. A lapszám címe: *Transznacionális perspektívák az irodalomtudományban*. Ugyanakkor ebben a témakörben már három tematikus konferenciát is szerveztek Nyitrán: *Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalmakban*, szerk. NÉMETH Zoltán – ROGUSKA Magdalena, Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 2018; *Transzkulturalizmus és bilingvizmus*, szerk. HEGEDŰS Orsolya – NÉMETH Zoltán – N. TÓTH Anikó – PETRES-CSZMADIA Gabriella, Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, 2019.

– dicsekszik Nedret valamivel halkabban. De figyeljenek ide: senki, abszolút senki nem feledi el, hogy ő szerb-e vagy bosnyák, ortodox vagy katolikus. Hogy negyedrészt ez, felerészt meg az. Nagyon jól tudják, és a gyermekeiknek is elmondják. És akkor, amikor majd az ördögfajzatok megérkeznek és megszorogatnak, semmi mást nem fogok tudni, csak hogy én ez vagyok, a szomszéd meg más, és nincs mit keressen itt, ahol én élek az enyéimmel.⁵

Vlad Jivan folyamatos zavarban él, nem tudja, miért zavarják felesége költői sikerei, mint ahogyan azt sem látja, hogy az általa külföldön emlegetett multikulturális Temesvár sem egy olyan problémamentes konstrukció, ahogy láttatni kívánja. Első alkalommal Marina, a horvát lány mutat rá annak lehetetlenségére, hogy ezek a többé-kevésbé homogén kultúrák keveredjenek, így valójában a multikulturalizmus és interkulturalizmus Vlad Jivan által hangoztatott fogalmait is megkérdőjelezi. Marina tulajdonképpen Wolfgang Welsch elméletét⁶ illusztrálja, mely szerint minden kultúra inkább a keveredés, a hibriditás felől értelmezhető. Majd pedig az idős Boris fiatalok elleni kirohanása bizonytalanítja el az olvasót: a nemzeti alapú országhatárokért harcoló Boris felháborítónak tartja a fiatalok Jugoszlávia-nosztalgiját, amely nem történeti tudáson, hanem egy csoportidentitást is biztosítani képes zenei preferencián alapul. Ez a fajta csoportkohéziós identitáskomponens Vlad Jivan esetében is nagyon fontos, és szorosan összefügg a határmentiség földrajzi és mentális létrejöttével.

Határmentiség

A *Disco Titanic* című regényben a város nem csupán a főszereplő életének tereként jelenik meg, bár kétségkívül látványként és reprezentáció-

- 5 „Ne înțelegem, cum să nu? Sintem prieteni, sintem rude. Ne căsătorim între noi, facem petreceri și dansăm și pe muzica sîrbilor, și pe-a croaților, și pe-a noastră. Mergem la meciuri și ne îmbătăm împreună. Mai beau și eu *rakija*, se lăudă Nedret, coborînd vocea. Dar fiți atenți aici: nimeni, absolut nimeni nu uită că el e sîrb ori bosniac ori ortodox ori catolic. Că-i pe-un sfert una ori pe jumătate aialaltă. O știu toți foarte bine, o țin minte și le-o spun și copiilor. Și atunci numai ce vin odată diavolii aia în ucenicie și ne îmboldesc și-atunci nu mai știm altceva, numai că eu sînt aia și vecinul e altceva și n-are ce căuta aici, unde trăiesc eu cu ai mei.” GHEO, *I. m.*, 223.
- 6 Wolfgang WELSCH, *Transculturality – the Puzzling Form of Cultures Today = Spaces of Culture: City, Nation, World*, ed. Mike FEATHERSTONE – Scott LASH, Sage, London, 1999, 194–213.

ként is felismerhetővé válik azok számára, akik ismerik a települést. Ráadásul a város terei történetüket is magukon hordozzák, ám ezek a terek és ezek a történetek csupán a főszereplő személyes életében válnak jelentőssé. Néha a nemzedéki regény partikularitásait is magán hordozza a szöveg: a kommunista éra idején működő diszkók, a villamosok érthetetlen számozása, a város bandanegyedekre való osztása állandó beszédtemája a generációs társaknak, akik esetében a vizualizáló olvasásmódok háttérbe szorulnak, nem láttatja a szerző, csupán megnevezi a tereket: a közös tudásból így nemcsak a beavatatlan olvasót, hanem a párbeszédekben részt vevő, de fiatalságukat nem a városban megélt szereplőket is kizárja. Ennek a csoportidentitásnak egy fontos eleme a populáris kultúra termékeihez való hozzáférés a kommunista Romániában. Ez szorosan kötődik a határon élő emberek tapasztalatahoz, és nemcsak Radu Pavel Gheo regényében jelenik meg, hanem a kortárs romániai magyar regényekben is. Ami a Szatmár-élményt író Láng Zsoltnak, vagy akár Papp Sándor Zsigmondnak⁷ Magyarország, a magyar adások, a kishatárátkelő és a rágó, szappan, magazinok, az Radu Pavel Gheónak a jugoszláviai tévéadások, filmek, zenék, farmer és Coca-Cola. A szereplők lokális affiliációja nyújtotta előnyök, a vélt nyugatiasodás vagy kozmopolitizmus felülemelkedik más jellegű ellentéteken, például a főszereplő Vlad Jivan és a regényben szereplőként is megjelenő Radu Pavel Gheo politikai szembenállásán, és valójában a határok átjárásának tapasztalatával nem rendelkezők körét kizárja a csoportból. A jugoszláviai zene ismerete, a filmek catchphrase-einek hangoztatása segíti Vlad integrálódását a spliti társaságba is, a populáris kultúra ismeretéből származó tudás viszont nagyon felületes: nem tud különbséget tenni a homogenizáló tendencia mögött megbúvó problémák között: a nemzeti, vallási ellentétekkel, az eltérő történelmi tapasztalatból származó sérelmekkel szemben vak marad. Egyetlen példával szemléltetném: a már említett temesvári baráti társaság összetartozásának egyik legfőbb mozgója ez a nemzedéki tapasztalat, a határsértés mint életet fenyegető probléma, a határon levés adta pozitívumok, vagyis a nyugati kultúra, jugoszláv zene, amerikai kultúrjavak. Annyira erős a nemzedéki kapocs, hogy eltörli a nemzeti tudat konfrontációit: Jivan mindig harsányan mesél Loți jelenlétében arról a dédapjáról, aki nemzeti érzéstől hajtva részt vett a gyulafehérvári nagygyűlésen és

7 LÁNG Zsolt, *Bestiarium Transylvaniae IV. A föld állatai*, Kalligram, Budapest, 2011; PAPP Sándor Zsigmond, *Semmi kis életek*, Libri, Budapest, 2011.

uniópárti volt, annyit kínozták már őket a magyarok. Loți soha nem tiltakozik, csendes elnézéssel hallgatja barátja történelmi eszmefuttatásait, és Vlad is csak akkor gondolkodik el a nemzeti érzések jogsultságán, amikor tudomást szerez arról, hogy a horvát Renato szerb barátjának a bandatárs, ugyancsak horvát Frane kellett volna halálra kínozza. Akkor teszi fel a kérdést, hogy mi történt volna, ha barátokkal kell harcolni 1989-ben, nem pedig egy közös ellenség ellen (az 1989-es temesvári események magyar vonatkozásai azonban egyáltalán nem jelennek meg a regényben). Az, hogy Vlad Jivan nem látja a problémákat, leginkább annak köszönhető, hogy gondolkodására egyfajta nosztalgiaérzés jellemző, ami mind saját régiójának múltjára, mind pedig az egykori Jugoszlávia akkori jelenére kiterjed.

Történelmi nosztalgia

Svetlana Boym mutatott rá arra, hogy ez a fajta nosztalgia egy utópikus gondolkodással társulva az ábrázolt terekhez az ideális világ képét társítja, mely a múltból származó emlékekből és az ezekhez társított érzésekből tevődik össze.⁸ A reflexív nosztalgia elgondolja, hogyan lehet több teret szimultán módon belakni, hogyan lehet fizikailag egyik térben élve a másik értékrendje szerint élni. A határmentiek – köztük a főszereplő Vlad Jivan is – ezt a tévé és rádió segítségével valósítják meg. Fizikailag a lepusztult Romániában élnek, ahol kevés inger éri őket, médiahasználatuk révén viszont Jugoszláviában, ahová elvagyódnak a jó zenék, a nyugati életmód miatt. Reflektálatlan az elvagyódás, és éppen ezért, amikor Jivan végre 1989 nyarán eljut oda, mindent idealizál, hiszen az üzletekben tényleg van Coca-Cola, a fiatalok farmerben járnak és boldogok. A Jugoszlávia-nosztalgia felülírja a háború okozta szenvedéseket, és 2011 nyarán Vlad Jivan továbbra is fiatalsága álomvilágát sírja vissza a Bega partján sörözve:

Én azt mondom, hogy Jugoszlávia egy jól kigondolt, funkcionális cucc volt... Az Európai Unió nagy rakás szar mellette! Tudjátok, hogy még ma is több tízezer ember vallja magát jugoszlávnak a népszámlálásokon? Húsz év után! Össze sem lehet hasonlítani azzal, ami nálunk volt. Emlékeztek, hogy bámultuk a reklámokat...

8 Svetlana BOYM, *The Future of Nostalgia*, Basic Books, New York, 2001.

a reklámokat, hé! Próbáld ma elmondani valakinek, hogy ültél, mint egy barom, és a TV Beograd reklámblokkjait bámultad, figyeld csak meg, mit szól hozzá. Csorgott a nyálunk, amikor a Lee Cooper farmereket, a Coca-Colát és a Simod csukákat láttuk...⁹

Vlad Jivan narratívájában Temesvár Jugoszláviának köszönhetően európaizálódik, azért ismerik mindenhol a posztjugoszláv területen, mert a kommunista időszakban is elkülönül Románia többi részétől, és multikulturalizmusa, a nyugati kultúra iránti nyitottsága miatt pozitív kép alakult ki róla a környező országokban. Éppen ezért, ha valaki külföldön rákérdez, akkor nem azt kell válaszolni, hogy Romániából, hanem csak azt, hogy Temesvárról érkezett, a reakció mindig a felismerés erejével hat: A, Temišvar!

Svetlana Boym elméletében a helyreállító nosztalgia a hangsúlyt az egykori ideális világra, az elveszített boldogságra helyezi, és annak elemeit gondosan összeválogatva próbálja helyreállítani a kizökkent időt és az idealizált múltat. Vlad Jivan esetében a helyreállító nosztalgia központi elemét az 1918-ban létrehozott, rövid életű Bánsági Köztársaság jelenti, amiről mindazonáltal sem ő, sem a nosztalgikus érzés által elragadott barátai nem tudnak túl sokat.

Ha szóba jött a mai Temesvár és a mitikák vagy regátiak, elég gyorsan eljutottak a híres Bánsági Köztársasáig. Senki sem tudta pontosan, mi is volt ez a köztársaság, de mind fellelkesültek, és valami megmagyarázhatatlan büszkeség töltötte el őket attól a gondolattól, hogy valamikor 1918 végén, azokban a zavaros időkben, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia pillanatok alatt darabokra hullott és a helyén új, törékeny államok jöttek létre, nem stabilizálódott határokkal, létezett ez a köztársaság is. Egyesek azt állítják, hogy az a Bánsági Köztársaság, amit Temesváron kiáltottak ki, és amelyet bizonyos doktor Roth Otto vezetett, csak két hétig élt volna, egészen addig, amíg a szerb csapatok el nem foglalták a várost, akik a teljes Bánságot jugoszláv területté akarták tenni. Mások azt

9 „Ce vă spun eu e că Iugoslavia era o chesite funcțională, bine gândită... Uniunea Europeană îi căcat pe lingă ea! Știți că și-acum mai is zeci de mii de oameni care la recensăminte se declară iugoslavi? După douăzeci de ani! Nici nu poți compara cu ce era la noi. Țineți minte cum ne uitam la ei la reclame... la reclame, băi! Spune-i azi cuiva că stăteai ca boul să te uiți la calupurile de reclame pe TV Beograd și-o să vezi ce-ți zice. Cum salivam cînd vedeam blugi Lee Cooper și Coca-Cola și adidași Simod...”
GHEO, I. m., 25.

bizonygatják, hogy több hónapig fennállt, még a szerb megszállás ideje alatt is, és még hivatalos bélyeget is kibocsátottak, német és szerb felirattal, melyen a Bánság megnevezés állt, és egy bélyeg mégiscsak annak a jele, hogy léteznek hatóságok, azaz hivatalos bizonyítéka egy ország létének. És ha ez nem lett volna elég, azt is hozzátették, hogy azt az államot, ami végül is soha nem tudott állammá válni, amit olyan diszkrétan kiáltottak ki Temesváron, hogy még a környékbeli falvak parasztjai sem hallottak róla, legalább egy kormány elismerte, ami még súlyosabban esett a latba és bizonyította a bánsági függetlenséget – még akkor is, ha az a kormány éppen Magyarország kormánya volt, amelynek szintén nem maradt hátra túl sok ideje.¹⁰

A Bánság-tudat alapja tehát a múltból kiragadott, akkori jelentésétől megfosztott saját állam víziója, amelyben békében élnek egymás mellett a különböző anyanyelvű polgárok. Ebből a nosztalgikus képből vezeti le Vlad Jivan a hely szellemiségét, aminek megismerése és belsővé tétele feltétele az ideális, független államban való letelepedésnek. Ebben az esetben a helyet benépesítő közösség homogénné válik a leegyszerűsített történelmi tudat és az utópikus gondolkodás elsajátítása révén.

Szegregáció és autonómiatörekvések

A regény folyamán Vlad Jivan minduntalan azzal szembesül, hogy a Bánsági Köztársaság utópiájával egyedül marad. A közösségi szoli-

10 „Cînd se pomenea de Timișoara de azi și de »mitici« sau regăteni, pînă la urmă se ajungea și la faimoasa Republică Banat. Nimeni nu știa prea bine ce fusese republica asta, dar cu toții se însuflețeau, cuprinși de o mîndrie nu foarte lămurită, la gîndul că ea existase cîndva, în perioada aceea tulbure de la sfîrșitul anului 1918, cînd Imperiul Austro-Ungar se făcea rapid țîndări și în locul lui apăreau state noi, fragile, cu granițe încă fluctuante și incerte, ca niște valuri marine. Unii ziceau că acea republică bănățeană, proclamată la Timișoara și condusă de un anume doctor Otto Roth, ar fi durat numai două săptămîni, pînă la ocuparea orașului de către armata sîrbilor, care voiau să includă întreg Banatul în regatul iugoslav. Alții susțineau că de fapt ea ar fi existat vreme de mai multe luni, chiar și pe timpul ocupației sîrbești, și că s-ar fi emis și niște timbre oficiale, imprimate în germană și sîrbă, pe care scria »Banat«, iar un timbru e deja un semn al autorității organizate, o dovadă oficială a existenței unei țări. Și, dacă asta tot nu era de ajuns, se mai amintea și că statul acela care n-a apucat să fie vreodată stat, proclamat la Timișoara cu atîta discreție, încît nici măcar țărani din satele învecinate nu auziseră de el, fusese recunoscut oficial de cel puțin un guvern, ceea ce dădea și mai multă greutate momentului și gestului de independență bănățeană – chiar dacă acel guvern fusese al Ungariei, care n-avea să aibă nici el zile multe.” GHEO, I. m., 19.

darításról, összetartozásról való víziói, a regionális szinten megvalósuló identitástudat mások szemében a szegregáció jeleit viselik magukon. A Bánsági Köztársaság utópiáját a jelen szereplői autonómiatörekvésként realizálják, és egy fiktív valóságot a kortárs Románia politikájával és közéletével ütköztetnek. Három nagy konfrontációt nevezhetünk meg, mindhárom az utópia más-más vetületeire mutat rá, egyben ráébrésztik Vlad Jivant nosztalgikus gondolkodásának tarthatatlanságára.

A költő feleség, Emilia egyrészt azt sérelmezi, hogy férje Bánság-konceptiójába nem férnek bele a Románia más területéről származó lakosok, nincs hely sem az olténiaiaknak, sem a moldvaiaknak, de még Erdély mint nagyrégió is távol áll a gondolkodásától. Így szegregációként fogja fel férje törekvéseit, a nyitottság hangoztatása mellett ugyanis az autonóm Bánság kirekesztő álláspontot mutat. Vitájuk a nyelvkérdésben eszkalálódik, a bánsági költő nyelvjárásban írt verseit kiadó Vlad Jivan feleségét megcáfolva azt állítja, hogy a bánsági egy külön nyelv, nem pedig nyelvjárás, ezáltal megoldottnak tekinti az elképzelt állam nyelvi kérdéseit is. Irodalmát nem más legitimizálja, mint hogy van Nobel-díjas írója Herta Müller személyében, aki véleménye szerint bánsági identitással rendelkezik, függetlenül attól, hogy németül ír. A Bánságnak van Nobel-díjasa, Romániának pedig nincs.

Ugyancsak vitába száll a főszereplő a regényben Emilia kollégájaként megjelenő Radu Pavel Gheóval is. Vlad meglegedésére szolgál, hogy Gheo ismeri a történelmet, nem idegen számára a Bánsági Köztársaság, amelynek semmi köze nem lenne Romániához, nem függne Bukaresttől, és a különállás nem csupán a focidrukkerek visszatérő szólama lenne: irány haza, Bukarestbe! Ugyanakkor Gheo akkor sem tartja aktuálisnak az autonómiatörekvéseket, hogy véleménye szerint a fragmentálódás időszakát éljük és a nemzetállamok mindenhol problémákkal küzdenek. Ezzel magyarázható a Jugoszlávia-nosztalgia és a fiatalok neomarxista törekvése, de az idő mégsem alkalmas egy független Bánság létrejöttére, mivel a terület egy része Szerbiában van, másik része Magyarországon, a németek és magyarok szinte mind eltűntek a romániai Bánságból, és így a lakosság többsége románokból és cigányokból állna, akik nem lennének képesek fenntartani egy államot.

A legnagyobb leckét Vlad Jivan Bukarestben kapja az egykori szekus mentorától, Dom' Vergiltől. Egy étteremben ülve faggatja mentoráltját, hogyan képzei a Bukaresttől független Bánságot. Belépnek-e az Európai Unióba, lesz-e külön hadsereg, parlament, rendőrség és titkosszolgálat, milyen lesz a nyelv. A saját utópiájába belezavarodott Vlad már

arra is nyitottnak mutatkozik, hogy a bánsági mellett a románt, magyart, németet és szerbet is hivatalos nyelvvé tegye, saját pénznemet, a bánsági lejt is bevezesse, és a tisztesség legyen a társadalomformáló erő. A regény szerzője hatásos replikákkal szembesíti szereplőjét utópiájának a valósággal való összeegyeztethetlenségéről.

Ha aztán így megszerveződtek, legyetek nagyon résen, mert tíz éven belül rátok telepszünk és megvesszük a teljes Bánságot. És majd még meg is köszönitek nekünk!

– Vagyis holmi szerencsétlenek vagyunk!

– Dehogy, fiacskám, szó sincs róla! De ezek a függetlenségi mesék arról, hogy ti majd jobb világot építetek, hogy ti jobbak és tisztábbak vagytok, csak mi, mitikák rontunk meg benneteket, ezek álmok, apukám! Éppen olyanok vagytok, mint mi. Mind egyformák vagyunk, ugyanaz az áru. Jó, rossz, olyan, amilyen. Én nagyjából ismerem a ti nagy temesvári üzletberekiteket. Egy sincs, akinek ne lenne vaj a fején: egyik a kiskorúakra bukik, a másik a cigány maffiával intézi az ingatlanügyeit, a harmadik a megyei tanáccsal fúj egy dudát. És mindegyik szoros kapcsolatban áll a fővárosi mitikákkal.

[...] A világ globalizált, Vlăduț, nem hallottál róla? *Sinc globăli, act locăli*. Nem vagytok ti Románia Katalóniája, fiacskám!¹¹

Temesvár szép, csendes és tisztességes – állítja a magát izing-vérig bánságinak valló teheráni taxisofőr is. Az idealizált kép repedéseit, a kisközösségek egymás ellen fordulásának veszélyeit mutatja be Radu Pavel Gheo Vlad Jivan utópiáinak a kortárs gondolkodási struktúrákkal és a jugoszláviai háború következményeivel való ütköztetésében. Az 1989-es temesvári események addig jelennek meg ironikusan Jivan

11 „Dacă vă apucați să vă organizați așa, să fiți de capul vostru, în zece ani sîntem peste voi și cumpărăm tot Banatul. Și-o să ne și mulțumimți.

– Adică sîntem niște fraieri!

– Nu, măi băiatule, nici vorbă! Das poveștile astea cu independența, cu lumea mai bună pe care o s-o construiți, că voi sînteți mai buni și mai curați, numai că vă stricăm noi, miticii, astea-s vise, tăticu! Sînteți la fel ca noi. Sîntem toți laolaltă, aceeași marfă. Bun, rea, cum o fi, aștia sîntem. Eu îi cam știu pe marii voștri oameni de afaceri din Timișoara. Nu-i unul care să nu aibă bube în cap: ăluia îi plac minorele, ăla invîrte afaceri imobiliare cu mafia țigănească, ăla e pe-o mină cu nușcare de la Consiliul Județean. Și toți au invîrteți cu miticii de la capitală. [...] Lumea e globală, Vlăduț, ai auzit de asta, nu? *Sinc globăli, act locăli*. Nu sînteți voi Catalunia României, măi băiatule!” GHEO, *I. m.*, 301–302.

szóhasználatában (hát ezért haltam meg én a forradalomban?!), amíg ennek aktualitásáról, az emberi életek kudarcba fulladásáról nem szerez tapasztalatokat az egykori spliti barátaival való újratalálkozás során. A Bega-parti békés baráti sörözések innentől visszamenőleg úgy jelennek meg, mint egy utópikus állapot, amire vigyázni kell, és amelyet távol kell tartani az aktuálpolitikai kérdésektől.

Gordana–Nicoleta Peici

TEMESVÁR, AZ IDŐN ÉS KULTÚRÁKON ÁTÍVELŐ HÍD

Temesvár számos írásban követendő példaként szerepel. A kortárs irodalmi ábrázolásokban gyakran tűnik fel az egykori város mitizált képe, mely a jelenre való vonatkoztatás során demisztifikálásra kerül, hogy végül hol optimista, hol pesszimista, hol (ön)ironikus mítosszá formálódjon. A Bega menti város gyakran a helyi szerzők alkotásainak helyszínéként funkcionál, más esetben az alkotás ihletforrásául szolgáló metszéspontot jelenti.

Jelen tanulmány célja a romániai szerb irodalom fejlődésének nyomon követése, különös tekintettel a Temesvár környéki irodalmi diskurzusra, valamint a kortárs szerb irodalom meghatározó szerzőjének, Goran Mrakić prózájának elemzésére, amelyben Temesvár kitüntetett helyet foglal el. A dolgozat előfeltevése, hogy a város ábrázolása a kortárs szerb irodalomban gyakran összefügg a történelemmel, annak Temesváron és a Bánságban élő egyénre és közösségre gyakorolt hatásaival, melyeket a szövegek a humoron alapuló önironikus elbeszélésmód, valamint a mindennapi élet realista bemutatásán keresztül jelenítenek meg. A temesvári szerző munkásságának összehasonlító megközelítést választottam, a szövegek elemzéséből kiindulva, melyek esetében elsődleges célom a témák, motívumok, irodalmi technikák, valamint a nyelvezet prezentálása és értelmezése.

Temesvár történelme és földrajzi fekvése révén a periféria és a centrum egyaránt ingadozó határai között helyezkedik el. A lenyűgöző számú etnikai csoport együttéléséből adódó soknemzetiségű és multikulturális jelleg, valamint ezek irodalmi ábrázolása hozzájárul ahhoz, hogy Temesvár és tágabb értelemben a Bánság emlékének és szellemiségének megőrzéséhez szükséges eszközök egész sora jöjjön létre. Ezek által a város összekötő kapocs az etnikumok, a generációk, a kulturális és irodalmi gyakorlatok között. Az alábbiakban, különösen Adriana Babeți tanulmányából kiindulva bemutatjuk, hogy miért vonatkoztatható Temesvárra a híd metaforája.

Temesvár – a bánási Eldorádó?

Bánásgot Adriana Babeți „határok közötti paradicsomnak” nevezi,¹ amelyről számtalan oldalt írtak krónikások, utazók, történészek, néprajzosok és írók, köztük prózaírók és költők, és akik mindannyian megjegyezték, hogy Bánáság a világok közötti határon helyezkedik el. Bánáság és Temesvár „interetnikus paradicsomként” tolmácsolt mítoszát a kulturális gyakorlatok és az ezeket tematizáló írások egyaránt táplálják. Etnikai összetétele tekintetében, mely bár koronként változó, megjegyzendő, hogy „több mint 20 népcsoport és etnikum (románok, szerbek, németek, magyarok, zsidók, cigányok, szlovákok, horvátok, bolgárok, ukránok, lengyelek, olaszok, törökök, tatárok, csehek, görögök, örmények, franciák, oroszok, arabok) él együtt”, akik vallási szempontból nyolc felekezetre oszthatók (ortodox, római katolikus, görög katolikus, lutheránus-evangélikus, református, zsidó, neoprotesztáns, iszlám), és több mint 20 nyelvet beszélnek a térségben.²

Együttélésük alapját képezi a gyarmatosítás, az oktatás és a munka ethosza, a liberalizmus, a gazdasági stabilitás, a technológiai fejlődés, a vegyes házasságok, amelyekben olyan értékek dominálnak, mint „az udvariasság, az érdeklődés, a másik kultúrája iránti kíváncsiság, a kozmopolitizmus, [...] nyugalom, mértékletesség, tisztesség, normalitás, melegség, jólét, józan ész, pontosság, kiszámíthatóság, kényelem”.³

Ami a temesvári irodalmat illeti: azt „hídeberek és újságírók hozták létre, akik rendszerint a térség két vagy három nyelvét beszélték, és műfordítóként is tevékenykedtek, akik a kultúrák összekötésében vállaltak szerepet, egy közös kulturális tér kialakítását célozva”.⁴ A Temesvárról szóló esettanulmány szerzője Franyó Zoltánt, Franz Liebhardot említi, Ioan Stoia Udrea, Petru Sfetcă, Endre Károly, Wilhelm Stepper Tristis, Fülöp Miller René, Andreas Lillin, Méliusz József, Petre Stoica, Anavi Ádám, Ioan Peianov, Szekernyés János, Annemarie Podlipny-Hehn, Gábos-Foarță Ildikó, Dušan Baiski, Slavomir Gvozdenović, Marlen Heckmann Negrescu, Pongrácz-P.

1 Adriana BABEȚI, *Le Banat: Un paradis aux confins = Le Banat: un Eldorado aux confins*, szerk. Uő., *Cultures d'Europe Centrale*, Centre Interdisciplinaire de Recherches Centre-Européennes Université de Paris – Sorbonne, Paris, 2007, 13–28.

2 Uő., 21.

3 Uő., 25.

4 Uő., 27–28.

Mária, Rodica Binder, Achimescu Ildikó, Bodó Barna és Simina Birăescu-Melwisch mellett.⁵

Temesvár „naplókban, memoárookban, önéletrajzokban, regényekben és önéletrajzi jellegű történetekben”⁶ is tematizálódik. Daciana Branea megjegyzi, hogy ezekben a művekben az önéletrajziság valójában „pszeudo-önéletrajz, mivel a szubjektum (az énelbeszélő) kevésbé egyénként formálódik, sokkal inkább egy nagyobb egység, család, közösség, helyi történetek tolmácsaként”.⁷ Adriana Babeți tanulmányából kiderül, hogy több mint 400 Temesvár-témájú prózakötetről beszélhetünk, ezek pedig mintegy 80 000 oldalnyi szöveget ölelnek fel.⁸ Olyan kanonizált szerzők tollából származnak, mint „Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, Camil Petrescu, George Călinescu, Sorin Titel, Mircea Nedelciu, Virgil Nemoianu, Livius Ciocârlie, Petre Stoica, Mariana Șora (a román nyelvű irodalom esetében), Adam Müller Guttenbrunn, Franz Xaver Kappus, Franz Liebhard, Herta Müller, Richard Wagner (a német nyelvű irodalom esetében), Gozsdu Elek, Ady Endre, Franyó Zoltán, Reiter Robert/Franz Liebhard, Méliusz József (a magyar nyelvű irodalom esetében), Ivo Andrić, Miloš Crnjanski (a szerb nyelvű irodalom esetében), Claudio Magris (olasz szerzőként)”, valamint a ma is alkotó, kortárs szerzők munkái: „Costel Baboș, Dușan Baiski, Paul Eugen Banciu, Radu Ciobanu, Alexandru Deal, Aurora Dumitrescu, Radu Pavel Gheo, Marie-Jeanne Jutea, Marlen Heckmann Negrescu, Viorel Marineasa, Dan Negrescu, Mircea Pora, Ioan Radin, Gheorghe Schwartz, Gheorghe Secheșan, Nicolae Strâmbeanu, Cornel Ungureanu, Daniel Vighi, Nicolae Strâmbeanu, Cornel Ungureanu, Daniel Vighi, [...] Tudor Crețu, Gheorghe Miron, Alexandru Potcoavă, Daniela Rațiu román nyelven alkotók; [...] a német nyelvű írók közül [...] Cătălin Dorian Florescu, Johann Lippert, Irene Mokka, Hans Mokka, [...] magyar nyelvű szerzők közül pedig [...] Böszörményi Zoltán, Mandics György, Szász János, valamint [...] szerb nyelvű Neboiša Čosić.” (35–36).

5 Uo.

6 Daciana BRANEA, *Arheologia memoriei urbane și «modelul» timișorean al diversității (Patru autori din deceniul nouă și perioada post-decembristă: Radu Ciobanu, Livius Ciocârlie, Viorel Marineasa, Daniel Vighi) = Banatul din memorie*, szerk. Smaranda VULTUR, Marineasa, Timișoara, 2008, 6–72., 56.

7 Uo., 99.

8 BABEȚI, 2008, 34.

A bánsági kötődésű, szerb nyelvű irodalom Romániában

Ami a romániai szerb szerzők publikálási lehetőségét illeti, Octavia Nedelcu jelentős számú kiadványt sorol fel,⁹ amelyben bánsági tanárok, papok, falusi emberek írása jelent meg a 20. század első felében: Glasnik (1922–1941), Temišvarski vesnik (1935–1947), Život (1936), Kulturni uputnik (1948), Narodna kultura (1955), Novi život (1957), amely ma is a Književni život nevet viseli. A század közepének irodalmát olyan szerzők életműve gazdagította, mint Svetomir Rajkov, Vladimir Čokov, Lazar Ilić és Slavoljub Lalić. Az 1960-as évek olyan szerzőket hoztak a romániai szerb irodalmi életbe, mint Čedomir Čonka Klisurac, Živa Popović, Nebojša Popović, Đoka és Draga Mirjanić. 1969-ben Domokos Géza megalapította a Kriterion Könyvkiadót, amely lehetőséget adott a romániai kisebbségi irodalom megerősödésére. Az első szerb szerző, aki a Kriterionnál jelent meg, Vladimir Čokov volt az *Ukorak sa samim sobom* [Lépést tartani önmagaddal] című verseskötetével. Az 1970-es években kezdődött Slavomir Gvozdenović irodalmi karrierje is, akit „a legrepresentatívabb romániai, szerb nyelven író költőként” (38) tarthatunk számon. A szerb nyelven alkotó írók között megemléltendő Vlada Barzin, Milan Zuban, Mali Andrija, Mihailo Ilić, Jovan Gajer, Dušan Baiskić, Svetislav Marković. Emellett a női irodalmi hangot Ljubica Rajkić, Simonida-Bugarški Šolaja, Liubinca Perinač Stancov és Jelkica Petrov képviseli. A következő generáció szerzői közül kiemelném Miladin Simonović, Svetlana Živanov Bandu, Svetomir Bogdanov, Zoran Vuksanović, Goran Stefanović, Simonida Bugarški-Šolaja, Čedomir Milenović, Mirjana Čokov, Milana Petrov, Borko Ilin, Blagoje Čobotin és Saša Jašin munkásságát.

A temesvári székhelyű Romániai Szerbek Szövetségének Kiadója 1989-ben kezdte meg tevékenységét, de csak 1994-ben jegyezték be kiadónak, és a mai napig feladata a szerb nyelvű könyvek gondozása, a szerb hagyományok népszerűsítését célzó kulturális rendezvények szervezése, valamint a romániai szerb nyelv és identitás megőrzésének támogatása. Első pillérei Ljubomir Stepanov, Ivo Muncán és Slavomir Gvozdenović voltak, a kiadó jelenlegi vezetője pedig a fiatal szerző, Goran Mrakić (35–42), akinek prózájával jelen írás is foglalkozik. A Romániai Szerbek Szövetsége által szervezett kulturális rendezvények

9 Octavia NEDELCU, *Srpska književnost u Rumuniji tokom roteklib četvrt veka*, Romanoslavica 54. (2018/1.), 33–44.

célja a romániai szerb szerzők népszerűsítése mellett a fiatal írók bevonása is a helyi irodalmi életbe.

Ugyanezen romániai szerb kiadó égisze alatt jelent meg a *Zeleni konj: izbor priča i pesama*¹⁰ című fanzin és a *Laloški šešir*¹¹ című kétnyelvű (szerb és román) aforizmaantológia. Az előbbi, amelyet Goran Mrakić és Damjan Pejović szerkesztett, a Temesváron és Belgrádban élő fiatal szerb nyelvű írók között kívánt hidat teremteni. A helyi szerzők közül többek között Borko Ilin, Borislav Velimirović, Zoran Vuksanović, Neda Petrov, Mirjana Čokov, Joca Pejanov, Predrag Beljin, Miodrag Obradov, Ivo Muncán, Dušan Bajski, Goran Mrakić, Veroslava Janošev és Goran Mišković publikáltak vagy debütáltak a fanzin lapjain. Zoran Vuksanović egy itt közölt versében Temesvár vidéki arcát idézi fel: „városom, amely ellenállhatatlanul emlékeztet / egy falura”, Goran Mrakić pedig a Bogdăneștilor úti elhagyatott ház udvarának magányát és izgalmát írja le *Povestiri din garaj* [Történetek a garázsból] című kötetének az antológiában közölt részletében.

A *Laloški šešir* aforizmák kötete a „Pălăria bănățană” [Bánsági kalap] fesztiválon született alkotások összessége, amelyet először 2013-ban rendeztek meg. A temesvári szerb aforizmákat népszerűsítő rendezvény a románok és szerbek között fellelhető közös pontokra épül: ilyenek a társadalmi-politikai kérdések, a mentalitás, a humorérzék vagy az önirónia. A bukaresti, marosvásárhelyi és petrozsényi szerzők mellett a fesztiválon „Szerbia, Montenegró, Macedónia, Bosznia és Horvátország prominens írói, karikaturistái és humoristái”¹² is részt vettek. Kifejezetten Temesvárra vonatkozik a következő néhány aforizma: „Ha mi leszünk Európa kulturális fővárosa, a karikaturisták autonómiát fognak kérni” (Goran Mrakić, 79); „És ha a Föld kerek, nem lenne jobb, ha Bukarestből Temesvárra a másik irányból indulna a vonat, Novoszibirszken keresztül? Talán egy kicsit hamarabb megérkezne, ha tiszta levegőn keresztül haladna, mondom én. Ráadásul így Temesvárig egy kis New Yorkot, Barcelonát is látna az ember” (Daniel Silvian Petre, 169); „A manelistákat¹³ diszkriminálják Temesváron. Nem mindegyiknek van villája a központban” (Goran Mišković, 183).

10 Damjan PEJOVIĆ – Goran MRAKIĆ, *Zeleni konj: izbor priča i pesama* [Zöld ló: történetek és versek gyűjteménye], Editura Uniunii Sârbilor din România, Timișoara, 2019.

11 *Laloški šešir* [A bánsági kalap], szerk. Goran MRAKIĆ, Editura Uniunii Sârbilor din România, Timișoara, 2019.

12 *Uo.*, 9.

13 A *manele* nevű, népzenei gyökerű, populáris zenei műfaj hallgatóinak megnevezése.

A Romániai Szerbek Szövetsége által szervezett rendezvényeken kívül a kortárs szerb irodalmat népszerűsíti a Temesváron megrendezett „Nyugattól keletre és kelettől nyugatra” Nemzetközi Irodalmi Fesztivál is. A multikulturális és interkulturális szempontokat a romániai és európai országokból érkező neves vendégek, köztük szerb szerzők is támogatják. A tanulmányhoz szükséges referenciaművek többsége megtalálható a La Două Bufnițe könyvesboltban is, amely Temesvár kulturális jelképe, a turisztikai útvonal egyik fontos állomása. A könyvespolcokon jelentős mennyiségű temesvári, valamint délkelet- és közép-európai irodalom található, köztük olyan elismert szerb szerzők könyvei, mint Ivo Andrić és Milorad Pavić, valamint szerb nyelven publikáló temesvári szerzők: Goran Mrakić, Ivo Muncan, Borco Illin, Iuliana Galeș, Liubinca Perinaș Stancov.

Punk remix a forradalom körül

A nagyszentmiklósi születésű Goran Mrakić író Temesváron él, a Romániai Szerbek Szövetsége Kiadójának igazgatója, a Temesvári Írószövetség díjazottja 2013-ban és 2016-ban, valamint neki ítelték a szerbiai „Vladimir Bulatović VIB” és a „Radoje Domanović” díjakat is.

Román és szerb nyelvről fordít, aforizmákat, verseket és prózát publikál szerb és román nyelven: a *Ne bih ni nuli ćutnju oprostio* [Nem bocsátanék meg semmit a csendért, 1999] című gyűjteményes kötet, *Huliganske balade* [Huligán balladák, 2006], *Srpski hard-koreni* [Hardcore szerb gyökerek, 2008], *Punk requiem* (román nyelven, 2015), *Povestiri din garaj* [Történetek a garázból, 2018, szintén román nyelven] és a *Banacki tvor* [A bánági görény, 2017, 2019]. Szövegeit lefordították szerb, bosnyák, olasz, spanyol és arab nyelvre is.

A *Povestiri din garaj* [Történetek a garázból] című kötet Temesvár múltjának és jelenének sikeres kartográfiája, amely pontosan példázza a Bega menti város jellegzetességeit. Olyan események értelmezéséből indul ki, amelyek a szinte mitikusá nőtt városban játszódnak, de prózájában nemcsak a város szépségeire világít rá, hanem esztétikája éppen azon részletek megragadásából fakad, amelyek beemelése érvényteleníti a felszínes, bejáratott megközelítéseket. Goran Mrakićnak az iskolásokból, tizenévesekből, mikrobiológusokból, különböző vállalatok alkalmazottaiból, forradalmárokból, a diaszpóra tagjaiból álló szereplőgárdával sikerül saját városának képét olyan irodalmi ábrázolással

formálnia, amely bepillantást enged a lakosság minden rétegének mindennapi életébe, a jómódú üzletember viláगतól Temesvár hajléktalanok által lakott, nyomorúságos külvárosi területeiig, az 1989. decemberi forradalmárok bátorságától a bevásárlóközpontokban vásárlók gazemberségéig, és a gyermekkori játékoktól a tinédzserek underground kultúrába való betöréséig. Mrakić szereplői között vannak antihősök is: a rendszer ellen lázadó rockerek, nonkonformisták, hajléktalanok, drogfüggő csavargók, erőszakos kamionsofőrök, közömbös vásárlók, akik mind a város peremén vagy központjában bolyonganak. A '89 előtti és utáni élet temesvári punk remixének fülszövegében a következő sorokat olvashatjuk:

A Povestiri din garaj [Történetek a garázsból] jól érzékeltetik a '90 előtt és után megélt balkáni típusú átmenetet Temesváron: nyarak, amelyekben az idő úgy tágul, ahogy csak az iskolai szünetekben tud, tiltott zene kazettás magnóról, helyi kocsmák, melyekben még élnek a környék legendái, románok, szerbek, svábok és magyarok, a temesvári Poli, huligánok, verekedések, a '89-es decemberi forradalmat kiváltó első felkelések visszhangjai, furcsa ügyek, gyilkosságok, sörfolyamok, írók és művészek minden fajtája, a mindennapi élet jelenetei, kamaszkori történetek és nosztalgikus visszaemlékezések. Mindez beton és a Bega folyó között.

A cselekmény a Mária térről indul, arról a helyről, ahol „egyszer régen történt VALAMI. *Valami* meghatározatlan, lepusztult, elfeledett és mégis *nagyszabású*. Kolosszálisan nagy.”¹⁴ Az a „valami”, amiről Goran Mrakić ír, nem más, mint a '89-es temesvári forradalom. A Németországból szülővárosába hazatérő, *Pionierii clandestini* [A titkos úttörők] című történet hőse rekonstruálja a városról fiatalkorában kialakult képet: Traian-híd, a Bega, amely „nyugodtan és zavarosan folyik, mint egy ezüstös, szüretlen sör”, a Temesvári sörgyár, a Gyárváros, a 2-es villamos zaja, a „bánsági” pljeskavica, a katedrális, az emlékmű a központi parkban, a Vaporul terasza, a hely, amely „a menekülés ebből az egalitárius ketrecből, amelyben az emberek sárga kanári madarakként határozta meg magukat, ahogy a Phoenix együttes sorai által beégett a kollektív tudatba” (5). A rockénekes Nicu Covaci iránti rajongását

14 Goran MRAKIĆ, *Povestiri din garaj* [Történetek a garázsból], Nemira, București, 2018, 11.

említi, „aki fenekéig érő hajjal és olyan szépen öltözve, ahogy a betyárok csak a filmekben szoktak, büszkén jött-ment a Flórában!” (6) A szereplő meghatódva idézi fel a két évtizeddel korábbi eseményeket a Mária téren, az „ő idejükben”, 1989 decemberében. A hely mágnesként vonzza, „saját forradalmuk epicentruma”, a külföldi beavatkozást támogató vélemények rovására. Ő „az örült rockerek bandájához tartozott, akik Kelet-Európa egyik legelnyomóbb kommunista rendszere ellen indítottak felkelést, nem gondolva a következményekre. Bár a következmények végzetesek lehettek volna” (8). A fokalizáció Gemo karakterének belső érzéseire vált, aki a Mária téren sétálva újra átéli a távoli december 16-a forgatókönyvét. A járókelők közönye, „a sterilizált internáltak mai generációjának érdektelensége” nem akadályozza meg abban, hogy végigjárja a múlt eseményeinek útvonalát: a 8-as villamos megállítását, a harcot a szekusokkal, a kiáltásokat: „Szabadság!”, „Le Ceaușescuval!”, a Flower Power üzenetet, amelyet egy falra firkált, amikor „A falakra fröccsent vérrrel a szabadság új graffitijét írták” (10–11).

A következő novella hőse, a józsefvárosi középiskolások által mitizált hős, *Carbon*, a történet végére demitizálódik. Ő képviselte azt, amivé mások nem mertek vagy nem tudtak válni. Nonkonformizmusa, a mérészség, hogy szembeszálljon mindennel, amivel találkozik, a lányok körében elért sikere, mind megváltozik, miután tragikus módon hajléktalanná válik, „A Józsefváros bukott istenévé, akit éppen az utcák emésztettek fel, amelyeken az örök és megváltoztatható jelen bűnös áhítatával uralkodott” (31). Egy másik szeretett és rettegett, de tragikus véget érő figura Dani Taekwondo, a csavargó karatés, akivel a narrátor-szereplő a Múzeum és a Főtér között, az Ominál találkozott, ahol a forradalom után alkohol- és cigarettaárúsító zugok nyíltak. Valóságos mítosz épült köré, de a rossz társaság az alkoholizmus és a kábítószer felé terelte, szipussá változtatva, akinek májzsugorban kellett meghalnia. A temesvári kukákból kiemelkedő, „a nyomor hóvirágaként” (128) a hajléktalan Napóleonnak különösen nehéz feladata van: „a szocializmus szemétdombjaiból táplálkozni, amelyek, akárcsak az emberek, szegényebbek, mint nyugati testvéreik” (129).

Anul nou sârbesc [A szerb újév] kapcsán előtérbe kerül az a probléma, hogy ugyanazt az ünnepet kétszer kell megünnepelni, és ezt a gesztust a szomszéd, akivel a szerb főszereplő a kukák előtt találkozik, képtelen megérteni. A Julián- és a Gergely-naptár közötti különbséget továbbra sem sikerül megérteni, de hosszas beszélgetés után a szomszédot meghívják három szerb pálinkára: „Péter még mindig nem érti, hogy

a szerbek miért tartják januárban a karácsonyt, de örül, hogy van kivel meginni egy pohárával” (38).

Az 1990 című szöveg nyitánya az új korszak kezdetéről árulkodik. A forradalom utáni első tavaszi napokon „Temesvár üdítően zöld volt, és a járókelők pezsgő szívéből áradó sugárzás elolvasztotta a tömbházak szűrkeségét, a golyók nyomait, a múlt minden kormos kormát” (71). A hős lendületét azonban elvágja a Goran Mrakić prózájában gyakran megidézett „bringa” eltűzött ára, amelyet az apja nem vett meg neki az ócskapiacon. A szerző által „a Nyugat előszobájának” nevezett ócska a „balkáni kapitalizmus” otthona, ahol „protomanalista kazettákat”, hifiket, magyar Queen üdítőt és Turbo rágógumit kapni, ahol Piramis és Kinatas farmerszag árad, metálbandás pólókat, Németországból hozott régi autókat, Assos, More és Kent cigarettákat, külföldi árut szállító furgonokat, 10 és 20 márkás bankjegyeket és egyebeket lehet találni (69).

A temesvári Phoenix együttes egyik dalszövegére, „Kígyó kígyóként, pikkelyesen, akár a hal, a folyó kígyózik” halad a nemlétebe a *Șarpe șerpește* [Kígyó kígyóként] című történet hőse, az 1989. december 17-i események egyik résztvevője. A körülmények szemléltetése különösen kifejező nyelven történik. Így lesz a golyókból metaforikusan „ólomméhek raja”, a bánat – „láthatatlan kasza”, a fegyveres támadás – „a tél közepén lecsapó aratás”, mely „emberkalászokat” arat, akikből „egy hozzátartozó nyugdíja” vagy utcanév válik (74).

A *Hienele* [Hiénák] című szövegben a futballcsapatok szurkolói közötti rivalizálás jelenik meg. A helyiek mindig is a Temesvári Politehnica focicsapat oldalán álltak. Még ha a Poli „történelmi vereségekre kárhoztatott sportegyenység” is volt, ahogy a szerző egy másik történetben megjegyzi (139), a Poli csapata azért írta meg a saját szabályait, mert „a futball több mint sport-, társadalmi jelenség, amelyben az utazás öröme, a bajtársiasság, az egység, a szórakozás és a lokálpatriotizmus megnyilvánulása elsőbbséget élvez a rideg statisztikáknál és még a tróféáknál is” (83).

A Temesvár–Nyerő-vonat, amely ebben a fiktív univerzumban Varjason is megáll, és az Újmoldova–Temesvár-járat két olyan közlekedési eszköz, amely összeköti a szerb vidéki közösségeket a Bánság fővárosával. Az áthaladó településeken élő emberek etnikai profiljától függően a buszsofőr „Răcășdiáig szerb népzenét hallgat a rádióban, majd románra vált” (165). A *Personalu' de Nerău* [Nyerői személyvonat] történetnek „balkánszaga van, rögtönzéssel, gondatlansággal, káosz-

szal” (192), a peronról nyomul a tömeg – 2. vágány: Reșița, az utasok pedig halmokban eszik a kenézi cigány asszonytól vásárolt magokat. A tizenévesek a Posta feliratú kocsiban álldogálnak, kártyáznak, dohányoznak, sört vagy vodkát isznak, és vizslatják a potenciális táncpartnereket, akiket a secusigiui diszkóba vihetnek, vagy éppen a következő randijukat tervezik a varjasi strandon, a művházban, az Electromotor sörözőjében, a Jurcóban vagy a paiai kocsmában.

Temesvár egyedüli rockkocsmáiból (a Blues, a Rockine és a Retro) hazatérve, Mrakić fiataljai két idős asszonyt hallanak svábul beszélni. Dialektust már alig hallani a környéken, ahhoz az időhöz képest, amikor még több tízezer német élt itt. A jelen azonban a város egy másik arcát mutatja: „inkább kínai vagy arab nyelvet hallani, mint szlávot” (264–265). Az idővel bekövetkezett változások ellenére a szerző megmutatja a tartósan fennmaradt lokális jellegzetességeket, ezeket pedig a sajátos bánási szókincs segítségével mutatja be. Temesváron a következők találhatók:

olyan városrészek, ahol vasárnaponként még mindig érezni a tyúk-húsleves és a rinflaiș / rinflajș illatát. Itt még mindig láthatod az embereket farigcsálni, kótogni saját műhelyükben, még mindig érzed az égetett levelek füstjét, a sült paprika, a házi must, a strudli és a savanyú káposzta illatát. Régi várunk nem más volt, mint egy nagy bánási falu, ahol a hagyományok és rituálék nem elvesztek, hanem szentséggel őrizték őket. Temesváron soha nem éltek »városi figurák« a fejekben, mint a belgrádiaknál. Temesvár soha nem szenvedett felsőbbrendűségi vagy alsóbbrendűségi érzéstől, mert eléggé önellátó volt ahhoz, hogy békében és nyugalomban éljen és gyarapodjon (265).

Mrakić prózájában Temesvár talán leoptimistább ábrázolása a *Lăstunul albastru* [Kék sáska] című novellában található, amelynek elejét teljes egészében közöljük:

„Temesvár egy olyan város, ahol a történelem során sok jó dolog történt. Számos uralkodó, birodalom, köztársaság és egyszerű ember sorsa fonódott össze ezen a földrajzi területen. Volt villanyvilágítás, villamos, az első sörfőzde ezen a területen, a Phoenix, a négynyelvű színház és még sok minden más” (267).

Ezután egy különleges vívmányt mutat be: „az autózás történetének egyik legmenőbb autóját, amelyről viccek tucatjai születtek,

a Temesváron gyártott Dacia 500-ast, azaz Lăstunt” (267). A szomszéd Ilariénak van egy ilyen autója, de csak azt látni, hogy javítja „vég nélkül, akár az autószerelők amatőr Sziszifusza” (268). A hős fogadott a szomszédjával, hogy a Poli csak akkor nyeri meg a Dinamo elleni meccset, ha a Lăstun elindul. A történet vége Temesvár győzelmét jelképezi: „Ilarie szomszéd kék Lăstunja is elhaladt, ablakából fehér-lila zászló lengett győztesen” (274).

A Povestiri din garaj [Történetek a garázsból] utolsó szövege, a *Timișoara calling* a személyes város képére emlékeztet. Vendégmunkásként Németországban, ahol nem értik, hogyan lehetséges, hogy egy garázsban szórakozzanak, zenét hallgassanak, iganak az emberek, a történet főhőse visszaemlékezik a fiatalkori punk által táplált lelkületre 1982-ből, amikor a szerencsétlenek újfajta felismerésével megvilágosodtak, és már nem hittek az egyenlőség kartonpapír ideáiban. (276). A generációk szertefoszlásával a város egységes reprezentációja darabokra törik „mint egy sokszínű gyöngysor” – „A régi Temesvár elszállt, akár a hamu az égbolt határtalan ereszéről, Kanada, az AEÁ, Nagy-Britannia, Németország, Ausztria felé” (279).

Falusi és városi közeg határán a bánsági szerbek nyelvében

Goran Mrakić *Banacki tvor* [A bánsági menyét] című kötete¹⁵ sikeresen megőrzi a térségben, s különösen Varjasban beszélt szerb nyelvet, amely a falusi idős generáció kihalásával egyre inkább elhalványul. A kötet eredeti szerb nyelvű címe, a *Банацки твор* maga is ezt közvetíti. A ‚m/ ‚t’ betű helyébe a ‚u/ ‚t’ betű lép, így a ‚Банацки/ ‚Banatski’ helyett ‚Банатски/ ‚Banaṭski’ lesz, éppen a szövegek regionális jellemzőinek és előbeszéd-szerúségének hangsúlyozása végett. A kötet végén található szótár a régióban használt román, német vagy magyar eredetű szavakat, valamint a Maros partján élő szerbek regionális köznyelvi alakjait sorjázza. Ez a szójegyzék jól példázza Temesvár és környéke multikulturális és interkulturális jellegét, ahol a múltban mindenki legalább három vagy négy nyelven beszélt. Ezek ismerete, ahogyan Goran Mrakić szereplői esetében is, a társadalomba való beilleszkedés és a műveltség bizonyítéka. Ironikus, komikus módon ábrázol egy

15 Goran MRAKIĆ, *Banacki tvor: Laloške kerefeke Vasike Fličkošova*, Editura Uniunii Sărbilor din România, Timișoara, 2019.

szereplőt, akinek bár gyér a magyar szókinccse, műveltnek akar tűnni polgártársai szemében. A „nő” szó megnevezésére az „ember” szót alakítja át „emberica” alakúra, a gyermeket pedig az „emberče” kifejezéssel illeti. Švaba Ditmar szövege a német hőst mutatja be, aki rövid időre Temesvárra visszatérve az elveszett Bánságot siratja. Külföldön senki sem értheti meg a fájdalmát és azt, hogy mit jelent számára a „hajmat” (haza). A szöveg üzenete, hogy a felmenők nyelvét feltétlenül tovább kell adni a jövő nemzedékének, e nélkül hiábavaló az anyagi jólét.

A könyv fülszövegében olvashatjuk, hogy Dobrivoje Kerpenišan rendező a kötetben használt bánsági nyelvet eszköznek tekinti, amellyel vissza tudott menni a letűnt időkbe, a „rég elfeledett szavak és kifejezések” által (250). Danilo Milošev ugyanebben a szellemben úgy tekint erre a kötetre, mint „az egyetlen könyvre, amely teljes egészében a bánsági szerbek »szlengjében« íródott, és mint ilyen, egyedülálló kísérletet jelent arra, hogy írott szó formájában megörökítsen nemcsak egy dialektust, hanem a Maros parti szerbek szokásait, szellemét és mentalitását is, egy kis nemzeti közösséget, amely eltűnőben van” (251). A nyelvi szempontok mellett Milošev nagyra értékeli, hogy „a kötet hihetetlenül vicces és szórakoztató, ami igazi ritkaság a mai szerb irodalomban [...] Goran satirikus prózája nagyon spontán és eredeti” (251).

A főszereplő, Vasika Fličkoš olyan hős, aki a megfigyelt tényeket rögzíti anélkül, hogy érzelmileg bevonódna, és általában távolságot tart a leírt eseményektől. Gyakran találunk azonban szubjektív megjegyzéseket, amelyek az elbeszélte eseményekhez való hozzáállást tükrözik, és amelyek nélkül a történetek elveszítenék komikus-ironikus hangulatukat. A szövegben összehasonlításra kerül múlt és jelen a népszokások (esküvők, falusi imák, éneklés, húsvét második napján az alamizsnás kalács megosztása); a futballmérkőzéseken és különböző rendezvényeken való részvétel; a kollektivizálás; a kulináris hagyományok; az etnikai csoportok együttélése; a gyermekjátékok; a tehenek köszöntése és a babonák (Szent Márton) tekintetében. A *Morčja supa* [Gyöngytyúkhúsleves] szövegben a terület specialitása, a „rinflaiš” nevű étel is említésre kerül: „Mi más lehetne a vasárnap, mint főtt hús, főtt burgonya és kapormártás? A németek csak marhahúsból készítettek rinfliisht, de mi baromfit teszünk bele, mi a baj ezzel?” (28). A vidéki közösségek számára a legfontosabb intézmények között az iskola, a templom és a városháza mellett ott van a pálinkafőző, ahol a pálinkát (rakija) gyártották, a vidéki mikrouniverzum, a szocializáció és az átadás központja.

A kötet több, a Naša Reč című szerbiai újságban megjelent írás gyűjteménye, így a történeteket nem külön-külön kell értelmezni, hanem együttesen alkotnak képet a régióról. A szerző egyaránt rögzít valós és fikcionális helyzeteket. Vidék és város határuniverzumához tartozó karakterek emlékmű jellegű feljegyzései ezek, amelyek kissé önironikus, szatirikus módon prezentálják az eseményeket, szimpátiát mutatva a megalkotott hősök iránt. *A Tvor odvuko knjigu* [A görény elhurcolta a könyvet] című szöveg példásan illusztrálja ezt a gondolatot, melyben a narrátor egyszersmind szereplője is a történetnek. Az elbeszélőt a nagynénje keményen bírálja amiatt, hogy nem kívánt részleteket ír és tesz közzé életéről, megszegyenítve őt. A komikus-ironikus történetei mellett az írott szöveg örökérvényűségével érvel a karakter: „És mi van akkor, ha magáról is írtam? Mindegy, milyen kontextusban, de így legalább valaki emlékezni fog magára, különben mindenki elfelejtené, amikor meghal” (155).

A Kad te mama okoti u mašinu [Mikor anyád a kocsiiban szül téged] cím szuggesztív és ironikus, a mai szülők viszonyulását mutatja gyerekeikhez: „Isten ments, hogy a városban legyen dolgod, amikor a gyerekek iskolába mennek vagy hazafelé tartanak. Minden be van állva” (15). Temesvár a csúcsporgalomban elviselhetetlen a lakosok számára, akik különböző okokból utaznak, de mindenhol dugóban állnak. Ennek kapcsán felelevenedik a kép, miszerint régen szegény volt, ha a gyereket elkísérték az iskolába, vagy ha a nagyszülők, szülők vártak a gyerekekre az iskola előtt. A gyermek hősiessége abban rejlett, hogy egyedül is képes volt boldogulni, míg manapság mindent tálcán kap felkínálva, talán éppen azért, mert még csak fel sem néz a kutyájából, hogy üdvözölje a szüleit: „Úgy tűnik, hogy manapság minden gyerek miniszter” (16). Nosztalgikusan ér véget a történet, a falu utáni sóvárgással, ahol persze nincs annyi autó.

Temesváron a decemberi hónap nem múlhat el anélkül, hogy a város ne pompázzon a katolikus karácsony alkalmából. Az elbeszélő rámutat arra, hogy a karácsonyi vásárban mennyire drágák a szezonális étkek, olyan ételek, amelyek bár állítólag hagyományosak, ő azonban nyilvánvalóan nem szolgálja fel. Olcsóbb forralt bor, de mivel túlcukorozzák, azonnal felváltja a sör, amelynek fogyasztása visszatérő gyakorlat a (fiktív) Temesvár környékén. A sört a mozizás helyett választják. A magas jegyárak, de a temesvári plázán belüli elhelyezkedése miatt (ti. plázába csak az jár, aki nem tud mit csinálni otthon) összehasonlíthatatlanná teszi a hősök gyerekkori moziélményével. A kereskedelmi

kolosszust gyakran látogatják a busszal érkező szerb turisták, akik azért, hogy ne maradjanak szégyenben, miután tudatosul bennük, hogy milyen drágák a termékek, a szerb templom protokolláris látogatása után, csak néhány megvásárolt zoknival és alsóneművel térnek haza.

Neću da živim u bloku 65 [Nem akarok a 65-ös tömbházban lakni] a címe a Riblja Čorba rockegyüttes dalának is, amelyben az énekesnő a tömbházban élő szomszédok alacsony toleranciáját hangsúlyozza. Ehelyett az elbeszélő a temesvári tömb lakóinak tipológiáját mutatja be. A magyar Joji (Józsi) köhögése ébreszti fel mindannyiukat, miközben a kommunizmus iránt nosztalgizáló elvtárs, egy volt szekus régi parfümje lengi be az egész lépcsőházat. A szomszéd Lili modern krémje megmozgatja mindazok fantáziáját, akik hallgatják, ahogyan magassarkúban kopog a lakáson át. A fröccs illata jellemzi Iva bácsit, aki borotválkozáshoz és ivásra is ezt használja. Égett étel szaga terjeng az első emeleti tömbházban, ahol frau Rozika lakik. A szomszédos háztömbökben lakók kutyát sétáltatnak, a gazdik cselekedetei annyira túlzónak tűnnek az elbeszélő számára, hogy elgondolkodik azon, ki kinek a gazdája valójában. Aztán megfigyeli az iskolásokat, akik kihagyják a tanórákat a játékgépek vagy a szerencsejátékok javára, és a buszra várakozó nyugdíjasok szedett-vedett csoportját, akik azon tűnődnek, hogy vajon hová mehetnének minden nap. Aztán ott van a kacér fodrász és az arab a pénzváltó irodában, a hosszú sor a postán, a taxisofőrök, akik újságot olvasnak, miközben műanyag pohárból kávét kortyolgatnak. Mindez még 9 óra előtt történik: „Még kilenc óra sincs, és már az egész város fenn van” (35). Az elbeszélő karakter a városi élet egy olyan szegletét is megmutatja, amelyben különböző etnikumokhoz tartozó egyének élnek együtt, és mindegyikük tesz is saját közösségéért, de amelytől a főhős úgy dönt, hogy távol marad, és Bora Đorđević zenéjét hallgatja: „Nem akarok a 65-ös tömbben élni, mindenkit utálok” (36).

A kötet nem hagyja figyelmen kívül Szent Száva (a szerbek számára fontos személyiség, az autokefál szerb ortodox egyház első érseke) ünnepét sem, amelyet a szerb kisebbség január 27-én ünnepel a Temesvári Operában. Az esemény vallási jelentőségén túl a szerb mentalitás sajátosságait is feltárja. A kulturális és folklórelőadást követő bálon, amelyen különböző helyi együttesek és művészek vesznek részt, a legszebb és legelegánsabb ruhák mutatkoznak be: a hölgyek előveszik az addig naptalinban téli álmodó bundáikat. Goran Mrakić írja a *Povestiri din garaj* [Történetek a garázsból] című kötetben, hogy a Romániai Szerbek Szövetsége által Szent Száva napja alkalmából rendezett bál „közös-

ségünk egyik legünnepélyesebb identitásformáló eseménye, amelyre mindenki díszbe vágta magát, hogy tanúja legyen a visszafogott és hagyományos, királyi stílusnak, néhol folklorisztikus és turbófolklorisztikus beütéssel” (252). Az operaház nagyterme a hóratánc és jó hangulat megnyilvánulásának tere, az idősebbek számára lehetőség a társadalmi jólét elemzésére. A főszereplő és keresztapja az eseményhez nem illő öltözékben kilóg a tömegből, és a szánalmas helyzetet figyeli. Emellett a szöveg megemlíti a Naša Reč című újságot is, amely több héten keresztül csak a szóban forgó ünnepre összpontosít.

A *Rokeri s velikog sokaka* [A főutcai rockerek] a falusi gyerekek városi iskolákba való érkezését mutatja be, illetve az arra tett kísérletüket, hogy átvegyék a városi fiatalok szokásait. A varjasi srácok által vágyott fülbevalót azonban a szülők felháborodva utasítják el teljesen, ahogyan a rockzenét és a nemrég vásárolt csontváz is, amelyet a Rocka Rollából, az első temesvári kazetta- és zenei árucikkek boltjából szereztek a gyerekek. Komikus módon a visszapillantón lógó csontváz és a rockkazetta is a Calacea-fürdő melletti árpaföldön találja meg a helyét, miután egy róka elállja az egyik tinédzser apja által vezetett autó útját.

A temesvári Mehala városrészben található Ócskapiacot is megidézi a kötet. Az ott árult régi tárgyakat a főszereplő értékeli, és bemutatja az alkudozás szokását. A jelenet a külvárosi életét idézi, ahogy a vásárlók belaktak sörrrel és miccselel, a füstgomolyok és ízléstelen zene kíséretében. Felidéződik az a pillanat is, amikor 1984-ben a népszerű énekesnő, Lepa Brena megtöltötte a temesvári stadiont. Majd a Varjas közelében, Kikindán, a Töknapok alkalmából tért vissza koncertezni, korántsem váltva ki akkora izgalmat, hisz a szereplők az ivásban és egy pljeskavica elfogyasztásában lelik örömeiket.

Marko Adžić temesvári színész a kötet utószavában megjegyzi, hogy ennek a könyvnek minden szava olyan értékes, hogy egy jó színdarabot kellene belőle csinálni, ha nem egy filmet (250).

Következtetések

A Temesvárhoz köthető jelentős történelmi eseményekből, valamint a várost megidéző irodalmi alkotásokból kiindulva jelen tanulmányban részletesen elemeztük Goran Mrakić szövegeinek egy részét, amelyekben a Bega menti város hangsúlyosan szerepel.

A tanulmányhoz felhasznált referenciaművek elemzése azt mutatta, hogy a híd metaforája jól alkalmazható: a különböző történelmi korokban a névtelenségből kiemelkedő város gazdag múltja összekötő elemként működik. A bánági régió kulturális, irodalmi megvalósításai többnyelvű, ilyen értelemben híd-írók által kerülnek átültetésre, ezzel is bizonyítva a Temesvárra jellemző multikulturális szellemiségét. Az egyes fiktív univerzumok hétköznapi eseményeiben olyan történelmi fragmentumok tükröződnek, melyek hatással vannak az egyénekre és mindenekelőtt a közösségekre. Ezek reprezentációja gyakran öniro-
nikus, gúnyos diskurzusban történik, amelynek eszköze a komikum, szatíra és a részletek realista módon való megragadása. A szerzők nyelvezete élénk és színes, a bánági szerbek által használt szavakkal és kifejezésekkel átszótt, amelyek egy része a falvakban az öregedő generációkkal együtt eltűnőben van, más részük viszont még mindig jelen van és a városi környezetben is használatos. Ezekben az esetekben a nyelv a komikum forrásává válik.

A tanulmányban szereplő művek mindegyike különböző módon tanúskodik Temesvárról, ezért megállapíthatjuk, hogy mindegyiknek emlékmű jellege van. Együttesen szilárd alapot képezhetnek a város identitásának és az általuk oly jól leírt város megértéséhez. Jelen tanulmány elsősorban a prózára összpontosított, megragadva a temesvári szerb szerzők rövidprózára, szatirikus történetekre, újságcikkekre, sőt önéletrajzokra való étvágát. A *Povestiri din garaj* [Történetek a garázs-ból] a tizenévesek életébe, a városi alvilágba, a veszélyes üzletek világába, a temesvári Poli csapatának szurkolói közé, a bánági emberek elbeszélő albumába tett kitérőkkel, az elemzett próza gazdag tematikát ragad meg. A város jelenlegi képének kritikus szemlélete, a kötetben olvasható öniro-
nikus megjegyzések a múlt mitologizálását erősítik. A város innovációs jelentőségét és multikulturális jellegét minden érintett szövegben értékeli és dicséri. A Nyugatról áramló szabadság vagy a szabadság illúziója, valamint az alternatív zenei mozgalmak a lakosságba egyfajta merészség és elszántság leheletét oltották, amely '89-ben csúcso-
sodott ki. A forradalom eseményeit a környék prózájában gyakran különös expresszivitással idézik fel. A város alvilági oldala is felfedésre kerül, olyan marginális szereplőket bevonva, mint a hajléktalan, a lázadó, a lusta alkalmazott, az alkoholista és mások, akiket a szöveg-
elemzés során már bemutattunk, és olyan kellemetlen helyzeteket prezentálnak, mint a különböző futballcsapatok szurkolóinak verekedése,

a helyi közigazgatás rossz gazdálkodása, vagy az olykor túlzott sörfogyasztás.

Temesvár reprezentációja a szerb irodalomban a Bega folyó, a pálinka, a Timișoreana sörgyár, a józsefvárosi és az ócskapiac, a Kandia csokoládégyár, a Mehala negyed, a temesvári Poli csapata, a pálmafák, a katedrális, a Főnix együttes, az Európa kulturális fővárosa cím, a kocsmák és bárók, a rinflaiș és pljeskavica, az 1989-es forradalom, a mártírok, a nagy múlt és a technológiai fejlődés, valamint a sokszínű etnikai összetétel visszatérő motívumai mentén rajzolódik ki.

A generációk által ismert város jelentős történelmi események vagy a demisztifikált, abszurd jelen tanújaként, az irodalomban újra feltalálva, új mítoszokat képezve jelenik meg. Akár a régmúlt időket idézik fel, akár a történelmi fordulatot és annak Temesvárra, annak lakóira vagy a világra gyakorolt hatását figyelik, minden vizsgált mű egy történetet mesél el, a tegnapi, a mai és a holnapi Temesvár történetét, gyakran pozitív végkifejlettel, egy homályos, de ígéretes jövő felé tekintve.

Makkai T. Csilla fordítása

Zsolnai György

NYOMOKBAN IDENTITÁST TARTALMAZHAT

*Városkölcsonzés egy kiberthriller díszletéhez
a Hackerville-ben*

2018-ban az HBO Europe mutatta be a mindössze hat részből álló évadot megélt, *Hackerville* című, eredeti fejlesztésű, német–román koprodukcióban készült sorozatát, amely szinte teljes egészében Temesváron és környékén játszódik. A népszerű thrillerek zsánerjegyeiből építkező széria bár nem üti meg a minőségi sorozatok mércéjét, a pusztán esztétikai szempontokon túl mégis számos kérdést vet fel a reprezentáció kérdéskörén belül, elsősorban azért, mert Temesvárt egyszerre kívánja a kiberbűnözés egyik központjaként és turisztikai szempontból vonzó, történelmileg gazdag és soknemzetiségű városként láttatni.

A „Hackerville” elnevezés valójában nem a háromszázezres népességgel rendelkező Temesvárt, hanem a harmadannyi lakossal bíró Râmnicu Vâlcea városát jelöli. Csakhogy az olténiai város adottságai egyáltalán nem olyan jók a *Hackerville* történetének elmondhatósága szempontjából, mint az etnikailag sokszínű temesi városé: sem repülőtere nincs, amely a cselekménybonyolítás miatt fontos, sem történelmi és építészeti szempontból látványos, sőt reprezentatív belvárosa nincs, ráadásul Bukaresthez is jóval közelebb esik, ezért nem alkalmas arra, hogy egy, a centrumtól távol eső közbiztonsági senkiföldjeként mutathassák be az alkotók. Râmnicu Vâlceát az internetes bűnözés fővárosaként is emlegetik, míg Temesvár egyáltalán nem bír ilyen kétes hírnévvel. Miért vállalta mégis Temesvár városa azt, hogy otthont ad a helyi viszonyokra nézve korántsem hízelgő Hackerville-nek, és ezzel mintegy kockáztatja azt is, hogy a szélesebb köztudatban a város neve esetleg szorosabban összefüggésbe kerül a transznacionális kibermafia országot destabilizálni képes tetteivel éppúgy, mint az apróbb csalásokat elkövető tinédzserek hackerkeltetőjeként szolgáló Râmnicu Vâlceával?

Nehéz egyszerű választ adni erre a kérdésre, ám a sorozat belső tétjeinek megértése, kifejezetten elnagyolt története és az alkotók feltételezett motivációinak feltárása közelebb vihet minket ahhoz, hogy milyen – nem kifejezetten esztétikai – tényezők is tudják, akár ön-

tudatlanul is, vezetni egy sorozat készítőit. A *Hackerville* egyik alkotója, Tudor Reu ezt nyilatkozta 2018-ban a *Variety* című amerikai filmes szaklapnak a helyszínválasztásról: „Temesvár városa egy nagyon jó helyszín, keveréke ugyanis a Monarchia-korabeli építészetnek és a kommunista környéknek, ipari negyedeknek, a folyónak és hídjainak”.¹ Később hozzátette: „A Hackerville-ben számos komikus elem, akció és érzelmes dráma is van. Ez a lehetőségek világa, amit kifejezetten azért alkottunk meg, hogy visszhangot adjunk az online és a játékok univerzumában meglévő lehetőségek világának.”² A festői szépségűnek aligha nevezhető Râmnicu Vâlceáról szót sem ejt a román producer.

Reu nyilatkozata ugyanakkor a készítés időszakában meglehetősen felülpozicionálta a sorozatot, és azt az érzetet keltette, hogy egy kelet-európai posztcyberpunk történetet láthatunk majd, ám a *Hackerville* esetében egyáltalán nem beszélhetünk erről. Identitások közötti feszültségről, „világok harcáról”, reprezentációs nehézségekről és kétes városmarketing-célrendszeréről annál inkább.

Temesvár, a német város

Temesvárt a 2011-es népszámlálási adatok alapján több mint 81 százalékban románok lakják, a második legnépesebb nemzetiség a maga közel ötszázalékos arányszámával a magyar. A harmadik helyen a szerbek, majd a bánági svábok következnek 1,5, illetve 1,3 százalékkal. Ez a viszonylagos sokszínűség legfeljebb nyomokban figyelhető meg a *Hackerville*-ben, az egyértelmű német kapcsolaton túl pedig szinte semmilyen további utalás nincsen Temesvár népességi megoszlására.

A németek felülreprezentáltsága vélhetően a koprodukció természetéből adódik. A főszereplő, Lisa Metz (Anna Schumacher), és apja, Walter Metz (Ovidiu Schumacher) német gyökerei át- meg átszövik a történetet, jóval túlmutatva a cselekmény által indokolt kereteken. A túlzásra jó példa, hogy Lisa, Sandor és Cipi a negyedik epizódban egy olyan elhagyatott falu egyik házában húzza meg magát, ahol még a faliszőnyegeken is német nyelvű hímzések találhatók. A két színész kiléte speciális megvilágításba helyezi a *Hackerville* cselekményének egyik mellékszálát, hiszen Ovidiu Schumacher szintén Romániából

1 Lásd <https://variety.com/2018/tv/global/hbo-europe-begins-shooting-cyber-hackerville-romania-1202828801/> (letöltés ideje: 2021. 10. 18.)

2 *Uo.*

Németországba emigrált német nemzetiségű színész, akinek filmbéli lányát saját lánya alakítja. A referenciális poén azonban legfeljebb mellékes és a koprodukció nemzetek közötti átjárhatóságát erősíti, hiszen semmilyen további referenciára nem ad lehetőséget a történet: Schumacher ugyanis a havasalföldi Dâmbovițában született, majd Bukarestből emigrált a kilencvenes években Németországba, vélhetően megélhetési és művészeti okok miatt egyaránt, míg a *Hackerville* Walter Metz nevű figurája egy, a Securitate besúgójaként elkövetett bűncselekmény miatt döntött úgy, hogy Nyugatra távozik családjával.

Ugyanakkor a magyarok és a magyar identitás jelei nem jelennek meg a *Hackerville*-ben. A főszereplővel félszegen évődő temesvári nyomozó, Adam Sandor (Andi Vasluianu) feltételezhetően magyar gyökerekkel rendelkezik, ám ez semmilyen módon nem jelenik meg a sorozatban. Az elrománosodott nyomozó származásáról csak családneve tanúskodik, apjáról is csak annyit tudunk meg, hogy Dimitri volt a keresztnéve, és vélhetően ugyancsak a rendőrségnek dolgozott.

Miért fontos a nemzetiségi reprezentáció kérdése egy olyan zsánerek között egyensúlyozó sorozatban, mint amilyen a *Hackerville*? Azért, mert Temesvárt mint Temesvárt hivatott bemutatni, annak tereit, infrastruktúráját használja, vagyis azt a képzetet kelti, hogy minden, ami a sorozat szempontjából fontos tényező, az közel azonos a valósággal. Ezt a befogadó még akkor is hajlamos így gondolni, ha pontosan tudja, hogy fikciós történetről van szó: ugyanolyan könnyű a *Hackerville* nemzetiségi összetételét olyan adottságnak venni, mint a történet során elhangzó utcaneveket, vagy éppen a belvárost keresztülszelő villamosjáratot. A német felülreprezentáltság és a magyar alulreprezentáltság kérdése éppen ezért a helyi viszonyokat és történelmi kontextust kevésbé ismerők számára nem tűnhet fel, a sorozat készítői által létrehozott, mesterséges arányokról az a benyomás keletkezhet, hogy teljességgel valóságos viszonyokat tükröznek. Igaz ez még akkor is, ha tudván tudhatjuk: *Hackerville* nem ez a bánsági város, Temesvár egyáltalán nem számít a kiberbűnözés virtuális központjának sem a világon, sem Európában. Nehéz azonban a tudatosan meghamisított Temesvár-reprezentációt, amit a készítők látszólag épp Temesvár érdekében követnek el, elfogadni és abba a sorozat történetén túlnyúló fikcióba belemenni, hogy Temesvár az amerikai titkosszolgálat, a német kiberrendőrség és a nemzetközi kibermafia érdeklődésének bármikor is középpontjába kerülhetne.

Identitások harca – a háttérben

Bár a *Hackerville* egy meglehetősen nehézkesen építkező, a techno-thriller és a -krimi jelenkori követelményeinek a legkevésbé sem megfelelő sorozat – elég csak olyan produkciókkal összevetni, mint például a *Mr. Robot* (2015–2019) –, mégis viszonylag sokat időzik el identitás-kérdéseknél. A legfőbb dilemma a kettős identitással egyáltalán nem rendelkező, ám azzal bizonyos szinten konfrontálódó főhős, Lisa Metz számára adódik: a német kiberrendőrség Frankfurtból kirendelt nyomozójaként hogyan viselkedjen gyermekkorra egykori színhelyén, ebben a román városban? A banki rendszerek meghekkelése miatt Romániába küldött Lisa eleinte távolságtartó, a román kollégákkal való első találkozáskor is csak mellesleg veti oda, hogy pontosan értette, amit az orra előtt románul mondtak róla. Kettős identitásának megkonstruálásában a nyomozásnak aligha nevezhető bujdosási folyamat éppannyira katalizátorként működik, mint a vele közvetlenül viselkedő román nyomozótárs, Adam Sandor is.

Ehhez érdemes megismerni – nagy vonalakban legalábbis – a *Hackerville* egyáltalán nem bonyolult, ám annál inkább vázlatos és hézagos történetét, hiszen Lisa Metz önfelfedezésében nagy szerepet játszik, ahogyan epizódról epizódra jobban megismeri Temesvárt és az ott élő embereket, így például azt a fiatalkorú hackerfiút, Cipi Mateit (Voicu Dumitras), aki miatt éppen szülővárosába rendelte őt ki a német kiberrendőrség. Cipi azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy egy nemzetközi bank védelmi rendszerét feltörve tíz eurót lopott. Erre a veszélyes tehetségre maga a nemzetközi kibermafia is felfigyelt, akik ugyanúgy használják a német rendőrséget, mint a saját bérnyíllokaikat. Miközben Cipi képességeit a kibermafia egyik tehetségkutatója, Andrei Borisov (akit Sabin Tambrea alakít; őt a városrepresentáció szempontjából ugyancsak gazdag és invenciózus *Babilon Berlin* című német sorozatból is ismerhetjük) egy monstre bevetésen keresztül leteszteli, Cipi észrevétlenül adatokat lop a kibermaffiózók rendszeréből. Cselekedetét a történet addigi alakulása egyáltalán nem indokolja, a kiberbűnözők óvatlansága pedig a készítőik laza valóságkezeléséről éppúgy tanúskodik, mint a *Hackerville* gyenge forgatókönyvéről. Cipi a kibermaffiát igencsak kompromittáló adathalmaz tulajdonában elszökik, és bátyjával együtt árkon-bokron át menekülni kényszerül. Kifejtetlen, éppen ezért értelmezhetetlen motivációkkal és egy számára érdektelen tartalmú pendrive-val felpakolva hamarosan az őt kutató Lisa Metz és Adam

Sandor karjaiba fut, akik innentől kezdve arra törekednek, hogy hol létüket minél jobban eltítkolva körbejárják Temesvárt és környékét – mintha csak egy vezetett városnézésre hívnák a nézőt.

Bujkálásuk során Temesvár egy bezárt kórházában éppúgy megfordulnak, mint Lisa gyerekkorának színhelyén, a Metz család egykori otthonában, de a már említett elhagyatott, áram nélküli faluban is eltöltöttek egy estét. Utóbbi helyszínen, amelynek egyik házáat Sandor a kémregények és -sorozatok zsáneréből megismert védett házként is használja, Lisa döntő felismerésre jut saját és édesapja múltjával kapcsolatban: az itt bújtatott Serafin nevű hackernek Lisa egy olyan fotót mutat, amelyen apja, Walter Metz civil ruhában pózol securitatis tisztekkel. Serafin szerint a kép készültkor, 1985-ben, ha valaki a fennálló kommunista rendszert akarta megdönteni – mint ahogyan Metzek családi legendáriuma hirdette –, akkor nem mutatkozott volna ilyen szívélyesen secusokkal, sőt, a kép inkább arra utal, hogy a civil ruhás besúgóként dolgozott.

Lisa eleinte tagadja ugyan a feltevést, de a kifejezéstelen arcú és gesztusrendszerű német–román nyomozónő idővel rájön, miért is kereste őt telefonon édesapja a temesvári tartózkodása során annyi alkalommal, és próbálta rábeszélni a mielőbbi hazatérésre. Kevés jól működő eleme van a *Hackerville*-nek, de talán éppen a múlt elfátyolozása és az előelőbukó történelem az, ami igazán érdekessé teszi. Hamarosan Walter Metz is Temesvárra érkezik, részben a bujkálás miatt offline állapotba vonuló lánya után kutatva, részben attól való félelmében, hogy titkai és emigrálásának valós okai felszínre kerülnek. Bár azt gondolhatnánk, hogy a Frankfurtból szülővárosába több mint harminc év után visszatérő karaktert szíven üti Temesvár viszontlátása, inkább csak egy machinátort látunk, aki túlságosan is nagy lelkesedéssel veti bele magát egykori munkájába és vonódik be a hacker-nyomozásba – egészen addig, amíg egykori kollégája, a jelenlegi rendőrfőnök, Vali, vagyis Valentin Pogonaru (Călin Chirilă), amolyan oktató célzattal hasba nem lövi egy Dacia téri akció során. Az idősebb szereplők közötti, korántsem nosztalgikus, ám annál inkább ködös párbeszédök mögött a Ceaușescu-diktatúra idejére visszavezető, megoldatlan és narratív szempontból inkább csak jelzett, semmint elmesélt és körüljárt történetyszál munkálkodik, amiket talán szívesebben ismerne meg e sorok írója is, semmint magát a *Hackerville* fő sztoriját, hiszen jóval több egzisztenciális súly érződik az el nem mondott háttértörténetből, mint a banális, ám logikai buktatókkal teli fő sztoriból.

Az ugyanis több sebből is vérzik és kevés lehetőséget ad arra, hogy az elnagyolt ecsetvonásokra és tartalmi hiányosságokra valamilyen narratív eszközként tekintsünk. Nehéz ugyanis jóhiszeműen arra gondolni, hogy azért nem tettek a filmkészítők még csak kísérletet sem arra, hogy a sorozat kiberelekeit az elégségesnél jobban tematizálják, mert mondjuk tartottak attól, hogy a nézők számára befogadhatatlanok lesznek bizonyos információk és összefüggések, és ezért kényszerültek arra, hogy a hackerkedést terminálképernyőkön való bolyongással és tízujjas vak gépeléssel jelezzék. Sokkal inkább a hackerkedés mélyére ásásának és így általában véve a *Hackerville*-jelenség megértésének az igénye hiányzik a teljes sorozatból, ami különösen ironikus, ha figyelembe vesszük, hogy éppen *Hackerville* a széria címe, aminek hangzását kellően csalogatónak és trendinek érezték az alkotók ahhoz, hogy Temesvár várostáblája alá, amolyan becenévként odailleszthessék.

Mégis, a fő cselekmény tulajdonképpen globális és lokális érdekek közötti harcra írható le: a kisemberek harca a globális hatalommal szemben, Temesvár harca a német kiberrendőrséggel, a transznacionális kibermaffiával és a mindent mozgató amerikai titkosszolgálattal. A Cipire és az általa eltulajdonított, egyébként az amerikai kormány nemzetközi hírszerzési tevékenységére vonatkozó adatokat tartalmazó pendrive-ra utazó kiber-fogdmegek, a német kiberelhárítók és a temesvári rendőrség ügyészégi parancsra dolgozó emberei egy platformra kerülnek, míg a másik oldalon a hatalmi játszma áldozatává váló Cipi, a lánya elrablása miatt harapófogóba kerülő Adam Sandor, a korábban hamisan meggyanúsított, asztalosnak szegődő hacker, Serafin, valamint legfőképpen a főnökei és tulajdon apja által is égre-földre keresett Lisa Metz válnak szövetségessé. Paradox módon a két ellenoldal közé a városi oligarchák kerülnek, akiket egyik vagy másik oldal a saját érdekei szerint tud mozgósítani vagy éppen megszarolni.

Ennek a különös hatalmi harcnak történelmi színezetet ad Walter Metz története, amely Lisa szemüvegén keresztül csak egy újabb gyanús, szövevényes, titkolódzó érdekellentét, nem pedig valódi, a fennálló hatalommal szembeni ellenállás, mint amilyen akár a hol értetlen kisfiúként ábrázolt, hol lázadó lángelmeként bemutatott Cipié. Az eleinte olajos magvakat majszoló Lisa a városon kívüli tanyán úgy vetemedik rá kopogó szemmel a saját kezével fogott csirke húására, mint ahogyan a hidegnek és átláthatatlannak bemutatott német identitásról az autentikusabbnak és emberközelibbnek érzett román identitásra is. Lisa románabbá válik a hatodik epizód végére, amint a történet végén találkozik

meglőtt apjával a kórházi ágyánál: az apa gyermekének mesélt, forradalmi hőstettei zárójelbe kerülnek, a főhősnek pedig kettős identitásának addig elhanyagolt, román részét megerősítve tud német otthonába hazatérni.

Városmarketing vagy sorozat?

A sorozat azonban a saját történetével jóval kevesebbet foglalkozik, mint ami indokolt lenne. Az árva Cipi és bátyja harcáról csakúgy, mint Lisa Metz gyakran spektrumzavarosnak tűnő viselkedése háttéréről, vagy Adam Sandor csonka családjáról nem tudunk meg semmi lényegeset, ami segíthetne minket abban, hogy bármelyiküket közelebb érezzük magunkhoz, és akár egy percig is azonosulni tudjunk küzdelmükkel. A nézők ridegtartását legfeljebb részben tudja kompenzálni, hogy a filmkészítők Temesvárt mint várost jobbnál jobb drónfelvételekkel igyekeznek megszerettetni velük, bár a turisztikai értelemben releváns képek azért nem tengenek túl a sorozatban.

Látszólag nem is turisztikai agendával dolgoznak a *Hackerville* alkotói: ugyan a sorozat főcíme a város jellegzetes épületeit és tereit (így az egykori Losonczy teret, vagyis románul az Unirii, azaz Egyesülés teret) éppúgy magába foglalja, mint a kevésbé felismerhető, ám Temesvár korántsem organikus fejlődésének jegyeit magán viselő építészeti tájsebeket, például a Dacia tér környéki panelházakat, ám ezek az intró során egy számítógép hardvereivé alakulnak, a házak alaplapokra és memóriakártyákra forrasztott csippekké, a körforgalmak ventilátorrá és így tovább. A sorozat high-tech bevezetője legalábbis azt sugallja, hogy a sokat ígérő címéhez méltóan legalábbis betekintést enged bizonyos kiberbűnökbe, pedig csak néhány webshopos csalást és a város jelzőlámparendszerét megbuheráló programot látunk Cipinek köszönhetően működés közben. Posztcyberpunk-életérzés nincs, ám erre csak a második-harmadik rész környékén jöhetünk rá, amikor az intró által fellebbentett hardcore technológiai lehetőségek feltűnéséről már végleg letettünk. A főcím (beleértve a *Silent Strike* által szállított *Invaders* című főcímdalt is) túlságosan magasra pozicionálja a *Hackerville*-t, és utóbbi az általa támasztott nézői elvárásoknak sehogy sem képes megfelelni.

A kiberbűnözés melegágyaként bemutatott Temesvárt azonban nemcsak a sorozat címe és az intró, hanem a helyszínhasználat is saját

tosan magasra emeli – miközben fél kézzel mégiscsak a kelet-európai panelek, kapualji pizzázók és internetkávézók szintjén kívánja tartani. A valóságban is Continental Hotelnek nevezett szálloda túlzott szerepeltetése és egyfajta kilátóként való használata például azt az érzetet kelti (akárcsak a főcímben szereplő, az alaplapból kimagasodó csippek is), hogy Frankfurthoz hasonlóan Temesváron is sorjáznak az ég felé törő felhőkarcolók, pedig egyáltalán nem ez a helyzet. A Continental Hotel centrális elhelyezkedése ugyan jó lehetőséget ad idilli drónfelvételek készítésére, mint ahogyan az étterme is arra, hogy Lisa Metz egy váratlan pillanatban bepálinkázva elveszítse addigi tartózkodó álarcát, de inkább a Temesvárt turistaként szemlélőknek nyújthatnak eligazítást ezek az epizódok, nem pedig a sorozat tétjét és adott esetben akár a város valódi hangulatát megismerni akaró nézők számára.

Temesvár mint város felemásan jön ki marketingszempontról abba a megoldásból is, hogy a korrupció és a helyi kiskirályok uralma irányítja a közösséget. Jó példa erre a sorozat nyitóepizódjában gyanús körülmények között megtenderezett ingatlan, a Mia Villa esete, amelyet kiberbűncselekmények útján szerzett pénzből vásárolt meg az egyik nagyvállalkozó, majd a rivális ajánlattevő a számára kedvezőtlen eredmény miatt felgyújtotta a romos épületet. Hasonlóan romboló epizódnak nevezhetjük azt, amikor Cipi átveszi az ekkor még Killjoy álnéven futó, magát a Rouge League nevű fps-játék e-sportolójaként előadó Lisával vetélkedve Temesvár közlekedési lámpái felett az uralmat egy félreeső internetkávézóban. A megbolondult jelzőlámpák miatt Temesvár főbb közlekedési csomópontjaiban autók rohannak egymásba, és bár személyi sérülés nem történik, a várost megbénítja a kiberstikli.

Az utolsó részben ugyanakkor látványosnak, bár valódi kárpótlásnak aligha nevezhető elemnek tekinthetjük, hogy a Cipi által elrejtett pendrive-ot a már említett Rogue League-re tervezett Temesvár-pályán barangolva, kérdésekre válaszolva találhatják meg a kibermafia és az amerikai titkosszolgálat szorításában időzavarba kerülő Lisáék. A Cipi építette pályán megtalálhatjuk a Temesvár egyik legfőbb látványosságának tartott Bánsági Ortodox Metropolita Katedrálisát, több reprezentatív teret és sétálóutcát, valamint a belváros egyéb nevezetességeit is. Az kevésbé a sorozat készítőit, mint inkább a magyar szinkron összeállítóit minősíti, hogy a Cipi játékában szereplő hidat Traian hídnak fordítják, miközben a temesvári magyarok Mária hídként ismerik azt, de ez a magyar jelenlét fájó hiányai közül még a legkisebb.

Inkább az előbbi

A *Hackerville*-t elemezve megállapíthatjuk: a városmarketing mint szempont nem lehet egyetlen sorozat szervezőelve sem, és a gyenge forgatókönyvet nem tudja ellensúlyozni sem a hívogató címadás, sem egy professzionálisan kivitelezett főcím. Hatalmi harcokat valódi konfliktusok és kellően jól argumentált szembenállás nélkül lehetetlen bemutatni, mint ahogyan szimpátiát vagy éppen félelmet is nehéz papírmásé szereplők kapcsán érezni. A *Hackerville* tehát nemcsak mint sorozat, hanem mint városmarketing-eszköz sem teljesített jól, és a bán-sági nagyváros, Temesvár inkább áldozata a *Hackerville*-nek, hiszen turisztikai vonzerőt aligha kölcsönöz neki az a rosszul elmesélt történet, amit a német–román sorozat élénk tár hat rossz belső arányokkal és a thriller, illetve krimi zsánerétől teljességgel idegen ütemmutató szerint időzített epizódon keresztül. Mégis, a történetet alapjaiban befolyásoló, a széria tényleges lokációját tulajdonképpen meghamisító helyszínválasztást inkább lehet tekinteni tudatos városmarketing-döntésnek, amivel az egyébként repülőtérről is elérhető nyugat-romániai várost kívánták az európai (és elsősorban a német) sorozatfogyasztók mentális térképére feltenni.

Egy sorozat helyszínéül választott város nem csupán a történetnek szab kereteket, hanem arra is alkalmas, hogy pozitív vagy negatív irányban meghatározza a város hosszabb távú nemzetközi megítélését is. Ez hatványozottan igaz akkor, amikor egy várost olyan tulajdonságokkal ruháznak fel, amelyekkel valójában nem bír: Temesvár ugyanis nem *Hackerville*, történelmi örökségén kifejezetten kétes nyomot hagy az azonosítás, ráadásul a szüzsé sem támogatja a város megismerésének igényét, inkább a kiismerhetetlen machinációk és a mélyben lappangó történelmi bűnök városaként rögzíti tudatunkban. Az előnyös fényképezést, a kitarzott drónfelvételek erejét maga a történet eliminálja.

VICTOR DRUJINIU ÉS MIREL DRĂGAN

A FÉNYEK VÁROSA: TEMESVÁR

TALÁLD MEG
AZ UTCAI
LÁMPÁT...

...MÖGÖTTE
VAGYOK ÉN.

MÁR SZINTE LEMENT A NAP, MOST MÁR ALIG VÁROM, HOGY MEGPILLANTSAM AZ ÉJELI FÉNYEKET.

FELMEGYEK ODA, MERT MAGASABBAN VAN. AZT HISZEM, HOGY AZ Ő IRODÁJA IS EZEN AZ OLDALON VAN.

WOW! AZ ŐKORI VÁR ZSILIPJE! ERRE NEM SZÁMÍTOTTAM.

KÜLDÖTT EGY KÉPET AZ OPERA TÉRRŐL. KÖZEL VAN...

... AZ OPERA, A MAGYAR SZÍNHÁZ...

SZERETNÉM LÁTNI A BEGA FOLYÓT.

EGYÜTTAL A KATEDRÁLIS MELLETT IS ELMEGYEK.

MILYEN VAGÁNY! KIS HAJÓK, RAJtuk MŰALKOTÁSOK.

EGY, MELY FEKETE...

TELE VAN MEGLEPÉSEKkel EZ A VÁROS A RÉGI MAGYAR NEGYEDBEN.

MINT
PÉLDÁUL EZ A
KIS ELREJTETT
MÚZEUM.

HAH!
A KOMMUNISTA
FOGYASZTÓ.

OLVASTAM
RŐLA.

EZ OLYAN,
MINT EGY
IDŐUTAZÁS.

KÖZBEN ANA
HAGYOTT EGY
ÜZENETET.

MEGHÍVOTT
MAGÁHOZ, A
PARKON TÚL
LAKIK.

A VILLAMOS-
VONALAKON
TÚL.

ÉS MINTHA
EGY MÁSIK
VILÁGBA TÉR-
NÉK VISSZA.

MINTHA
MÁSKÉPP
LÁTNEK.

MINDEN ITT
KEZDŐDÖTT!

ÉRZEM MÁR
A HELYET ÉS
A MEGTETT
UTAT.

MINTHA
ÖTTHON
LENNÉK.

EGY ÚJ
ÚTON...

...MELYEN
A RÉGI ÉS
AZ ÚJ...

...EGYÜTT
ÉLNEK.

"SHINE
A LIGHT!"

TÉNYLEG EGY
MULTIKULTURÁLISAN
KIVILÁGÍTOTT
VÁROS.

ANA,
SZERETEM A
VÁROSODAT...

...ÉS
TÉGED!

Florinel-Ionel Opreșcu

TEMESVÁR GLOBALIZMUSA HÁROM KÖLTŐ MUNKÁSSÁGÁBAN

Petre Stoica – Șerban Foarță – Robert Șerban

Rövid bevezető: Lokalizmus vs. Weltliteratur

Eckermann-nal folytatott leveleiben Goethe egy meglepő fogalommal állt elő 1827-ben, amely nemcsak a nemzeti irodalom virágzásának idején, hanem még a Sturm und Drang korszakában is bátor felvetésnek minősült. A Weltliteratur (vagyis Világirodalom, egyetemes, nemzetközi irodalom stb.) fogalma mindenképp olyan irodalmat jelöl, amely megkérdőjelezi és átlépi a nemzeti és országhatárokat. Goethe azt magyarázta Eckermann-nak – és 200 évvel később nekünk is –, hogy „a nemzeti irodalomnak lassan már nem lesz, mit mondania; ideje átlépi a világirodalom korába”.¹ A kortárs deteritorializáló kritikai iskolák olyan jeles képviselői, mint David Damrosch² vagy Pascale Casanova³ is visszanyúlnak a goethei egyetemességkoncepcióhoz, két okból: hogy bizonyítsák az irodalom nemzeteken átívelő természetét, valamint a zord, rigid nemzeti kánon reformációjának és változatossá tételének szükségességét, amelyet korábban egyfajta etnicista-lokalista szemlélet határozott meg. Maga a „jó öreg” Goethe is azt ismerte be fiatalabb barátjának, Eckermann-nak, hogy nem leli örömét abban, hogy a *Faustot* németül olvassa újra, miközben a mű francia fordítása sokkal üdítőbb, és bár prózában íródott, több szempontból újszerűséget kölcsönöz a német szövegnek. Goethe saját interkulturális reflexiója iránti ér-

- 1 „National-Literatur will jetzt nicht viel sagen; die Epoche der Welt-Literatur ist an der Zeit [...]. Lásd Johann Peter ECKERMANN, *Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens*, Bd. 1, Lipcse, 1836, 345., online hozzáférés: https://www.deutschestextarchiv.de/book/show/eckermann_goethe01_1836 (letöltés ideje: 2021. 10. 09.) [Mivel a felhasznált irodalom nagy része nem jelent meg magyar nyelvű fordításban, a művek címei és a kiemelt idézetek mind saját fordítások, amennyiben nincs feltüntetve más név – ford. megj.]
- 2 David DAMROSCH, *What is World Literature?* Princeton UP, Princeton, 2003.
- 3 Pascale CASANOVA, *La République mondiale des Lettres*, Seuil, Párizs, 2008.

deklódéséből kiindulva David Damrosch ezt a jelenséget „mirroring”⁴-nek, vagyis tükröződésnek nevezi (a német Spiegelung nyomán).

A tükröződés tehát egy jellegzetesen világirodalmi vonás, az univerzalitás esszenciája; általa az irodalmat olyan folyamatként látjuk, amely meghaladja az országhatárokat. Azonban amint a lokális irodalmakról szóló vita egyre hevesebbé vált, olyan iramban váltak nyilvánvalóvá a kánon, a centralizált irodalom komplexusai. A perifériára szorult alkotók az elsők, akik azonnal azonosultak a herderi kultúrafogalommal, és akik azt kifogásolták, hogy a kánon mellőzi őket a 19. század meghatározó nemzeti irodalmi térképéről. A paradoxon a következő: minél jobban törekednek a centralizáltságra, annál lokálisabbak és anakronisztikusabbak. Pascale Casanova azt írja a *La République mondiale des Lettres* hasábjain, hogy „az irodalmi hagyományok nemzetivé tétele nagyban hozzájárul természetes elszigeteltségükhöz”.⁵ Hogy megállapítását megértsük, mondhatjuk azt, hogy az irodalmi hagyományok lokalizálása fokozottan erősíti az irodalom zártságát. Vagyis az irodalom érvényesülésének kulcsa abban rejlik, hogy korlátlan mozgásban maradjon, és hogy felhagyjon azokkal a lokális metairodalmi diskurzusokkal, amelyek elsődlegesen a provincializmus jellemzői, semmiképp sem az univerzalizmusé. Így például egy temesvári irodalomról szóló vita kontextusában minél többet beszélünk annak „világi”, „univerzális” vagy „globális” értékeiről, annál nagyobb az esélyünk kiemelni a szentimentális lokalizmus és nosztalgia korlátoltságából. Ezek sokszor nemcsak a kiskultúrák halálához, hanem a kánonnal szembeni ellenszenvhez is vezethetnek (legyen szó nemzeti vagy európai kánonról). Még Goethe után kétszáz évvel is, a temesvári lírának nem kell a bánsági irodalmi centrum köré idomulnia, hiszen nemcsak esélye, hanem joga is van arra, hogy részese legyen a Weltliteraturnak.

„...ceci est une pipe véritable”.

Petre Stoica a provincia globalizációjáról

Petre Stoica 1957-ben, a „megszállott évtized”⁶ idején debütált *Poeme* [Versek] című kötetével, amellyel egyszerűsége ellenére sikerült kiemelkednie a sztálinista cenzúra homályából. Amikor felelevenítem

4 DAMROSCH, *I. m.*, 7.

5 „La nationalisation des traditions littéraires contribue fortement à la naturalisation de leur enfermement.” Lásd CASANOVA, *I. m.*, 151.

6 Marin Preda fogalmát lásd az *Imposibila intoarcere* című kötetben, Cartea Românească, București, 1971.

magamban a „Költő” mint „kaporszedő” képét, úgy képzelem, mint öreg hajóst, egyfajta versbéli Hemingwayt, ahogy „a hajózási világtérkép fölé hajol” (*Jurnal II* [Második napló]), és „egy tiszta, kevésbé szennyezett sziget”-ről ábrándozik a füstölgő étteremben, amelyben ír, bacoviai figyelemmel szemlélve a „szélmadaraktól üres park iszonyát” (*Zi anonimă* [Anonim nap]), egy nemlétező, alig sejthető vagy megálmodható tér és idő iránti melankolikus sóvárgással.

Lírai univerzumának kiemelkedő vezérvonalai az otthon-versek, a naturalizmus és/vagy a szűk és egyre szűkülő, objektív, magába zuhanó világ, amely még Tudor Argheziével is versenybe száll. A provincia szűk tere Petre Stoicánál visszatérő elem, irodalmi térképén olyan időbe fagyott támpontok tűnnek fel, amelyeket mégis nagyon közelinek érzünk. Verseiben nem csupán Arghezi, hanem Bacovia lírájának visszhangjai ismerhetők fel, különösen a *Stanțele burgheze* [Burzsoá szakaszok] című kötet kapcsán. A Bacovia-hatás elsősorban a versek atmoszféráján érződik monokromatikus képi költészet formájában. Stoica retrospektív provinciaábrázolásában egyfajta burzsoá centrum tűnik fel, amely végül monotóniába hanyatlak: „szédületesen magával ragad egy dallam, színtörés, monotónia, olyan gyötrelem, amelytől nem tudtam (és nem is akartam) megszabadulni”.⁷ Igaza van Marius Chivunak abban, hogy Petre Stoica „egy retró költő a vintage világban”.⁸ Verseinek „vintage” légkörét azonban nemcsak lokális jelentőségük teremtette meg, hanem bizonyos markánsan neomodern irányzatokat is magába foglal. Jól felismerhető törekvés a nosztalgia tárgyának újszerű reintegrációja, amely nem korlátozódik csupán a hatvanas évek hagyományos, nemzeti mintáira. Azonban a kiszáradt „forrás” csak visszatérő motívum Petre Stoica költészetében. Ez észrevehető *Önéletrajzán* is a *Piața Tien An Men II* [Tien An Men Tér II., 1990] című kötetből, ahogy „szinte hatvanéves fejjel, / sívár kőben ásva keresem kiszáradt forrásainkat, / és a pillanatnyi pihenő is csupán / Lenin műveinek új fordításával kecsegtet”. Azzal a társadalmi prózaisággal szemben, amelyet az elmúlt évek politikuma idézett elő, Stoica tiszta lírai metaforákat keres, akár csak a modernség költői (például Lucian Blaga).

A *Pipa lui Magritte* [Magritte pipája] (2005) című kötetében⁹ képzőművészet és költészet kölcsönhatásának különböző szintjeire irányítja

7 Petre STOICA, *Caligrafie și culori*, Cartea Românească, București, 1984, 8.

8 Marius CHIVU, *Un poet retro al timpului său*, Dilemaveche.ro, <https://dilemaveche.ro/sectiune/carte/articol/un-poet-retro-al-timpului-sau>.

9 Jelen tanulmány részlete megjelent korábban a *Contemporanul* kulturális folyóiratban: Florin OPRESCU: „Acesta ar putea fi o pipă”, *Contemporanul* XIX. (2008/3.), 19.

a mindenre elszánt, kíváncsi olvasó figyelmét; a költészet új képi dimenzióival kísérletezik. Mondhatnánk, hogy ismét csodálkozás tárgyává válik a konvencionalitás. Ez a kötet felborult, folyamatosan mozgó világokra, a szerző korábbi köteteinek tragikus, kimerítő egyszerűségére emlékezteti az olvasót: *Vizita maestrului de vânătoare* [A mester vadászatra látogat, 2002] kötettől kezdődően egészen *Insomniile bătrânului* [Az öregember álmatlansága, 2000] vagy a *Manevrele de toamnă* [Őszi manőverek, 1996] című kötetekig. Későbbi verseinek újszerűsége vitalitásukban, éber lendületükben nyilvánul meg, a költészet eddig ismeretlen területeit fedezi fel, amelyeket „feljegyez a költő atlaszába / szigorúan gondozott forrásokból / az álom tévedhetetlen útjain”. A kötet három kulcspillanata tárul elénk három fontos műben, amelyek a hagyományos olvasatról egyfajta „hatványozott” referencialitás felé irányítják figyelmünket, amely a képzőművészetre is igényt tart: *Aventura pipei, Realitate, Realitate și duioșie* [A pipa kalandja, a Valóság és a Valóság és érzékenység] három olyan meghatározó vers, amelyek a szó függetlenségét hirdetik, s amelyekben a költői vízió testet ölt a színekben.

*A pipa kalandja*iban a vershelyzet a festmény tárgyi valóságán alapszik: a képzőművészeti műként ismert pipát hétköznapi jelentésével ruházza fel. A játék azonban megkétszereződik: a reprezentáció reprezentációjával, majd helyreállításával van dolgunk. Ebben a kontextusban, „Magritte pipája / számból egy szomszédos szájba jut”, használati tárgyként absztrahálódik, kikerül közismert környezetéből, „csorba fogsorból fekete farkasszájba”. A játék megalapozó ciklikusságában a pipa végül visszakapja művészettörténeti jelentőségét, csodaszerűen visszakérül Magritte festményébe, a „dicső ecset által kijelölt helyre”. A kaland lényege tulajdonképpen az egyik értelmezési síkból a másikba való átkerülés. Az átírás következtében Petre Stoica eltörli a valóság és művészet között húzódó határvonalat, így az ellentmondásba kerülő szürrealista Magritte-festmény a valóság alatti szintről a világ abszolút egyszerűségébe merül. A pipa füstjátéka, feltöltése dohánnyal mind a művész valóságszemléletét példázzák. *A Valóság és gyöngédség* című szöveg legvége is azt erősíti meg, hogy a vers igenis játékba léphet a képzőművészettel, újraértelmezheti, gyümölcsöző lehet mind a valóság, mind a művészet számára: „visszahelyezem a pipát a képbe / és a nagy mester tudta nélkül / kicserélem a képaláírást / tehát így: *ceci est une pipe véritable*”.

A költő és a „nagy mester”, Magritte párbeszéde mondhatni klasszikus képleten alapszik a képzőművészet lírai leképezésében. Az egyik

legnépszerűbb példa erre William Carlos Williams verse, amelynek alapja Brueghel *Ikarosz bukása* című festménye. Williams esetében azonban a Brueghel-munka bevonása teljesen új dimenzióba helyezte át az ismert mitologikus tájat.

Újrafelfedezése és átdolgozása következtében, még ha az csupán leírás formájában is történt, a kép veszít súlyos mitológiai terheltségéből, a költői tekintet a modernség fény-árnyék játékát pásztazza, amelyben a táj nem szorul háttérbe, hanem épphogy keretbe foglalja a zuhanást. Ikarosz bukása így valóban „elenyésző” a performanszok együttese mellett: a becsapódás alig hallható „fröccsenése” eltűnik a tavaszi műsor dinamikájában. Ikarosz megtört repülése csupán ürügy a modern költőnek, ahogy a képátvétel is felszínes a szöveg működésében. A szöveg esszenciája egyfajta helyreállítás a modern költő disszonáns dioptriájú „szemüvegén” keresztül. Ugyanez történik Petre Stoica verseiben is: a költő elutasít minden konvenciót, amely teljesen szétválasztaná a művészetet a valóságtól.

A költő a művészet mögé rejtőzik, amikor a valóságban él, és a valóság mögé, amikor alkot. A kötet legutolsó mozzanata egy *Întâlnire profund realistă* [Mélyen realista találkozás], ahogy azt a vers minden mozzanata sejteti. Ennek a metaművészeti találkozásnak a helyszíne ezúttal „egy specifikusan balkáni úttest”, ahol „A van Gogh-bicikli / (made Marcel Tolcea)” és „A Magritte-motorbicikli / (made Petre Stoica)” találkoznak. Ez a szokatlan találkozás felborít minden konvenciót, nem csupán annak szabályszerűségét, ahogy a művészet feltűnik a valóságban, hanem magát a konvenciók felborításának rendszerét is: „micsoda kellemetlen eset / kiáltják a vénülő herék / az öreg esztétika-professzor / hálóingjének sötétjéből”.

E meghökkentő Petre Stoica-kötet vershelyezeteinek sorát a költői játékosság lehetőségei szabják meg. Ebből a szempontból Magritte pipája csupán mentség a költőnek arra, hogy ne klasszicizált vagy kanonizált formákban, az idő felhalmozódásában reflektáljon múltjára. A vendég, aki „A résnyire nyitott ajtón jön be / és hívatlanul ül asztalhoz” (*Elegie* [Elégia]), és akivel a költő köteles „megosztani hallgatását”, tulajdonképpen maga a költő – derül ki, miután alaposan végigméri magát a tükörben. Ez a diffúz énmegsokszorozódás látható az *O diversiune perfidă* [Gyalázatos eltérítés] soraiban: „egy pillanatnyi figyelmetlenség” azonnal „a gyanúsítottak körébe” juttatja a költőt. Ennek a lépésnek a nyitánya mondhatni krimyszerű, csupán egy banális eset utáni felfordulás marad az énjáték után.

Petre Stoica verseinek látszólagos időtlenségben ragadt provinciális tere mégis szentimentalizmusában válik globálissá, és haladja meg a megfigyelt valóságot, a provincializmus banalitását. Globális, akárcsak Georg Trakl, akit rendszeresen fordított, épp melankolikus és elégikus jellemvonásai miatt, amelyeket a lírai beszélő is magabiztosan magára vállal. Mindemellett, lírai minimalizmusának irányvonala posztmodernista költők egész generációját előzte meg. A *Piața Tien An Men II* [*Tien An Men tér II.*] 1990-es kötet szembefordulása a lírai-val abban válik fontossá, ahogy a vers globálissá teszi a provinciát, ezúttal egy Blaga-asszociáció formájában: „Önök nincsenek Európában / mondta nekem egy hölgy Bécsben / június 15-én, az Űr 1990. évében / sírtam, majd elszavaltam neki / néhány Lucian Blaga-verset / a hölgy röviden elgondolkodott, majd azt mondta / bocsáss meg, voltak már Európában”.

„Dó, mi, szó, lá, ti” [...] „zsonglőr úr”.

Șerban Foarță a kozmológiai zsonglőrljáték költészetéről

Șerban Foarță lírikusi pályája 1976-ban veszi kezdetét *Texte pentru Phoenix* [Szövegek a Phoenixnek] című kötete megjelenésével, amelyet Andrei Ujică közreműködésével a Phoenix zenekar „megrendelésre” állít össze.¹⁰ A zenekart 1962-ben alapították Temesváron. A hetvenes évek temesvári vers- és rocktermései csakis szubverzívek lehettek, így Șerban Foarță légmentesen elzárt dalverseiben érintőlegesen az etnoréteg is felfedezhető. Épp ezért a *Szövegek a Phoenixnek* központi metaforája nem is a természetes baudelaire-i albatrosz, hanem a főnixmadár. Kezdetben ez a kötet is csupán „alibiként” támaszkodott a Phoenix együttes megrendelésére, mint a költői játék egzisztenciális archetípusra. Ennek értelmében az *Invocației* [Invokáció] sorai nagymértékben meghatározóak a dalszövegírásban: „Köztünk csak annak legyen helye, / ki tiszta tűzben új életre kelve, / porban és hamuköntösben / egyszer és mindenkorra / töretlen”.

A költészettel való „játék” tisztán gnoszzeológiai, szemantikai és lingviztikai, megfelel a kettős szövegigényeknek: mind az írásnak, mind

10 A Phoenix formáció nagy sikernek örvend egy ideológiai „olvadásban” lévő országban, az 50-60-as évek sztálinista katasztrófája után. Egyfajta bohém, kultikus, szubverzív kiusgárást kölcsönöz a zenekarnak Foarță és Ujică közreműködése, elvégre mindketten stílisztikailag edzett, kiváló műveltségű szerzők. A „személyi kultusz” visszatérésével és a Ceaușescu-rezsim cenzúrájának szigorításával, az együttes legutolsó tagjai hangszórókba bújva szökönek ki Jugoszláviába 1977-ben.

a szöveg befogadásának. A szemantikai játék Șerban Foarță versének esetében azt feltételezi, hogy a nyelv sokszorozódó rétegeiben a tau-tofónia, paranomázia és homonímia már nem botránkoztatja meg azt a jártas olvasót, aki mert már szembenézni a játékoság erényével, aki megküzdött a verssel. Az említett nyelvi folyamatok használata mintha abból a célból született volna, hogy egy saját fogadásban győzedelmeskedjen a verssel, olyan hatást gyakorolva az olvasóra, amely meghaladja saját befogadói állapotát, hisz ő is fontos szereplő a játékszabályok kialakításában, majd szétszedésében. Ha kivétlenül Șerban Foarță poétikai gyakorlatát a napisajtó regiszterére, egyfajta szofisztikáltabb virtuózi formája lehet annak, hogy – mintha egy fordított szabadulószo-ba-próbában – betörjön annak titokzatos mélységeibe.

Șerban Foarță verseiben szoros kapcsolat rajzolódik ki a költészet és zsonglőrség között. A költészet is értelmezhető egyfajta performanszművészetként, és ahogy azt már korábban említettem, az olvasó és szöveg viszonya felerősödik egy kettős viszony háttérében, amelyben az olvasó-néző maga is részt vesz a szavakkal való zsonglőrködés műsorszámában. *Simpleroze* (1978) című kötetében a függetlenség bizonyossága a kétfajta művészet között nem csupán a sejtetésszerűre korlátozódik, hanem visszatérő és ismételten megerősített motívumként szerepel több verssorban. A *Kozmoszsonglőrségben*, amelynek címe elsőre látványos és könnyen megfejtendő, az intertextuális utalások azt a költői önmeggyőződést tükrözik, amely a megnemértettségek végső tragédiája, az alkotás értelmének vagy a műsornak. Fontos ebben Marcel Acharđ szövege, a *La Philosophie du Cirque* [A cirkusz filozófiája]: „Mert az biztos, bizonyított, vitathatatlan, hogy a zsonglőrök többsége megőrül”¹¹, amely a következő soroknak ad ihletet: „Sok zsonglőr megőrül, így lehet, / ők sem értik már teljesen, / miért adakoztak úgy, akár az istenek, / ha hivatásuknak majd búcsút kell intsenek, / ki tányért-golyót kell szerezzen. / És mégis mozog a Föld, zsonglőr úr...” A versírás az élmény visszaserzése és újraélése, mindig nosztalgikus, mindig ironia mögé rejtett, látszólagos eltávolodás egy másik, távoli időbe, amelyet a költő *A bayonne-i tör balladája*ban idéz meg: „E korszaknak vége, kérem, / Isten áldja, báró úr! / Sziporkázik a napfényben / Egy bajonett huncutul”.

Ezek a visszahódított terek sorra új, kizsákmányolható területek felé mutatnak. A szentimentalista ironia, amely egyfajta női tipológiára utal,

11 Eredeti francia idézet: „Car il est certain, il est prouvé, il est indiscutable que la plupart des jongleurs deviennent fous.”

olyan környezeti univerzumban történik, amely kontrasztba lép a „hölgy”-gyel. Az *O promisiune* [Egy ígélet] versben az *Areal*, [Élőhely] (1983) című kötetből homályosan azt a szuggesziót teremti meg, hogy egy barbári tér fragmentumában vagyunk: „Bálba viszlek majd, a szomszédba, / Biedermeier kisasszony, s a józan ész, / mint felrázott szódavíz: úgy pukkanjon, / hisz a botrány is olyan banális már / ha egyszer áll a báll”. Itt egy sokkal nyilvánvalóbb kontrasztot látunk két állandó egzisztenciális forma között. A kerületi bál, ahol „zihálja majd harmonika”, amely maga a bál „poros tüdeje”, egzotikus és innovatív formát hoz magával egy olyan kontextusban, amely kicsit sem utópisztikus vagy képzeletbeli, épp ellenkezőleg: épp komolysága által válik ironikussá.

Az *Élőhely* megjelenésével, pontosabban a *Șapte priveliști levantine* [Hét levanti táj] szövegen keresztül az utópia ismét az intertextualitáson keresztül épül fel és tagolódik. Ezúttal Ion Barbu „outopikus” Hisszarlikjára és a Mateiu I. Caragiale által bemutatott balkáni univerzumra mutat. A költő olyan szavak közt eszmél fel, mint Nastratin Hogeá, egyfajta önfelszámoló gesztusban, amelyet a lexikális gazdagság kínál fel számára, egy olyan imaginárius térben, amely ellenáll a szavak játékos kísértésének. A képzeletbeli mozgás „a Deltától Hadrianopoli-szig” vagy „petíciókkal a brit nagykövetségnél”. Egy tipikusan levantin személyre szóló atmoszférában felfedezi a mintaként használt „charta”-ját. „La ora când hanâmei îi moțâiau hadâmbii / și-i adormea zuliariul: încât puteai să-i îmblî / pe sub cufasuri (fără să-ți cază-n cap sacșii / cu indrușaimi nici nu mai spui ce din sacnacșii!) /.../ mă scotocii prin strămptă-mi jiletcă lulachie / și după: / tabacheră hârtii plaivaz lulea / batistă și-o petală (uitată) de lalea / dădui până la urmă de charta mateină / cărei’ am dat cetire în limba ei streină:” *Amikor a török nemes hölgyek fejbiccentéssel köszöntötték az eunuchokat, / és a féltékeny ellenséget elaltatták úgy, hogy nyugodtan járkháhattál / a farácsos balkon alatt, anélkül, hogy a muskátlis virágcserepek a fejedre estek volna / nem is beszélve az üveges balkonon lévőkről (virágcserepekről) / ... / elő kotorásztam a szűk mellényemből a pipácskámot / és aztán / a dohánytartómat, papírt és plajbászt / zsebkendőt és egy pipába való elfelejtett virágszirmot / míg végül megtaláltam a reggeli (hír)lapot / és elkezdtem azt olvasni azon az idegen nyelven, amelyen írva vala.* „Nous sommes ici aux portes de l’Orient, où tout est pris à la légère...” [Itt vagyunk a Kelet kapujában, itt bármit megengednek.]

A *Șalul, eșarpele Isadorei* [Izidóra kígyósalja] már a címe alapján is nyelvi-szemantikai játékot feltételez. Formailag a sorok gyakran Apollinaire-re emlékeztetnek, azonban nem csupán *Caligramme* [Kalig-

rammák], hanem sűrített formák, amelyek egy új játékos mondatot alkotnak a szavak közepén. A *Holorime* című kötetben a szerző sorozatos nyelvi kísérletek következtében újra felfedezi a hermetikus költészet szépségét és titokzatosságát a költői játékoság szenvedélyének szűrőjén keresztül: „același freamăt, însă, - rut / pe fața apelor (ard, oare?); / pe fața apelor, ardoare. / Același freamăt, în sărut!” [„ugyanaz a csókazaj / csendd lett a nesz: sekély / csendélet, a nász se kéj / ugyanaz a csók a zaj!”] Nem is számít arra, hogy az olvasó tökéletes hermetikus érzékkel rendelkezik, megpróbál elbűjni a jelentések mögött, a nyelvi játékokban. Ion Barbu hermetikus költészete, amely által szándékosan elzárja a szöveget a beavatatlanok előtt, így bizonyos mértékig biztosítja annak szelektivitását. Ez igaz Foarță lírájára is: bravúros verset ír, amelynek megértése komplex irodalmi-kulturális kompetenciákat, valamint a szemantikai improvizációk befogadását feltételezi. Elsősorban költőként, de esszéíróként is Șerban Foarță többször is olyan kozmoszsonglőrséget javasol, amelyben a szó materialitása hasonló az agyaghoz, a végtelenségig formálható. A kozmoszsonglőrség, amelyben a szavak is egymásba nyíló elemek, egy időben képes arra, hogy újra kinyissa az utat a klasszikus és klasszicizált szövegek felé, amelyek új értelmet kapnak egy új világban. Például a *Caragialeța bisben* (2002) a Caragialehoz vezető út létfonosságú, és a szerző ismert művei rendszerint úgy tűnek fel, mint stilisztikai támpontok a kortárs léttapasztalatra vetítve. A *Moftul român, La comeată, Căldură mare, Five O'clock, High-Life* [Román szépség, Üstökös, Nagy hőség, Five O'clock, High-Life] stb. mind kozmológiai támpontok lesznek Șerban Foarță számára, példák, amelyek az intertextualitáson túl is iróniával és humorral töltik fel a szövegeket. Így a *Brânza românească* [Román túró] című versben a játékoság és az irónia válik fő eszközzé: „Șvaițerul, mănânce-l viermii; / noi mîncăm și azi / ce-am mîncat de-a lungul vremii; / brînză pe supt brazi. / Românașul s-o iubească / ca sufletul seu! / Mîncăți brînză românească, / pentru Dumnezeu!” [„Ördögnek kell ementáli; / minékünk már ez is túl jó: / fenyesekben egy nagy tálnyi / hagyományos román túró. / Úgy szeresse jó román, mint / a lelkét, ha ennyit ér-e? / Román túró egyetek mind, / a Jóisten szerelmére!”] Tehát a barbári mellett jelen van az a caragialei vonatkozás is, amely meglepően és katalizátorszerűen működik Șerban Foarță költészetében. „Egy táncos szellő éleszti fel a sorokat”, írja Gheorghe Grigurcu költő, miközben ezt a spektákulumszerű igazságot próbálja reformálni, amely paradox módon így hangzana: egy szonglőri szellő uralja a sorokat, ugyanis Șerban Foarță versei nem csu-

pán táncosak és színes-monokrómok, barokk-provinciálisak, hermetikusan nyitottak, valós-utópisztikusak és zenei-narratívák, ahogy az idő és a helyszín is levegőben maradt az örökös körforgásban.

Șerban Foarță több szinten is meghaladja az irodalmi lokalizmust. Egyrészt szofisztikáltan tudós verseket ír, elkanyarodva a német kultköltészettől a francia trubadúrlíra felé, majd kecsesen visszatér az európai modernség költészetéhez, a klasszikusok újraolvasásának örökös gesztusával. Másrészt költői virtuozitása egy hermeneuta, kultikus módszerrel jelez, amely nemcsak Ion Barburá vezethető vissza, hanem akár Góngora vagy Mallarmé költészetére. Șerban Foarță globalizmusa nem csupán a nyugati kultúra hagyományához igazodik, amelyben a vers nem lehet véletlenszerű, hanem egy komplex kulturális szövődmény, könyvkedvelő és szemantikai, az európai költészeti hagyományaink esztétikaként visszatér a költészet skolasztikus eredetéhez.

„*Persze hogy túlzok*”. Robert Șerban és a kísérleti vers

Robert Șerban 1994-ben debütál *Firește că exagerez* [Persze hogy túlzok] című verseskötetével, amelynek csupán címe is a posztmodern hagyomány ironikus konvencióira utal, ugyanakkor kihangsúlyozza a próza és az esztétikum diszkrét alkímiáját. A kötet, amelyet a Nichita Stănescu Irodalmi Fesztiválon a Romániai Írók Szövetsége is díjazott debüt kategóriában, átlép a kortársak hétköznapi manierizmusán és a kilencvenes évek komor realitásán. Új költészet, amely meglepő módon egyes szám első személyben íródott (amelyet diszkrétén, elegánsan foglal magába).

Timo Brandt Robert Șerban *Puțin sub linie* [Kissé a vonal alatt] című kötetének német fordításáról (*Nah an der Gürtellinie*, 2018) azt állítja, hogy a *Moartea parafină* [Paraffin halál, 2010] című kötetel szemben nyíltabb, melankóliáról és kommunikálhatóságról tanúskodik.¹² Mindezekkel együtt a *Moartea parafină*-ban a melankólia nem direkt, csupán felszíni, gyerekkori kulcspillanatok és -szereplők előhívása idézi elő. Álcázott szentimentalista versek ezek, amelyek múltból kivágott képekből alakítanak egyfajta újszerű lírai albumot, amely erőteljes vizualitáson alapszik. Itt „szívem éhező pacsirta” (*Vreascuri* [Bozót]), a lírai én

12 „zur Melancholie und zur Mitteilbarkeit bekennt”. Timo BRANDT, *Die kleinen Worte und der feine Tod* [Kis szavak, szép halál], Signaturen Magazin, <https://www.signaturen-magazin.de/robert-serban--feintod---nah-an-der-guertellinie.html>.

leírhatatlanul boldog az „oly jelentéktelen dolgok”-tól (*Jucărioara de-un leu* [Az egylejes játék]), és a gyermekkori házon felkapaszkodva úgy érzi, „szívem fel / feljebb, mint valaha” (*Inima sus* [Szívem fel]).

A *Puțin sub linie*ben, akárcsak költészetének egészében, Robert Șerban egy olyan verset választ, amely szándékosan gyengíti a nagy szavak hatását, a szakmai terminusokat, így nem csupán szemantikai szinten egyszerűsíti, hanem a szintaktika és nyelvtan tekintetében is: „menekülök a nagy szavak elől / ahogy a lélek egy hörcsögből” (*Un pod* [Egy híd]), nyilatkozza a lírai beszélő, ezt kárpótolja véletlenszerű, szituációs ellentmondásokkal, amelyek a költői magot képezik. Az *Egy híd* irodalmi remekmű, lázadás egyfajta költészeti „akadémikusság” és a magasköltészet ellen, ahogy azt a dadaisták álmodták meg egy századdal korábban. Csakhogy Robert Șerban költészete semmiképp sem prózai, rideg, leíró, hanem úgy érzelemdús, hogy közben az érzelmesség is csak szuggerált, sejtetett. Az életrajziség rejtett módon van jelen, banális szituációk mögött bújik meg, amelyek fenntartják, akárcsak a *Hemoragie*-ben [Vérzés] (amelyben a gyermekek eltávolodása belső vérzéshez hasonló tüneteket produkál az emberi testben) vagy a *Prăjiturib*an [Sütemények] (amelyben az édesanya és unokái a szent kommunikáció szimbolikus univerzumát építik fel). Ugyancsak egyfajta lírai önéletrajziség szövődik a *Moartea parafină* című kötet versében is, csakhogy ezúttal a gyermekkor jelent menekülést. „A *Moartea parafină* előzményéhez képest a *Puțin sub linie* című kötet nem hoz tematikai szempontból újdonságot Robert Șerban lírájában. Csak a halál intenzitása növekedik” – állítja a *Sub linie* [Vonal alatt] című recenziójában Adrian G. Romila.¹³ De a halál valóban „filigránból kiolvasott minta”, ahogy azt krónikásunk állítja? Vajon tényleg a *Blindajból* [Páncél] ismert *Frica de Moarte* [Halálfélelem] lebeg a költészet halványuló légkörében? Azt hiszem, hogy Robert Șerban költészete újraértelmezi és -szemantizálja a valóságot, önreferenciálisan vetíti magára azt. Sokkal több, mint filigrán halál: költészete alámerül az én mélységeibe, önéletrajz a hétköznapiság „vonala alatt”. Meggyőződésem, hogy a *Persze, hogy túlzok* (1994) című kötettől kezdődően a kísérleti *Poemului curcubeuig* [Szivárványvers] (2021) Robert Șerban verseinek mintázata csupán a *Viața* [Élet], mindig *egy új élet*, ahogy a *Puțin sub linie*ben is olvashatjuk.

13 Adrian G. ROMILA, *Sub linie* [Vonal alatt], *România Literară* 2016/18–19., https://arhiva.romanaliterara.com/index.pl/sub_linie.

Nem találkoztam Robert Şerbannal akkor, amikor 2019. október 12-én nyolc órán keresztül írta a *Poemului curcubeu*-t a temesvári Pygmalion Galériában. Azonban 2021-ben megjelent kötetét olvasva úgy képzelem el, mint aki átalakítja és átviszi a verset a galériába, úgy képzelem el a versmaraton végét a 15 métert számláló verssorokkal, mintha, lám, a költészet nem csupán úri hobbi, hanem egy avantgárd tiltakozási forma, amely újrachorgonyozza a verset időben, formában, társadalomban. Egy egzisztenciális fogadás az, hogy nyolc órán át írjon egy verset. Robert Şerban demonstrációja azokhoz a jellemvonásokhoz kötődik, amelyeket az írás természetéből adódóan megkövetel, vagyis: „kitartás, koncentráció, időtartam, éleslátás, energia”.¹⁴ Egy performatív vers, ezt erősíti meg a szerző is, aki alászáll a tömegben, és arra sarkallja, hogy csatlakozzon, legyen hasznos, funkcióval bíró tagja a társadalomnak. A „gyémántlevegőt”¹⁵ ezúttal durvább, nehezebb levegő helyettesíti, színes markerek, publikum, óra.

Ha a *Poemului curcubeu* hasonló egy színes EKG-hoz, hosszan fluktuáló szemantikai magokkal, akkor a *Tehnici de camuflaj*-ban [Kamuflációs technikák] Robert Şerban a gyorsírás hatását veszi alapul, üzenetében egyfajta rejtett szentség tűnik fel, bár ő maga is tudatosítja a versek veszteségét, amelyek „egyre kisebbek / még kisebbek” lesznek (*Legea compensației* [A kárpótlás törvénye]). A *Curiozitate*-ben [Kíváncsiság] például a kálvária visszatérő elem, a lírai beszélő a keresztre képzelemagát, akárcsak a Jézusnak háttal álló bűnösök, miközben a vers zárolata megváltoztatja a nézőpontot, a jövőbe helyezi át a meg nem történt bűnt. Ezek a versek tulajdonképpen a mindennapok töredékei, spiritualizált részletei, banális előre-hátra mozdulatok, akárcsak a *Ştanța din argint viu*-ban [Élőezüst szakasz], legyen szó egyszerű, jelöletlen gesztusokról, mint például csapdába ejteni pohárral egy legyet (*Și legea morală* [És a morális törvény]), vagy érzelmi, mint megölelni egy gyermeket, aki angyalszárnnyá változik. Általában az álcázás tétje nem csupán a költészeti optikai csalódás (közelebb hozni a távokat, a távoli, horizonton túli jelentéseket újra láthatóvá tenni a költői jelenben), hanem egy végső felborítása a képnek, ugyanis Robert Şerban a mindennapiság megszo-kottságának illúziójával játszik.

14 Robert ŞERBAN: *Pariu pe un experiment* [Fogadás egy kísérletre] = *Poemul curcubeu: un experiment*, Casa de Pariuri Literare, București, 2021.

15 Utalás a nyolcvanas évek költőnemzedékének kiáltványantológiájára: Mircea CĂRTĂRESCU – Traian T. COȘOVEI – Florin IARU – Ion STRATAN, *Aer cu diamante*, Litera, București, 1982.

A *Ce vise a mai descântat don Șerban Foarță* [Milyen álmokat fejtett meg don Șerban Foarță] című szövegben a *hypermedia* (kép és szöveg) című kötetben, ahogy azt a szerzők is meghatározták (Dan Mircea Cipariu, Robert Șerban, Mihai Zgondiu) a *Timișoara în trei prieteni* [Temesvár három barátban] (2002) című munkában, Dan Mircea Cipariu megírja Șerban Foarță „stílusában” a szöveget, amely Nicolae Steinhardt debütszövegére (1934) emlékeztet.¹⁶ Itt imitációt láthatunk, de semmiképp sem parodisztikus jellegűt vagy elkötelezetten burzsoáellenest, ahogy Steinhardtnál, hanem stiliztikai rugalmasságot, egy összetéveszthetetlen költészet elismerését, továbbá annak lehetetlenségét, hogy valaki olyan verseket írjon, mint Șerban Foarță utánzás nélkül. A kult-utalások mögött (Baál, Sambhala, Brecht, Dosztojevszkij, Nichita Stănescu), az első sorból kitűnik egyfajta szembefordulás az egyedi és utánozhatatlan Mester mintájával, a hétköznapiság metaforáján keresztül, pincérként: „átlátszó és erőteljes tudása” (*Ce vise a mai descântat don Șerban Foarță*). Az ellendalban Robert Șerban nem imitál. Șerban Foarțănak címzett versében a lírai én csupán lebeg a lokális valóság fölött, amely a lebegés szédületében meghalad minden lokális materialitást, akárcsak Lewis Carroll Alice-je, mindezt azonban egyfajta fordított barbui repüléssel. A két kép megegyezik, összhangban van, nem csupán egy lokális városképet mutatnak be, hanem a város fölött cikázó költő felépülését. A kötet egy lírai *Utószóval* zárul, amelyben a sorozatok csomói, a város különböző szintjei és rétegei feloldódnak, így a költői város „a trió negyedik tagja” lesz. Az adott városon, az őszi Temesvár fölött lebeg ez az *Utószó*, és általánosan, ebben a kötetben egy időszellem, egyfajta univerzális Zeitgeist: „mileniul începuse căș, / acum era-n octombre / când frunzele foșnesc a fâș / plouat, sub ceruri sombre...” [„az új ezred torkomba mar / most hagytuk el októberet/ még fűshangú volt az avar / s füst esett a város felett...”] Nem csupán a vers egyezik meg a város képével, tulajdonképpen ez egy meglepő kísérlet, „hyperlink” rajz és költészet között, épp azért, hogy a város többdimenziós látéletét adja ki, hogy aztán feltételezhetően meghaladjon.

Robert Șerban vállalt lírai globalizmusa szoros összefüggésben áll egyrészt a kortárs nyugati stílussal: lírai minimalizmus, szikárság, esztétikai koncentrálttság és metaforikus takarékoság, a hétköznapiság és élőbeszéd-szerűség érdekében, rövid és álcázott egy kivágott banalitásban, amit részben visszaad. A retrospektív részecskékből álló költői

16 Lásd Nicolae STEINHARDT, *În genul...tinerilor*, Polirom, Iași, 2008.

életrajziség, a költői egzisztencia végeláthatatlan képei áttörnek a lokális referencialitáson. Másrésztől, ahogy azt a *Szivárványvers*ben is láthatuk, ez egy kísérleti vers, bátor, gátlásoktól mentes, tulajdonképpen „egy hid” a régi szemantika, vagyis a hagyománynak álcázott kulturalitás és a direkt ritmus, a slam poetryhez hasonló dikció között. Mindezekben fontos szempont a performativitás, ugyanolyan mértékben, ahogy a szemantikai fennakadások is a hallgatóság provokációja annak értelmében, hogy részt vegyenek a deklamációs felépítésben.

Temesvár három költőben: a lokálistól a globálisig

1983-ban az elismert világirodalmi szerző, Danilo Kiš azt mondta, hogy „[...]az utóbbi néhány évben egy párizsi ifjúsági negyedben laktam, és nincs egyáltalán honvágyam. Néha úgy ébredek, hogy azt se tudom, hol vagyok, hallgatom, ahogy a honfitársaim egymást hívogatják, majd az ablakom alatti autó kazettásmagnójából megszólal egy harsány harmonikaszó.”¹⁷ Számomra, úgy, ahogy azt a „nagyirodalomtól” tanultam, például a globális Kištől, aki nemzetközileg elismert prózaíró, hogy a szépirodalomban és a költészetben a helyszín csupán ürügy a delokalizálásra, a szétszakadásra és eltávolodásra. Temesvár költészeti kiválóságán keresztül átlép a „multik” közhelyein, a város-térképen pontosan kirajzolható irodalmi csoportosulásokon, amelyek rendszerint megvitatják a lokális, nemzeti vagy európai értékeket. Úgy olvasva ezeket a meghatározó költőket, Petre Stoica, Șerban Foarță és Robert Șerban verseit, mint pusztá bővítményeit ennek a lokális kultúrának, igazságtalan lenne. E három szerző költészete világszínvonalú vagy globális, vagy ha úgy tetszik, szellemi nyitottság a világirodalom felé, és mindez, mint minden jó vers, azon keresztül, hogy nyoma sincs benne hivalkodásnak, lokális pöffeszkedésnek. A globális vers, akkor, amikor megtalálja megfelelő nyelvészeti fészket, olyan, mint ahogy azt a *Faust* szerzője mondja: friss, aktuális és többközpontú, örökifjú szellem, amely visszatükrözi és megsokszorosítja a világot.

Mărcuțiu–Rác Dóra fordítása

17 „...for the last few years I have been living in Paris in the teenth arrondissement, and am not at all homesick. At times I wake up and not knowing where I am; I hear my compatriots calling to one another and an accordion blaring from a cassette player in a car parked beneath my window.” Danilo Kiš – Michael Henry HEIM, *Early Sorrows: For Children and Sensitive Readers*, New Directions, New York, 1998, 118.

Tóth Károly

ÖNIGAZOLÓ POKOLJÁRÁS

*Széljegyzetek a litván irodalom
egyik modern klasszikusáról*

„Tudod, mondtam neki másnap reggel, mi vagyunk a mongolok. Miért mongolok? Hát nem eljutott primitív társadalmunk alig egy éjszaka alatt a fejlett szocializmusig, ha nem tovább? Tüla kész volt a nevetésre, neveltünk mindenben, mint a gyerekek. De már-már hisztérikus, sírásba fúló nevetésbe kezdett. Reszketett a nevetéstől, egész testében remegett, alig tudtam a karjaimban tartani őt.”¹

Jurgis Kunčinas 1947. január 13-án született a litvániai Alytusban. Szülei a világháború előestéjén a náci Németország által anektált Klaipėdában találkoztak. Pétervári születésű apja a háborús évek alatt munkaszolgálatos volt a Berlinton nem messze lévő Neuruppinban, ahol megtanult németül, és hazatérve nyelvtanárként kezdett dolgozni. Az otthoni könyvtárnak és a család „németes” műveltségének köszönhetően Kunčinas már gyermekkorában olvasni tudta a gót betűket, aminek minden bizonnyal szerepe volt abban, hogy tizenhét éves korában Vilniusba költözött és beiratkozott a város egyetemének német szakára. Diplomáját azonban végül nem szerezte meg, ugyanis a katonai szolgálat megtagadásáért – végül a légierőnél kényszerült megtenni – 1968-ban kicsapták. Ugyanebben az évben publikálta első írását, amelyet 1977-ben követett első verseskötete, a *Takas per giriq* [Erdei ösvény]. Leszerelése után dolgozott kollégiumi nevelőtanárként, rakodómunkásként, idegenvezetőként, alkalmi szerkesztőként és fordítóként, de megfordult meteorológiai állomáson, pszichiátriai klinikán és építkezéseken is. „Amikor 1975-ben azt javasolták, hogy lépjek be a kommunista pártba, azt válaszoltam, hogy még nem döntöttem el, melyik párthoz fogok csatlakozni. Többet nem ajánlották. [...] Elég volt polgári beállítottságúnak lenni ahhoz, hogy feketelistára kerülj. Persze Szibériába már nem vittek senkit, viszont akadályozták a megjelenést, a külföldi utakat,

1 A *Tüla*ból származó idézetekhez tartozó oldalszámok a regény angol kiadására vonatkoznak: Jurgis KUNČINAS, *Tüla*, ford. Elizabeth NOVICKAS, Pica Pica, Flossmoor, 2016, 83–84.

az álláskeresést. Négy kötetem publikálása után se vettek fel az Írószövetségbe” – nyilatkozta a Szovjetunió széthullását követően.²

Habár pályájának lelegején költőként jelentkezett, Kunčinasra első-sorban termékeny prózaíróként emlékeznek: hat verseskötete mellett hét regényt, valamint összesen hétkötetnyi elbeszélést és esszét publikált, emellett számos rádiójátékot és forgatókönyvet ír. Legismertebb rövidprózái közé tartozik a Jean-Paul Sartre 1965 nyarán történt litvániai utazását megörökítő írás, amelyben a filozófusnak felszolgáló pincér, Jokūbas Švarcas szemszögéből ismerhetjük meg a szocializmus fonákságait. Az elbeszélés a gorbacsovi reformokkal egy időben jelent meg első novelláskötetében, a *Vaizdas į Mėnulį* [Kilátás a Holdra, 1989] címűben.³

Kunčinas számára ekkortól kezd el mind hangsúlyosabbá válni a próza, mely műnem nem utolsósorban irodalmi példaképeinek munkásságát is jellemezte: „A hagyományos litván irodalmat ismerem és értékelem, de számomra nem az újítás vagy az ihlet forrása. Darabjai mind ismerősek. Műveltség szempontjából fontos nekem, irodalmilag viszont nem. [...] Az orosz irodalomból mindig is Gogol és Dosztojevszkij gyakorolt rám hatást, néha Bunyin, Babel és Paszternak. [...] Általában véve nekem úgy tűnik, hogy az oroszok mindent vagy legalábbis majdnem mindent elmondtak már a 19. században.” A nagyprózai formákhoz azonban csak a rendszerváltást követően, már befutott szerzőként fordult: első regénye az 1992-ben megjelent *Glisono kilpa* [Glisson-hurok], amit egy évre rá követett legismertebb és legtöbb nyelvre lefordított műve, a *Tūla*, amely megjelenésekor elnyerte a Litván Írószövetség által az év legjobb könyvének ítelt díjat. A *Tūlāt* eddig lengyel, svéd (2002), orosz (2008), angol (2016), horvát és cseh (2017) nyelvre fordították le.

1995-ben a stuttgarti íróház vendégeként dolgozhatott, 1996-ban pedig megkapta Vilnius irodalmi díját *Laba diena, pone Enrike!* [Jó napot, Enrike úr!] című novelláskötetéért. Kritikái, rövidprózai munkái

2 *A Stalin wāre zufrieden, damit ist alles gesagt* [Sztálin elégedett volna, ezzel mindent elmondtam] címet viselő beszélgetésre Kunčinas és a Greifswaldi Egyetem Baltisztikai Intézetében dolgozó Liane Klein között valószínűleg 1996 körül került sor; átiratához egy kedves ismerősöm jóvoltából jutottam hozzá, minden további hivatkozás nélküli idézet ebből az interjúból származik.

3 A parádés elbeszélés *Festessen mit Sartre* címmel a már említett Liane Klein fordításában olvasható német nyelven; a Neues Deutschland 1996. március 16-i számában megjelent novellát még abban az évben újraközölték egy válogatáskötetben: *Festessen mit Sartre und andere Sonntagsgeschichten*, szerk. Kark Heinz JAKOBS – Johanna Monika WALTHER, Tende, Dülmen–Hiddingsel, 1996.

és további versesköteteinek megjelenése mellett jelentős műfordítói munkát is végzett, amelynek köszönhetően a litván olvasók Kunčinas tolmácsolásában olvashatják többek között Luther Márton *Asztali beszélgetéseit*, Leopold von Sacher-Masoch *Bundás Vénuszát*, vagy éppen Günter Grasstól a *Békaszót* és a *Macska és egért*. „Banálisnak hangzik, de igaz, hogy a fordítás nagyon jó iskola.” Kunčinas nem csupán nyelv- és stílusérzéklet fejlesztő tevékenységként tartotta számon a prózafordítást, hanem a szókincs gyarapodása által egyben az érzékelés kiterjesztéseként is.

Kunčinas alig ötvenöt évesen hunyt el 2002. december 13-án. Halála előtt néhány nappal tért vissza a Frankfurti Könyvvásárról, ahol Litvániát képviselte *Kilnojamosios Röntgeno stotys* [Mobil röntgenkészülékek, 1998] című regényének német megjelenését követően. Kunčinas egyetlen általam fellelt magyar nyelvű említése is erről ad hírt: „Az elmúlt évtizedben Ričardas Gavelis, Jurgis Kunčinas és Jurga Ivanauskaitė halálával a litván irodalom elvesztette az írói közegeneráció három fontos, bár vitatott alakját.”⁴

„Nem voltam tevékeny ellenzéki vagy másként gondolkodó” – foglalta össze politikai szerepvállalását Liane Kleinnak adott interjújában, így nem meglepő, hogy a litván rendszerváltást követő társadalmi változások ellentmondásosságát is meglehetősen rezignáltsággal kezelte. Akárcsak az „Európa legboldogtalanabb szögletének” tartott hazája, ő maga is tele volt ellentmondásokkal. Halála előtt néhány héttel például azt nyilatkozta a brémai városi rádióknak, hogy voltaképpen kár, hogy protestáns szomszédai és az egykor jelentős helyi reformáció ellenére a litvánok majdhogynem mind katolikusok maradtak, ugyanis szerinte az, aki a Bibliát az anyanyelvén olvassa, az utána újságot is fog olvasni – mindezt azzal egy időben tette, hogy a litván közrádió katolikus műsorát szerkesztette.⁵

Utolsó éveiben megnyilatkozásainak egyik különösen feltűnő vonása volt a fiatalabb nemzedék által képviselt irodalmi preferenciák határozott elutasítása: „Utálok az úgynevezett irodalomszakmáról való üres beszédet és a gyűlések bárgyú vitáit. Egyre jobban hiányolom

4 Almantas SAMALAVIČIUS, *Majdnem normális: Litván irodalmi kitekintés*, Magyar Lettre Internationale 2010/2., 81.

5 „Unsere Nachbarn sind Protestanten und Litauen ist total katholisch. Das ist sehr schade, denn die protestantische Bewegung in Litauen war sehr stark. Und ich denke so, wenn ein Mensch Bibel liest, dann wird er auch eine Zeitung lesen.” Detlef MICHELERS, *Der Weg ist nicht zuende: Begegnungen zwischen Kaliningrad und Vilnius*, Radio Bremen, 2002, 14., [kézirat].

a csendet.” A jobb híján a magyarországi prózafordulathoz hasonlítható irodalmi jelenségégeszt Kuncinas egész egyszerűen „posztmodernizmusnak és mindenféle tartalom nélküli íráskísérletnek” bélyegezte, amely a „második világ” országainak kontextusában nem más, mint az egészen addig elzárt Nyugat majmolása.⁶ Mindeközben igyekezett magára a régi vágású realizmussal szemben meghatározódó irodalmi modernizmus valamiféle régi gárdájának tagjaként tekinteni úgy, hogy az semmilyen különbékét ne jelentsen a szovjet időszak reprezentatív irodalmával: „Vannak érdekes darabjai a szovjet irodalomnak, de azokon túl a maradéknak kevés köze van a szépirodalomhoz.” A kelet-európai irodalmakat általában, de a posztszovjet térséget különösképpen jellemezte a „rövid” 20. század folyamán ez a jelenség, amelyet a középiskolai történelemlékönyvből ismert torlódó társadalmak analógiájára „torlódó irodalomnak” lehetne nevezni.

Mindezért talán kevésbé meglepő, hogy a litván nemzettudat szempontjából elnyomásként megélt szovjet időszak irodalmi feldolgozásának kísérleteivel szemben Kuncinas leghíresebb regénye egy végtelenségig szubjektívizált próza lehetőségét mutatja fel. Ez főként a prózai írásmód fókuszának zsugorodásában ragadható meg, ugyanis a társadalmi élet egészének vagy legalábbis számottevő részének ábrázolására való törekvést gyakorlatilag teljesen felváltotta az elbeszélői szubjektum élményanyagainak rögzítése. Ezt támasztják alá a szövegreferenciák is, hisz ha nem is a szerző tudatos szándékát tükrözi, de „irányát” a maga közvetlenségében mindenképpen jelzi az a tény, hogy a *Tűlában* előforduló idézetek szinte kivétel nélkül költőktől származnak.

A *Tűla* regényszövegében azonban egyéni tapasztalatnak ezt az egészen szenzuális megörökítését gyakran megszakítják a visszaemlékezés epizódyszerű, gazdag elbeszélő művészetéről tanúskodó betétei. Felbukkannak részletek az elbeszélő apjának 1945-ös naplójából (40–42), a „második részlegnek” nevezett alkoholelvonó mindennapjait majdnem két teljes fejezeten át tárgyalja Kuncinas (109–148), miközben a *Tűlával* való találkozás pillanatával véget érő fejezetet és az ehhez a konkrét pillanathoz való visszatérést több mint húszoldalny, viszonylag kevés narratív tartalmat felmutató oldal választja ketté (57–78). Ezek a részletek természetesen csak mesterségesen volnának elválaszt-

6 „Und jüngere Generation, viel jünger als ich noch, die versucht den Westen nachzuahmen, und das ist auch schlimm. Die meinen, die werden so zu schreiben wie der Postmodernismus und alle diese Versuche ohne Inhalt zu schreiben, das finde ich normal, aber das Land ist zu klein um jedes Jahr einen Weltmeister zu produzieren.” *Uo.*, 23.

hatók a visszaemlékezés folyamszerűségétől, ugyanis egyrészt annak asszociatív jellege diktálja ezeket, másrészt pedig az elbeszélés kvázi oralitásából következnek, hiszen a regény minden egyes szava egy Túlához intézett kétszáz oldalas monológ darabja. Ez az oralitás egyben viszont egy olyan ironia forrása is, amelyet leginkább Hašek „derék katonájának” látszólag összefüggéstelen történeteiből ismer a világirodalom.

A cselekmény részletezését voltaképpen lehetetlenné teszi a visszaemlékezés töredezettségéből és nemlineáris jellegéből következő látszólagos „egyenetlensége”. Azonban az utazás cselekményszervező motívuma két alkalommal is hangsúlyos: az elbeszélő első utazása alkalmával Tula családját látogatja meg a „második városban”, azaz Kaunasban; a második útra elválásukat követően kerül sor, amikor az alkoholelvonóból stopposként indul útra, hogy felfedezze a belarusz, orosz és ukrán tagköztársaságokat „egészen Jekatyerinoszlavig” (150). Habár ezek az utazások végső soron csakis a Túlához való visszatérés körpályájának részét képezik, mégis elég hangsúlyosan vannak jelen ahhoz, hogy a regényben pusztán a vilniusi óváros, pontosabban Užupis „megéneklését”, annak az *Ulysses* Dublinjához hasonlítható megörökítését látni, óhatatlanul az értelmezés kereteinek leszűkítése legyen.⁷

A *Tula* egy alkoholista öngazoló pokoljárásának története. Tartalmát tekintve egy egyhétnyi együttlétből következő és az idő előrehaladtával egyre inkább egyoldalúvá váló „csak azért is” szerelem köré szerveződik, amelyet igen jól érzékeltetnek a költő Jonas Aistisnak a regény mottójául választott sorai, miszerint „az Isten küldött nekem, csak engem nem neked”. A regény a posztsovjet időszak litván irodalmának egyik vitathatatlan klasszikusa, értelmezésének hagyományos keretét pedig a síríg tartó szerelem ismerős toposza szolgáltatta.

„Vannak nagy és kis népek, de nincsenek nagy és kis kultúrák” – állította egyszer Jurij Lotman.⁸ A kijelentés elég általános ahhoz, hogy ne fordításainak száma alapján ítéljük meg Kunčinas életművét, de legalábbis tárgyalt regényét. A *Tula* a magyar prózairodalomban rögzített alkoholizmustapasztalatok közül leginkább Hajnóczy Péter *A halál kilovagolt Perzsiából* című regényének belső monológjaihoz hasonlítható módon épül fel. De a magyar olvasó párhuzamok segítségével

7 Vö. „Gyakran bosszantanak szónoklatok és a mindenféle szövegek a Vilnius iránti szeretetről, az esküdözés, hogy a világ minden részéből visszatérnek majd ebbe a halhatatlan városba: nem hiszek az elmélyült és következetes odaadásban, a szívből jövő sóhajokban, de biztos nincs igazam” (35).

8 Jurij LOTMAN, *Szükség van nyelvtörvényre* [Zakon o jazike nuzsen, 1988], ford. B. VARGA Zsuzsanna, Hítel 1989/8., 36.

való képalkotását tovább segítheti, hogy Kunčinas műve voltaképpen illeszkedik a kelet-európai irodalmak egy másik markáns vonulatába. A nála alig egy évtizeddel idősebb orosz Venyegyikt Jerofejev világhírű *Moszkva–Petuskiját*, a lengyel Andrzej Stasiuk *Hogyan lettem író* című, önmeghatározása szerint „szellemi önéletírás-kísérletét”, az ukrán Szerhij Zsadan *Depeche Mode* című regényét egyaránt a 20. század utolsó negyedében talajvesztett „keleti” társadalmainak problémái és konfliktusai strukturálják.⁹ Bennük a már említett utazásmotívum cselekményt strukturáló jelenlétének köszönhető a korunkat jellemző kultúrimerializmus egyik figyelemre méltó megnyilvánulása, miszerint ezeket a könyveket úton-útonfélen Jack Kerouac *Útonjához* hasonlítják, annak valamiféle kelet-európai megfelelőiként kezelve őket.

Emellett a *Tűla* meglepően jól körülhatárolható, amennyiben a férfitekintet regényeként fogjuk fel. A férfi számára valamiféle örök titokként felfogott nő képére épül a regény, azonban olyan kevésbé önreflexíven, hogy a nők tárgyiasítása egészen konstitutív elemévé válik a *Tűlának*. Itt pedig nem csupán arról van szó, hogy a regény címszereplőjének a tudatához nincsen az olvasónak semmilyen hozzáférése, hanem minden ismeretünk róla a visszaemlékező elbeszélő hozzá intézett szavaiból származik. A címszereplő – akinek még csak a teljes nevét sem ismeri meg az olvasó – a szó szoros értelmében tárgya az elbeszélő iránta érzett szerelmének. Megszólalásai a legritkább esetekben lépik át az eldöntendő kérdésekre adott válaszok és kérdések köreit, de értelemszerűen ezekre is csak a visszaemlékezés keretei közt kerülhet sor. A *Tűlában* a nők némák, ha pedig mégis megszólalnak, akkor nyomban antipatikusakká válnak az elbeszélő számára.¹⁰ Ennek példája Lavinija, az elbeszélő párthű „asszonykajaként” emlegetett volt felesége.

9 A belarusz Artur Klinau (1965) éppoly találó, mint maliciózus megjegyzése szerint a Szovjetunió későbbi széthullását eredményező repedések közül a legelső akkor keletkezett, amikor Brezsnyev koporsóját a sírba engedéskor véletlenül elejtették: „Amikor leengedték a koporsót a téglatest alakú üregbe, kicsúszott a kötél az egyik fehér kesztyűből, és hajsál híján a sírgödörbe zuhant a holttest. Egy másodperc tört részéig tartott az egész, a következő pillanatban már visszatért a ritmus, és a Metafizikus holtteste lassan elhelyezkedett a téglatest legalján. De megérezték az emberek, hogy ez rossz ómen. És már nem lehet semmit rendbe hozni.” Artur KLINAU, *Minszk, az álmok napvárosa* [Malaja padarozsnaja knyizska pa Goradze Szonca, 2006], ford. PÁLFALVI Lajos, Kairosz, Budapest, 2012, 157.

10 Az itt leírtakat esetlegesen túlon túl tendenciózus olvasatnak tartók figyelmébe ajánlom, hogy vonatkozó hazai példa érdekében vessenek egy pillantást Brüll Adél sírjára a Kerepesi úti temetőben: nem szerepel rajta sem születési és halálozási dátuma, de még csak a *keresztneve* sem, csupán az őt elhagyó Ady által neki adott műsanév, illetve egy hozzá írt költeményének utolsó versszaka a költő *teljes nevével*.

Emellett az elbeszélő számára a nők kevés kivételtől eltekintve a testükön keresztül határozódnak meg, aminek talán legszomorúbb példája Marina Pecsul, a belarusz grafikusművész története (153–163). A regény egyik leghosszabb epizodikus kitérőjéből kiderül, hogy – nagyjából egy időben Tüla kérésével, miszerint neki többé ne írjon – az elbeszélő ismét felvette a kapcsolatot Marinával, akivel még leszerelése előtt találkozott évekkorábban. Az alkoholelvonóból történt távozását követő utazás során meglátogatja az alig huszonnégy éves, fiát egyedül nevelő Marinát Minszkben, azonban a viszontlátás pillanatában az elbeszélő rádöbben, hogy a lány azóta megnyomorodott: „Egy angyali arc, gyönyörű kezek, telt mellek... és egy púp, egy igazi púp, mint egy ifjú dromedáré” (156). Találkozásukat követően viszonyba kezdenek, majd az elbeszélő elutazik Marinával annak családjához a Krimbe. A többnapos összejövetel során az elbeszélő megismerkedik Marissal, akinek „Isten tökéletes testet adott” (161), és akivel nyilván le is fekszik. Az ezt sejtő és Marishoz szintén vonzódó Jasának köszönhetően azonban második gyűttlétük alkalmával Marina meglátja őket. Az elbeszélőt kínjában arra kéri, hogy menjen el, mire ő annyit felel, hogy „a Marishoz hasonló nimfák miatt isszák magukat halálra a férfiak” (163). A temetéssel véget érő regény befejezése pedig minden bizonnyal a másik testével való rendelkezésnek a kegyelet sajátos felfogására épülő, azonban meglehetősen szélsőséges esete.

Mindezek ellenére rövidlátó álláspont volna a regényt a divatos anglicizmussal élve csupán egy újabb „rosszul öregedett” műnek kikiáltani. Lukács György kései esztétikája kidolgozásának kezdetén, az 1950-es években egy előadásában úgy fogalmazott, hogy a „dezanropomorfizáló” tudománnyal szemben a művészet alkotásai „az emberiség számára megörökítették, maradandó, állandó objektummá, maradandó, állandó tulajdonná tették azt a kort, azt a társadalmat, azokat a körülményeket, amelyekben létrejöttek”.¹¹ Nem kell a marxista filozófus hívének lenni ahhoz, hogy ezt az állítást a *Tüla* esetében is érvényesnek tekintsük. Ettől függetlenül a regény cselekményének történeti idejére csupán a tárgyi valóság elemeiből (Ikarus-busz, moldáv konyak, Vjatka-motor stb.) és néhány utalásból következtethet az olvasó az 1980-as évekre. Itt inkább csak a Szovjetunió széthullása előtti évek atmoszférájáról van szó, nem konkrét történeti időről (pl. eléggé valószínűtlen,

11 LUKÁCS György, *Az esztétikai visszatükrözés problémája = A Magyar Tudományos Akadémia II. Társadalmi–Történeti Tudományok Osztályának Közleményei VI/3–4*, MTA, Budapest, 1955, 242.

hogy Tula regény végi eltemetésének napján jelentsék be Csernyenko halálát, hiszen az elbeszélő korábban vele látott valakit elszaladni egy „Gorbi egy fa...” felirat falra festése közben).

A regényszöveg „vakfoltjának” lehetne nevezni mindazt, amit és akit az elbeszélő nem csak láthat, de biztosan lát, és mégsem tesz róla említést. Akárcsak ahogy Bolesław Prus *A bábu* című regényének monumentális 19. századi Varsó-körképéből híresen hiányzik minden, ami orosz, úgy az 1980-as évek Kunčinas által bemutatott Vilniusában sincsenek igazán jelen, illetve a kevés kivételtől eltekintve a negativitás jelét viseli magán minden orosz nyelvű megszólalás.¹² A stoppoló elbeszélőt az orosz körútja során felvevő kamionsofört sem litván feleségének nemzetisége, sem a *Senki sem akart meghalni* című filmklasszikusról folytatott beszélgetés nem tartja vissza attól, hogy kihajítsa őt, amikor a költői kérdésre, miszerint mégis mit akarnak a litvánok, azt válaszolja, hogy „szabadságot” (169). Mindez azonban nem számonkérése valamiféle homályos sokszínűség ábrázolásának vagy a kincstári internacionalizmusnak, hanem inkább a *Tűlát* angolra fordító Elizabeth Novickas által a regényhez írt utószavában is kiemelt és Vilnius sajátosságaként számontartott többnyelvűségben megnyilvánuló összetettség fel- és/vagy elismerésének végső soron zavaró hiánya. A Kunčinas által elbeszélte eseményeknek nem a lehetősége vagy valószínűsége kérdőjeleződik meg ennek problematizálásával, hiszen mind a mai napig az egész Baltikum egyik, ha nem a legmegosztóbb szociokulturális kérdése az orosz kisebbség helyzete. A problémát itt a nézőpont reflektálatlansága, azaz társadalmi megosztottság adottnak vett felfogása okozza.¹³

Lukács érveléséhez visszatérve azonban az elbeszélői szubjektumnak ezt a „vakságát” történelmileg kondicionált sajátosságként, és mint

12 A jelenség egyik kortárs hazai példája Krasznahorkai László idén megjelent *Herscht 07769* című regénye; a cselekmény helyszínül szolgáló kelet-tűringiai Kana egy kisebb városrésze épült fel a vietnami bevándorlók elszállásolására, azonban a szerző nagyjából egy bekezdést szentel közvetett bemutatásuknak, így a városból való távozásukra néma, névtelen és történelem nélküli tömegként kerül sor a szocialista kísérlet bukását követően.

13 Sajnos ennek az emiatt szűkülő perspektívának az sem kedvez, hogy rengeteg kulturális utalás elvész azáltal, hogy az első kiadásban alkalmazott lábjegyzetek – még ha azok csak a latin kifejezések magyarázatául is szolgáltak – eltűntek a magyar olvasóközönség számára talán leginkább hozzáférhető angol fordításból. Például talán a litvánok se mind tudják, hogy a „Gannibal kis pravoszláv temploma” (86) utalás Puskin fekete dédapja megkeresztelkedésének helyszínére, ahogyan az sem evidens már, hogy „Feliksz, a Vasember” (97) voltaképpen a szovjet titkosrendőrség megszervezőjét, Dzerzsinszkijt jelöli, vagy hogy „A szülőföld hallja, a szülőföld tudja” kezdetű dal (173) nem pusztán kevés erőfeszítéssel vonatkoztható az előbbi testület tevékenységére, de mindemellett egyben egy olyan Sosztakovics-mű is, amit elsősorban Gagarin űrutazása tett híressé.

ilyent, a posztszovjet időszaik termékeként érdemes felfogni. Kunčinas minden bizonnyal egy töredezettségében is egységes és koherens mű létrehozásának tervével fogott regényének megírásához, viszont ezen az úton haladva a *Tűla* végső soron olyasvalamit is feltár, ami aligha szerepelhetett a szerző elsődleges céljai között. Az elbeszélő életvitelét ugyanis nem a társadalmi berendezkedés vagy az annak való passzív-aktív ellenállás kényszeríti ki. Az elbeszélő szabad akaratából választotta azt az utat, amelyből egyes barátai és barátnői kimenteni, a „második részleg” pedig kigyógyítani akarta. A *Tűlában* megörökített személyiségkép ha nem is teljes, de legalábbis belső autonómiájának ellenpontja nem, pontosabban nem csak a rendszer maga: a normatív felnőtt szerep elfogadása éppúgy ellensége, mint az azt felkínáló társadalom valósága. Azonban Kunčinas elbeszélője képtelen hátat fordítani ennek a társadalomnak, sőt az alkoholizmus romantizálása is pusztán fátyol a felszínen maradását biztosító közvettség „delírizálására”. Ennek különösen érdekes példája, amikor az elbeszélőnek egy félmondatából kiderül, hogy voltaképpen van munkája, hiszen ha nem is rendszeres jelleggel, de újságoknak fordít (86), ahogyan az is megfigyelhető, hogy a fő regényszereplők kivétel nélkül értelmiségiek, mindenki más az elbeszélő perspektívájának szélére szorul. Ahogyan a Kunčinas által korábban megörökített Sartre is fokozatosan hagyta el az *Undor* esetében a kezdetben alkalmazott naplóformát, úgy válik egyre ritkábbá az elbeszélésben a fent vázolt szerep metaforikus önképe, a denevér említése.

Kunčinas nem egy művét tartják számon „önéletrajziként”. Nem bizonyos elemek ténybeli igazsága miatt, hanem a mű által hordozott világnézet alapján jelenthető ki, hogy a *Tűla* esetében valóban erről van szó. Elbeszélője ugyanis a Kunčinas által Litvániából hiányolt protestánsok 17. századi önéletríróihoz hasonló: ahogy annak idején a hitvallók Istennek, úgy a *Tűla* elbeszélője élete szerelmének kívánja igazolni érzéseinek változatlanágán keresztül élete integritását. Azonban egyik művel sem azok címzettjei, hanem a kortárs közönség és az utókor vett számot. A *Tűla* végső soron ennek a komplexitásnak állít emléket a maga sajátos módján. Ebben az értelemben jelentősége pedig jócskán túlnő Litvánia határain.

Székely Örs

ostinato

Székely Örs

Ostinato

FISZ
Budapest, 2020

Szirmai Panni

TESTEK ZENÉJE

Székely Örs az első kötetes szerzők becsvágyával törekszik saját univerzumának enciklopédikus áttekintésére. Az *Ostinato* galaktikus térkép, amely az inspirációként szolgáló élethelyzetek és történelmi/mitológiai/zenei/irodalmi utalások szövevényes hálózatát képezi le. Nem szakad el teljesen az elődöktől, de épp elég távolságot tart tőlük ahhoz, hogy kibontakozhasson a saját hang. A kötet koncepciója az ismeretek rendszerezésének és az ebből táplálkozó kísérletezésnek a szándékát rejti, stabil kiindulás egy magasabb szintű autonóm alkotói magatartáshoz.

Az *Ostinato*ban feltűnő különböző jelenségcsoportokat más-más módszerrel vizsgálja a szerző, a tematikus egységek eltérő versformákban öltenek alakot. A vékonyka könyv mindössze tizenhárom verse meglepő időbeli és térbeli távolságot ível át a marsi Gusev-krátertől a brassói zeneiskolán át a rákosrendezői pályaudvarig. Székely Örs ugyancsak változatos területekről válogatja költeményeinek szereplőit: Kepler, a gyanús csillagász és Phalarisz, az ókori kínozószköz-innovátor, Frida Kahlo festő és popkulturális ikon és Alessandro Moreschi,

az utolsó kasztrált énekes. Sokszínűek a helyszínek is: csillagközi tér, havas sivatag, dús kert egyaránt előfordul a költeményekben. A tekintetet általában a messzeségbe vezeti a szöveg, de olykor az apró, közeli mikrokozmoszokat deríti fel. A versek olvasásakor elmerülünk a történelmi események és kitalált legendák, a tobzódó képzeletvilág terében, a naprendszer és az *Ezeregyéjszaka meséi* kalauzolnak a „szöveg-szöttes” egy-egy rétegébe. Minden napra egy mese: hol a valóság, a természettudományos ismeretek csodáinak felhasználásával épül a történet, hol a görög mitológia vagy a zsidó–keresztény kultúrkör hagyományos szereplői lépnek elénk.

Bár a cím a szakadatlanul ismétlődő dallamra utal, a „makacs” ismétlődés az *Ostinato* esetében inkább a témafolyam bizonyos pontjainak ráközelítő kifejtésével a „szöveg-szöttes” fokozatos feltérképezését sejteti. A szerző szerencsésen elkerüli a mániákus ismétlést, ehelyett a kötetben szerkesztői elvként és szövegszerűen is megjelenő fraktálstruktúrát követi. Egyre beljebb hatol a részleteiben megismétlődő mintázatban. A fraktálokban ér össze a természet tökéletes geometrikus rendszere és az emberi civilizációban keresett harmónia. A verseken és a könyv egészen végigvonuló fegyelmezett szabálykövetés nyomán bontakozik ki a versformák sokfélesége a hexametertől a kassáki szabadversig.

A szerző felfogása szerint a forma választja a témát: a mondanivaló megtalálja a számára legalkalmasabb kifejezőmódot. Az irodalmi kánonhoz kapcsolódó, tradicionális költői megoldások mellett azonos súllyal jelentkeznek az újító, akár az avantgárd hagyományokhoz visszanyúló átértelmezések. A versformák bátor és változatos használata magában hordozza a kifejezés szabadságát. Lehetővé válik a szerző választotta keretrendszeren belüli asszociatív barangolás. A zárt, szigorú szabályokat követő versformák és a formailag szabadabb kifejezőmódok egyaránt kihívás elé állítják az alkotó ösztönt: hogyan lehet megzabolázni és rendszerbe foglalni a kikíváncozó mondanivalót? Székely Örs egyensúlyt teremt verseiben az egyébként is hangsúlyosan a klasszikus műveltségre támaszkodó tematika és a szövegekben érvényesülő verstani sokoldalúság között. A *Transindex*nek adott interjújában¹ a szerző úgy fogalmaz, a különböző versformák mozaikszerű társításával „a kifejezés egymást követő állomásain” halad végig, egészen a szabadversig. A „kivitelezés” szó szerinti értelemben is jelentőséggel bír az alkotó-

1 Csináljuk másképp: Székely Örs, www.youtube.com/watch?v=bBWqtFkwUBQ

folyamatban. A költő kézzel, papírra írja a verseket, így a szövegek átírásai, javításai, az átdolgozás egymásra rétegződő fázisai mentén térbeli kiterjedéssel gazdagodnak. A már-már performatív gesztusként értelmezhető sokszoros átírás a háttérben zajló munkafolyamat szerves része, amit a művész a kész mű vizuális megformáltságában is láttat. Az *Ostinato* lapjain finoman érzékelhető egységes látványvilágot Kopacz Kund képzőművésszel közösen alakították ki. Nem vizuális költészeti alkotásokról van szó, mindvégig megmarad a lineáris olvasat, de azért a – verseskötetek olvasásához szokott – néző is találkozik szokatlan megoldásokkal. A kihajtható oldalak, képes elemek, néhol színes intarziák a lineáris költészetben újszerűen ható látványvilágot eredményeznek. És akkor a monumentális bikáról még nem is beszéltünk.

Az *Ostinato* legendákból és mesékből felépülő misztikus világát gazdag flóra és fauna népesíti be. Zárt és burjánzó kertek, virágzó gyomok, rózsa, akácfa, diófa és eukaliptusz sorjázik a lapokon. A mák, „a búbajosok virágja” négyezer is szerepel. Az állatvilágból a madarak és rovarok mellett nagy testű emlősök tűnnek fel, a címlapon szereplő (szürke)marha és az önálló verset is ihlető bika mellett a rozmár többször is megjelenik, de találkozhatunk a szövegekben kutyával és fókával is. A zabolátlan természet ereje az ember felett álló hatalomként érzékelhető: bozótűz, hullámverés, hideg sivatag, a nap és a víz pedig formátlan valójukban itatják át a verseket.

Székelty Örs szövegeiben megmutatkozik a szerző zenéhez fűződő összetett viszonya. Nem pusztán illusztratív motívum ez, az *Ostinato* verseiben szinte testézetként jelentkezik a zene. Az emberi test sajátos értelemben, hangképző eszközként kap jelentőséget több versben is. Az első olvasatra távolinak tetsző elemek közötti kapcsolatban „a hangzó test” a kulcs, ahogy a *bikás diptichon* két versének szereplőit a hangzásért vállalt (vagy ítéletként elszenvedett) testi gyötrellem köti össze. Alessandro Moreschi (az ő, igazolványképszerű arcmása látható a vers előtt), az utolsó kasztrált énekes volt a Vatikánban, a Sixtus-kápolna kórusának megbecsült szopránja – amikor nők nem énekelhettek templomi kórusban. A tehetséges, kiváló énekhanggal megáldott kisfiút tízéves kora előtt kasztrálhatták a zenei karrier reményében (az 1850-es években ez már tiltott, mégis elterjedt beavatkozás volt). Az „angyali” Moreschi hangja 1902-ben készült hangfelvételeken ma is meghallgatható, talán a leghíresebb a verset is ihlető Bach–Gounod *Ave Maria*-előadása. A serdülőkor előtt kasztrált énekesek teste a zenei teljesítmény érdekében megrekedt a gyerekkorban: örökre csengő hangú szopránna

váltak. A megnagyobbodott tüdő előnyösebb hangképzést tett lehetővé, de a kasztrált fiúk testi fejlődése és szexuális érése sokszor teljesen elmaradt. Az *Ave Mariat éneklő Moreschinek* című versben az „évekig tornáztatott, megedzett sikoly” (4) utal a megkínzott testből eredő angyali hangzásra. A szent célért, a tökéletes hangzásért meg kell törni a testet – a gyönyörködtetés ára a férfitestbe zárt gyerekhang.

A *bikás diptichon* párversében a hangképző eszközzé változtatott emberi test szélsőséges változatát mutatja fel a „gépesített” állat, amely az emberi hangból masinák segítségével formál tökéletes hangzást. A szó szerint az ember felhasználásával működő gép-test hibátlan hangszerként működik. Székely Örs az emberiség múltjának két olyan távoli pontját köti össze a versben, amikor az ember gyilkos perfekcionizmussal a művészet nevében áldozta fel az egyént. Phalarisz bronzbikája a kivégzőeszközök kultúrtörténetének egyik hátborzongató innovációja. A bűnöst a görög türannosz parancsára készült szerkezet „gyomrába” zárták, a bronzszobor alatt tüzet gyújtottak, és a bika fejében kialakított elmés konstrukció (fúvós hangszerként) kellemes dallammá alakította a bent elevenen megfőzött ember halálsikolyát. A horror nehezen fokozható szintjére már az ókorban eljutottak tehát.

Erre a koncepcióra a *Salve Regina* című vers néhány sora is rímel: „ami kint szél azt bent alakítjuk zajjá” (38) és „lehet-e súlyokat helyezni a testre visszatartani szabályosságát” (39). Itt – mintegy a bronzbika inverzeként – a kinti természetes dallamokat spontán zajjává változtatja a gép. Felmerül a kérdés: meddig terhelhető a fizikum a saját természeti törvényei ellenében? Ebben a szövegben a test már a zenére komponált gépezet, amelyben a motetták, kantáták és koncertok termelődnek. A zene gyára tűnik fel előttünk, a magányosan hangzó porhüvely, amelyben a szervek és szövetek muzsikája gyönyörködtet (és kínoz).

Művészet és zsarnokság bizarr módon fonódik össze azzal a lehetőséggel, hogy az (emberi) testet profán hangképző eszközként értelmezzük. A bikás versben megfogalmazott ítélet: „akinek nincs bűne már, az lehet állat, angyal” (4) a szenvedés purgatóriumát idézi. A megtisztulás felé a szent gyötrelmen keresztül vezet az út – akárcsak a zenében a gyakorlásán át. Lehet-e a művészetnek zsarnoki ereje? Mi mindent kell és lehet vállalni a művészi kiteljesedésért? Mi történik, ha a művészet traumát okoz, akár a befogadónak, akár az alkotónak?

Az *Ostinato* verseinek komplex rendszerében hasonló kérdésfeltevésekkel találkozunk, különösen nyíltan fordul a problémakörhöz a *Zeneiskola Brassóban* című szöveg. Érzékelhető, hogy a szerzőt am-

bivalens viszony fűzi a zenéhez, a gyerekkorban erőltetett zenetanulás vegyes élményei – „azért sírok, mert [...] a zongora kényszer” (16) – mellett a mindezek ellenére kiküzdött szabadságélmény is hat rá. A versben a nyelvi és a zenei kifejezés korlátaival szembesülő kisiskolás egyaránt küzd a zongoratanulás és a román tannyelvű oktatás nehézségeivel („tanárnő, a zenének a nyelve a román” [16]). A gyerek ösztönösen, a számára elérhető módszerekkel menekül a kényszerítés elől. A sivár iskolai folyosók útvesztőjében keres fogódzókat, saját mitológiát épít, amelyben a „füstben tartósított tanárnők” mellett „a hangok és a vonalrendszer” (16) alakítja a hétköznapiakat. A zene és a zsarnokság ismét összekapcsolódik: a feszültség forrása az elvileg felszabadító élményt jelentő muzsikálás és az idegen nyelvi környezetben zajló kötelező zenetanulás.

Az alkotómunka kihívásait a zenében és a költészetben is meg lehet élni inspiráló hatásként vagy nyomasztó teherként. A pontosan megszerkesztett, szigorú szabályrendszer alapján működésbe hozott hangjegyekből még nem lesz automatikusan mesteri zenemű. Ahogy az ugyanilyen alaposan megkomponált szövegtest sem okoz feltétlenül katarzist. De a zenében otthonos művész távoli asszociációkat társító, bátor variációkkal élő alkotómódszere meglepően érvényes összefüggéseket teremt a két kifejezőmód között.

Bíró Tímea

Hosszú

Forum Könyvkiadó
Intézet
Újvidék, 2020

Szűcs Anna Emília

EGY MARATON LÉLEKTANA

A *Hosszú* ez idáig a csúcstartó a „legrövidebb idő alatt kiolvasott versesköteteim” sorában, bár, mielőtt belekezdtem volna, nem is tudtam, hogy létezik ilyen lista. Pedig, ahogy azt a mű címe is jelzi, Bíró Tímea második könyvében egy hosszú és nehéz haldoklástörténetet olvashatunk az ápoló lánygyermek szemszögéből. Bár központi eleme a halál, perspektívája miatt a kötet csak érintőlegesen prezentálja a haldokló nézőpontját, ezért elkerüli a dekadencia-spleen-halálvágy által átítatott atmoszféra csapdáit, és ezáltal valóságos gyötrelmeként mutatja meg a nehezen verbalizálható fájdalmat.

A betegszoba ajtaját kinyitni kihívásokkal teli feladat. Ennek művészi tematizálása pedig számos tényezőn csúszhat el, a túlterjeszkedő motívumhasználattól a nem megfelelő hangnem és pozíció megtalálásáig, hiszen a testi leépülés és az azt követő halál tabuként van jelen a nyugati kultúrában – olyan eseményként, amit mindenkinek zárt ajtók mögött, egyedül kell megoldania. A *Hosszú* azonban olyasvalakit választ megszólalójának, aki a betegség fájdalmain kívülről, de a szeretetkapcsolat, az anya-gyermek viszony fájdalmát mélyen átélve képes megfogalmazni a történéseket.

A cím utal a hosszú szövegre, amelynek részeit néhol szaggatott vagy összefüggő vonalak választják el. Ezek a szakaszok azonban összekapcsolódnak. A versek között húzódó narratív szál egymástól függővé,

egymásról leválaszthatatlanná teszi az egyes szövegeket – a kötetet pedig teljessé és végeláthatatlanná. A szóban forgó passzusok hosszú sorokból épülnek fel, központosítás nélkül, mely megoldás a betegséget belülről megélők szubjektív idejének hosszát kiterjeszti olvasás közben a befogadóra is, aki képtelen szabadulni, hiszen nincs az a szerző által kijelölt pont, ahol ezt nyugodtan megtehetné. A nagy lélegzetű sorok megengedik a soráthajlás halmozott használatát is, amelyből gyakran következik a tömör, sűrű képek egymásba folyása – ez pedig még inkább elnyújtja a szöveg kígyózását, miközben az olvasást sürgeti és egyszerűsmind akadálymentessé is teszi. Ez a narratív struktúra feltételez tehát egy valahonnan valahova történő elmozdulást, egy eseménysort, amelynek eleje és vége van. A *Hosszú*ban azonban nincsen kezdő- vagy végpont (leszámítva a betegség feltételezett, de le nem írt kezdetét, illetve az elhalálózást, melyen a szöveg túlhalad, ezért hát az sem tekinthető a történet szempontjából igazán végpontnak), ezt pedig nyelviileg az az egy mondat teszi lehetővé, amelynek a lírai beszélő a kötet elején in medias res veszi fel a fonalát, a végén pedig lebegni hagyja, így téve befejezhetetlenné, sehová sem tartóvá – azaz céltalanná a történetet. Ez a nyelviileg és formailag is megfogalmazódó céltalanság képes a művet a végtelen hosszú betegség, ápolás, fájdalom, agónia skáláján tartani, és újra és újra bevonni a befogadót ebbe a véget nem érő szörnyű utazásba. (Ebből a szempontból számomra gyakorlatilag értelmét veszti az alcímként szereplő „*Versek*” megnevezés is.)

Ezt a szoros összefonódást, egységet erősíti a „szövet” gyakran megjelenő motívuma, amely gyakorlatilag képi világukban is összetartja a szövegeket. A cérnaszálak bomlása sokszor az idővel párhuzamba állítva jelenik meg, mint egyenes vonalú leépülés, foszlás („cérnaszálak készülnek elhagyni az eséskor összegyűródött szövetet” [5]; „az idő lassan kihúzogatja a cérnaszálakat a ruhámból” [8]; „a megcsönkített cérnaszálak képtelenek összekapaszkodni” [57]) – ez természetesen a test elbomlásának képét is felidézi. A szövetek, az anyagok különböző módokon történő megközelítése átszövi az egész kötetet és szorosan kapcsolódik a többi motívumhoz. Ahhoz például, hogy a haldokló bőrre né a pamut súrlódása is fájdalmas üvegszilánk, vagy a reménykedéshez, hogy van még friss lepedő, de említhetném a heti egyszeri pizzamacserék rituáléját is.

A hosszúság (amely a kötet alakját tekintve is meghatározó, hiszen a *Hosszú* szélteben nyújtott) a versenyfutásra is utalhat – erre a borítón és a műben dominánsan kiemelkedő ló képe is ráerősít. Az életért való

versenyfutás egy olyan hosszú folyamatot jelöl, amelynek sem az ápoló lány, sem az agonizáló anya nem látja a végét. A lelassuló időérzékelés, a verseny, amit már fentebb is kifejtettem, nemcsak a verselés- és tördeléstechnikai megoldások által jön létre, hanem nyelvi szinten is felbukkan a szövegekben: „belefutjuk a kilométereket a lábainkba bele-emeljük a csontjai súlyát a karjaimba” (20); „futok a hatalmas felületen kezemben rongyok pamutanyagok / lenvászonok egyre vastagabbak a kötések de én folyton / elkések nem érek oda időben és már elfertőződnek már / habzanak felülírnak átfestik a fehérét” (57), egy ponton pedig az anya kórházi betegszáma is rajtszámként jelenik meg.

Az agónia hosszúsága és a léthelyzet abszurditása inverzsz fordítja a helyzetet, amennyiben az utód helyeződik a felelősségteljes felnőtt szerepébe, aki ellátja a magatehetetlen gyermek pozíciójába szoruló anyát („meg kell mosni a melleidet mamám / tudom hogy még sosem láttam őket / lassan térdre ereszkedik a szégyen / eltöröljük az eddigi rendszert” [6]; „úgy hagylak ott mint egy anya zokogva a gyereket” [14]). Mivel azonban nem egy valódi gyermek az, aki gondozásra szorul, ezért ennek a léthelyzetnek a szokatlansága sok esetben sérti a felnőttek között megszokott általános testi szemérmeket, és nem utolsósorban a beteg emberi méltóságát, aki képtelen lesz ellátni alapvető szükségleteit, ezért teljesen kiszolgáltatottá válik egy külső félnek. Ezt a helyzetet a szülő-gyermek viszony még nehezebbé teszi („hanem a mindennapi látványa / tudva azt hogy milyen volt előtte” [11]). A betegség és a testi kiszolgáltatottság megalázó helyzetei sokszor vonzanak magukkal árulást: elsősorban a teste hagyja cserben a betegséggel küzdő anyát („oldalra fordulunk mamám hogy szellőzzön a seb / fáradhatatlanul beleragad a húsbá a kötés / szinte teljesen beborít a tejút amit rád tekerek” [9], „mint a kagylóból kibújt gyöngyszem úgy csillog a genny a bőrödön / megállás nélkül sír a lábad” [14]), aki már képtelen ellátni anyaszerepét, így voltaképpen cserbenhagyja gyermekét. A haldokló szempontjából azonban az is árulásként értelmeződik, hogy felnőtt lánya nem hagyja meghalni, hanem gondos ápolásával meghosszabbítja szenvedéseit („ötvenhárom másodpercet szánsz egy falatra és közben a tekinteted nem / enged el szünet nélkül a gyilkosát nézi aki nem hagyja éhen halni” [20]; „fektess be a ló alá agyontapos és mehet mindenki a dolgára mondd / nem fogadok szót” [56]) – és itt számtalan olyan kérdés merül fel, ami emberi jogilag, érzelmileg és humanitárius szempontokból a mai napig vitatott. Ezt a szoros és mindkét oldalról kiszolgáltatott kapcsolatot gyakran a szerelemhez hasonlítja a lírai megszólaló, ezzel a szeretet-

kapcsolatok alapvető működéselvére is rávilágít: a kétoldalú kiszolgáltatottságra („nem történt meg olyanok vagyunk mint a szerelmesek akik / képtelenek elengedni egymást így öleljük magunkhoz a termékeny haldoklást” [47]; „bele lehet örülni ebbe mint a szerelemben” [28]). Mindeközben az ápolás kórházhoz kapcsolódó részeiben kritikus mozzanatok zajlanak le, így valamiféle következtetést is levonhatunk a haldokló vagy gyógyíthatatlan betegekkel szembeni, a gyakorlatban is megvalósuló bánásmódról, ami sokszor a hozzátartozókat viseli meg a leginkább („reggel újabb nővér a párna láttán kidob három másikat / a raktárhelyiségből az egyik nyílegyenesen az arcodba száll és üvölt / hogy mondjam meg hányat akarok miért hiszem hogy / a kórházban nincs elég mondanám hogy este még nem volt” [15]).

Eleinte túlhasznált motívumként tűnhet fel a teherbe eséssel, majd elvetéléssel küzdő „edit” kálváriája, amely az agonizáló anya és öt ápoló lánya fő cselekményszála mellett fut, jobban mondva inkább beépül abba, hiszen a kötet egyedüli központosítást tartalmazó helyein kapcsolódik a szövegtestbe – zárójelek közé sülyesztve. A hátrahajló méhvel rendelkező nő nehéz teherbe esésének története eleinte úgy tűnik, ellenpontként kapcsolódik a fő szálhoz, és az életet hivatott jelképezni. Az új élet foganásiért, majd megtartásáért folyó küzdelem azonban hasonlóan keserű és megalázó képekbe torkollik („edit haja szétterül a lepedőn és amikor / a fejébe tódul a sok vér érzi hogy valamit fel / kell adni a méltóságot a nőiséget neki máshogy nem megy” [21]; „egycsík nő a tükörbe nem néz” [29]), nem beszélve az értelmezés lehetséges kifutásáról, melyben felmerül az egyedül maradt nő (tehát nem anya) kiszolgáltatott helyzete is, akit nem lesz majd ki ápoljon, ha haldokolni kezd. A beágyazott történet tehát új értelmezési iránnyal gazdagítja az alapkonceptiót, így aztán az sem zavaró, hogy nem tudjuk meg, kicsoda „edit”, a mű egyetlen nevesített karaktere, és hogy mi köze a „főszereplőkhöz”. A küzdelem, a fájdalom elvégre közös bennük, ahogy a halállal való vajúadás, majd a halál tulajdonképpen bekövetkezése is az („a gyomor görcsösen préseli a méhet az idegek visszhangként lüktetnek” [60]).

Az elmúlással foglalkozó kötetekben általában felbukkan valamilyen, a halállal, ontológiai kérdésekkel kapcsolatos kapcsolatos viszony is, az Istennel való kapcsolat azonban ezúttal nem a keresésben, a bizonytalanságban vagy az abszolút megnyugvásban nyilvánul meg. Az Isten mint létező bizonyosság olyan egyértelműen jelenik meg a szövegekben elejtett utalások között, hogy problematikaként voltaképpen

nem is tematizálható. Az isteni jelenlét mindkét cselekményszálban fontos: editnél az elvetélés során („a busz ablaküvegén maszatos / kifogások a táj sápadtságáért / isten újabb magyarázatai / hogy miért nem tudta éjszaka / tisztára csiszolni a reggelt / hogy editben miért szüntek / meg két napja a rúgások” [40]), a haldokló anyánál a betegségben („lesöpri rólunk a napsugarakat a halál miközben isten rád ken egy újabb / adag leukémiát” [38]). Egyik esetben sem keresőn vagy könyörgőn, hanem magától értetődő bizonyossággként („ma még semmit nem ettél szorgalmasan ürítéd magadból a tartalékot / mintha ürességből kéne levizsgáznod isten előtt” [31]; „hányék és ordítanék egyszerre rajtunk isten szeme bennünk a tagadása” [55]). Ehhez értelmezésem szerint szorosan kapcsolódik a természeti/környezeti elemek befolyásolhatatlanságának elfogadása. Ahogy eső költözik a padlásra, mely megállíthatatlan, vagy patkányok a kertbe, majd a házba, amelyek a haldoklót élve felfalással fenyegetik – legalábbis lírai megszólalónk félelmei alapján („reggelente egyre több a patkány a kertben ideszoknak” [25]; „az eső nem tudja abbahagyni a zuhanást” [24]). Mindezzel szemben az ember tehetetlen, de fel sem merül bármilyen cselekvés lehetősége, hiszen maga is folyton „zuhan” – a halál felé.

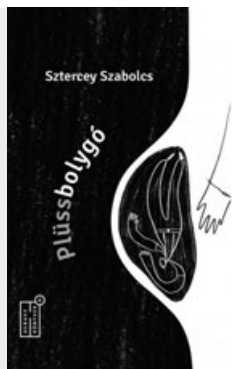
A természeti elemek ilyen szintű befogadása a mindennapi életbe, egyrészt a költői képpalkotás szerves részévé válik, másfelől viszont egyértelműsíti és legitimálja a ló mint halálszimbólum megjelenését is. A kötetben ugyanis a ló a halál elsődleges, folyton jelen lévő attribútuma, egy idő után pedig a lírai megszólaló maga is kezd azonosulni az állattal. A halál így lassan egyre jobban uralma alá hajtja életüket. A kötetben elhelyezett, lovakról készült képek viszont véleményem szerint elvonják a figyelmet a szövegekről. Ebből kifolyólag úgy érzem, az állat halálmotívumként történő megjelenítése erőteljesebben tudott volna kibontakozni, ha nincs vizualizálva, hiszen nyelvilag ez a lehetőség a műben minden tekintetben tökéletesre csiszolt.

A *Hosszú* művészileg tán a legérdekesebb szempontból ragadja meg a betegség-halál tematikát – nem beszél róla, hanem benne él, egy egyszerű mozdulattal kinyitja a betegszoba ajtaját, hogy betekinthezzünk rajta mi is. Éppen ezért nem válik mesterkéltté vagy hamissá – választott perspektívája és hangja egyedi, nyers és bátor. Nem kecsegtet katarzissal, inkább a katarzis hosszú, végeláthatatlan küzdelmeivel szembesít, melyek a legemberibb félelmekből táplálkoznak, miközben valahogy mégis képes elhozni a felszabadítás könnyűségét is.

Sztercey Szabolcs

Plüssbolygó

Erdélyi Híradó Kiadó
– Fialat Írók Szövetsége
Budapest, 2021

Codău Annamária

HOGYAN VÁLIK SZÉT, AMI ÖSSZETARTOZOTT

Sztercey Szabolcs debütökötete, a Méhes György-díjas *A nyelvtani közép*, az utóbbi évek fiatal költészetében az egyik legkülönlegesebb nyelvi-képi világot hozta létre, de sajnos kevés elemző írás született róla. A szerző második, *Plüssbolygó* című verseskötete részben az itt megalapozott költői eljárásokat alkalmazza tovább, ezúttal a család mikrokozmosza, a családi viszonyok és szerkezetek állnak a fókuszában, hangsúlyosan az apa-anya-gyermek hármásának konfigurációja, illetve az ebben fellépő hiányok. Feltűnő módon a kötetben nincsenek jelen testvéri viszonyok, ami akár beszédes is lehet abból a szempontból, hogy a szövegek vélhetőleg – valamelyest az első kötet ontológiai távlataira visszavezethetően – abban (is) érdekeltek, hogy a lírai vizsgálat során feltárják, hol rejlenek a kapcsolatokban az érzelmek, a nyelv, netán az egyéni és közös boldogulás lehetőségei. Ennek érdekében pedig – mintegy klinikai érdeklődésből – pusztán a működésmódjukra és a legkevesebb szereplős variánsra redukálják a modellezést. Azaz mintha laboratóriumi helyzeteket előidéző kísérletek volnának ezek a költemények, melyek a szeretet és elengedés határait tesztelik. Teszik ezt legtöbbször visszajukra fordított folyamatok elbeszélése (vissza- meg újraszületések), vagy abszurd átrendezett helyzetek (főként szerepcserék, szokatlan szertartások) révén. Az effajta elemelésekkel és szétszedésekkel pedig

a család, a családtagok és az őket összekötő szertartások funkcióira, megszokott sémáira is rákérdéznek.

A versek gyakran disztópia érzését keltik, ami néhol, egy-egy öszszegző mondatból álló zárlatnak köszönhetően metaforába oldódik, megengedve a helyzetek nem konkrét értését. Például a *strasberg-mód-szerben* egy pár tagjai sajátos módon megtöbbszörözik az egymással folytatott kapcsolatukat, egyfajta tudathasadásos szerepjátékként, az utolsó sor viszont mindennek a tétjét egyetlen gondolatkísérletté lényegíti: „Hogy hányszor lehet valakit elengedni” (20). *A nyelvtani középben* Szercey egyedi mítoszú, (poszt)apokaliptikus hangulatú világot teremtett, ahol a(z ön)pusztító cselekvések járulnak hozzá egy újfajta tapasztalás és a közvetlenebb megismerés lehetőségével kecsegtető organikus rendhez, nyelvhez, anyagszerűséghez. Az új kötet ebből az atmoszférából és szövetsűrűségből jócskán visszavesz, képileg sterilebb, koncepciója szerint szűkebb mozgásterű, lehatároltabb, amitől a vége felé kissé ki is fárad; a könyv első felével fenntartott laza szimmetria, ami egy-egy téma újabb variációjának a későbbiekben való feltűnéséből származik, nem ad hozzá túl sokat az addigra kialakult szövegvilághoz. Disztópiát említettem, ami meglehet, hogy csak a saját bizalmatlan viszonyulásom az olyan futurisztikus, de mégsem teljesen elképzelhetetlenül távol lévő lehetőségekhez, valóságshow-jellegű szituációkhoz, mint például a megtervezhető gyerek (*előnézet*) vagy a vendéganyasági program (*erasmus*), amiket néhány vers megjelenít. A szövegek sosem tartalmaznak explicit helyzetértékelést ezekre vonatkozóan, szikár, tárgyilagos hangon szólnak, de a problematikusságot mindig jelzik, mondjuk, mint az *előnézet* zárlata: „Felváltva hallgattak, csak / vesszők és szóközők jöttek / ki a szájukon. Olyan volt / a szoba, mint az utolsó / pont utáni, hosszú, / fehér űr” (13).

Az idézett képben szereplő űr a *Plüssbolygó* kontextusában potenciálisan nem pusztán a semmit jelenti, hanem a betölthetőt is. A kötetben ugyanis a feltűnőbb motívumok közé tartoznak az „üreges”, tartályszerű, bennefoglalásra alkalmas dolgok, terek. A vélhetőleg depressziós anyáról úgy beszél az *amit meg tudtam menteni* lírai alanya, mint egy hűtőszekrényről, apa mellkasa egy akvárium (*akvárium*), a lírai én metaforikus (nem-), „otthon”-ként jellemzi önmagát (*házszenetlő*), az *örökzöldben* az anya hiánya miatt széttört karácsonyfadísszel azonosítja magát és apját a gyerek („kilátszik a belsők, hogy nincs benne semmi” [46]), a *fészek* zárlatában megjelennek a „mondatokkal kitömött, mozdulatlan családtagok” (48). Mindez egy olyanszerű világlátáshoz kap-

csolódik, amely az érzések elbeszélhetőségét inkább a tárgyakkal, az anyaggal rendelkező közvetítettségével tudja megvalósítani, mintsem absztrakciók által. A szavak, érzések mindig benne vannak valamiben, lehet őket tenni-venni. Amint Konkoly Dániel nagyon pontosan megfogalmazza: „Sztercey költeményei valami külső, tárgyyszerű létezőként gondolnak a nyelvre”,¹ aminek plaszticitása a gyermek perspektívájából szóló versekben érhető a leginkább tetten. Az említett, *amit meg tudtam menteni* így indít: „nyitva felejtettük anyut, / és megromlott benne minden, / [...] / most ki kell pakolni belőle / a romlott mondatokat, / a megvasodott érzéseket, a penészes / vágyait, a mélyen beleszáradt, / egy ideje felismerhetetlen dolgait” (16). A kötetben illusztrációk gyanánt szereplő gyerekrajzok számára ezek a szövegek meglehetősen nyugtalanító keretet teremtenek, amelyben előbbieik korántsem nézhetők naiv cukiságokként, hanem gyakran épp a gyerek által megsejtett problémák képi, áttételes vagy nagyon nyers megragadásai. Mint ahogy a játék is az önpusztítás módozataként jelenik meg: távirányítós sebek *a legjobb játékban* („akárkire rakom, nekem fáj” [32]), a *jurassic parkban* agyagdinoszauruszok „mészároltak le mindannyiunkat” (39).

Sztercey előző kötetében főként valamilyen metamorfózisok, brutális, de semleges hangon elbeszélte átrendeződések, a test, a hús és a körülvevő organizmusok határainak szétszedése és egybeolvadása történt meg. A *Plüssbolygó* ehhez képest kevésbé felkavaró, de mégis meghökkentő; főként az anyatest-gyermektest viszonyának nyugtalanító aspektusaiban fedeztet fel a határ, az egybeolvadás és az elkülönböződés problémáját. Van visszaszülető-felszívódó gyerek (*javítás*), visszatartott születés (*lakbatás*) és újraszülés (*cesarea*). Érzésem szerint az erős felvetések után mintha megtorpannának ezek a szövegek, szelídítenek magukon, megelégedve a pszichológizáló olvasat lehetőségének felkínálásával – miközben egzisztencialista, ontológiai kérdések sokasága kínálkozik egy ilyen horizonton, és talán lehetett volna még ezekbe az irányokba többet tapogatózni.

Külön csoportot alkothatunk azokból a versekből, amelyek a negatív vagy fájdalmas családi tapasztalatokat is valamilyen ünnepi szituációba helyezik, mint a válásceremóniák (*javítás, amit meg tudok ígérni*), a traumák kikiabálásának iskolai versenye (*a boldogságtól ordítani*), a színpadon szülés beszédhelyzete (*napfogyatkozás*). Az ünnepi keret a fájdalom

1 KONKOLY Dániel, *A nyelv húsa*, Élet és Irodalom LXV. (2021. június 11.), www.es.hu/cikk/2021-06-11/konkoly-daniel/a-nyelv-husa.html.

láthatóvá tétele a közönség/közösség előtt, ami egyrészt felfogható tabutlanításként; másrészt az esemény látványossággént lép színre, amihez újabb ritualizált gesztusok kapcsolódnak („taps és büszke szülői pillantások” [56], oklevélátadás és így tovább). A kötetből kicsit kitekintve említem meg, hogy a kontextuscsera és a látványosság tekintetében izgalmas csavar az a mediális áthelyezés, amelyet Szercey a *javítás* című verssel végez. A szerző ugyanis, aki rendezéssel is foglalkozik, úgy filmesítette meg a verset, mintha a lírai én beszéde egy dokumentumfilmben hangzana el, néhány fotóból és videorészletből látható ugyan néhány másodperces bejátszás, de a rajtuk szereplő emberek arca nem, vagy nem teljesen.² A látvány ilyen látható elrejtése és a figyelemnek a beszélőre való helyezése, illetve a dokumentumfilmes keret további értelmezési lehetőségeket nyit meg a konkrét és a hiteles kérdésének, a családtörténetek, a családi legendáriumok és az öröklött történetek kontextusában.

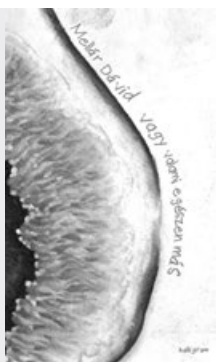
A csavaroknál maradvány: néhol a cím keretezi át ironikussá a szólam egészét vagy végzi el a problematizálás finomhangolt gesztusát. A kötetnyitó vers címe az „osztózás”, ami negatív képzettársításokra is alkalmat ad, amennyiben az osztozkodó feleknek az őket illető részek megszerzéséért folytatott egyezkedéseinek sorából álló, gyakran konfliktusos folyamatként értjük. A műben a közös csecsemő és a rokonság nő tagjai által külön-külön megszült testrészei viszonyának feszültségében a vers végére érthetővé válik, miért „valójában megszülni lehetetlen” (7) ez az óriási lény: mert mindenki „szeretni kezdte / ki-ki a sajátját” (7). De a közös mindig több, mint pusztán az alkotóelemei összessége, erre utalhat a zárlat a csecsemő szétszedése után: „ami pedig a szülőszobában / maradt, csak nagyon hosszú idő után sírt fel” (7). Akár a részegész, a saját-közös dinamikáinak általános allegóriájaként is érthető ez a szöveg, és megfigyelhető, hogy a kötetben szereplő rítusok/folyamatok is mind az egyesülés, eggyé válás és a szétválás valamilyen formájához járulnak hozzá: a beszélő szókészlete egyetlen szóra, a szeretett lány nevére zsugorodik (*ballada*), a házasodó párnak a közösen levadászott madár földbe ásott teteme fölött kell szeretkeznie (*nász*). De feltűnik az eggyé válásnak ennél „extrémebb” formája is, például az önmagával házasodó személy (*viciium, fészek*), és még folytathatnánk a sort a *rontással* vagy a *plüssbolygóval*.

2 A rövidfilm/versvideó a Fial Irók Szövetsége Facebook-oldalán nézhető meg: <https://fb.watch/7nzVodJkxf/>

Úgy tűnik, a szövegvilágon belül mindezek a szituációk a lehető legnagyobb természetességgel történnek meg, a feszültség tehát leginkább a saját realitásunkhoz képest észlelt eltérésekből adódik. Sztanyiszlavszkij és Strasberg nevének említése egy-egy mű címében pedig a szerepjáték-beleélés komolyságának, sőt életbe vágó fontosságának jelzése. A két színész-rendező a ma főként „method acting”-ként ismert színészi módszer megalapozásához járult hozzá, amelynek lényege, hogy a színész szinte eggyé válik a szerepével, saját érzelmi memóriáját aknázza ki a felkészülési folyamat során. Könnyű erről egyből olyan kortárs film-színészekre gondolni, akik a metódus alkalmazását a végletekig tolják, teljes testi-lelki átalakítást vállalva a szerep érdekében, amelyet a játék-helyzeteken kívül is fenntartanak – felmerülhet Christian Bale, Daniel Day-Lewis vagy Jared Leto neve. Innen nézve pedig a Szercey-versekben megjelenő szerep-szituációk akár még aggasztóbbak lehetnek, amennyiben kiélezzik azt a kérdést, hogy hol a határ az én és a családon belüli feladatkör között, egymáshoz képest külsődleges attribútumokról van-e szó. *A sztanyiszlavszkijban* anya, apa és gyermek minden héten szerepet cserélnek („körbeadják / a belsejüket, mint egy lecsatolható mondatot” [28]), kipróbálva az e szerepekhez tartozó nyelvi paneleket is („apai mondatszerkesztéssel” [28]). E konfigurációk révén az is felmerül, hogy a családon, kapcsolatokon belüli szerepek, funkciók mennyiben determinálják az egyén érzelmeit („hogy kölcsönérzésekkel / gyakorolhassák a ragaszkodást, hogy a másikként szerethessék / önmagukat” [29]), nyelvét és pozícióját, illetve mennyiben helyettesíthető az egyén, ha a szerepe eleve adott. Ráadásul az apa egyik mondatában, mely szerint „*meg lehet ismerni, de ahhoz el is kell ám pusztítani*” (29, kurziválás az eredetiben), visszaköszön az előző kötetet is átható szemlélet és problematika, miszerint a megismerés és a pusztítás nem választható el egymástól. Így vajon remélhető-e bármilyen harmónia?

A *Plüssbolygó* versei akkor működnek a legjobban, amikor terük van a kibontakozásra, ahol a sorok egymásba épülése fölösleg nélkül, fokozatosan vezet el a torznak tűnő helyzetekben és kiélezett viszonyokban rejlő, de a saját rendjeinkre és kapcsolatainkra vonatkoztatható kérdésekhez, többször is revelatív atmoszférateremtő erővel. (Habár hiányoltam az előző kötetre jellemző burjánzó, nem minden részletében megfejthető mitikusságot, a különleges figuráival és organizmusaival – de persze nem feltétlenül kell *A nyelvtani közép* felől olvasni az új könyvet.) A rövidebb darabok nem mindig lépnek túl az ötletszerűség szintjén, a kötetben való jelenlétük indokoltságát a motívumháló erő-

sítése adja, így végül részévé válnak annak a nagyon tudatos, de kényszerűségről cseppet sem árulkodó strukturáló és világgalkotó képességnek, amely nemcsak önmagáért vagány dolog, hanem a művek egymásba játszatása révén a jelentések generálásában is többes potenciállal bír.

Mellár Dávid

Vagy valami egészen más

Kalligram
Budapest, 2020

Kovács Edward

A TESTESÜLTSÉG ADOMÁNYA

Szinte evidensnek tetszhet az a – kiváltképp filozófiai (Husserl, Merleau-Ponty), antropológiai (Plessner), pszichoanalitikai (Freud, Lacan) és kognitivisták (Lakoff, Johnson) hagyományokon nyugvó – belátás, miszerint az ember nemcsak birtokolja testét (Körper), hanem ezzel egyidejűleg ő maga is test (Leib). A *conditio humana* ezen testbe vetettsége (embodiment) arra irányítja a figyelmet, hogy minden kognitív diszpozíció, minden érzet, érzelem, tapasztalat és tapasztalás eredendően testi, a testiségen mint médiumon keresztül válik hozzáférhetővé. A testről való beszéd, a testek írása, bármiféle reprezentációja ugyanakkor arra is rávilágít, hogy azok legalább annyira szociokulturális, és elsődlegesen nyelvi-szemiotológiai konstrukciók, ilyen tekintetben pedig elképzelhetetlenül sokfélék. Testünk van és testek vagyunk, vagy valami egészen mások. Mellár Dávid *Vagy valami egészen más* című kötetének versei éppen ezt az abszolút másságot, a test *misterium tremendumát*, a test önkívületének remegését, a hús elevenségében rejtekező

megnevezhetetlent igyekeznek szóra bírni. A szövegek a „test határainak végére akarnak járni” (56), elérni a „fájdalom eredetéhez” (*Objektív képződmény*, 56), hogy végül egy létige önmagára záródó hallgatásában oldódjanak fel: „Ami teljes és egész, az nem forma. Az van. / És van és van” (*Endoszkóp*, 21).

Ezen vállalás szempontjából kiemelt fontosságúnak tűnik a kötet ciklusokon kívül elhelyezkedő nyitó- és irányadó darabja, a *Tűznyelő torkán a láng*, mely egyfelől felvillantja a testhez való (szerep)viszonyok, identitások változatosságát („Hogyan viszonyul a testhez egy balett-táncos? / Hogyan egy fotós vagy festő? Hogyan viszonyul / a masszőr vagy az orvos? És hogyan a költő?” [9]),¹ másfelől pedig – a szöveget uraló kérdő modalitás által – éppen a testhez mint a kötet egyik legjelentősebb tárgyához való faggatózó odafordulást jeleníti meg. Ez a fajta rá- és kikérdező, a saját és a másik testiségének, ezek relációjának letapogatásában, felnyitásában érdekelt attitűd jellemzi a kötet verseit, melyek ugyanakkor arról a nyelvi-retorikai bennfoglalásról, megelőzöttségről is tanúságot tesznek, ami végső soron ellehetetleníti a test mélyén szörnyetegként megbúvó titok felfedését. Erre a hozzáférhetetlenségre és bizonytalanságra utal az akár metanoiaként, a jelentés folytonos korrekciójaként, helyesbítéseként érthető cím, a *Vagy valami egészen más* is, valamint ennek a sornak a feltűnése a kötet néhány egyéb szöveghelyén. Az egymást szakadatlanul felcserélő trópusok, felsorolások, hasonlatok – melyek Mellár lírájának egyik jellegzetes, a megnevezés igényét és nehézségét színre vivő retorikai alakzatai – elégtelennek bizonyulnak ahhoz, hogy néven nevezék a test misztériumát, a pusztán hiányával jelenlévőt, ezért jobb híján a címként is szolgáló, mindössze a feltételeltséget és eltérést jelölő frazéma kínálkozik egyfajta – nem konkrét, éppen ezért nyitott, a kitöltés ígéretét hordozó – megnevezési lehetőségként. Bár a nyelv mint médium nem feltétlen juttat közelebb a testhez, Mellár poétikáját mégis rendre olyan – a nyelv és szövegtest figurativitását kiaknázó, funkcionális – eljárások szervezik, mint a megfontolt sortörések, soráthajlások, vagy épp a jól elhelyezett központosítás, melyek mindegyike jelentéspluralizáló potenciállal bír. Így például az *Objektív képződmény* című szöveg zárlatában, ahol a következő három

1 Az idézett szöveg balett-táncosra vonatkozó mondata esetlegesen evokálhatja William Butler Yeats *Among School Children* című, szintén az identitást problematizáló („O chestnut-tree, great-rooted blossomer, / Are you the leaf, the blossom or the bole?”) költeményét, főként annak zárósorát, mely cselekvő és cselekvés között tesz kérdésbe ágyazott különbséget: „How can we know the dancer from the dance?” Tandori Dezső fordításában: „Táncából a táncost: kitudhatod?”

tagmondat tetszés szerint együtt vagy épp külön is olvasható: „Befejezett tény. Objektív képződmény. Vagy” (56). Amennyiben egybe kívánjuk olvasni az utolsó két tagmondatot, akkor ez egy E/2-re vonatkozó állításként adódik, ha viszont tartjuk magunkat a központozáshoz, akkor az említett „vagy” nem kizárólag létigeként, hanem választó viszonyú kötőszóként is értelmezhető. Ebből a tekintetből ez az interpunkciót kihasználó művelet könnyedén megidézheti a kötet címét, melynek kontextusában ez a kötőszó akár az előbbi töredékes, de mindenképp a vers előző premisszáját viszonylagosító korrekcióként értékelhető.

Ettől eltérően és egészen jelenik meg a kötet cím a *Csapott zaj* című szövegben, melyben a beszélő egy huszonegy méteres zuhanást követő vízbe csapódás elképzelt pillanatáról, vagyis egyfajta megelőlegezett végességtapasztalatról közvetít: „A vízbecsapódás: mint az élesen s majdnem / egészen üresen koppanó jobb szélső billentyű / a zongorán, mint a két borda közti sovány hús / csendjében, a lengőbordák közti űrben csapott / tompa, reccsenő zaj, vagy valami egészen más, / mikor a digitálkék, tükörsima vízbe érkezel” (24). Mivel a hasonlatok nem tűnnek kielégítőnek az elképzeltetlen élmény megragadására, ezért a következő strófában a becsapódott, széttroncsolódott test leírása egy biológiai-mechanikai regiszteren, a – nem feltétlen invenciózus – szervezet-gépezet analógia mentén történik meg, bár ez is csak külsődleges szempontú megközelítése a vershelyzet eseményének: „Most nem te szereled, a gép próbál / összerakni téged” (24).

Egy másik – a kötet szempontjából sem indifferens, az identitást, a saját és a másik viszonyát exponáló – szövegben, a *Medúza és tengerben* szintén fellelhető a kötet cím, méghozzá az egyszerűség és szerialitás kettősségének kontextusában: „Kapcsolatunkból hiányzik az egyszerűség / kondomromantikája, semmi olvadozás, / nyalakodás, vagy valami egészen más, / mégis hasonló, kapkodva elkövetett örület” (31). Az említett vers nyitánya egy „tengerhábból kiforró anyag” (30), egy medúza megtestesülését rögzíti, továbbá azt a dialektikus, identitáskonstitúciós mozgást, mely a tengertől való fokozatos elkülönülődés és az ahhoz való hasonulás játéktérében hozza létre a medúza önazonosságát. A medúza sajátos perspektívájából – a kötet versnyelvét erőteljesen meghatározó erotikummal-érzékiséggel – beszél a tengerhez való viszonyáról, átvitt-allegorikus értelemben (ide sorolható még a *Magas páratartalomnak kitéve* című szöveg is, mely a hó halmazállapot-változásain keresztül mutat rá a másokban való, másik általi önmegismerésre) pedig az ipszeitás-alteritás („Csak tükrözzük egymást / egymásban, egymástól

távol. A vágy *acte gratuit*-ével, / kissé narcisztikusan, hogy végképp ne zavarjuk a másikat” [32]), illetve a lét-létező („Először még élveztem, ahogy / elvesztem benned az igazán sosem birtokolt testem / feletti irányítást” [31]) kapcsolatáról. Medúza és tenger viszonya bár óhatatlanul felidézi teremtő és teremtett hierarchiáját, ami itt lényegesebbnek tűnik, az a köztük fennálló rész-egész korreláció. A tengernek – kis túlzással, de – szüksége van a medúzára mint önmaga Másikjára, azért, hogy amikor az már jelöltté vált, vagyis elkülönült tőle, önmagát más-ként megismételve gondolhassa újra: „De neked minden vágyad a tartósítás, / hogy újragondolva magad a régi recept szerint / legyen most valami más: legyen lepkéből báb” (30). Medúza és tenger kiazmusa, inverzív összefüggése a medúza testhatárainak képlékenysége miatt egy kérdésben tételesen meg is fogalmazódik: „Mintha csak azt kérdeznéd: hol kezdődik / a tenger, és hol végződik egy medúza?” (31)

A már említett, felsorolásokat alkalmazó retorikai dikció egy eklátáns példája lehet *Az első* című vers, melynek megszólalója arra törekszik, hogy elképzljen, kifejezzon és érzékeltessen egyfajta preszimbolikus, a nyelv jelölőrendszerét megelőző őstörténet: „Belegondolsz a világ első céltalan és tudattalan / közösülésébe, mielőtt még ösztönné vagy igazán élvezhetővé / fajtult volna. Egy zúzódás, véraláfutás, alvadás vagy valami / egészen / más, értelmezhetetlen jel” (57). Az eseményt jelölni kívánt nyelvi, testre íródo jelölők (zúzódás, véraláfutás, alvadás) szuplementárisak, felcserélhetők, nem képesek maradéktalanul a biztos kifejezésre, a jelentés lehorgonyzására. Ezért is szerepel a felsorolás végén a „vagy valami egészen más” fordulat, mely egyrészt a nyelviség eredendő retorikai karakterére, másrészt pedig a megnevezés – éppen az előzőből következő – lezárhatatlanságára utal. A megnevezés lezárulásának, a szimbolikus-nyelvi jelrendszerből való kitörésnek a vágya és elgondolási kísérlete ugyanakkor szintén tetten érhető például a *Formabontás*ban, mely a másik testének (kagyló, csiga, kígyó) fokozatos lebomlásán keresztül („Húsa kiszárad, szálai szétesnek, / nem tartja többé egybe a képlékeny, / kiszabott testkeret” [58]) láttatja a végességet. A végesség mint az antropológiai gondolkodás határa itt nemcsak az utalások hálójából való kiszabadulás ígérete, de a szingularitás fedezete is: „A belső lény vágya a kívüliségre: / szökése a húsból megismételhetetlen. / Innentől a test otthagytott, üres utalás” (58). A felemésztődés után hátramaradt üresség ugyanakkor csak újabb lehetőség annak kitöltésére: „Feloldódása után marad / a hiány, formátlanul, / meg amit a helyébe képzelünk” (59). Ennél is tételesebben beszél az említett

kitörési vágyról az *Endoszkóp* című szöveg, melynek címe egy olyan orvosi technomédiumra utal, mely által a test belső működései monitorozhatóvá, a tekintet számára, bár közvetetten, de letapogathatóvá válnak. A kötetben uralkodó retorikai-nyelvi szemlélet itt evolúcióbiológiai méreteket ölt, ugyanis ahogy a nyelvet is jelek dinamikus cserefolyamata szervezi, úgy a természet működését is előre kódolt önszerveződő-önfenntartó „szervek, gének, sejtek és atomok állandó / költözése, előre megírt kilakoltatási parancs” (21) uralja. A vers tanúsága szerint: „Nincs szabad akarat: csak a kódolt ezernyi trükk-, / szín- és formaváltozat kényszeres ismétlődése: / nem lehet kilépni, nem lehet kilépni, nem lehet” (21). És valóban nem lehet, ezért a vers egy performatív gesztussal nem a kilépést, hanem a megszakadást viszi színre, azáltal, hogy mondat végi pont nélkül abbamarad. Az endoszkóp – akár tárgyiasító tekintetünk – nem képes az eleven, nyers és lüktető test mögé látni, alany és tárgy sosem eshet tökéletesen, a logika formalizmusának értelmében egybe, „a vizsgált tárgyat saját mozdulatlansága / rejtje el a tapogató tekintet elől” (*A másik idegensége*, 38). A test nem írható le, a test nyelve nem mutat túl önmagán, csak visszahúzódságában, hozzáférhetetlensége által mutatkozik meg: „Egy nyelv, amely nem mond semmit, csak / megmutatja magát. Akár a fennakadt, tejféhér / szemgolyók, ha előttünk: nincs tekintet, / csak kinyilatkoztatás” (*Beautifulagony.com*, 15).

Ahogy ezt az idézett példák is valamelyest tükrözik, Mellár Dávid kötete azokról az önmaguktól rendre eltérő, az önmagáságot felsértő, folytonosan mássá alakuló, iteratív módon ismétlődő mozgékony identitásokról beszél, amelyek kijátsszák a megismerni és uralni kívánó tekintet tárgyiasító-rögzítő törekvéseit. Ilyen lehetséges kijátsszási-elodázó stratégiákként kínálkoznak a hússzerű-rózsaszínes alapú könyvtárgy Kacena Turzová által jegyzett illusztrációi is, melyek vizualitása sajátos hibridizációs logika mentén szerveződik, a különböző emberi testrészek, flóra és fauna formáinak kombinációját mutatja fel, ebből adódóan szakítani látszik az identitásnak mint azonos, egymásnak sterilen megfelelő részek egységének gondolatiságával.

Ehhez szorosan kapcsolódva érdemes még szót ejteni a kötet átgondolt, az (ön)azonosság kérdéskörét már szerkezetével is tükröző, problematizáló kompozíciójáról, strukturális egységeiről, amelyek az identitás mind biológiai, mind pedig gender alapú, a maskulinitás és feminitás társadalmi szerepeinek, kódjainak komplementer felmutatásában érdekeltek. Ugyanis – ahogy ezt a cikluscímek is jelölik –

a kötetben nemcsak Mellár Dávid szövegei, hanem egy bizonyos Kozmár Klára versei is helyet kaptak. Ezek a textusok szétszalazhatatlan összefüggésben állnak egymással, az eltérő szövegek tartalmi vonatkozása nem teszi lehetővé a precíz megkülönböztetethez. Egymást látják és egymást láttatják, át- és átszivárogoznak egyik a másikba, hogy a bekebeleződésben, a test erotikumában vagy épp fájdalmában feloldódjanak. Ez még akkor is így van, ha megkockáztatjuk azt az elnagyolt feltevést, hogy a Mellár Dávidnak tulajdonítható szövegek jó része a férfitest és -szerepek működését (*Köldöküreg, Maszturbáció*), azok lehetséges jelentéseit próbálja körbejárni. Ezzel szemben, de ettől elválaszthatatlanul pedig Kozmár Klára versei az olyan témákon keresztül, mint a nő, a nőiség patriarchális-konzumszerű eltárgyasítása-elidegenítése, az abortusz és abúzus traumatikus, erőszakos élményei (*Hiánypatológia, A másik idegensége*) igyekeznek betekintést nyújtani a testiséghez kapcsolódó viszonyba, de „Ahogy a fájdalmat, úgy a vulvát sem lehet / kimondani” (38). Bár a borítón csak Mellár Dávid nevét olvashatjuk mint a szerzőiség státuszának hordozóját, a borítóvédő belívéből, valamint a tartalomjegyzékből hamar kiderül, hogy Kozmár Klára egyenértékű alkotója a kötetnek. Erre enged következtetni az első, *Mellár Dávid* és a harmadik, *Kozmár Klára* között álló *És* mellérendelő kötőszavú, egy-egy számozott hosszúverset tartalmazó ciklus címe is. Bár az alteregók, imágók létrehozása és használata jól ismert, a kortárs irodalmi szcénát is meghatározó eljárásnak mondható (itt utalhatunk a kötet beszédes ajánlására, mely bizonyos *rosmernek*, azaz Rosmer Jánosnak szól, akiről a mai napig nem tudni, hogy valós vagy fiktív személy-e), mégis úgy tűnik, hogy itt mindössze arról van szó, hogy Mellár és Kozmár az egymás viszonyfeltételét jelentő, egymást konstituáló férfiasság és nőiség másikkai.

Az auktoritást övező eldönthetetlenség ellenére annyi bizonyosan állítható, hogy Mellár Dávid első kötete egy kiválóan átgondolt és megkomponált, arányaiban egységes, érzéki regiszterektől elevenen pulzáló szövegtömeg, melynek – főként a halmozás és felsorolás retorikai alakzataira építő – versnyelve olyan észrevétlenül lüktet és sodor, mint a „lefejtethetlen” bőr alatt megbúvó, kifürkészhetetlenül áramló vér. Mellár lírája problémaérzékenyen és reflektáltan közelít tárgyához, úgy mond valamit a testről, a testiségről, a testesült identitásról, hogy közben teljesen megőrzi annak misztériumát. Nem állítja, hanem a megnevezés elégtelenségének hangsúlyozásával felmutatja a megnevezhetetlenség adományát, mely a testről való beszéd berekeszhetetlen

lehetőségét hordozza magában. A *Valami egészen más* tükör, melyben önmagunkat mint a másikat, önmagunk állandó és kitöltésre váró hiányát pillanthatjuk meg. Ezért is figyelmeztet az Ószövetségre utaló *El Roi* című vers beszélője, hogy: „Csak ne nézz vissza a tisztavízűbe, csak ne vissza” (13). De mindhiába, hiszen: „az esztétika vágya, a látvány perverziója / visszatekint újra és újra” (13), akár óvatlan, elbomló szírmű Narkisszosz, végérvényesen elmulasztva a másikat, melyet „semmivé képzel” (13).

Kellerwessel Klaus

A 77 fejű herceg éneke

Cédrus Művészeti Alapítvány
Budapest, 2021

Kovács Dominik – Kovács Viktor

„VÉREMBŐL ANARCHIA VIRÁGZIK”

Foucault írja, hogy az újkori társadalmi ítélet és büntetés-végrehajtás elhagyja a mindennapos észlelés folyamatát, a lelkiismeret elvont régiójába lép, és nem a láthatóságtól, hanem az elkerülhetetlenségtől várja a hatékonyságát. Kellerwessel Klaus idén megjelent, *A 77 fejű herceg éneke* című kötetének drámái mintha ezt a tételt járnák körül, efelől vizsgálnák a diktatúra és az elnyomás alaptermészetét, legyen szó a térben távoli Kongóról vagy a nagyon is közeli, posztoszocialista traumáktól szenvedő Salgótarjánról. Míg a *Rubini véreből nárciszok nőnek* sorait olvasva az merül fel bennünk, hogy szabad-e kérdeznünk bármit is, addig a *csonka lili* az elbizonytalanítás tekintetében ennél is mélyebbre

megy. Van-e itt kérdés egyáltalán? Felfogható-e az önmagát kellően tájékozottnak vélő 21. századi ember számára az a színjáték(hagyomány), amelyről már azt sem tudja, hogy mikor kezdődött, de amelynek mindmáig alanya és résztvevője? Eleve adjuk fel az egészet? Aztán mindig jön egy felütés, egy rafinált kikacsintás, amely azt sugallja: ne tegyük. Gondolkodjunk, nézelődjünk, menjünk tovább, még ha nehéz is szembesülni vele, hogy az ember bizony narcisztikus lény.

A 77 fejtű herceg énekének nyitóverse, az Erzsébetvárosi rapszódia a „korrupt múlt” és a „korrupt jelen” (7) említésével nemcsak a kötetben ábrázolt világok kétségtelen gyarlóságát vetíti előre, hanem azt is, hogy az elbeszélő megismerési szándéka korlátokba ütközik. Bár honvágya van, azt sosem tudja, hova kívánkozik vissza, és az igazán jó könyveket sem olvassa végig. Ezek a hiányok ugyanakkor nem okoznak túl nagy feszültséget a közlésben. Derék posztmodern szemlélet ez: a beszélő megbékélt az igazság hozzáférhetetlenségével, sőt tagadja is „az igazán igaz történetek” (7) valóságosságát.

Ez alapján hogyan is hihetnénk *a Rubini véreből nárciszok nőnek* kezdetén megszólaló Leopold belga királynak, aki a közönséghez fordul, szeretettel köszönti „kis országának nagy nemzetét” (9), majd fogat mos, és hamisítatlan uralkodói eleganciával kétszer felénk köp? Most akkor szeret-e bennünket vagy sem? Nem tehetünk mást, csak azt, amit általában a diktátorokkal: őt sem vesszük komolyan. Félünk tőle, és kész. Az első megszólalások mellett a szerzői instrukció is utal a dolog játékjellegére. Kellerressel Klaus fiatal kora ellenére érzékenységgel és alapossággal mutatja be a társadalmunktól időben és térben egyaránt távol levő történelmi miliő problémáit, jellegzetességeit, miközben a tényszerű pontosság nem is szándéka a művének. Mintha egy paradox műfajú, szürrealista dokumentumdrámát követnénk – a nyelvi fantázia, illetve a lélektani következetesség elegyét. A szerző érzi ugyanis, hogy a játék és az elnyomás félelmetesen közel vannak egymáshoz. Nincs ösztönyszerűbb serkentője az eltorzuló hatalmi igényeknek, mint a túlnyújtózó gyerekkor, a felelősség levetkezésének kívánalma. Persze Leopold páratlan alkata önmagában még nem volna elég a diktatúra fenntartásához. Óhatatlanul is szükség van a diktátor árnyékában élő társadalomra, azokra a rettegőkre, akik miközben megaláztatnak, kérdés nélkül szolgálják gazdájukat. A tanácsosokra, kancellárookra, udvarmesterekre. Őket Pampuska képviseli a műben, akinek tömör megszólalásai és csendjei legalább annyira találóak, mint Leopold önértelmező tudatfolyama.

A diktatúra alaptermészetét kaotikussággal tükröző monológokat rendszerint lefojtják a Leopold és Pampuska közötti éles, sokszor ismétlődő szóváltások, amelyek ezzel mintegy gondolatritmikus sodrást adnak a cselekménynek. Merthogy a szövegnek nem csak irodalmi erényei vannak, az előadhatóság szempontjából is ígéretes darabnak számít. Az említett dialógusok késleltető, fokozó hatásúak, a zsarnok Leopold és Pampuska jellemében pedig a farce-ok, valamint *commedia dell'arte*-jelenetek karakterhagyományára ismerhetünk (némi beckett-i utánérzéssel). A szerzői arányérzék fejlettségéről árulkodik, hogy a dialógus Rubini belépését követően sem válik zavarossá. Az olasz anarchista a kongói diktátor alteregójaként is értelmezhető. Eltérő jellemfejlődésük mögött elsősorban a különböző társadalmi helyzet sejtethető. Leopold a hatalom, az egyszemélyes uralkodói elit megtestesítője, Rubini pedig az ez ellen való lázadás agresszióját képviseli a történetben. Miközben kettejük ellentéte mindenekelőtt a társadalmi keretek között zajlik, a konfliktusban egy belső harc is érvényesül: groteszk és pitiáner magánemberi vita az olasz borról és a nőkről. Mind Rubini, mind pedig Leopold alakjának sajátja a balladai fogalmazásmód, jellemző rájuk a lírai képek sokasága, ugyanakkor időnként az ő dialógusukat is meghatározza az a pattogó, tömör párbeszédszerkezet, amely általában az úr és a szolgál, Leopold és Pampuska kettőse esetében érvényesül.

Annak ellenére, hogy a *Rubini véréből nárciszok nőnek* szereplői gyakran emlegetik a jóslás folyamatát, a darab hangulatát és cselekményvezetését sajátos időtlenség uralja. A jövő felőli tájékozódás folyton akadályba ütközik, a végkifejlet pedig a teljes váratlanság erejével hat. A kötet első színdarabja akár egy sajátos drámatörténeti utazásként is olvasható. A már említett karakterbemutatói sajátosságok mellett, amelyek az archaikus vásári komédiák világát idézik, a szecesszió, a huszadik századi avantgárd költészet, illetve a posztmodern, posztdramatikus színházi hagyomány vonásai is visszaköszönnek a műben – és ami a legfontosabb: ezek a stíluselemek szervesen illeszkednek egymáshoz.

Ami a *csonka lilit* elsődlegesen rokoníthatóvá teszi a *Rubinivel*, az a színház a színházban hatás dramaturgiai jelenléte. Az utóbbi alakjai a közönséghez fordulva több alkalommal utalnak rá, hogy szerepet játszanak, a diktátor figurájának kialakítása, az általa képviselt szélsőséges érzelmvilág egyaránt a belső folyamatok teátrális jegyeként értelmezhető. A Salgótarjáni Öblösüveggyár történetét feldolgozó *csonka*

lili elnyűtt munkásfigurái pedig az üzemi színjátszókör tagjaiként helyezkednek bele különböző identitásokba. Szemléletes a drámai szövegtest tagolása. A szerző a közismert felvonás/jelenet-felosztás helyett különböző, az ipari tevékenységekre utaló alcímekkel látja el a szakaszokat (*Mérés, Aprítás, Olvasztás, Formába öntés, Hűtés*). Annak ellenére, hogy a darab miliője a helyszín (Salgótarján) és a tárgyterület (üveggyártás) tekintetében is behatárolt, a szöveg olyan, a társadalom számos rétege által átélt traumákra utal, mint a nyilasterror, az 1956-os forradalmat követő megtorlás vagy a rendszerváltást követő leépítések. És nem csak „nagyotálban”, a külső kontextuális utalásokon keresztül ismerjük meg a problémákat: a darab ezen negatív folyamatoknak a személyközi kapcsolatokra gyakorolt hatását is láttatja.

A *csonka lilinek* öt fontosabb szereplője van. Maris, a szebb napokat is látott kantinosnő, aki a folyamatos gyorskölcsönök felvétele mellett a kínálás monoton aktusában látja a túlélés lehetőségét. Itat és itat, amíg a szesz el nem fogy. Összeszokott párost alkotnak az iszákos melós Gézával. Két szerencsétlen élet, amelyben a világból való kiábrándultság és a jövőtől való szorongás még némi tettvággyal és energiával vegyül, és nem éppen a legjobb elegyet hozza létre. Se szeri, se száma a leépítés traumáját megmagyarázni kívánó összeesküvés-elméleteknek, adomáknak, múltidéző történeteknek. Időnként Győző is hozzájuk csapódik, aki mintha a Janus-arcú kisemberlét másik oldalát idézné. Míg Géza a vívódó, töprengő, újságot olvasó kommentátor, Győző a mindennapok keserű élet nótaszóval és üdítően szellemtelen poénokkal próbálja elütni. Később a cselekménybe lép Sámson, akit már régen megfosztottak a hajától-erejétől. (Ha nem is Delila, a privatizáció felszámolóbiztosai.) A négy alapfigura gyakran beszélget Sziliről, aki a titok megtestesítőjeként van jelen a történetben.

„Az ilyen titok olyan, mint a pisálás. Nem jó, ha az emberben bennragad, de az már mindegy, hova megy” (53) – mondja Maris, és közben folytatják a társalgást a különleges férfiről, az a háttérben húzza meg magát, „Ez eddig is itt volt?” – kérdezi Géza. „Mint egy szellem” – (58) feleli Sámson. Megérkeztünk a lényeghez. Az ábrázolt figurák úgy élnek egymás mellett, hogy alig veszik észre a másikat. Mindenki a saját életben maradásáért küzd, ügyet sem vet a mellette élőre. Mindenki a maga Godot-ját várja, valami magasabb rendű erőttől reméli a segítséget. Legyen szó Kádár-restaurációról és/vagy újabb gyorskölcsönökről. A *csonka lili* szereplői számára az üzemi alakoskodás, a drámában való létezés tehát menekülési útvonal is egyszersmind (épp, mint

Brecan *Paraszthamletjében*). A test sérülése, az egészség megromlása magától értetődően épül a figurákhoz. A kihasználatlan, omladozó üzemnek ugyanaz a sorsa, mint az azt hajdanán a fizikai erejükkel fenntartó szereplőknek. Minden az enyészeté lesz.

A Szili nevű karakter már említett titokzatossága nem véletlen. A társadalmi keret problémájával párhuzamosan az ő alakján keresztül egy másik súlyos dráma is hozzáépül a cselekményhez. Szili egy valamikori abúzus elkövetője. Miközben a szerző érzékletesen ábrázolja a férfi leépülését, az mindvégig homályban marad, hogy a környezete mennyit tud a hajdani vétéről. A legőszintébb párbeszéd ezzel kapcsolatban Sámson és Szili között zajlik, már a dráma vége felé. „Élveztem, mit tettem, te az enyém, én a tied, fellélegzel, fellélegzek, véres volt, éreztem, véres volt, élveztem, mit tettem, mit tettem, lili, lili, neked ezt értened kell...” (126). Sámson arcán döbbenet. De a színház a színházban jelenség becsapós dolog. Nem tudjuk, hogy pontosan mi okozza Sámson döbbenetét: rémület, részvét, vagy egyszerűen irigység. Mielőtt az indulatok a szavak szintjén konkrétabbá válnának, a verbalitást megelőzi a tettegesség, majd jön a függöny és a csend, a befogadóban pedig maradnak a kérdések. Pazar jelenetvég.

Kellerwessel Klaus *sonka lili* című drámájában szintén az arányosság ül diadalt a terjengős monológok felett. Éppen amikor túl sokká válna a társadalomfilozófia, jön a némaság, amely ugyan megmenteni sem bennünket, sem a történet szereplőit nem tudja, de késleltet, fokoz, indulatokat szít – mindkét oldalon. Közben olyan mélyre merülünk a fiktív miliőben, hogy azt hihetjük, a képzeletbeli Salgótarján fölött az isten is üvegből van. Eltörrik majd egy napon.

A kötet szerkezetét *A 77 fejű herceg hajnali éneke* című vers foglalja keretbe. Mint a kötet egészét, úgy ezt a szöveget is a kétely és az (ön) irónia jellemzi, amely – a bevezetőben említett szorongató hatása mellett – rendkívül szórakoztató is. Az elbeszélő egy zsarnok uralkodó, mintha megint a *Rubini* Leopoldja beszélne. A csillagokat előbb „milliárdnyi reflektornak” (144), majd pedig „milliárdnyi puskacsővégnak” (144) keresztelő nárcisztikus elme a saját végességével szembesülve előbb öngyilkossági hajlandóságot emleget, majd az állandó hányingerre panaszkodik, amelyet a népe lázadásától, a piócaként definiált plebs haragjától való félelem vált ki belőle.

Az ember és a hatalom viszonyát aprólékosan részletező, a megismerhetőség kudarcát bátran felvállaló kötet nem csak a szövegszerűség tekintetében számít izgalmas tapasztalatnak. Amellett sem szabad

elmenni, hogy a szerző maga illusztrálta a könyvét, és a képei szintén a mértani pontosság, a tökéletesre fejlesztett arányérzék meglétéről árulkodnak. Ugyanaz a változatosság jellemzi őket, amelyre a drámák, versek vonatkozásában már kitértünk. Különleges készséggel olvasztják egybe a szecessziós formák hajlékonyságát a biológista szkeccsek paródiáival.

Kellerwessel Klaus írásai meglehetősen érzékeny szemléletről, sokféle hatás ismeretéről és befolyásáról árulkodnak. Kíváncsivá teszik az olvasót, hogy vajon kialakul-e a későbbiekben egy domináns tónus, avagy megmarad ez a játékos változatosság. Mi mindenestre bizalommal és kíváncsian várjuk a megkezdett életmű soron következő darabjait.

Kopriva Nikolett

Amire csak a fák emlékeznek

Előretolt Helyőrség Íróakadémia
Budapest, 2020

Császár Irma Tímea

DINAMIKUS FESZÜLTÉG SZABADVERSEKBEN

Egy létét ellentétekből nyerő világ, amit leginkább a bizonytalanság, a mozgékonyság, az olvadás, a csöpögés, a törékenység és hasadtság jellemez. Olyannyira, hogy az én sem képes egységben létezni benne. Egy világ, ahol néha leolvad a Hold, imbolyog a Föld, és vízben térdelnek a fák. Egy ilyen világ konstruálódik meg Kopriva Nikolett *Amire csak a fák emlékeznek* című debütkötetében, melynek lapjain színes

halak vibrálnak pontosan úgy, ahogyan egy rozsdás bicikli formája vibrál a meszelt falon, vagy ahogyan a tölgyek tetején vibrál a csend.

Kopriva Nikolett első kötete 2020-ban jelent meg, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia program keretén belül, a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft. gondozásában. Már a borító – amelyet Kopriva Attila *Árnyékban* című festményének felhasználásával Szentes Zágón tervezett – felvillantja a világot, amelyet a könyv kiteljesít. A fedőlapon látható fák a könyv címével is összecsengő módon illusztrálják a természet jelenlétét. Élénk színe miatt a festményen a fából készült piros pad dominál, ami a természetben jelen lévő ember nyomát mutatja, valamint annak hatalmát és cselekvőképességét a természet felett, ahogyan a háttérben meghúzódó ház is. A kötet világában viszont nem egyértelmű, hogy az ember és a természet viszonyrendszerét tekintve melyik fél a domináns, ahogy azok összeférhetősége sem, hiszen minden mozgásban van, így mielőtt megragadható lenne, kinő, elfolyik vagy kiárad.

A kötet négy ciklusból áll, de ezek nem élesen elkülönülő fejezetek, ugyanis a bennük lévő versek között átjárást biztosít a motívumhasználat. Az első fejezetben *A fák ugyanolyanok* címmel a természet mechanizmusai – leginkább a fák és azok tulajdonságai – kerülnek előtérbe, megnyitva ezzel azt az ellentétektől feszült világot, amely a kötet egészében dominál. Az *Elneveztem rólad egy tengert* című második passzusban a víz és annak hatalma lesz jelentős, míg az *Egy éjjel szétesett a ház* című harmadik ciklusban már sokkal inkább érzékelhetők az emberi cselekvés nyomai. A kötetet záró, *Az esőárus* című rész az emlékezethelyekkel (*Munkács*) és a lírai én számára személyes emlékekkel (*Gőzölés*) tesz hozzá az eddig felépült és mozgásaiban létező kötetvilághoz. A ciklusok nem egy előrehaladó, lineárisan egymásra építkező versekből álló kötetet alkotnak, hanem szerteágazó, több irányba kitékintő atmoszférát teremtenek meg, melyet leginkább a motívumok hálózata tart össze.

Ahogyan a kötetvilág képlékeny, úgy a versekben megszólaló lírai én is különböző módon mutatkozik meg, leginkább az identitáshasadás jellemzi. Az én ambivalenciáját már a könyv elejére választott mottó is sejteti: Plótinosz szavai szerint az énhez illesztett önmagaság adja a kettősséget. A kötet verseiben ez az identitáshasadás a megszólaló és a megszólított formáiban érhető tetten, ugyanis a lírai én különböző pozíciókból beszél. Az én többszörös érzékelése („Nem vesszük észre, hogy elfogyunk, / csak mikor zavarni kezd, hogy egyre ritkábban / halljuk az

embereket” [13]), és az én kívülről való önmagára tekintése („Becsuktad a szemed, már vonaton ülsz, / ablakából látod először a tengert. Erről sosem beszélsz” [34]) egyaránt megjelenik a szövegekben. A felsejlő identitáshasadás a megszólalások mellett az én önmaga iránti vágyában („Énünk egy idő után önmagát sírja ki” [80]), vagy az önmagától való félelmében („Ha ajtó nyílik, régi önmagam lép be, napokon keresztül jár-kelek a szobában” [18]) mutatkozik meg.

Az identitás hasadtságának reprezentálása egy olyan nyelv által történik, ami szintén töredezett, ez pedig olyan kötetvilágot teremt, ahol „percenként török meg a lét” (32). Ebben a bizonytalan létezésben, ahogyan azt a kötet címe is mutatja, csak a fák képesek igazán emlékezni és az időtlenség illúzióját kelteni, viszont az emlékük nem lesz mentes az ember cselekvéseitől, az általa kialakított mesterséges nyomoktól: „egy térfelügyelő kamera üres pillanatai, / amire csak a fák emlékeznek” (22). A természet nem tud teljes önállósággal létezni, mivel az ember folyamatos jelenléte megakadályozza organikus működését, így feszültség gerjed ember – pontosabban az emberi technika által hagyott nyomok –, és a természet létezni akarása között: „Az emberek zseblámpával közlekednek / hajnalban. A szentjánosbogarak fénye / akkortájt huny ki” (14). Ez a kötetet jellemző folytonos feszültség kibillen, romlásba, nihilbe fordul, amikor a civilizatorikus, az emberi megpróbálja helyettesíteni a természet adottságait: „Országúti kocsmában filléres vodka, / penészes asztalokon művirág / húgyban úszó vécék” (22). Mindennek ellenére a szövegekben megjelenített ember szüntelenül törekszik a metamorfózisra, viszont „túl ember” (44) ahhoz, hogy megértse a természet működését és azonosulni tudjon vele. Ezért a feszültség fennmarad, és dinamizálja a kötet szövegeit. Akad egy-egy próbálkozás a természettel való egybeolvadásra („nevelünk magunkban egy fát” [9]; „Tengerek fakadnak benned” [30]), de a reprezentált test máris leleplezi ezeket a próbálkozásokat: „Remeg a test, érzi, valami nem illő nevelkedik benne” (32).

A lírai én kísérletet tesz a test általi életre („kitapogatom a testem – ez is egy stádiuma a létnek” [21]), de ez a fajta létmód is megkérdőjeleződik, mivel a természet hatalma romlásra ítéli. A test bekebelezése elsődlegesen az égés által történik meg, ugyanis a napfénytől „lángra kap a bőr” (52), és „az égről csüngő arany korong beleég retinádba” (36). Különös, hogy a szemmel kapcsolatos szóképek mindig vonzzák a természet általi izzást, amely – azzal, hogy szinte vakká tesz – megcsonkítja a test általi teljes létezését, ahogy a köd is akadályozza azt:

„minket is szétmar a köd, bőrünk alá kúszik, / belak, elemesztí az emlékeinket” (55).

Ebben a kiszámíthatatlanságban az emlékek és az álom világában való lét válik megragadhatóvá. Az emlék, a különböző emlékhelyek megjelenítése, valamint az álomban rejlő lehetőségek azok közé a motívumok közé tartoznak, amelyek tartópilléreként egymásba kapcsolják a kötet verseit. A vonat és a busz emlékhelyként jelenik meg a szövegekben, akárcsak Munkács. Az emlék reprezentálására lehetőséget nyújt a lírai én számára a Walt Whitmannel való találkozás leírása is, hiszen az emlékezés terében megszűnni látszik az egzisztenciális bizonytalanság. „Akkor dobtam ki az összes fényképet. / Megkövült idegenek / mosolyogtak ki egy végtelen pillanattól, / mert abban örökké élhetnek” (80) – olvassuk a *Másvilágban* című versben. Az ember magatehetetlensége, dermedtsége a versekben a kővé válás által fejeződik ki, ugyanis „az ember álmában kezd kővé válni” (59), és tehetetlen, fázó szoborrá alakul. A több szövegben is megjelenő álom – vagy éppen az álmatlanság – különböző állapotai megkonstruálnak egy olyan teret, ahol a természet képes kapcsolatba lépni az emberrel: „Álmomban azt mondta a hegy, / lassan elfelejtenek az otthoni fák” (17), viszont ez szükségszerűen csak ebben a térben történhet meg, ugyanis az álmon kívülit a köztesség és a köztességben megfogant mozgékony feszültség jellemzi.

A kötetben megjelenített képlékeny világ folytonos mozgására az írások színhasználata is rájátszik. Bár a borítón látható festmény élénkebb színvilágot ígér, a versekben mégis a sárgásbarna, vagy még inkább a fekete dominál. A színek erőteljesebbé teszik a versek képeit: „Sárgásbarna fény kúszik a falu felé, / csorog a küszöbök alatt” (12). A kötetvilág ingatagsága miatt a szövegekben megjelenített természet is szétfolyik, összemosódik önmagával: „Éjjel halkan sír a fa. Körülötte becsukódott virágok. / Amikor a Hold már nem bír fennmaradni az égen, / ráömlik, leveleit vörösre festi. / Reggel színek csöpögnek a fűzről” (20). És mindez még tovább fokozódik: „A moha zöldje lecsorog a háztetőn, / a fű belefulladás” (62). Az ábrázolt világban a tárgyak is képesek szétbomlani, elfolyni: „Egyre gyakrabban olvadnak el a színek. / A kanna füléről teámba csöpög a bíbor, / vörösös gőz kúszik a fal repedéseibe” (62). A színek szétmállása mellett mégis a sötétség, a fekete lesz az, ami végigvonul a verseken – kérdésekkel teli, komor hangulatot teremtve. A fekete olvadása szintén a természettel áll párhuzamban: „Fekete, hullámzó szőnyeg a madárraj” (11). A megfeketedett levelek,

valamint a fekete tulipánok többször is megjelennek a versekben, ahogyan a sötétség is végigvonul a kötetben, elérve a zárószöveghez, ahol feltárul a fény hiányának az oka: „Másnap tudtuk meg: csak a csillagok estek le az égről. / Széttörték az aszfalton hangtalanul” (84).

A kötet motívumhálózatának tán legizgalmasabb eleme a tükröződés és a tükör, amely végigvonul a verseken, és mindig szorosan az ingtagag léthez kapcsolódik. Már a tükör materiális mivolta is igazságot rejt, amelyhez a létező képtelen hozzáférni („Másnap faggatod a kocsmárost, / nem érti, / pedig a tükrök is tudják” [38]; „s hogy a tükör, mint egy fehér függöny, / elnyeli az igazságot, egyikünk sem mer mögé állni” [63]). A tükör itt nemcsak az igazság elrejtésére szolgál, hanem az eredeti funkciójából kiindulva az én számára saját maga felismerésére is. Ez pedig a lírai én identitáshasadásának megfelelően egy ismétlődő rituáléban fejeződik ki: „néha meg kell állnod a tükör előtt / hogy lásd ott vagy-e még” (24). A tükörbe nézés gesztusa feltételezi az én megkettőződését, ami a lírai én számára az önmagára vágyás mellett megjeleníti az önmagától való félelmet, vagy éppen az önmaga elhagyásának félelmét: „Gyakran megrémít a tükörben élő világ, / ha belenézel, ott hagysz valamit” (36). A kötetet összetartó motívumokhoz viszonyítva a tükör bár egzakt, mégis, még ebben is megjelenik a törés, a szétesés, ahogyan az egy képlékeny világban elengedhetetlen: „A tükrök egyenként törtek darabokra a házban – / fogyásod fázisai” (81). A verseken végigvonuló feszültség, amely a természet és az ember összeférhetlenségéből adódik, megnyilvánul a tükröződések lehetetlenségében is. A természet megkettőződésének ellehetetlenítése az emberi lét romlásához kapcsolható („nincs miben tükröződnie a Napnak, / mégis éget, füstöl a bőröm. / Cafatokban tépem le magamról” [27]), pedig a természetet a testben vágyódik visszatükröződni, csak hogy ezt újra és újra megakadályozza valami: „A csillogásba dermedt szem / képtelen tükrözni az eget” (29).

Hasadt, olvadt és képlékeny világ az, amelyet Kopriva Nikolett debütkötetében megteremt. A könyv erőssége az átgondolt motívumhálózat, amely leginkább az identitáshasadást és a természettel való emberi lét összeférhetlenségét próbálja megragadni úgy, hogy joggal teszi fel a kérdést: „*És mi egyé fogunk válni bármivel is?*” (41). A szabadversekben megjelenő elvont gondolatisággal Kopriva Nikolett formálható világot alkot, és ezzel felvillantja a szerzői hangnemének alakíthatóságát is. Olyannyira, hogy a bemutatkozó könyve magával vonzza a következő írások iránti kíváncsiságot.

REPERTÓRIUM

2021. július–augusztus

Repertóriumunk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed ki – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2021. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent kötetekben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el.

A feldolgozott folyóiratszámok

Alföld, 2021. 7., 8.	Liget, 2021. 7., 8.
Apokrif, 2021. 1., 2., 3.	Lyukasóra, 2021. 1., 2., 3–4., 5., 6., 7.
Bárka, 2021. 2., 3.	Magyar Napló, 2021. 7., 8.
Élet és Irodalom, 2021. július 2., július 9., július 16., július 23., július 30., augusztus 6., augusztus 13., augusztus 19., augusztus 27.	Mozgó Világ, 2021. 7–8.
Életünk, 2021. 7.	Múlt és Jövő, 2021. 2.
Hitel, 2021. 7., 8.	Országút, 2021. július 2., július 30., augusztus 13., augusztus 27.
Irodalmi Jelen, 2021. 7., 8.	Pannon Tükör, 2021. 3.
Irodalmi Szemle, 2021. 1., 2., 3., 4., 5.	Székelyföld, 2021. 3., 4., 5., 6., 7., 8.
Jelenkor, 2021. 7–8.	Szépirodalmi Figyelő, 2021. 4.
Kortárs, 2021. 7–8.	Tiszatáj, 2021. 7–8.
Korunk (Kolozsvár), 2021. 4., 5., 6., 7.	Új Forrás, 2021. 7.
	Várad (Nagyvárad), 2021. 5., 6., 7.
	Vigilia, 2021. 7., 8.

Vers

1. ÁCS József: *Önbiba*. = Liget, 8/40–41. p.
2. ACSAI Roland: *Amit éje ragyog*. = Vigilia, 8/604. p.
3. ACSAI Roland: *Fél őt*. = Vigilia, 8/604. p.
4. ACSAI Roland: *Mire ezt megírom*. = Vigilia, 8/604. p.
5. ADY András: *Animus/Anima*. = Székelyföld, 3/60. p.
6. ADY András: *Bibeldés/Toilin with*. = Székelyföld, 3/60. p.
7. ADY András: *Putzwut/Fit of cleaning*. = Székelyföld, 3/61. p.
8. ADY András: *Szabadság/Duly free*. = Székelyföld, 3/61. p.
9. ÁGH István: *Együtt a jövőben*. = Székelyföld, 5/8–9. p.
10. ÁGH István: *Nagy ára van*. = Székelyföld, 5/7–8. p.
11. ÁGH István: *Petrinja*. = Székelyföld, 5/7. p.
12. ÁGOSTON Tamás: *Alibi*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 17. p.
13. ÁGOSTON Tamás: *Én*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 17. p.
14. ÁGOSTON Tamás: *Forgóajtó*. = Liget, 8/93–95. p.
15. ÁGOSTON Tamás: *Intenzív*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 17. p.
16. ÁGOSTON Tamás: *Júdás*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 17. p.
17. ÁGOSTON Tamás: *Kemény*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 17. p.
18. ÁGOSTON Tamás: *Kőpé*. = Liget, 7/68–69. p.
19. ÁGOSTON Tamás: *Sziget*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 17. p.
20. ÁGOSTON Tamás: *Születésnap*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 17. p.
21. ANDRÁS László: *Epifánia*. = Pannon Tükör, 3/19. p.
22. ANDRÁS László: *A kiváltság*. = Pannon Tükör, 3/19. p.
23. ANDRÁS László: *A rítus*. = Pannon Tükör, 3/18. p.
24. ANDRÁS László: *A szatíra*. = Pannon Tükör, 3/18. p.
25. ANDRÁS László: *A szertartás*. = Pannon Tükör, 3/19. p.
26. ANDRÉ András: *Át-áthív*. = Hítel, 8/20. p.
27. ANDRÉ András: *Giovanni Segantini Úrnak, minden Akaratos Nő, Rönk, Szán és Néma Hegy nevében – aligha kicsit megkésve*. = Hítel, 8/21. p.
28. ANDRÉ András: *Hogy itt van mégis, hogy megölne*. = Hítel, 8/17. p.
29. ANDRÉ András: *Null-null*. = Hítel, 8/19. p.
30. ANDRÉ András: *Össze ez így nem mehet*. = Hítel, 8/18. p.
31. ANDRÉ András: *A világ nyolcadik csodája*. = Hítel, 8/17–18. p.
32. ANDRÉ Ferenc: *Kepler horoszkópírás közben letér a pályáról*. = Irodalmi Szemle, 3/18–22. p.
33. ANTAL Barnabás: *Hargita*. = Lyukasóra, 6/43. p.
34. ANTAL Barnabás: *Himnusz földön és vízben*. = Lyukasóra, 6/43. p.
35. ANTAL Barnabás: *Lépváltás*. = Lyukasóra, 6/43. p.
36. ANTAL Barnabás: *Magvető*. = Lyukasóra, 6/43. p.
37. ANTAL Barnabás: *Maradnak*. = Lyukasóra, 6/43. p.
38. ANTAL Barnabás: *Rózsa*. = Lyukasóra, 6/43. p.
39. ANTAL Barnabás: *Születés*. = Lyukasóra, 6/43. p.
40. ARATÓ András: *Beismerem*. = Múlt és Jövő, 2/96. p.
41. ARATÓ András: *Ha zsidó vagy...* = Múlt és Jövő, 2/95. p.
42. ARATÓ András: *Másból születtek hőseim...* = Múlt és Jövő, 2/97. p.
43. ARATÓ András: *Népem, maradsz-e költők népe?* = Múlt és Jövő, 2/96. p.
44. ARATÓ András: *Panasz*. = Múlt és Jövő, 2/95. p.
45. ÁSAF, Uri: *Magyar behívó*. = Új Forrás, 7/14. p.
46. ÁSAF, Uri: *Magyar hommage*. = Új Forrás, 7/14. p.
47. ÁSAF, Uri: *Magyar menetrend*. = Új Forrás, 7/14. p.
48. BABITS Mihály: *Zrínyi Velencében*. = Lyukasóra, 2/20. p.
49. BAGDAL Zoltán: *Elnővés*. = Irodalmi Jelen, 8/37. p.
50. BAJNA György: *Hiányra készülve*. = Székelyföld, 7/68–69. p.
51. BAJNA György: *Még*. = Székelyföld, 7/68. p.
52. BALASKÓ Ákos: *Apu egy gyík*. = Bárka, 3/49–50. p.
53. BALASKÓ Ákos: *Apu főz*. = Bárka, 3/48–49. p.
54. BALASKÓ Ákos: *Hangyák*. = Bárka, 3/47–48. p.
55. BALÁZS F. Attila: *A fecskék*. = Bárka, 2/50–53. p.
56. BALÁZS F. Attila: *Fényben a hús*. = Székelyföld, 6/24. p.

57. BALÁZS F. Attila: *A vég felé úszás.* = Székelyföld, 6/25. p.
58. BÁLINT Tamás: *Máj bagymalekvárral.* = Székelyföld, 7/55–56. p.
59. BALLA Zsófia: *Pilinszky János.* = Apokrif, 3/7. p.
60. BÁNFAI Zsolt: *Meditáció.* = Székelyföld, 5/61–62. p.
61. BÁNFAI Zsolt: *Parti homokozó.* = Székelyföld, 5/61–62. p.
62. BÁNFAI Zsolt: *Várakozás.* = Székelyföld, 5/61. p.
63. BÁNFAI Zsolt: *Vitrinben.* = Székelyföld, 5/63. p.
64. BÁNKI Éva: *Nincs.* = Új Forrás, 7/11. p.
65. BÁNKÓVI Dorottya: *A nagy történetek kívárnak.* = Bárka, 3/33. p.
66. BÁNKÓVI Dorottya: *A rigó nem hazudik.* = Irodalmi Jelen, 8/15. p.
67. BÁNKÓVI Dorottya: *Talán a fény.* = Bárka, 3/32–33. p.
68. BASHIRI Keyan: *A félelem képrombolása.* = Pannon Tükör, 3/41. p.
69. BASHIRI Keyan: *Végigmérés.* = Pannon Tükör, 3/41. p.
70. BECSY András: *García Lorca.* = Székelyföld, 6/23. p.
71. BECSY András: *Szakad.* = Székelyföld, 6/23. p.
72. BÉK Timur: *Bolygótűz.* = Tiszatáj, 7–8/16. p.
73. BÉK Timur: *Nagyapám.* = Tiszatáj, 7–8/15–16. p.
74. BENKE László: *Megmutatom neked.* = Magyar Napló, 8/32. p.
75. BÉRI Géza: *Gilgames katonája.* = Tiszatáj, 7–8/18. p.
76. BÉRI Géza: *Gyónás.* = Tiszatáj, 7–8/18–19. p.
77. BÉRI Géza: *Rend.* = Tiszatáj, 7–8/19–20. p.
78. BÍRÓ József: *Árnyék és ibolya.* = Bárka, 3/20. p.
79. BÍRÓ József: *Circulus vitiosus.* = Székelyföld, 5/29–31. p.
80. BÍRÓ József: *Felülragasztás eltávolítva.* = Bárka, 3/21. p.
81. BÍRÓ József: *Kilovaglás [1980].* = Székelyföld, 8/59. p.
82. BÍRÓ József: *Orwellnek üzenem.* = Székelyföld, 8/60. p.
83. BÍRÓ József: *Szamidatlet.* = Bárka, 3/20. p.
84. BÍRÓ József: *Uram (!) irtalmazz.* = Székelyföld, 8/60. p.
85. BÍRÓ Tímea: *ajtót nyit rájuk a félelem* = Irodalmi Jelen, 8/8–9. p.
86. BÍRÓ Tímea: *Porcelánbeszéd.* = Irodalmi Jelen, 8/7–8. p.
87. BÍRÓ Tímea: *Virrasztás.* = Irodalmi Jelen, 8/7. p.
88. BOBORY Zoltán: *Az „ex” ünnepel.* = Életünk, 7/36–37. p.
89. BOBORY Zoltán: *A gárda veteránjának panaszai.* = Életünk, 7/38–39. p.
90. BOBORY Zoltán: *Hogyan szeretheted.* = Életünk, 7/42. p.
91. BOBORY Zoltán: *Királyválasztás.* = Életünk, 7/35–36. p.
92. BOBORY Zoltán: *Madáritató örök lányom.* = Lyukasóra, 3–4/61. p.
93. BOBORY Zoltán: *Újra idézik szellemét.* = Életünk, 7/37–38. p.
94. BOBORY Zoltán: *Víz-metafora – 1957.* = Életünk, 7/41. p.
95. BODA Edit: *A fűfutárookra várva.* = Székelyföld, 3/46–47. p.
96. BODA Edit: *Hosszú kék.* = Székelyföld, 3/46. p.
97. BODA Edit: *Nyárutó.* = Székelyföld, 3/47. p.
98. BODA Edit: *Nyerítés.* = Székelyföld, 3/45–46. p.
99. BODA Edit: *Őnút kimagamba.* = Székelyföld, 3/47. p.
100. BODA Magdolna: *Meggybefőtt.* = Liget, 8/100–101. p.
101. BODA Magdolna: *Rendbagyó anatómia.* = Liget, 7/91–92. p.
102. BORSIK Miklós: *Régi legő.* = Élet és Irodalom, július 23. 14. p.
103. BORSIK Miklós: *Ugatás a Tömő utca felől.* = Élet és Irodalom, július 23. 14. p.
104. BORSODI L. László: *Amennyi látszik.* = Székelyföld, 4/31–32. p.
105. BORSODI L. László: *Archív.* = Székelyföld, 8/9. p.
106. BORSODI L. László: *A bid előtt, balra.* = Székelyföld, 8/7–8. p.
107. BORSODI L. László: *Játéktér.* = Székelyföld, 8/9–10. p.
108. BORSODI L. László: *Nélküled.* = Székelyföld, 4/34. p.
109. BORSODI L. László: *Nem soba.* (Jel 5,1–4). = Székelyföld, 8/7. p.
110. BORSODI L. László: *Novemberi árnyak.* = Székelyföld, 8/8. p.
111. BORSODI L. László: *Nyári leltár.* = Székelyföld, 4/33–34. p.
112. BORSODI L. László: *Őzek, farkasok, istenek.* = Székelyföld, 8/10. p.
113. BORSODI L. László: *Szívavágó, szétfolyik.* = Székelyföld, 4/31. p.

114. BORSODI L. László: *Szfvirtmus.* (átvilágítás). = Székelyföld, 4/32–33. p.
115. BORSODI L. László: *Utolsó bét.* = Székelyföld, 8/10. p.
116. BORSODI L. László: *Üveghangra.* = Székelyföld, 8/8–9. p.
117. BOZSIK Péter: *Berkenye.* = Székelyföld, 8/27. p.
118. BOZSIK Péter: *Börvirág.* = Székelyföld, 8/28–29. p.
119. BOZSIK Péter: *Látvány.* = Székelyföld, 8/27. p.
120. BOZSIK Péter: *Pillanat. Kép.* (Sár utca, 1967 nyara). = Székelyföld, 3/12–14. p.
121. BOZSIK Péter: *Vásári tangák.* = Székelyföld, 8/27–28. p.
122. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *A gondolat válsága.* = Irodalmi Jelen, 7/3. p.
123. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Járkálj csak szívemben kedves.* = Irodalmi Jelen, 8/3. p.
124. BURJÁN Kinga: *nyolcadik kontinens.* = Pannon Tükör, 3/28. p.
125. BURJÁN Kinga: *Zártlemez.* = Pannon Tükör, 3/27. p.
126. BÜKI Flóra: *Aranyásó.* = Élet és Irodalom, július 9. 14. p.
127. BÜKI Flóra: *Kimaradt részeklet.* = Élet és Irodalom, július 9. 14. p.
128. BÜKI Flóra: *Az udvar szabálya.* = Élet és Irodalom, július 9. 14. p.
129. CZEGŐ Zoltán: *Hidlakó.* = Székelyföld, 4/45–46. p.
130. CZEGŐ Zoltán: *Januári járom.* = Székelyföld, 4/44–45. p.
131. CZIGÁNY György: *Augusztus.* = Magyar Napló, 8/4. p.
132. CZIGÁNY György: *Chaconne.* = Lyukasóra, 6/3. p.
133. CZIGÁNY György: *Dallamaink.* = Lyukasóra, 6/2. p.
134. CZIGÁNY György: *Falu úszik a tengeren.* = Lyukasóra, 6/2. p.
135. CZIGÁNY György: *Győri te deum.* = Lyukasóra, 6/2. p.
136. CZIGÁNY György: *Hasonlat.* = Lyukasóra, 6/2. p.
137. CZIGÁNY György: *Rexa és Grexa.* = Magyar Napló, 8/4. p.
138. CZIGÁNY György: *Egy vágatató vonat.* = Lyukasóra, 6/3. p.
139. CZIGÁNY György: *Vándordal.* = Lyukasóra, 6/2. p.
140. CZILCZER Olga: *Kendő a szélben.* = Liget, 7/17–18. p.
141. CZILI Aranka-Ágota: *Leccupaszítva.* = Irodalmi Jelen, 7/41. p.
142. CSALA Károly Vencel: *Belsőépítészeti megoldások.* = Apokrif, 2/29. p.
143. CSALA Károly Vencel: *Szemben velük.* = Apokrif, 2/28. p.
144. CSEH Katalin: *Dosszié.* = Székelyföld, 3/56. p.
145. CSEH Katalin: *Folyamat.* = Székelyföld, 3/57. p.
146. CSEH Katalin: *Határ.* = Székelyföld, 3/58. p.
147. CSEH Katalin: *Keserves.* = Székelyföld, 3/58. p.
148. CSEH Katalin: *Suttogó.* = Székelyföld, 3/59. p.
149. CSENGERY Dénes: *A mibenlét.* = Pannon Tükör, 3/43. p.
150. CSENGERY Dénes: *Újabb utolsó dal.* = Pannon Tükör, 3/43. p.
151. CSERNÁK Árpád: *kánikula.* = Országút, július 30. 28. p.
152. CSILLAG Tamás: *A napokban a sarkvidék felől.* = Magyar Napló, 8/17. p.
153. CSILLAG Tamás: *Nem mondom el neki.* = Magyar Napló, 8/17. p.
154. CSONGOR Andrea: *Filozófiavizsgám.* = Liget, 8/24–25. p.
155. CSONTOS Márta: *Belépési tilalom.* = Hitel, 7/30. p.
156. CSONTOS Márta: *Padlásvers.* = Hitel, 7/31. p.
157. Csősz Gergő: *Göndörelmélet.* = Székelyföld, 6/21–22. p.
158. Csősz Gergő: *Szörnyű.* = Székelyföld, 6/22. p.
159. Csősz Gergő: *Vada.* = Székelyföld, 6/21. p.
160. DEMETER Arnold: *Esti kérdés.* = Székelyföld, 5/65. p.
161. DEMETER Arnold: *Genesis.* = Székelyföld, 5/64. p.
162. DEMETER Arnold: *Női vállak.* = Székelyföld, 5/65. p.
163. DEMETER Arnold: *Partner.* = Székelyföld, 5/64. p.
164. DIMÉNY H[ASZMANN]. Árpád: *Nem hagy-lak el.* = Székelyföld, 4/38–39. p.
165. DIMÉNY H[ASZMANN]. Árpád: *A nyolcadik napon.* = Székelyföld, 4/35–37. p.
166. DIMÉNY H[ASZMANN]. Árpád: *A telek.* = Székelyföld, 4/39–41. p.
167. DIMÉNY H[ASZMANN]. Árpád: *Tovább fut.* = Székelyföld, 4/37–38. p.
168. ÉLŐ Csenge Enikő: *most nem.* = Apokrif, 3/8. p.

169. FA Ede: *Teremtés*. = Pannon Tükör, 3/56. p.
170. FÁBIÁN Annamária: *Alig, bogy.* = Liget, 8/4–5. p.
171. FALCSIK Mari: *Áldásadás apámnak*. = Élet és Irodalom, július 16. 17. p.
172. FALCSIK Mari: *Azon az estén*. = Bárka, 3/4. p.
173. FALCSIK Mari: *Bármikor, mindenütt*. = Új Forrás, 7/3. p.
174. FALCSIK Mari: *Földi bolmik*. = Élet és Irodalom, július 16. 17. p.
175. FALCSIK Mari: *Két korszakom*. = Élet és Irodalom, július 16. 17. p.
176. FALCSIK Mari: *Mélyen*. = Bárka, 3/3., 4. p.
177. FALCSIK Mari: *Míg testünket*. = Élet és Irodalom, július 16. 17. p.
178. FALCSIK Mari: *Nincsenek itt*. = Élet és Irodalom, július 16. 17. p.
179. FALCSIK Mari: *Rendülés*. = Bárka, 3/4. p.
180. FALCSIK Mari: *Tíz éve*. = Élet és Irodalom, július 16. 17. p.
181. FALCSIK Mari: *Virradataim*. = Élet és Irodalom, július 16. 17. p.
182. FARKAS Gábor: *Ködbe ékelt messzeség*. = Irodalmi Jelen, 7/21–29. p.
183. FARKAS Gábor: *Ködre feszülnek*. = Magyar Napló, 7/12. p.
184. FARKAS Gábor: *A vadász és a nyúl*. = Magyar Napló, 7/12. p.
185. FARKAS WELLMANN Éva: *Hallgatni, aztán*. = Kortárs, 7–8/36. p.
186. FÁTYOL Zolán: *A gyávávról*. = Vigilia, 7/521. p.
187. FÁTYOL Zoltán: *Egy két jádekö*. = Hítel, 7/20. p.
188. FÁTYOL Zolán: *Az otthonérvzet*. = Vigilia, 7/520–521. p.
189. FÁTYOL Zoltán: *Satori*. = Hítel, 7/19. p.
190. FECSKE Csaba: *Búcsú a IV/1-től*. = Bárka, 2/18. p.
191. FECSKE Csaba: *Döntetlen*. = Alföld, 7/8–9. p.
192. FECSKE Csaba: *Egy a többi közül*. = Alföld, 7/9. p.
193. FECSKE Csaba: *Gyorsaság*. = Alföld, 7/8. p.
194. FECSKE Csaba: *Hajótörés*. = Bárka, 2/18–19. p.
195. FECSKE Csaba: *Holnap is*. (Söralátét). = Bárka, 2/19. p.
196. FECSKE Csaba: *Kilátszik belőlem*. = Liget, 7/8–9. p.
197. FECSKE Csaba: *Költészet*. = Alföld, 7/7–8. p.
198. FECSKE Csaba: *A Megváltó*. = Alföld, 7/7. p.
199. FECSKE Csaba: *Nem az jött baza*. = Liget, 8/16–17. p.
200. FECSKE Csaba: *Ott folytatja*. = Bárka, 2/19–20. p.
201. FECSKE Csaba: *Öregbang*. = Bárka, 2/20. p.
202. FEHÉR Imola: *Váló Versek III*. = Korunk, 4/49. p.
203. FEKETE Vince: *(Apokalipszis)*. = Bárka, 3/5. p.
204. FEKETE Vince: *(Élet)*. = Bárka, 3/6–7. p.
205. FEKETE Vince: *(Invazív)*. = Bárka, 3/7. p.
206. FEKETE Vince: *(Tójas)*. = Bárka, 3/5–6. p.
207. FELLINGER Károly: *Ismétli magát*. = Bárka, 3/35. p.
208. FELLINGER Károly: *Látó-szög*. = Bárka, 3/34–35. p.
209. FELLINGER Károly: *Örökzöld*. = Bárka, 3/35–36. p.
210. FELLINGER Károly: *Passió*. = Bárka, 3/34. p.
211. FELLINGER Károly: *Ragyogás*. = Székelyföld, 3/35–42. p.
212. FELLINGER Károly: *Rés*. = Irodalmi Szemle, 1/16. p.
213. FELLINGER Károly: *Stigma*. = Irodalmi Szemle, 1/16. p.
214. FENYVESI Ottó: *Azon az estén amikor átúsztam a Dunát*. = Hítel, 8/34. p.
215. FENYVESI Ottó: *Eurokrém kommandó*. = Hítel, 8/33. p.
216. FENYVESI Ottó: *Pár mondat a napsütésről*. = Hítel, 8/32–33. p.
217. FENYVESI Ottó: *Egy sál illata*. = Hítel, 8/33. p.
218. FERENCZ Imre: *Bizonnyisten*. = Székelyföld, 6/67. p.
219. FERENCZ Imre: *Fennvaló*. (mellékfal). = Székelyföld, 6/68. p.
220. FERENCZ Imre: *Két költő*. Én, François. Én Scholov. = Székelyföld, 6/64–66. p.
221. FERENCZ Imre: *Szemetesek*. = Székelyföld, 6/63–64. p.
222. FERENCZ Imre: *A város új temetője*. = Székelyföld, 6/61–62. p.
223. FERENCZ Mónika: *Pedig*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 14. p.
224. FERENCZ Mónika: *Az uszonyok árnyékában*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 14. p.
225. FORGÁCH András: *Fantázia-badművelet*. = Jelenkor, 7–8/731–739. p.
226. FORGÁCS Miklós: *Pozdorjaregény*. = Irodalmi Szemle, 2/17–19. p.
227. FÖLDI Panna: *Anzix*. = Székelyföld, 6/42. p.
228. FÖLDI Panna: *Ér*. = Székelyföld, 6/43. p.

229. FÖLDI Panna: *Mi kell neked.* = Székelyföld, 6/38. p.
230. FÖLDI Panna: *P. madaráról trott vers.* = Székelyföld, 6/36. p.
231. FÖLDI Panna: *A szerelem szavai.* = Székelyföld, 6/38–40. p.
232. FÖLDI Panna: *Szerelmes vers tavaly nyárról.* = Székelyföld, 6/36–37. p.
233. FÖLDI Panna: *Vers a világ legszebb pontjáról.* Horváth-kert. = Székelyföld, 6/41–42. p.
234. GÁL Ferenc: *Nem én akartam.* = Élet és Irodalom, augusztus 19. 14. p.
235. GÁL Ferenc: *Teljes életnagyságban.* = Élet és Irodalom, augusztus 19. 14. p.
236. GÁL Sándor: *Hajnali etűdök.* = Magyar Napló, 7/4–5. p.
237. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *[Apokrif Pilinszky-törödékek].* = Jelenkor, 7–8/813–814. p.
238. GERGELY Ágnes: *Vadlovak közül.* = Apokrif, 1/8. p.
239. GÖMÖRI György: *Alkonyi séta.* = Bárka, 2/58–59. p.
240. GÖMÖRI György: *Ami kimaradt az életemből.* = Bárka, 2/58. p.
241. GÖMÖRI György: *Gondolkodó tulipán.* = Bárka, 2/59. p.
242. GÖMÖRI György: *Macska, jaj!* = Mozgó Világ, 7–8/49. p.
243. GÖMÖRI György: *Trümeirei.* = Mozgó Világ, 7–8/49. p.
244. GULISIO Tímea: *Büntetés.* = Élet és Irodalom, augusztus 13. 14. p.
245. GULISIO Tímea: *Éjjeli műszak.* = Élet és Irodalom, augusztus 13. 14. p.
246. GULISIO Tímea: *Hús.* = Élet és Irodalom, augusztus 13. 14. p.
247. GULISIO Tímea: *Közeli.* = Élet és Irodalom, augusztus 13. 14. p.
248. GULISIO Tímea: *A tanár.* = Élet és Irodalom, augusztus 13. 14. p.
249. GUZÁK Klaudia: *Dolgok értelme.* = Irodalmi Szemle, 3/22. p.
250. GUZÁK Klaudia: *Ha voltak is itt lovak az már nagyon régen lebetett.* = Irodalmi Szemle, 3/19–21. p.
251. GUZÁK Klaudia: *Zastava-f.* = Irodalmi Szemle, 3/15–18. p.
252. GYÖRE Balázs: *röltex(t).* = Múlt és Jövő, 2/2–3. p.
253. GYÖRE Balázs: *tandori-öröknap.* = Apokrif, 1/53–54. p.
254. GYÖRFFY Ákos: *(Ostia, Surfacing).* = Bárka, 2/22–24. p.
255. GYÖRFFY Ákos: *(Reggel majd befűtötek).* = Bárka, 2/22. p.
256. GYÖRFFY Ákos: *(Szilézia, bordó-arany függönyök).* = Bárka, 2/21–22. p.
257. GYÓRI László: *Babits.* = Magyar Napló, 8/33. p.
258. GYÓRI László: *A halálba menők.* = Vigilia, 7/530. p.
259. GYÓRI László: *Rilke.* = Vigilia, 7/531. p.
260. GYÓRI Orsolya: *Csatornabarcosok.* = Liget, 7/15–16. p.
261. GYURÁSZ Marianna: *Átnyaraló.* = Irodalmi Szemle, 4/14. p.
262. GYURÁSZ Marianna: *A felfűvődés után.* = Irodalmi Szemle, 4/13. p.
263. HALMAI Tamás: *Falba sirt zsoldár.* = Vigilia, 7/519. p.
264. HALMAI Tamás: *Patrisztika.* = Vigilia, 7/520. p.
265. HALMI Tibor: *A sívatag kapujában állva.* = Apokrif, 1/9–10. p.
266. HALMOSI Sándor: *Azok a standardok.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
267. HALMOSI Sándor: *Bethesda-tangó.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
268. HALMOSI Sándor: *Biztató.* = Irodalmi Jelen, 7/45. p.
269. HALMOSI Sándor: *Bűnöket cipelni.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
270. HALMOSI Sándor: *Egyszer idézni fogják.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
271. HALMOSI Sándor: *Elapad.* = Irodalmi Jelen, 7/48–49. p.
272. HALMOSI Sándor: *És ha nem mese?* = Országút, augusztus 27. 35. p.
273. HALMOSI Sándor: *Ha kivesszük a bizsergést.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
274. HALMOSI Sándor: *Kigúzsoltad magad.* = Irodalmi Jelen, 7/48. p.
275. HALMOSI Sándor: *Kvázai ember, kvázai anygali.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
276. HALMOSI Sándor: *A lélek abogy.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
277. HALMOSI Sándor: *Mert ügyis kicsorbul.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
278. HALMOSI Sándor: *Míg el nem nehezül.* = Irodalmi Jelen, 7/45. p.
279. HALMOSI Sándor: *Nyolc napon túl.* = Országút, augusztus 27. 35. p.
280. HALMOSI Sándor: *Tizenbét.* = Irodalmi Jelen, 7/46–48. p.
281. HALMOSI Sándor: *Az úr asztala.* = Irodalmi Jelen, 7/46. p.
282. HORVÁTH Benji: *Netflix Nosztradamusz.* = Irodalmi Szemle, 3/51. p.

283. HORVÁTH Benji: *Stockholm-szindróma*. = Irodalmi Szemle, 3/50. p.
284. HORVÁTH Eve: *amikor fű voltam*. = Tiszatáj, 7–8/21–22. p.
285. HORVÁTH Eve: *Apám két főtőjára*. = Irodalmi Szemle, 3/9–10. p.
286. HORVÁTH Eve: *Légifolyosó*. = Irodalmi Szemle, 3/13. p.
287. HORVÁTH Eve: *pszeudo filmkockák*. = Tiszatáj, 7–8/21. p.
288. HORVÁTH Eve: *puccini a lakótelepen*. = Tiszatáj, 7–8/23–24. p.
289. HORVÁTH Eve: *Szabadulási kísérlet*. = Irodalmi Szemle, 3/11–12. p.
290. HORVÁTH Florencia: *ér*. = Apokrif, 1/23. p.
291. HORVÁTH Florencia: *Esőész*. = Székelyföld, 5/33–34. p.
292. HORVÁTH Florencia: *Hópárducok*. = Pannon Tükör, 3/31. p.
293. HORVÁTH Florencia: *Kerület*. = Székelyföld, 5/33. p.
294. HORVÁTH Florencia: *lék*. = Apokrif, 1/22. p.
295. HORVÁTH Florencia: *Neil*. = Székelyföld, 5/32–33. p.
296. HORVÁTH Florencia: *Támaszpont*. = Székelyföld, 5/32. p.
297. HORVÁTH Imre Olivér: *Karantén*. = Apokrif, 2/19. p.
298. IANCU Laura: *Illat és fény*. = Magyar Napló, 8/26. p.
299. IANCU Laura: *A tónál*. = Magyar Napló, 8/26. p.
300. ILYÉS Krisztinka: *Hangokat hallasz odaát-ról*. = Székelyföld, 4/67. p.
301. ILYÉS Krisztinka: *Kedvenc napomnak*. = Székelyföld, 4/67–68. p.
302. ILYÉS Krisztinka: *A kritikus két év*. = Bárka, 2/54. p.
303. ILYÉS Krisztinka: *Kritikus két év újra*. = Bárka, 2/54. p.
304. ILYÉS Krisztinka: *Szántőmbök*. = Bárka, 2/55. p.
305. ILLYÉS Gyula: *Kiköt az év, Tibanyban*. = Országút, július 2. 25. p.
306. JÁSZ Attila: *Időtlen s ég*. = Új Forrás, 7/5. p.
307. JENEI Gyula: *Légszomj 5*. (Jegyzetvers járvány idején). = Mozgó Világ, 7–8/50–51. p.
308. JÓNA Dávid: *Alku a balálomra*. = Székelyföld, 4/70–71. p.
309. JÓNA Dávid: *Hogy állunk*. = Székelyföld, 4/69–70. p.
310. JUHÁSZ Róbert: *Jelzötűz*. = Tiszatáj, 7–8/29. p.
311. JUHÁSZ Róbert: *Metakommunikáció*. = Bárka, 3/27. p.
312. JUHÁSZ Róbert: *Melanin*. = Tiszatáj, 7–8/28. p.
313. JUHÁSZ Róbert: *Vallatás*. = Tiszatáj, 7–8/29–30. p.
314. JUHÁSZ Róbert: *Zalai fűrófjekek*. = Bárka, 3/26–27. p.
315. JUHÁSZ Róbert: *Zenekari árok*. = Bárka, 3/26. p.
316. KAKUK Tamás: *Kavafisz-változat*. = Új Forrás, 7/4. p.
317. KALÁSZ Márton: *Búcsú Mártától*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 17. p.
318. KALÁSZ Márton: *Féltő magány*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 17. p.
319. KALÁSZ Márton: *„Körismeret – vont álma”*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 17. p.
320. KALÁSZ Márton: *Napra – nap*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 17. p.
321. KALÁSZ Márton: *Virrasztó – távol*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 17. p.
322. KALÁSZ Márton: *Zárórim*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 17. p.
323. KÁLLAI Katalin: *A balázstól halála*. = Liget, 8/98–99. p.
324. KÁLLAI Katalin: *Talán trni egy verset*. = Liget, 7/4–5. p.
325. KÁNTOR Zsolt: *Jelenet*. = Székelyföld, 3/43. p.
326. KÁNTOR Zsolt: *Utazás*. = Székelyföld, 3/43. p.
327. KÁNTOR Zsolt: *Világlet*. Részlet. = Irodalmi Szemle, 3/79. p.
328. KARACS Andrea: *bagyom*. = Élet és Irodalom, július 2. 14. p.
329. KARACS Andrea: *halmazállapot*. = Élet és Irodalom, július 2. 14. p.
330. KARACS Andrea: *jöttem*. = Élet és Irodalom, július 2. 14. p.
331. KARACS Andrea: *piros*. = Élet és Irodalom, július 2. 14. p.
332. KARÁCSONYI Zsolt: *Ámtatlanság*. = Székelyföld, 5/5. p.
333. KARÁCSONYI Zsolt: *A megtalált jel elveszett helye*. = Korunk, 6/29. p.
334. KARÁCSONYI Zsolt: *A reneszánsz dallam II*. = Székelyföld, 5/6. p.
335. KARÁCSONYI Zsolt: *Tisztán hallom a saját bangom is*. = Korunk, 6/29. p.
336. KARDOS Ferenc: *Attilának*. = Pannon Tükör, 3/54–55. p.
337. KARDOS Ferenc: *kortalan*. = Pannon Tükör, 3/54. p.

338. KERESZTESI József: *Október végi tankák.* = Vigilia, 7/533–534. p.
339. KEMSEI István: *Ballada arról, aki bazaért.* = Hítel, 7/4. p.
340. KEMSEI István: *Bűnbak.* = Hítel, 7/5–6. p.
341. KEMSEI István: *Szeptemberi dínnye.* = Hítel, 7/3. p.
342. KERTAI Csenger: *Balaton.* = Apokrif, 2/31–32. p.
343. KERTAI Csenger: *Kata.* = Apokrif, 2/32. p.
344. KESZTHELYI György: *életrajz.* = Irodalmi Jelen, 8/25. p.
345. KESZTHELYI György: *Infúzió.* = Irodalmi Jelen, 8/24. p.
346. KESZTHELYI György: *Kérdem én.* = Székelyföld, 7/53–54. p.
347. KESZTHELYI György: *Lemond az Úr.* = Székelyföld, 7/53. p.
348. KESZTHELYI György: *Párbuzamos könybák.* = Székelyföld, 7/52–53. p.
349. KESZTHELYI György: *Pólusok.* = Irodalmi Jelen, 8/24–25. p.
350. KESZTHELYI György: *Reinkarnáció.* = Székelyföld, 7/52. p.
351. KESZTHELYI György: *Süpped az ágy.* = Irodalmi Jelen, 8/26. p.
352. KESZTHELYI György: *A tüz nyelve.* = Irodalmi Jelen, 8/23. p.
353. KÉZDI Imola: *Fagyos.* = Székelyföld, 6/49. p.
354. KÉZDI Imola: *Fogaink közt.* = Székelyföld, 6/48–49. p.
355. KÉZDI Imola: *Hűvös.* = Székelyföld, 6/47–48. p.
356. KÉZDI Imola: *Kötött zokni.* = Székelyföld, 6/48. p.
357. KÉZDI Imola: *Üvölt a fagy.* = Székelyföld, 6/47. p.
358. KIRÁLY László: *Cifrázatlan, dísztelen.* = Székelyföld, 3/6–7. p.
359. KIRÁLY László: *In memoriam.* = Székelyföld, 3/7–8. p.
360. KIRÁLY László: *A lina.* = Székelyföld, 3/5–6. p.
361. KIRÁLY Farkas: *coldreset.* = Bárka, 2/37. p.
362. KIRÁLY Farkas: *öleléstánc.* = Bárka, 2/37–38. p.
363. KISS Anna: *Fobász.* (Részletek) = Lyukasóra, 3–4/54. p.
364. [KISS Dániel]: *[Temetési búcsúztató is. Fábián J. Józsefnek, Mezőkeszű].* = Korunk, 7/80–81. p.
365. KISS DÉNES: *Esküvő.* = Lyukasóra, 1/36. p.
366. KISS DÉNES: *A fiúk üzenete.* = Lyukasóra, 1/36. p.
367. KISS DÉNES: *A föld zsebében.* = Lyukasóra, 1/36. p.
368. KISS DÉNES: *A létezés elviselése.* = Lyukasóra, 1/36. p.
369. KISS DÉNES: *Magyarságom.* = Lyukasóra, 1/36. p.
370. KÓKAI János: *Tükörhíd.* = Magyar Napló, 7/33. p.
371. KOPRIVA Nikolett: *Az alföldi szél.* = Irodalmi Jelen, 7/35. p.
372. KOPRIVA Nikolett: *szera reggel nincs időm kávéit főzni.* = Irodalmi Jelen, 7/34. p.
373. KORPA Tamás: *A bizonyosság óhajátása.* = Korunk, 5/55. p.
374. KORPA Tamás: *Isus és Lazár útja a December Huszonnegyediké sugárúton.* = Korunk, 5/56–57. p.
375. KORPA Tamás: *Második bold.* = Korunk, 5/55. p.
376. KORPA Tamás: *Visszabozza neked.* = Korunk, 5/57. p.
377. KORSÓS Gergő: *Jóslat.* = Székelyföld, 7/66–67. p.
378. KORSÓS Gergő: *Űrlovag.* = Székelyföld, 7/67. p.
379. KOVÁCS ÚJSZÁSZY Péter: *Hegyvidéki napló.* = Székelyföld, 5/35. p.
380. KOVÁCS ÚJSZÁSZY Péter: *Kimerevített.* = Székelyföld, 5/35. p.
381. KOVÁCS ÚJSZÁSZY Péter: *Párvás kezdetén.* = Székelyföld, 5/35. p.
382. KOVÁCS ÚJSZÁSZY Péter: *Rottweilerekkel cseppfolyós tájban.* = Székelyföld, 5/36. p.
383. KOVÁCS ÚJSZÁSZY Péter: *Röpképtelen.* = Székelyföld, 5/36. p.
384. KÖRTESI Márton: *Paszuly.* erőviszony-erzet-hempergő-elhullat. = Apokrif, 3/34. p.
385. KÖRTESI Márton: *Vaku.* tengely-kioldó-fortyogó-penget. = Apokrif, 3/35. p.
386. KÜRTI László: *bérmadár.* = Országút, augusztus 13. 28. p.
387. KÜRTI László: *böllér ünnepnapokon.* = Bárka, 3/10–11. p.
388. KÜRTI László: *a gyulai strandon.* = Országút, augusztus 13. 28. p.
389. KÜRTI László: *mese a lepkegyűjtőről.* = Bárka, 3/10. p.
390. KÜRTI László: *szerelem.* = Magyar Napló, 7/25. p.
391. KÜRTI László: *téli medve.* = Bárka, 3/11. p.
392. KÜRTI László: *vendég.* = Magyar Napló, 7/25. p.
393. LACKFI János: *A bugyborgó gorgóhangok zoltára.* = Bárka, 3/8–9. p.

394. LACKFI János: *A színéváltozás zsoldára.* = Székelyföld, 3/9–11. p.
395. LADY CHATTERLEY: *Lady Chatterley élvez.* = Tiszatáj, 7–8/33. p.
396. LADY CHATTERLEY: *Lady Chatterley felborult ciklusa.* = Tiszatáj, 7–8/34–35. p.
397. LADY CHATTERLEY: *Lady Chatterley viszsza-kérdés.* = Tiszatáj, 7–8/33–34. p.
398. LANCSZOR Gábor: *A hatóles út.* = Élet és Irodalom, július 2. 17. p.
399. LÁZÁR Kinga: *Apám az istenek történeteit narrálja.* = Magyar Napló, 7/30. p.
400. LÁZÁR Kinga: *Egy családi képről.* = Magyar Napló, 7/31. p.
401. LÁZÁR Kinga: *A férfi választ két nő közül.* = Magyar Napló, 7/31. p.
402. LÁZÁR Kinga: *A hütlenségről.* = Magyar Napló, 7/31. p.
403. LENDVAI Zoltán: *Régi ismerős.* = Liget, 8/91–92. p.
404. LEGÉNDY Jácint: *Zsenge alkímista.* = transz-vers. = Élet és Irodalom, július 30. 14. p.
405. LEGÉNDY Jácint: *Zsenge Tejtűrendszerünk.* sáravers. = Élet és Irodalom, július 30. 14. p.
406. LENCSES Károly: *előbb deja vu.* (egy kérdés). = Hítel, 7/26. p.
407. LENCSES Károly: *Nem tudom.* = Hítel, 7/25. p.
408. LŐRINCZ BORG Ágnes: *Kimondós.* = Várad, 5/18–19. p.
409. LÖVÉTEI Lázár László: *„Philanthropy”, avagy egy újsághír nyersfordítása.* = Székelyföld, 6/18. p.
410. LÖVÉTEI Lázár László: *Sötétben.* Appendix a Zákues fügefájához. = Székelyföld, 6/19–20. p.
411. LÖVÉTEI Lázár László: *Egy új kapu mondja...* = Székelyföld, 6/17. p.
412. LUKÁCS Flóra: *3–6–11.* = Apokrif, 1/27. p.
413. LUKÁCS Flóra: *Fényfestés.* = Vigília, 8/605. p.
414. LUKÁCS Flóra: *Oxigénhiány.* = Apokrif, 1/28. p.
415. LUKÁCS Flóra: *Vaksötét.* = Vigília, 8/605. p.
416. MAGYAR Eszter Csenge: *Boszorkánymalom.* = Irodalmi Jelen, 7/16. p.
417. MAGYAR Eszter Csenge: *Palackposta.* = Irodalmi Jelen, 7/15. p.
418. MAGYAR Eszter Csenge: *Sobaország.* = Irodalmi Jelen, 7/14–15. p.
419. MAKÁRY Sebestyén: *Naszály, köszönöm neked.* = Székelyföld, 4/42–43. p.
420. MAKLÁRI Éva, P.: *Életrajz.* = Lyukasóra, 6/52. p.
421. MAKLÁRI Éva, P.: *Eurydiké Orpheus felé szálló gondolatai.* = Hítel, 7/62–63. p.
422. MAKLÁRI Éva, P.: *Meddig.* = Lyukasóra, 6/53. p.
423. MAKLÁRI Éva, P.: *Száz év magány.* = Hítel, 7/63. p.
424. MAKÓ Ágnes: *Gyorsul, elmosódik.* = Liget, 8/21–23. p.
425. MÁRUCSIU-RÁCZ Dóra: *A kivétel erősíti a másikat.* = Irodalmi Szemle, 3/52–57. p.
426. MARCZINKA Csaba: *Az arme poet magyarosítva.* = Székelyföld, 4/73–74. p.
427. MARCZINKA Csaba: *Hajnali hulla-részegség.* = Tiszatáj, 7–8/5. p.
428. MARCZINKA Csaba: *Pandémia-perspektíva.* = Székelyföld, 4/72. p.
429. MARCZINKA Csaba: *A pöttöm Kékszakáll.* = Tiszatáj, 7–8/6. p.
430. MARCZINKA Csaba: *Tizenkilences?* = Székelyföld, 4/72–73. p.
431. MARCZINKA Csaba: *Az utolsó szerkesztő?* = Székelyföld, 4/74–75. p.
432. MARKÓ Béla: *Báránylehő.* = Székelyföld, 4/8–9. p.
433. MARKÓ Béla: *Békés átmenet.* = Székelyföld, 4/7–8. p.
434. MARKÓ Béla: *Félbehagyott kenyér.* = Vigília, 8/596–597. p.
435. MARKÓ Béla: *Félreértés.* = Élet és Irodalom, július 23. 17. p.
436. MARKÓ Béla: *Földrajz.* = Mozgó Világ, 7–8/48–49. p.
437. MARKÓ Béla: *Hübrisz.* = Vigília, 8/596. p.
438. MARKÓ Béla: *Különbség.* = Kortárs, 7–8/5. p.
439. MARKÓ Béla: *Mégsem.* = Élet és Irodalom, július 23. 17. p.
440. MARKÓ Béla: *Nem a test.* = Kortárs, 7–8/3. p.
441. MARKÓ Béla: *Tavaszi hó.* = Kortárs, 7–8/4. p.
442. MARKÓ Béla: *Világosság.* = Élet és Irodalom, július 23. 17. p.
443. MARNO János: *Kedves Péter.* = Élet és Irodalom, augusztus 6. 17. p.
444. MARNO János: *A különbség mivolta.* (TANULMÁNYVERES). = Alföld, 7/4. p.
445. MARNO János: *Pilinszky és a hügom.* (a tények elszabadulása). = Alföld, 7/5–6. p.
446. MARNO János: *Tátogás, irásjegy, sikoly, ugatás, hangyahús.* = Alföld, 7/3. p.
447. MARTON Ágnes: *A döggút.* = Alföld, 7/20–21. p.
448. MARTON Ágnes: *Szégyen.* = Alföld, 7/21. p.

449. MARTON Ágnes: *Volt egyszer egy maszkfaragó, úgy hívtam: Corazoncito.* = Alföld, 7/22. p.
450. MÁTYUS Attila: *Bodzamez.* = Bárka, 2/56–57. p.
451. MIHÁLY Csilla, B.: *Fénylő partokon.* = Várad, 5/21. p.
452. MIHÁLY Csilla, B.: *A folyónál.* = Székelyföld, 5/66. p.
453. MIHÁLY Csilla, B.: *Mint összebújó csermelyek.* = Várad, 5/21. p.
454. MIHÁLY Csilla, B.: *November.* = Székelyföld, 5/66. p.
455. MIHÁLY Csilla, B.: *Nyár a parton.* = Várad, 5/21. p.
456. MIHÁLY Csilla, B.: *Piszkozat.* = Székelyföld, 5/65. p.
457. MIHÁLY Csilla, B.: *Vadászbaleset.* = Székelyföld, 5/65. p.
458. MOHAI V. Lajos: *Pincebely.* = Vigilia, 7/531–532. p.
459. MOHAI V. Lajos: *Varjak a halványárga hóban.* = Vigilia, 7/532. p.
460. MUSZKA Sándor: *Hull.* = Irodalmi Jelen, 8/41. p.
461. MUSZKA Sándor: *Megszokható.* = Irodalmi Jelen, 8/41. p.
462. MUSZKA Sándor: *Robam.* = Irodalmi Jelen, 8/42. p.
463. NÁDASDY Ádám: *Játszadózás.* = Bárka, 2/9. p.
464. NÁDASDY Ádám: *Leszolgáltam.* = Bárka, 2/8. p.
465. NÁDASDY Ádám: *A teste, az működött.* = Bárka, 2/8. p.
466. NAGY Attila: *A magány bédekkere.* = Székelyföld, 5/10–11. p.
467. NAGY Betti: *Édes élet.* = Pannon Tükör, 3/40. p.
468. NAGY Betti: *Tériszony III.* = Pannon Tükör, 3/40. p.
469. NAGY Dániel: *Nagyfűsodás.* = Bárka, 3/44–46. p.
470. NAGY Imre: *Áramszünet.* = Pannon Tükör, 3/61. p.
471. NAGY Márta Júlia: *Lelet.* = Apokrif, 3/16–17. p.
472. NAGY Milán László: *Déjávú.* = Irodalmi Jelen, 8/141. p.
473. NAGY Milán László: *Kastély szírten.* = Irodalmi Jelen, 8/142. p.
474. NAGY Milán László: *Mintba bármi történne.* = Irodalmi Jelen, 8/140. p.
475. NAGY Milán László: *Visszaszámlálás.* = Irodalmi Jelen, 8/141–142. p.
476. NAGY Zalán: *Etűd.* = Székelyföld, 4/10. p.
477. NAGY Zalán: *Kétivarú.* = Székelyföld, 4/11. p.
478. NAGY Zalán: *Üresjárat.* = Tiszatáj, 7–8/3–4. p.
479. NAGY Zalán: *Vadbid.* = Székelyföld, 4/10–11. p.
480. NEMES NAGY Ágnes: *Éjszakai tölgyfa.* = Lyukasóra, 6/28. p.
481. NEMES NAGY Ágnes: *Fenyő.* = Lyukasóra, 6/28. p.
482. NEMES NAGY Ágnes: *Kiáltva.* = Lyukasóra, 6/28. p.
483. NEMES NAGY Ágnes: *Lázár.* = Lyukasóra, 6/28. p.
484. NEMES NAGY Ágnes: *Mesterségembez.* = Lyukasóra, 6/28. p.
485. NEMES NAGY Ágnes: *Patak.* = Lyukasóra, 6/28. p.
486. NYILAS Attila: *Egynyári jegyzetek.* = Mozgó Világ, 7–8/51–53. p.
487. NYIRÁN Ferenc: *Mulandóság.* = Apokrif, 1/37. p.
488. OLÁH András: *[Akkor még].* = Székelyföld, 6/28. p.
489. OLÁH András: *akkordok múlt időben.* = Hitel, 8/54. p.
490. OLÁH András: *április.* = Vigilia, 7/534–535. p.
491. OLÁH András: *[Ez nem az a fájdalom].* = Székelyföld, 6/27–28. p.
492. OLÁH András: *lebet-e semleges.* = Hitel, 8/52. p.
493. OLÁH András: *mostoha pillanat.* = Vigilia, 7/535. p.
494. OLÁH András: *Az öt-tizenbetes gyors.* = Székelyföld, 6/26. p.
495. OLÁH András: *utazás.* = Hitel, 8/53. p.
496. OLÁH András: *Valahol új tüzek alszanak.* = Székelyföld, 6/27. p.
497. ORCSIK Roland: *Zsibbadás.* = Bárka, 3/31. p.
498. PAPP Vera: *Képzelt parti séta.* = Irodalmi Jelen, 7/147–148. p.
499. PAPP Vera: *Mindkét szívem.* = Irodalmi Jelen, 7/147. p.
500. PAPP Vera: *A Rózsának nincs neve, csak szabásmintája.* = Irodalmi Jelen, 7/146–147. p.
501. PAPP Vera: *Severin kötöget.* = Irodalmi Jelen, 7/146. p.
502. PEER Krisztián: *Állandó számok.* = Élet és Irodalom, augusztus 13. 17. p.
503. PEER Krisztián: *Más tolla.* = Jelenkor, 7–8/740–741. p.

504. PETHŐ Lorand: *Dióhéjban úszik az az álmok.* = Székelyföld, 8/57–58. p.
505. PETHŐ Lorand: *Mikor születtem a kezemben kés volt.* = Székelyföld, 8/58. p.
506. PETHŐ Lorand: *Távolodó ország.* (részlet). = Székelyföld, 8/57. p.
507. PETŐCZ András: *Ha majd.* = Irodalmi Szemle, 3/78. p.
508. PETŐCZ András: *Talán emlékként.* = Irodalmi Szemle, 3/77. p.
509. PHUONGHIN, Le Julianna: *23° 26' 22".* = Irodalmi Jelen, 8/137–138. p.
510. PHUONGHIN, Le Julianna: *Foszlány.* = Irodalmi Jelen, 8/137. p.
511. PHUONGHIN, Le Julianna: *Hiánytalanul.* = Irodalmi Jelen, 8/136. p.
512. PHUONGHIN, Le Julianna: *Hozzád.* = Irodalmi Jelen, 8/138. p.
513. PHUONGHIN, Le Julianna: *Jegyzet.* = Irodalmi Jelen, 8/138–139. p.
514. POÓS Zoltán: *A gyulai vár sziluetdje.* = Bárka, 3/22. p.
515. POÓS Zoltán: *Parkfürdő – Mezőkovácsháza.* = Bárka, 2/29. p.
516. PUROSZ Leonidasz: *A pálya.* = Élet és Irodalom, július 9. 17. p.
517. RÁDAY Zsófia: *Evolúció. Homo erectus.* = Pannon Tükör, 3/22. p.
518. RÁDAY Zsófia: *Evolúció. Homo habilis.* = Pannon Tükör, 3/22. p.
519. RÁDAY Zsófia: *Evolúció. Homo ludens.* = Pannon Tükör, 3/22. p.
520. RÁDAY Zsófia: *Evolúció. Homo sapiens.* = Pannon Tükör, 3/22. p.
521. RÁDAY Zsófia: *Evolúció. Homo sapiens sapiens.* = Pannon Tükör, 3/22. p.
522. RÁDAY Zsófia: *Hasonlat helyett.* = Pannon Tükör, 3/23. p.
523. RATKÓ József: *Anyám (most már...).* = Lyukasóra, 3–4/19. p.
524. RATKÓ József: *Félkenyér csillag.* = Lyukasóra, 3–4/19. p.
525. RATKÓ József: *Mégiscsak ők.* = Lyukasóra, 3–4/19. p.
526. RATKÓ József: *Ölélés után.* = Lyukasóra, 3–4/19. p.
527. RATKÓ József: *Törvénytelen halottaim.* = Lyukasóra, 3–4/20. p.
528. RIERSCH Zoltán: *Emlékeimben a diófa alatt.* = Pannon Tükör, 3/58. p.
529. RIERSCH Zoltán: *Hiányzó töredékek.* = Pannon Tükör, 3/57. p.
530. RIERSCH Zoltán: *Mellemen térdel az egyedül vagyok.* = Pannon Tükör, 3/58. p.
531. RÓNAY György: *A mesterdalmok lázadása.* = Lyukasóra, 1/22. p.
532. RÓNAY György: *Orpheus.* = Lyukasóra, 1/22. p.
533. RÓNAY György: *Szérű.* = Lyukasóra, 1/22. p.
534. RÓNAY György: *Tavaszi elé.* = Lyukasóra, 1/22. p.
535. RÓNAY György: *Weöres Sándornak.* = Lyukasóra, 1/22. p.
536. RUMI Enikő: *Haikuk.* = Székelyföld, 5/66–67. p.
537. SÁNTA Miriám: *Kranion/Golgotha.* = Irodalmi Szemle, 3/24. p.
538. SÁNTA Miriám: *Pietà I.* = Irodalmi Szemle, 3/25. p.
539. SÁNTA Miriám: *Pietà II.* = Irodalmi Szemle, 3/25. p.
540. SÁNTA Miriám: *Via Dolorosa I.* = Irodalmi Szemle, 3/23. p.
541. SÁNTA Miriám: *Via Dolorosa II.* = Irodalmi Szemle, 3/23. p.
542. SAITOS Lajos: *Anyakönyvi múltad.* = Életünk, 7/83–84. p.
543. SAITOS Lajos: *Balfi elégia.* = Életünk, 7/82–83. p.
544. SAITOS Lajos: *Hármasoltár.* = Életünk, 7/80–81. p.
545. SAITOS Lajos: *Klimaváltozás.* = Életünk, 7/82. p.
546. SAITOS Lajos: *Kórisme.* = Életünk, 7/81. p.
547. SCHEIN Gábor: *Jóvátehetetlen.* = Jelenkor, 7–8/729. p.
548. SCHEIN Gábor: *Por.* = Jelenkor, 7–8/729. p.
549. SEMSÁG Tibor: *24 óra.* = Apokrif, 2/33. p.
550. SIMON Adri: *Csücskmádás.* = Hitel, 8/40–41. p.
551. SIMON Adri: *Szaturáció.* = Hitel, 8/39. p.
552. SIMON István: *Ezerkilencszáznyolcvanegy december tizenhárom.* = Bárka, 3/41–43. p.
553. SIMON László: *Akartam egy triceratopsz című verset írni.* = Jelenkor, 7–8/743. p.
554. SIMON László: *Az egyedüllét szabályai.* = Jelenkor, 7–8/744. p.
555. SIMON László: *Leszállóegység.* = Jelenkor, 7–8/742–743. p.
556. SIMON Márton: *Citromlégia.* = Alföld, 7/17–18. p.
557. SIMON Márton: *Digitális tropikárium.* = Alföld, 7/18–19. p.
558. SIMON Márton: *Vers.* = Alföld, 7/19–20. p.
559. SIMON Réka Zsuzsanna: *Apa kacagás.* = Bárka, 2/69. p.
560. SIMON Réka Zsuzsanna: *Citrombabos csikbajusz.* = Bárka, 2/70. p.

561. SIMON Réka Zsuzsanna: *Ha anya esti-mesél.* = Bárka, 2/69. p.
562. SIMON Réka Zsuzsanna: *Nagymama.* = Bárka, 2/69–70. p.
563. SIROKAI Máttyás: *Nővények.* = Bárka, 3/40. p.
564. SIROKAI Máttyás: *Platán.* = Bárka, 3/40. p.
565. SMIT Edit: *A dagerrotípiá.* = Tiszatáj, 7–8/32. p.
566. SMIT Edit: *Holdudvarban.* = Tiszatáj, 7–8/31. p.
567. Soós Amália: *Augusztus derekán.* = Székelyföld, 7/40. p.
568. Soós Amália: *Egybangű levél.* = Székelyföld, 7/39. p.
569. Soós Amália: *Filmvászón.* = Székelyföld, 7/38. p.
570. Soós Amália: *Koronaláz.* = Székelyföld, 7/36–38. p.
571. SOPOTNIK Zoltán: *Bűnbak ének.* = Irodalmi Szemle, 1/3. p.
572. SOPOTNIK Zoltán: *Fortepan-variáció.* = Apokrif, 1/52. p.
573. SOPOTNIK Zoltán: *Harmadik bűnbak-ének.* = Apokrif, 1/52. p.
574. SOPOTNIK Zoltán: *Második bűnbak ének.* = Irodalmi Szemle, 1/4. p.
575. STOLCZ Ádám: *Mikor fogod már fel...* = Apokrif, 2/13–14. p.
576. STOLCZ Ádám: *Spirál.* = Apokrif, 2/14–15. p.
577. SÜTŐ Csaba András: *báz, tartás.* = Magyar Napló, 8/13. p.
578. SÜTŐ Csaba András: *kombinatorika.* = Magyar Napló, 8/13. p.
579. SZABADOS Attila: *Klementin.* = Apokrif, 2/35. p.
580. SZABADOS Attila: *Szemölcs.* = Apokrif, 2/36. p.
581. SZABÓ Dárió: *Éjszakai mozgás.* = Székelyföld, 6/57. p.
582. SZABÓ Dárió: *Fákat, fény nélkül.* = Apokrif, 1/45–46. p.
583. SZABÓ Dárió: *Szép.* = Székelyföld, 6/56. p.
584. SZABÓ Dárió: *A tér trónfosztása.* = Apokrif, 1/47. p.
585. SZABÓ Fanni: *Ellenetek.* = Magyar Napló, 8/39. p.
586. SZABÓ Fanni: *Valaki már járt itt.* = Magyar Napló, 8/39. p.
587. SZABÓ PALÓCZ Attila: *varacskos.* = Országút, július 30. 28. p.
588. SZABÓ Réka Dorottya: *ezért.* = Irodalmi Jelen, 7/144. p.
589. SZABÓ Réka Dorottya: *útközben.* = Irodalmi Jelen, 7/145. p.
590. SZABÓ T. Anna: *Kín.* = Bárka, 2/60–62. p.
591. SZALAY Álmos: *Évforduló.* = Apokrif, 2/18. p.
592. SZÁLINGER Balázs: *Jánosnapon.* = Bárka, 2/14. p.
593. SZÁLINGER Balázs: *Kiságon kisbajó.* = Bárka, 2/14–15. p.
594. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen aggódik gazdájáért.* = Élet és Irodalom, augusztus 6. 14. p.
595. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen avart éget, megperzseldök.* = Székelyföld, 8/6. p.
596. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen burokban él, s kilát.* = Jelenkor, 7–8/807. p.
597. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen és a hosszú élet titka.* = Élet és Irodalom, augusztus 6. 14. p.
598. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen kétségbeesik.* = Jelenkor, 7–8/808. p.
599. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen szerencsének mondja magát, mert nem szűnt meg figyelni.* = Jelenkor, 7–8/805. p.
600. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen térdig érő hajtásoknak örül.* = Élet és Irodalom, augusztus 6. 14. p.
601. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen újabb éve elmegy.* = Jelenkor, 7–8/806. p.
602. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen urával kerti munkát végez.* = Székelyföld, 8/5. p.
603. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen vándorol és szeret.* = Jelenkor, 7–8/805–806. p.
604. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemenék ajándékot kapnak bazulról.* = Székelyföld, 8/5–6. p.
605. SZÁLINGER Balázs: *Mikes Kelemen megbántják, de ez mindennapos.* = Jelenkor, 7–8/807–808. p.
606. SZÉKELY Örs: *Fraktálok: arbor.* = Irodalmi Szemle, 3/60. p.
607. SZÉKELY Örs: *Repülés díptichon.* = Irodalmi Szemle, 3/61. p.
608. SZÉKELY Örs: *Sötét, tisztá.* = Irodalmi Szemle, 3/58–59. p.
609. SZÉNÁSI Miklós: *Amire nem figyelsz.* = Magyar Napló, 8/29. p.
610. SZÉNÁSI Miklós: *A biroalmi alkonyban.* = Magyar Napló, 8/29. p.
611. SZENTGYÖRGYI László: *Bölcsesség.* = Székelyföld, 6/70. p.
612. SZENTGYÖRGYI László: *Búvópatak.* = Székelyföld, 6/70. p.
613. SZENTGYÖRGYI László: *Háttérzajok.* = Székelyföld, 6/69. p.

614. SZENTGYÖRGYI László: *Immanencia 2.* = Székelyföld, 6/69. p.
615. SZENTGYÖRGYI László: *Karácsony.* = Székelyföld, 6/70. p.
616. SZENTGYÖRGYI László: *Ki lát engem?* = Székelyföld, 6/70. p.
617. SZENTGYÖRGYI László: *Kritika.* = Székelyföld, 6/69. p.
618. SZENTGYÖRGYI László: *Lebetőség.* = Székelyföld, 6/70. p.
619. SZENTGYÖRGYI László: *Önvád.* = Székelyföld, 6/69. p.
620. SZEPESI Attila: *Weöres Sándor közelében.* („Barbár szonettek” a hagyatékából). = Életünk, 7/1–11. p.
621. SZIJJ Ferenc: *Ezek között.* = Jelenkor, 7–8/802–803. p.
622. SZIJJ Ferenc: *A kocsmá ajtajában.* = Jelenkor, 7–8/802. p.
623. SZIJJ Ferenc: *A molnár fia.* = Jelenkor, 7–8/803–804. p.
624. SZIJJ Ferenc: *A néma kántor.* = Lyukasóra, 1/49. p.
625. SZIJJ Ferenc: *Ritka események / ébrenlét.* = Irodalmi Jelen, 1/7. p.
626. SZIJJ Ferenc: *Ritka események / az elefánt.* = Irodalmi Jelen, 1/5. p.
627. SZIJJ Ferenc: *Ritka események / fordított zürkavar.* = Irodalmi Jelen, 1/8. p.
628. SZIJJ Ferenc: *Ritka események / fűjtató gépek.* = Irodalmi Jelen, 1/7. p.
629. SZIJJ Ferenc: *Ritka események / sötét hajó.* = Irodalmi Jelen, 1/6. p.
630. SZIJJ Ferenc: *Ritka események / szomorúság.* = Irodalmi Jelen, 1/6. p.
631. SZIJJ Ferenc: *Temetés.* = Lyukasóra, 1/49. p.
632. SZIJJ Ferenc: *A tűzoltó.* = Jelenkor, 7–8/802. p.
633. SZIJJ Ferenc: *A vándorköszörűs.* = Lyukasóra, 1/49. p.
634. SZIJJ Ferenc: *Zene.* = Jelenkor, 7–8/803. p.
635. SZIKRA János: *Bukolika.* = Székelyföld, 8/35. p.
636. SZIKRA János: *Fehér kecskegidák.* = Székelyföld, 8/34. p.
637. SZIKRA János: *Már deréki ballgatásban.* = Székelyföld, 8/33–34. p.
638. SZILÁGYI András: *Kisimult riadalom.* = Bárka, 2/40–41. p.
639. SZILÁGYI András: *Memóriakártyán.* = Bárka, 2/41. p.
640. SZILÁGYI András: *A titokból rejtély.* = Bárka, 2/40. p.
641. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Aubade.* = Kortárs, 7–8/48. p.
642. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Gang.* = Kortárs, 7–8/48. p.
643. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Hideg évszak.* = Kortárs, 7–8/48. p.
644. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Karantén.* = Kortárs, 7–8/49. p.
645. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Kolonc.* = Kortárs, 7–8/49. p.
646. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Kompetenciák.* = Kortárs, 7–8/49. p.
647. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Most annyi...* = Kortárs, 7–8/49. p.
648. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Sehogy se stimmel.* = Kortárs, 7–8/50. p.
649. SZONDY-ADORJÁN György: *Lebetett volna seprű.* = Székelyföld, 6/59–60. p.
650. SZONDY-ADORJÁN György: *A negyedik kakaszó.* = Székelyföld, 6/58. p.
651. SZONDY-ADORJÁN György: *Péter lóra kap.* = Székelyföld, 6/59. p.
652. TÁBOR Ádám: *Covidill.* = Élet és Irodalom, július 16. 14. p.
653. TÁBOR Ádám: *Második hullám.* = Élet és Irodalom, július 16. 14. p.
654. TÁBOR Ádám: *Pándémia.* = Élet és Irodalom, július 16. 14. p.
655. TAIZS Gergő: *Előszó a reggelhez.* = Liget, 8/96–97. p.
656. TAIZS Gergő: *Monoszkóp.* = Liget, 8/6–7. p.
657. TAIZS Gergő: *Tapintatból nem.* = Liget, 7/28–29. p.
658. TAMÁS Menyhért: *Aranyspirál.* = Lyukasóra, 1/3. p.
659. TAMÁS Menyhért: *Bácskai ég.* = Lyukasóra, 1/3. p.
660. TAMÁS Menyhért: *Bukovina.* = Lyukasóra, 1/2. p.
661. TAMÁS Menyhért: *Csend.* = Lyukasóra, 1/2. p.
662. TAMÁS Menyhért: *Fogy a szó.* = Lyukasóra, 1/3. p.
663. TAMÁS Menyhért: *Hadikfalva emlékoszlopára.* = Lyukasóra, 1/2. p.
664. TAMÁS Menyhért: *A harmadik nap.* = Lyukasóra, 1/2. p.
665. TAMÁS Menyhért: *Kálváriakereszt alatt.* = Lyukasóra, 1/3. p.
666. TAMÁS Menyhért: *Köszönet.* = Lyukasóra, 1/2. p.
667. TAMÁS Menyhért: *Mikes Kelemen bazatérképelnéje.* = Lyukasóra, 1/3. p.
668. TAMÁS Menyhért: *Órség.* = Lyukasóra, 1/3. p.
669. TAMÁS Menyhért: *Tarpa, 1919 nyara.* = Lyukasóra, 1/3. p.

670. TAMÁS Menyhért: *Versailles*. = Lyukas-óra, 1/2. p.
671. TARÓDI Luca: *Enyém*. = Apokrif, 2/16. p.
672. TATÁR Sándor: *Ez 1 (nem) célelvő revü*. = Bárka, 2/35–36. p.
673. TATÁR Sándor: *Fenyegetőznöm sincs mível*. = Bárka, 2/35. p.
674. TATÁR Sándor: *A (valaha) szép(?) rím-kovács vénségről*. = Jelenkor, 7–8/811. p.
675. TATÁR Sándor: *Mittelhobe Minne*. = Jelenkor, 7–8/811–812. p.
676. TÓFALVI Előd: *Hajdan az örült Rázebnek sörfőzdéje volt de a címnek említésre méltó viszonya nincsen a verssel*. = Székelyföld, 7/57–58. p.
677. TÓFALVI Előd: *Kenjetek be carbonara szószszal kinyitottak a büfék a Római parton*. = Székelyföld, 7/57. p.
678. TÓFALVI Előd: *Poem about my play I never wrote*. = Székelyföld, 7/58–59. p.
679. TOMOS Hajnal, B.: *Árnybeszéd*. = Székelyföld, 6/45. p.
680. TOMOS Hajnal, B.: *Szobacsendben*. = Székelyföld, 6/45–46. p.
681. TÓTH Ágnes: *Gyermeknapai álmodozás*. = Várad, 6/24. p.
682. TÓTH Ágnes: *Gyermeknapon*. = Várad, 6/24. p.
683. TÓTH Ágnes: *Színes álmok, gömböcskék*. = Várad, 6/24. p.
684. TÓTH Ágnes: *Volt egy mosoly*. = Várad, 6/24. p.
685. TÓTH Csilla: *Würzburg utcáin*. = Vigília, 7/513–514. p.
686. TÓTH Krisztina: *Fűtető kabát*. = Bárka, 2/16–17. p.
687. TÓTH Krisztina: *Haza*. = Jelenkor, 7–8/730. p.
688. TÓTH László: *Bevezetés a Kiűzetéshez*. = Vigília, 7/522. p.
689. TÓTH László: *Már nem én... (A teremtés bugyraiból)*. = Vigília, 7/522. p.
690. TÓTH Réka Ágnes: *Mozgásgyakorlatok kettőre*. = Tiszatáj, 7–8/36–38. p.
691. TÖZSÉR Árpád: *Egyre gyakrabban...* = Élet és Irodalom, július 30. 17. p.
692. TÖZSÉR Árpád: *Emlékezés a lírai versre*. = Vigília, 8/597–598. p.
693. TÖZSÉR Árpád: *A nem beszélt nyelv*. = Élet és Irodalom, július 30. 17. p.
694. TÖZSÉR Árpád: *Rimbaud Hararban*. = Élet és Irodalom, július 30. 17. p.
695. TSÚSZÓ Sándor: *Eláb-kozott völgye árnyékába borul*. = Irodalmi Szemle, 5/21. p.
696. TSÚSZÓ Sándor: *[Én szoltottam...]* = Irodalmi Szemle, 5/89. p.
697. TSÚSZÓ Sándor: *[Az esztétikai élvezet...]* = Irodalmi Szemle, 5/88. p.
698. TSÚSZÓ Sándor: *Egy fagyjárás túll szoknyában a firstladyt dugja, a zsiráf meg csak legel*. = Irodalmi Szemle, 5/59. p.
699. TSÚSZÓ Sándor: *Jóslat*. = Irodalmi Szemle, 5/4–5. p.
700. TSÚSZÓ Sándor: *Nyeberák*. Töredékkersek. = Irodalmi Szemle, 5/60–62. p.
701. TSÚSZÓ Sándor: *A pusztulás eleganciája*. = Irodalmi Szemle, 5/44. p.
702. TSÚSZÓ Sándor: *[Szavakkal fordulok...]* = Irodalmi Szemle, 5/87. p.
703. TSÚSZÓ Sándor: *Tsúszda*. = Irodalmi Szemle, 5/32. p.
704. TSÚSZÓ Sándor: *Tsúszdás játszóterek*. = Irodalmi Szemle, 5/33. p.
705. TSÚSZÓ Sándor: *Visszabúzni*. = Irodalmi Szemle, 5/45. p.
706. TURI Tímea: *Bábel kútja*. = Jelenkor, 7–8/809. p.
707. TURI Tímea: *Csak énekeljétek*. = Jelenkor, 7–8/810. p.
708. TURI Tímea: *Hátországom*. = Jelenkor, 7–8/810. p.
709. TURI Tímea: *Innen szép*. = Jelenkor, 7–8/809–810. p.
710. ÚJVÁRI Anna: *Az élet sora*. = Korunk, 7/81. p.
711. ÚJVÁRI Anna: *Kicsi falunk*. = Korunk, 7/81. p.
712. VARGA Zoltán: *Csomagolunk*. = Pannon Tükör, 3/59. p.
713. VARGA Zoltán: *Elterülő*. = Pannon Tükör, 3/59. p.
714. VARGA Zoltán: *Kibülés*. = Pannon Tükör, 3/60. p.
715. VÁRI Csaba: *2020. november 1*. = Székelyföld, 5/14. p.
716. VÁRI Csaba: *Bűn és bocsánat*. = Irodalmi Jelen, 8/31. p.
717. VÁRI Csaba: *Fobász*. = Székelyföld, 5/13. p.
718. VÁRI Csaba: *Léttlapok*. = Székelyföld, 5/12–13. p.
719. VÁRI Csaba: *Stációk*. = Székelyföld, 8/30–33. p.
720. VÁRI FÁBIÁN László: *Egy vérből*. = Lyukasóra, 3–4/4. p.
721. VÁRI FÁBIÁN László: *Európa-Sírató*. = Bárka, 2/6–7. p.
722. VÁRI FÁBIÁN László: *Fekete rímek*. = Lyukasóra, 3–4/4. p.

723. VÁRI FÁBIÁN László: *Fogyó hold.* = Lyukasóra, 3–4/4. p.
724. VÁRI FÁBIÁN László: *A holdmadár.* = Lyukasóra, 3–4/3. p.
725. VÁRI FÁBIÁN László: *Képeslapok Genovából.* = Lyukasóra, 3–4/2. p.
726. VÁRI FÁBIÁN László: *A madáristen fia.* = Lyukasóra, 3–4/3. p.
727. VÁRI FÁBIÁN László: *Megkésett vallomás.* = Lyukasóra, 3–4/3. p.
728. VÁRI FÁBIÁN László: *Szellembeszéd.* = Lyukasóra, 3–4/2. p.
729. VÁRI FÁBIÁN László: *Szeptember végén.* = Lyukasóra, 3–4/4. p.
730. VÁRI FÁBIÁN László: *A szítakötő.* = Lyukasóra, 3–4/2. p.
731. VASAS Tamás: *A sárga ház.* = Tiszatáj, 7–8/39–40. p.
732. VEREC DÁVID: *ragyogás.* = Pannon Tükör, 3/62. p.
733. VEREC DÁVID: *utcaseprő.* = Pannon Tükör, 3/62. p.
734. VERÉB ÁRNIKA: *A bátor akhájok megsegítése.* = Apokrif, 3/32–33. p.
735. VERÉB ÁRNIKA: *Szűtelenek vagytok, s minden másnál irigyebbek, istenek, és haragszotok az istennőkre.* = Apokrif, 3/30–32. p.
736. VERES ERIKA: *Csakracsók.* = Irodalmi Szemle, 4/25. p.
737. VERES ERIKA: *Palesztin szorzó.* = Irodalmi Szemle, 4/23–24. p.
738. VILLÁNYI László: *Földnek lakója.* = Új Forrás, 7/12–13. p.
739. VILLÁNYI László: *Szigetköz.* = Székelyföld, 4/5–6. p.
740. VILLÁNYI László: *Univerzumok.* = Székelyföld, 4/5. p.
741. VIOLA SZANDRA: *Búzavirágégből csillagkatáng.* = Irodalmi Jelen, 7/82. p.
742. VIOLA SZANDRA: *Hazugságtenger.* = Irodalmi Jelen, 7/84. p.
743. VIOLA SZANDRA: *Kikerekíti a pirkadatot.* = Irodalmi Jelen, 7/83. p.
744. VIOLA SZANDRA: *Kisboldogasszony.* = Irodalmi Jelen, 7/83. p.
745. VIOLA SZANDRA: *Nyers időt dagasztasz.* = Irodalmi Jelen, 7/81. p.
746. VIOLA SZANDRA: *Psyché megérkezik.* = Irodalmi Jelen, 7/82. p.
747. VIOLA SZANDRA: *Tengeri Psyché.* = Irodalmi Jelen, 7/84. p.
748. VITÉZ FERENC: *Elfogy.* = Magyar Napló, 8/8. p.
749. VÖRÖS GERGELY: *Az ismeretlen rokonról.* = Irodalmi Szemle, 4/28. p.
750. VÖRÖS GERGELY: *Misé.* = Irodalmi Szemle, 4/29. p.
751. VÖRÖS GERGELY: *A répapföldön keresztül.* = Irodalmi Szemle, 4/27. p.
752. VÖRÖS ISTVÁN: *Ezüstlakodalom.* = Magyar Napló, 7/35–36. p.
753. VÖRÖS ISTVÁN: *Fél valóság, fél semmi.* = Liget, 8/8–9. p.
754. VÖRÖS ISTVÁN: *A más baja.* = Liget, 7/6–7. p.
755. VÖRÖS ISTVÁN: *A nagy utazás.* = Székelyföld, 7/5–10. p.
756. VÖRÖS VIKTÓRIA: *Chagall szárnyai.* = Bárka, 3/23. p.
757. VÖRÖS VIKTÓRIA: *Notre-Dame.* = Bárka, 3/23–24. p.
758. VÖRÖS VIKTÓRIA: *A Saint-Victoire fohásza.* = Bárka, 3/24–25. p.
759. WIRTH IMRE: *Csak a törött.* = Székelyföld, 8/11–12. p.
760. WIRTH IMRE: *Csend volt.* = Székelyföld, 8/11. p.
761. WIRTH IMRE: *Ujjaim folytatásaként.* = Székelyföld, 8/11. p.
762. WIRTH IMRE: *Zengő asztalok árnyékában.* = Élet és Irodalom, július 2. 17. p.

Rövidpróza

763. ABAFÁY-DEÁK Csillag: *Fejpenz.* = Székelyföld, 7/21–32. p.
764. ABAFÁY-DEÁK Csillag: *Tuti biznisz.* = Tiszatáj, 7–8/7–8. p.
765. ABAFÁY-DEÁK Csillag: *Vakrandi.* = Irodalmi Jelen, 7/30–33. p.
766. ABAFÁY-DEÁK Csillag: *Véna.* = Élet és Irodalom, augusztus 19. 15. p.
767. ÁDÁM GERGŐ: *Junkies.* = Apokrif, 3/19–27. p.
768. ANDRÁS László: *Húsvéti megértés.* = Pannon Tükör, 3/48. p.
769. BALI-FARKAS Péter: *Hajnali személy.* = Apokrif, 1/24–26. p.
770. BALOGH ÁDÁM: *Só.* = Pannon Tükör, 3/51–52. p.
771. BANGHA MÓNICA: *Csillagokba írva.* = Székelyföld, 5/47–52. p.
772. BANGHA MÓNICA: *Meredith imája.* = Székelyföld, 5/53–55. p.
773. BÁNKI ÉVA: *Vibarrózsa.* = Hitel, 8/22–25. p.
774. BÁTHORI Csaba: *Örvény, éjszaka, hajnal.* = Vigília, 7/506–512. p.
775. BECSY András: *Előlről.* = Élet és Irodalom, július 9. 15. p.

776. BENE Zoltán: *Júlia*. = Kortárs, 7–8/40–47. p.
777. BENE Zoltán: *Másodállás*. = Liget, 7/19–27. p.
778. BENEDEK Szabolcs: *A kefe sörtei*. = Élet és Irodalom, július 2. 14. p.
779. BENEDEK Szabolcs: *Nászajándék*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 14. p.
780. BENEDEK Szabolcs: *A nő, aki látta a Doorst*. = Élet és Irodalom, július 30. 14. p.
781. BENKŐ Imola Orsolya: *Aszály*. = Magyar Napló, 8/14–16. p.
782. BOGNÁR Péter: *Hajózni kell, élni nem kell*. Kriminális román. = Apokrif, 1/11–20. p.
783. BORBÉLY László: *Albert Camus sziklája*. = Lyukasóra, 6/57. p.
784. BORCSA Imola: *Születésnap*. = Irodalmi Szemle, 3/87–91. p.
785. BOZSIK Péter: *Ádám és Sztálin*. = Élet és Irodalom, július 16. 15. p.
786. BÖRÖCZKY Csaba: *Három megálló*. Mitológia [prózaciklus]. = Új Forrás, 7/67–68. p.
787. BÖRÖCZKY Csaba: *Jazz*. Mitológia [prózaciklus]. = Új Forrás, 7/70–72. p.
788. BÖRÖCZKY Csaba: *P54*. Mitológia [prózaciklus]. = Új Forrás, 7/68–70. p.
789. BÖRÖCZKY Csaba: *Sonka nem volt*. Mitológia [prózaciklus]. = Új Forrás, 7/72–73. p.
790. BURNS Katalin: *Esőcsinálás*. = Magyar Napló, 8/24–25. p.
791. CSATA Orsolya: *A kutya*. = Székelyföld, 5/56–60. p.
792. CSIKÓS Attila: *Béla*. = Székelyföld, 5/15–28. p.
793. [DARVASI László] Szív Ernő: *Hacsek és Sajó Ukrajnában*. = Élet és Irodalom, augusztus 6. 14. p.
794. [DARVASI László] Szív Ernő: *Nyeremény*. = Tiszatáj, 7–8/208. p.
795. [DARVASI László] Szív Ernő: *Szőke*. = Élet és Irodalom, július 9. 14. p.
796. DEBRECENI Balázs: *Akhilleusz és a teknősbéka*. = Irodalmi Jelen, 8/27–30. p.
797. DOBOSI Bea: *Kültéri egység*. = Liget, 8/10–15. p.
798. DÖME Barbara: *Emlécsipkék*. = Országút, július 2. 30–31. p.
799. DÖME Barbara: *Sanyi mukbangol*. = Irodalmi Jelen, 8/10–14. p.
800. ECSÉDI Orsolya: *Világutazó*. [Mese]. = Bárka, 2/71–72. p.
801. ESZTERGÁLYOS Károly: *Meglepi*. = Élet és Irodalom, július 23. 16. p.
802. FECSKE Csaba: *Mama*. = Magyar Napló, 8/18–22. p.
803. FEHÉR Csenge: *A fekete ember fejszéről*. = Pannon Tükör, 3/20. p.
804. FEHÉR Csenge: *A latrok könyvéből*. = Pannon Tükör, 3/20–21. p.
805. FERDINANDY György: *Leltár*. = Mozgó Világ, 7–8/79–81. p.
806. FERDINANDY György: *A párizsi papa*. = Székelyföld, 4/28–30. p.
807. GÁSPÁR Sára: *Repülők délre*. = Apokrif, 1/48–50. p.
808. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *Szindbád utolsó utáni utazása*. = Élet és Irodalom, július 30. 16. p.
809. GERBER Erika: *A mama kedvéért*. = Liget, 7/93–96. p.
810. GLEB Anita: *Anna*. = Irodalmi Jelen, 7/42–44. p.
811. GRECSÓ Krisztián: *Az à la carte-valóság*. = Székelyföld, 6/5–16. p.
812. GRECSÓ Krisztián: *Valami népi*. = Alföld, 7/10–16. p.
813. GYURKOVICS Tibor: *Töröcsik a trónszéken*. = Lyukasóra, 3–4/64. p.
814. HÁY János: *A hőerőmű*. = Élet és Irodalom, július 30. 15. p.
815. HEGEDŰS Imre János: *Szindbád fia*. = Magyar Napló, 7/21–24. p.
816. ISTÓK Anna: *A Máté-effektus*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 16. p.
817. IZSÁK Anikó-Borbála: *Sobavolt jelenek*. = Székelyföld, 8/21–26. p.
818. JAKUBOVITS Anna: *Csak ne sürgess*. = Élet és Irodalom, július 2. 16. p.
819. JÁSZBERÉNYI József: *Időburok*. = Hitel, 8/38. p.
820. JÁSZBERÉNYI József: *Margit története*. = Hitel, 8/36–37. p.
821. JÁSZBERÉNYI József: *Padre nostro che sei nei cieli, sia santificato il tuo nome...* = Hitel, 8/35–36. p.
822. JENEI László: *Felzabadítottak*. = Jelenkor, 7–8/745–756. p.
823. JENEI László: *A kutya utolsó neve*. = Bárka, 2/42–49. p.
824. JUHÁSZ Kristóf: *A göcseji válóbéka*. = Pannon Tükör, 3/104–106. p.
825. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Az anyám szoknyája*. = Hitel, 7/23–24. p.
826. JUHÁSZ Zsuzsanna: *Juli néni*. = Hitel, 7/21–23. p.
827. KÁLI István: *Emléktúra*. = Székelyföld, 7/41–51. p.

828. KÁLI István: *Selma*. = Székelyföld, 4/12–27. p.
829. KÁNTOR Zsolt: *Visszatérés a tövölt múltba*. Utánam jött, aki előttem ment. = Irodalmi Jelen, 8/38–40. p.
830. KAPITÁNY Máté: *Tizenegyes*. = Liget, 8/26–39. p.
831. KÁVAI Katalin: *Hülsen elbogyás*. = Élet és Irodalom, július 16. 15. p.
832. KOCIS Csaba: *A sólyom egy életre választ párt magának*. = Várad, 7/12–13., 14–15. p.
833. KONCZ Veronika: *Gyönyörű búvóbelyem*. = Országút, július 2. 39. p.
834. KONTRA Ferenc: *A leandervirág illata*. = Bárka, 3/28–30. p.
835. KONTRA Ferenc: *A préda megfigyelése*. = Magyar Napló, 7/6–11. p.
836. KÖTTER Tamás: *Katonák voltak*. = Székelyföld, 5/37–46. p.
837. KÖVÉR Péter: *A fegyverkovács halála*. = Irodalmi Jelen, 7/54–58. p.
838. KÖVES Gábor: *Off the record*. = Élet és Irodalom, július 9. 16. p.
839. KUKORELLY Endre: *Ó, alt, öreg, ős, régies*. = Irodalmi Jelen, 8/4–6. p.
840. KUN Árpád: *Két hang a sötét hálószobában*. = Élet és Irodalom, augusztus 13. 15. p.
841. KÜRTI László: *Fantomvölzöl*. = Élet és Irodalom, július 30. 15. p.
842. LAJTOS Nóra: *A porcelánbattyú*. = Irodalmi Jelen, 7/36–40. p.
843. LAKATOS-FLEISZ Katalin: *Szomjúság*. = Székelyföld, 5/68–70. p.
844. LAKATOS-RAMIREZ Szandokán: *Tűszó és Sándor fia vagyok én*. = Irodalmi Szemle, 5/35–42. p.
845. LÁSZLÓ Zsolt: *Ferdén görbület*. = Hitel, 7/27–28. p.
846. LÁSZLÓ Zsolt: *Nagy Éles*. = Hitel, 7/29. p.
847. LÉGRÁDI Gergely: *Matekóra*. = Élet és Irodalom, augusztus 6. 15. p.
848. LITTNER Zsolt: *A pigmenthiányos lány*. = Apokrif, 3/36–42. p.
849. LITTNER Zsolt: *A sárga bortétek*. = Apokrif, 1/40–44. p.
850. MAGYAR Csaba: *Családok*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 16. p.
851. MAGYAR László András: *Nyugalom*. = Élet és Irodalom, július 2. 16. p.
852. MAKÓ Ágnes: *Dupla forgás*. = Pannon Tükör, 3/24–25. p.
853. MAKÓ Ágnes: *Leleplezés*. = Pannon Tükör, 3/25–26. p.
854. MASSZI Bálint: *A barlang*. = Apokrif, 2/37–43. p.
855. MATUSZKA Máté: *Ködbürok*. = Liget, 7/97–116. p.
856. MÁTYÁS Győző: *Az átlomlók legendája*. = Élet és Irodalom, augusztus 6. 16. p.
857. MÁTYÁS Győző: *Két kellemes nap*. = Pannon Tükör, 3/35–39. p.
858. MÁTYÁS Győző: *Egy régi film forgatásán*. = Irodalmi Szemle, 2/5–12. p.
859. MÁTYÁS Győző: *Választások*. = Új Forrás, 7/54–62. p.
860. MEDGYESI Emese: *Provanszál debüt*. = Székelyföld, 3/21–30. p.
861. MÉNES Attila: *(Általános pirula)*. [Harmsziáda]. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 15. p.
862. MÉNES Attila: *(Hogyan tüntessük el az árulkodó nyomokat)*. [Harmsziáda]. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 15. p.
863. MÉNES Attila: *(A nyugalmazott filozófia-professzor öngyújtója)*. [Harmsziáda]. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 15. p.
864. MÉNES Attila: *(Óvj meg a további hercehurcától)*. [Harmsziáda]. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 15. p.
865. MÉNES Attila: *(Egy problémával kevesebb)*. [Harmsziáda]. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 15. p.
866. MIKLÓSI SZABÓ István: *Az oroszlán és a majom*. = Székelyföld, 8/34–43. p.
867. MILANOVICH Domi: *A leszbikus Dave Bowman*. = Élet és Irodalom, augusztus 6. 16. p.
868. MOHAI V. Lajos: *Aki él, látja ezt*. = Irodalmi Szemle, 3/81–83. p.
869. MOLNÁR Erzsébet: *Dinnyék*. = Élet és Irodalom, augusztus 13. 8. p.
870. MOLNÁR Erzsébet: *Galambok*. = Élet és Irodalom, július 2. 10. p.
871. MOLNÁR Erzsébet: *Küszöbön a mesés gazdagság*. = Élet és Irodalom, július 16. 12. p.
872. MOLNÁR Erzsébet: *Varratok*. = Élet és Irodalom, augusztus 27. 6. p.
873. MOLNÁR Erzsébet: *Vörös lidérc*. = Élet és Irodalom, július 30. 6. p.
874. MOLNÁR Imre: *Afrikai kaland*. = Bárka, 3/52–54. p.
875. MOLNÁR Imre: *Szeretet*. = Bárka, 3/51–52. p.
876. MOLNÁR Krisztina Rita: *Világtó ablakok, papírpaletták*. = Pannon Tükör, 3/46–47. p.
877. MOLNÁR Lajos: *Évike férje*. = Élet és Irodalom, július 9. 16. p.
878. MOLNÁR T. Eszter: *Legő*. = Élet és Irodalom, július 23. 15. p.

879. MURÁNYI Sándor Olivér: *Donauquelle*. = Élet és Irodalom, július 2. 15. p.
880. MURÁNYI Sándor Olivér: *Rókafogta róka-mentő*. = Irodalmi Szemle, 3/84–85. p.
881. NÁDASI Krisztina: *Minden rendben?* = Székelyföld, 5/75–78. p.
882. NÁDASI Krisztina: *A vitorlás mintájú hajkefe*. = Magyar Napló, 7/28–29. p.
883. NAGY Balázs: *Voronyezs*. = Új Forrás, 7/74–80. p.
884. NAGY Dániel: *Én így szoktam*. = Székelyföld, 3/48–49. p.
885. NAGY Dániel: *Szarajevó*. = Székelyföld, 3/49–50. p.
886. NAGY Gerzson: *Séta*. = Élet és Irodalom, július 23. 15. p.
887. NAGY Hajnal Csilla: *Április*. Nyelved helyén a szavak. = Irodalmi Szemle, 5/93–95. p.
888. NAGY Hajnal Csilla: *December*. Nyelved helyén a szavak. = Irodalmi Szemle, 1/17–18. p.
889. NAGY Hajnal Csilla: *Február*. Nyelved helyén a szavak. = Irodalmi Szemle, 3/14–16. p.
890. NAGY Hajnal Csilla: *Január*. Nyelved helyén a szavak. = Irodalmi Szemle, 2/14–16. p.
891. NAGY Hajnal Csilla: *Március*. Nyelved helyén a szavak. = Irodalmi Szemle, 4/8–9. p.
892. NAGY Koppány Zsolt: *A mehetnékö*. = Székelyföld, 4/63–64. p.
893. NAGY Lajos: *Gyerekek*. = Jelenkor, 7–8/791–801. p.
894. NAGY Lea: *Szamárfül*. = Élet és Irodalom, augusztus 13. 16. p.
895. NAGY Zopán: *Átjárások / Képfoszlányok...* = Irodalmi Jelen, 8/43–45. p.
896. NAGYATÁDI HORVÁTH Tamás: *Képmérgezés*. = Hítel, 7/32–35. p.
897. NYERGES Gábor Ádám: *A Schmiegel-skála*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 15. p.
898. OBERCZIÁN Géza: *Lepkék*. = Országút, július 30. 26–27. p.
899. OBORNY Beáta: *Pormacska*. = Új Forrás, 7/84–85. p.
900. OLÁH Péter: *négyzetméternyi béls*. = Bárka, 3/37–38. p.
901. OLÁH Péter: *Plüss*. = Székelyföld, 5/73–74. p.
902. OLÁH Péter: *törékeny*. = Bárka, 3/38–39. p.
903. OLÁH Péter: *A zöld színű delután*. = Székelyföld, 5/71–72. p.
904. OSGYÁN Edina: *Rókalepke*. = Élet és Irodalom, augusztus 6. 15. p.
905. PALLAG Zoltán: *Hogy körbevegyen az űr*. = Élet és Irodalom, augusztus 13. 16. p.
906. PANAJOTU Markosz: *Párizs – Madrid*. = Élet és Irodalom, július 16. 16. p.
907. PATAK Márta: *Jó mélyre, jó mélyen*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 16. p.
908. PATAK Márta: *Svájcisapka, reverenda*. = Székelyföld, 4/47–52. p.
909. PELESZ Alexandra: *Tollak*. = Pannon Tükör, 3/53. p.
910. PÉNTEK Gábor: *Ezüstszej*. = Irodalmi Jelen, 7/4–13. p.
911. PETŐCZ András: *Anyá alszik*. = Élet és Irodalom, július 2. 15. p.
912. PETRIK Iván: *Állat állat*. = Liget, 7/30–67. p.
913. PIROS Vera: *Tisztaszoba*. = Élet és Irodalom, július 30. 16. p.
914. PLONICZKY Tamás: *Banzáj*. = Irodalmi Szemle, 2/53–66. p.
915. ROSS Károly: *Az elveszített betűk*. = Mozgó Világ, 7–8/75–78. p.
916. SEBESTYÉN Mihály: *A durazzói bajszál*. = Székelyföld, 7/60–65. p.
917. SELYEM Zsuzsa: *Madarak voltunk*. = Élet és Irodalom, július 16. 14. p.
918. SELYEM Zsuzsa: *Nem tudnak elaludni a gyerekek*. = Élet és Irodalom, augusztus 13. 14. p.
919. SOLTÉSZ Béla: *Savgerinc*. = Apokrif, 2/20–27. p.
920. SOMLÓ Ágnes: *A történetről*. = Várad, 7/14. p.
921. SOMOGYI Tibor: *Egy gondolat*. = Új Forrás, 7/81–83. p.
922. SOMOGYI Tibor: *Az Irodalomkocsmá*. = Irodalmi Jelen, 8/32–36. p.
923. SZAKÁCS Réka: *Masango Afrikába repül*. = Székelyföld, 8/13–20. p.
924. SZAKONYI Károly: *Örök maraton*. = Lyukasóra, 6/1. p.
925. SZANISZLÓ Judit: *Hazugság nincs*. = Élet és Irodalom, július 23. 14. p.
926. SZANISZLÓ Judit: *Nevezzzük beszélgetésnek*. = Élet és Irodalom, augusztus 19. 14. p.
927. SZÁNTÓ T. Gábor: *Dávid és Jonatban*. = Jelenkor, 7–8/764–773. p.
928. SZÁRAZ Pál: *Szárdá*. = Székelyföld, 3/51–53. p.
929. SZÁRAZ Pál: *Táncoló füzetek*. = Székelyföld, 3/53–55. p.
930. SZATHMÁRI István: *A bőrtön*. = Kortárs, 7–8/37–39. p.

931. SZEIFERT Natália: *Ennyi fantáziám nincs.* = Pannon Tükör, 3/49–50. p.
932. SZEIFERT Natália: *Mintba lenne valaki a tetőn* = Élet és Irodalom, augusztus 13.
933. SZEKRÉNYES Miklós: *Carcinogenic.* = Élet és Irodalom, augusztus 27. 15. p.
934. SZÉLESÍ Sándor: *Gyerekek a kútnál.* = Magyar Napló, 8/9–12. p.
935. SZENTE Anita: *D020188.* = Irodalmi Jelen, 7/52–53. p.
936. SZENTE Anita: *Az év madara a tengelic.* = Irodalmi Jelen, 7/51–52. p.
937. SZENTE Anita: *Kiválasztott.* = Irodalmi Jelen, 7/50–51. p.
938. SZIL Ágnes: *Biztosan ki akar lépni?* = Székelyföld, 7/11–13. p.
939. SZIL Ágnes: *Életárs* = Székelyföld, 7/17–20. p.
940. SZIL Ágnes: *Az Isten háta mögött.* = Pannon Tükör, 3/29–30. p.
941. SZIL Ágnes: *Koszorú.* = Székelyföld, 7/13–17. p.
942. SZILÁGYI Júlia: *Szárazvölgy.* = Élet és Irodalom, július 30. 16. p.
943. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *A futár.* = Tiszatáj, 7–8/25–27. p.
944. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *A lakat.* = Hítel, 7/49–51. p.
945. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Megint a cipő.* = Székelyföld, 8/44–48. p.
946. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *A műtét.* = Székelyföld, 8/49–53. p.
947. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Nyárutó.* = Pannon Tükör, 3/32–34. p.
948. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Rabosítás.* = Magyar Napló, 8/30–31. p.
949. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Vállvetve.* = Székelyföld, 8/53–56. p.
950. SZILÁGYI-NAGY Ildikó: *Veronika kendője.* = Új Forrás, 7/63–66. p.
951. SZILÁGYI Zsófia Emma: *Marco Salvatore.* = Tiszatáj, 7–8/12–14. p.
952. SZTÁSKÓ Richard: *Feltámadás.* = Várad, 6/22–23. p.
953. SZTÁSKÓ Richárd: *Rendes, tiszta hely.* = Székelyföld, 6/50–55. p.
954. TOLVAJ Zoltán: *Ausländer in Berlin.* = Alföld, 7/33–40. p.
955. TÓTH Anikó, N.: *S-térkép, repedésekkel.* = Irodalmi Szemle, 2/36–42. p.
956. TÓTH Gábor Ákos: *Utazásom Eötvössel.* = Élet és Irodalom, július 16. 16. p.
957. TÓTH Mária: *Szerelmes kezek.* = Székelyföld, 4/53–62. p.
958. TÓTH Vivien: *Verem.* = Élet és Irodalom, augusztus 19. 16. p.
959. TÓTH Benedek: *Turritopsis dohrnii.* = Tiszatáj, 7–8/9–11. p.
960. TSÚSZÓ Sándor: *A fanyarok kimenetele – azaz kép a jövőből.* = Irodalmi Szemle, 5/73–82. p.
961. TSÚSZÓ Sándor: *Ktnai.* = Irodalmi Szemle, 5/63–69. p.
962. TSÚSZÓ Sándorné: *Tsúszó Sándor borotválkozási szokásai.* = Irodalmi Szemle, 5/30. p.
963. UGHY Szabina: *Egy évszak.* = Alföld, 7/41–45. p.
964. VÁLAS PÉTER: *Rejtések.* = Korunk, 4/98–100. p.
965. VÁRALLYAY Gyula: *Skorpió.* = Korunk, 4/69–73. p.
966. VÖRÖS Anna: *Menni, menni, menni.* = Élet és Irodalom, július 9. 15. p.
967. W[ODIANER].-NEMESSURI Zoltán: *Rekviem.* = Életünk, 7/13–28. p.
968. ZOLTAY Lívია: *Férfiléptek.* = Várad, 5/20–21. p.
969. ZSIDÓ Ferenc: *Határeset.* = Kortárs, 7–8/6–13. p.

Hosszú próza

970. BABITS Tünde: *Halmazat.* (részlet a Bánat utca című regényből). = Irodalmi Jelen, 7/17–20. p.
971. BÁNKI Éva: *Telihold Velencében.* [Regényrészlet]. = Lyukasóra, 2/19–20. p.
972. BERTA Ádám: *Gereblyahajtás.* [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 7–8/68–74. p.
973. DARVASI László: *Don-kanyar.* Részlet a Halhatatlanok címmel készülő regényből. = Bárka, 2/25–34. p.
974. HÁY János: *Mamikám.* [Regényrészlet]. = Bárka, 3/12–19. p.
975. KELECSÉNYI László: *Bűnangyal.* regényrészlet. = Irodalmi Jelen, 8/16–22. p.
976. LÁNGH Júlia: *Hamuba sült manióka.* Afrikai olvasókönyv. [Regényrészlet]. = Mozgó Világ, 7–8/96–106. p.
977. MÉSZÁROS András: *Kételkedők breváriuma.* (Részlet). = Irodalmi Szemle, 1/10–15. p.
978. ORAVECZ Imre: *Alkonynapló.* (részletek). = Apokrif, 3/44–49. p.
979. ORAVECZ Imre: *Alkonynapló.* [Részletek]. = Székelyföld, 3/15–20. p.
980. PÉNTÉK Orsolya: *Irem.* [Regényrészlet]. = Bárka, 2/11–13. p.

981. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *A szirakuzai.* (regényrészlet). = Új Forrás, 7/15–19. p.
982. TARCSAY Zoltán: *A befejezetlen.* (részletek). = Apokrif, 2/11. p.
983. VISKY András: *Nem bős, máttól nem.* [Regényrészlet]. = Vigilia, 7/515–519. p.

Közönség előtti előadásra szánt művek

984. EGRESSY Zoltán: *Gesztyenyeszív.* [Filmforgatókönyv]. = Mozgó Világ, 7–8/55–67. p.
985. GARACZI László: *Végre egy kis csönd.* [Dráma]. = Alföld, 7/23–32. p.
986. KATÓ Zoltán: *Életrajzírók.* = Magyar Napló, 7/45–47. p.
987. KELECSÉNYI László: *Mesterfogás.* (egyfelvonásos játékok). [Dráma]. = Kortárs, 7–8/55–64. p.
988. MÁRTON László: *Nibelungok.* Harmadik felvonás. [Dráma]. = Bárka, 3/95–108. p.
989. MÁRTON László: *Nibelungok.* Második felvonás. [Dráma]. = Bárka, 2/97–104. p.
990. NAGY Hajnal Csilla: *Harmadnap.* Kamaradarab. = Irodalmi Szemle, 4/30–48. p.
991. PÉTERVÁRI Zsolt: *Öncsalás.* (tragédia két felvonásban). = Kortárs, 7–8/75–126. p.
992. ZALÁN Tibor: *Szinopszisek.* (Play Neil Simon). = Tiszatáj, 7–8/48–94. p.
994. DEBRECZENI György: *Holdfény.* Kollázs Thomas Bernhard verseiből. = Székelyföld, 3/64. p.
995. DEBRECZENI György: *Nem hallja senki.* Kollázs Thomas Bernhard verseiből. = Székelyföld, 3/62. p.
996. JANÁKY Marianna: *Égesse annak a kezét, aki kézbe vesz.* Könyvinterjú Bene Zoltán Isten, ítélet című kötetével. = Irodalmi Jelen, 8/59–74. p.
997. JANÁKY Marianna: *Hogyan változott meg a világ.* Könyvinterjú Szálinger Balázs Al-dunai álom című kötetével. = Irodalmi Jelen, 8/74–80. p.
998. JANÁKY Marianna: *Nincs különbség.* Könyvinterjú Böszörményi Zoltán a szerelem illata című verseskötetével. = Irodalmi Jelen, 8/55–59. p.

Kevert műfajok

999. FÁBIÁN Judit: *A szökevény.* [Prózavers]. = Várad, 7/16. p.
1000. KUKORELLY Endre: *Ó, alt, öreg, ősz, régies.* [Prózavers]. = Bárka, 2/3–5. p.
1001. SZABÓ T. Anna: *Testkép.* Szöcs Éva Andrea munkáira. [Esszévers]. = Bárka, 2/84–86. p.

Irodalmi képregény

1002. CSERKUTI Dávid – NAGY Marci – KISS Judit: *Pornó.* = Szépirodalmi Figyelő, 4/66–71. p.

(Összeállította: ZAHARI ISTVÁN)

Átmeneti műfajok

993. DEBRECZENI György: *Deszkára terítették.* Kollázs Thomas Bernhard verseiből. = Székelyföld, 3/63–64. p.

SZÁMUNK SZERZŐI

BIRÓ ANNAMÁRIA (1980) irodalomtörténész, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatója

CODĂU ANNAMÁRIA (1993) irodalomkritikus, a Látó szerkesztője

CsÁSZÁR IRMA TÍMEA (1997) kritikus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorandája

DRĂGAN MIREL (1979) építészmérnök, szabadidejében képregényeket alkot.

VICTOR DRUJINIU (1981) képregényalkotó

KOVÁCS DOMINIK ÉS KOVÁCS VIKTOR (1996) írók, drámaírók, társalkotók, az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktoranduszai

KOVÁCS EDWARD (1995) a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója, a Szkholion folyóirat szépirodalmi rovatának szerkesztője

FLORINEL-IONEL OPRESCU (1977) irodalomtörténész, a Bécsi Egyetem oktatója

GORDANA-NICOLETA PEICI (1993) középiskolai tanár, irodalomtörténész

SZIRMAI PANNI (1988) író, kritikus

SZÜCS ANNA EMÍLIA (1999) író, szerkesztő

TÓTH KÁROLY (1994) az Eötvös Loránd Tudományegyetem doktorandusza

ZSOLNAI GYÖRGY (1986) kritikus, kommunikációs szakértő, a Szépirodalmi Figyelő főmunkatársa

Velence

Az Etyek-Budai borvidék
játékos kincse

rozé cuvée

zöld veltelini

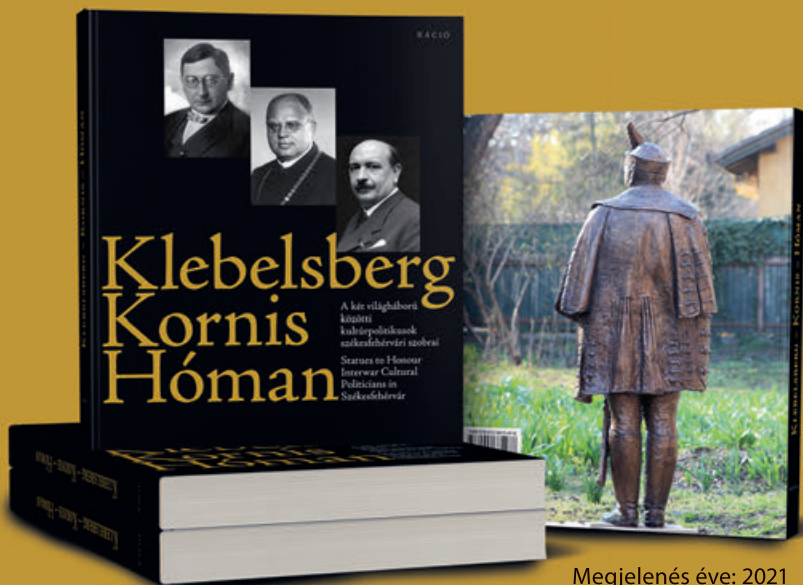
vörös cuvée

rajnai rizling-
chardonnay

cserszegi
fűszeres

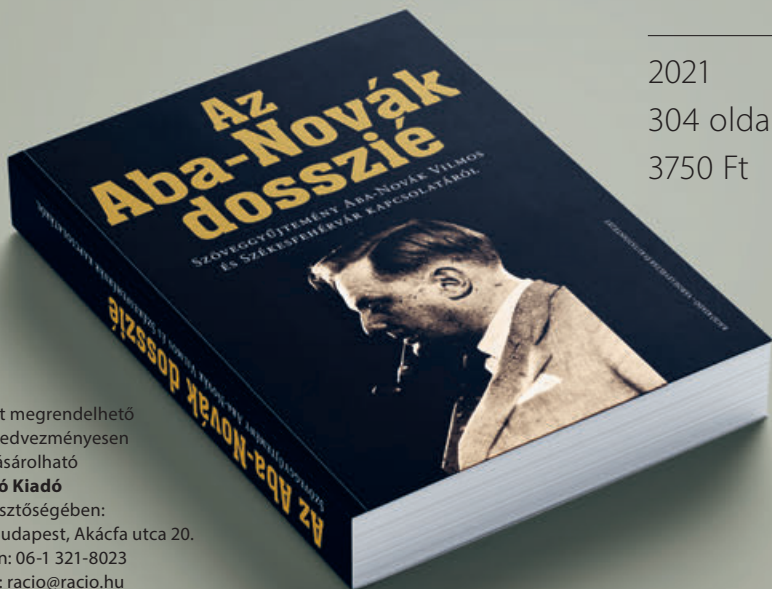

Megjelenés éve: 2021
148 oldal, 4500 Ft

[...] A mai kultúrpeszimizmus, valamint az egyre erősödő európai szintű identitásküzdelmek és kultúrharc közepette akartunk emléket állítani a 20. század három kimagasló jelentőségű politikai és tudományos életművével rendelkező kultúrpolitikusanak, Klebelsberg Kunónak, Kornis Gyulának és Hóman Bálintnak a nemzet történelmi fővárosában, Székesfehérvárott. Bár kései utódokként mind a személyes felkészültségünk és a tehetségünk, mind a munkánk támogatottsága elmarad a nagy elődökétől, mi is erősen hiszünk az élet magasabb értelmében, a kultúra értékeiben és eszményeiben, az alkotás erejében. Ezért három köztéri alkotás elkészítésére kértük fel Pető Hunor képzőművészt, s mindhármat Székesfehérvár szimbolikus terén szerettük volna felállítani. Klebelsberg Kuno egykor fehérvári ciszter diák volt, utóda, Hóman Bálint a koronázó város országgyűlési képviselőjeként dolgozott, s Kornis is sok szállal kötődött a városhoz. Klebelsberg szobrát 2013-ban, Kornisét pedig 2014-ben adtuk át. Hóman Bálint személye viszont komoly, még a nemzetközi nagypolitikát is megérintő viták kereszttüzebe került, ezért az őt megörökítő alkotás székesfehérvári felállítása elmaradt. [...]

Részlet L. Simon László előszavából

Az L. Simon László szerkesztette, gazdagon illusztrált kötetben a szerkesztő esszén túl Klebelsberg Kuno 1924-es írása, Kövér Lászlónak, az Országgyűlés elnökének Kornist méltató beszéde, valamint Ujváry Gábor történésznek Hóman életútját és munkásságát értékelő esszéje olvasható. Közéteesszük továbbá L. Simon Lászlónak és Pető Hunor Munkácsy-díjas képzőművésznek a Hóman-szoborról és napjaink köztéri szobrászatáról szóló beszélgetését.

2021
304 oldal
3750 Ft

A kötet megrendelhető
vagy kedvezményesen
megvásárolható
a **Ráció Kiadó**
szerkesztőségében:
1072 Budapest, Akácfa utca 20.
Telefon: 06-1 321-8023
e-mail: racio@racio.hu
www.racio.hu

A jelen kötetben, amely egyben a művészettörténet-oktatásban is felhasználható szöveggyűjtemény, Aba-Novák Vilmos és Székesfehérvár kapcsolatát mutatja be a szerkesztő, L. Simon László. Mindezt a *Magyar–francia történelmi kapcsolatok* című pannó elhelyezésével kapcsolatos vita részletes feltárásán keresztül teszi meg, hiszen ebből a polémiából éppen az derül ki, hogy egyesek miként akarták – esztétikai ürüggyel, valamint kiállításrendezési és múzeumszervezési indokokra hivatkozva – a közönség előtt elzárni ezt a különleges képegyüttest. Míg mások a pannó eredeti kiállítási helyének megőrzésén és megnyitásán munkálkodtak, vállalva a liberális sajtó és értelmiség egy részének kirekesztő megbélyegzéseit. Mindezt jól feltárja és dokumentálja a kötet.

Cser-Palkovics András

Magyarországon pártpolitikainak tűnő értékrendi törésvonalak mentén gyökeresen eltérően válaszoltunk meg evidensnek tűnő kérdéseket: mit kell tenni „a barbár zseni” a *Magyar–francia történelmi kapcsolatok* című pannójával annak szakszerű restaurálása után? Ki kell-e állítani avagy nem abban az épületben, amelyet gyakorlatilag erre a célra építettek az elődeink? Állandóan láthatóvá kell-e tenni, vagy csak alkalmanként, évente egyszer egy rövid időre? Egyáltalán értékes műről van-e szó, vagy inkább egy közepszerű, kissé propagandisztikus alkotásról? S az esztétikain kívül még milyen más szempontokat kell érvényesíteni a mű sorsáról való döntés során?

L. Simon László

Magazin a Velencei-tóról!

TARTALOM

18 **18**

7 **7**

24 **24**

36 **36**

10 **10**

13 **13**

18 **TARTALOM**

18 **BEVEZETŐ**

19 **2021. tél**

20 **Berecz Zsombor olimpikon – tervek az álmodon túl**

21 **Móra Balazs, a Konyhafőnök gyereke: Cárudonyhat gourmet világába**

22 **Az úrvénő medve otthona: Csenedes parkcsomók, illatos kőpart emlékek**

23 **Wladimir Borisszovics grófnővel**

24 **Grill a Velencei-tónál**

25 **Grill a Velencei-tónál**

26 **Grill a Velencei-tónál**

27 **Grill a Velencei-tónál**

28 **Grill a Velencei-tónál**

29 **Grill a Velencei-tónál**

30 **Grill a Velencei-tónál**

31 **Grill a Velencei-tónál**

32 **Grill a Velencei-tónál**

33 **Grill a Velencei-tónál**

34 **Grill a Velencei-tónál**

35 **Grill a Velencei-tónál**

36 **Grill a Velencei-tónál**

37 **Grill a Velencei-tónál**

38 **Grill a Velencei-tónál**

39 **Grill a Velencei-tónál**

40 **Grill a Velencei-tónál**

41 **Grill a Velencei-tónál**

42 **Grill a Velencei-tónál**

43 **Grill a Velencei-tónál**

44 **Grill a Velencei-tónál**

45 **Grill a Velencei-tónál**

46 **Grill a Velencei-tónál**

47 **Grill a Velencei-tónál**

48 **Grill a Velencei-tónál**

49 **Grill a Velencei-tónál**

50 **Grill a Velencei-tónál**

51 **Grill a Velencei-tónál**

52 **Grill a Velencei-tónál**

53 **Grill a Velencei-tónál**

54 **Grill a Velencei-tónál**

55 **Grill a Velencei-tónál**

56 **Grill a Velencei-tónál**

32 **GRILL a Velencei-tónál**

32 **GRILL a Velencei-tónál**

33 **GRILL a Velencei-tónál**

34 **GRILL a Velencei-tónál**

35 **GRILL a Velencei-tónál**

36 **GRILL a Velencei-tónál**

37 **GRILL a Velencei-tónál**

38 **GRILL a Velencei-tónál**

39 **GRILL a Velencei-tónál**

40 **GRILL a Velencei-tónál**

41 **GRILL a Velencei-tónál**

42 **GRILL a Velencei-tónál**

43 **GRILL a Velencei-tónál**

44 **GRILL a Velencei-tónál**

45 **GRILL a Velencei-tónál**

46 **GRILL a Velencei-tónál**

47 **GRILL a Velencei-tónál**

48 **GRILL a Velencei-tónál**

49 **GRILL a Velencei-tónál**

50 **GRILL a Velencei-tónál**

51 **GRILL a Velencei-tónál**

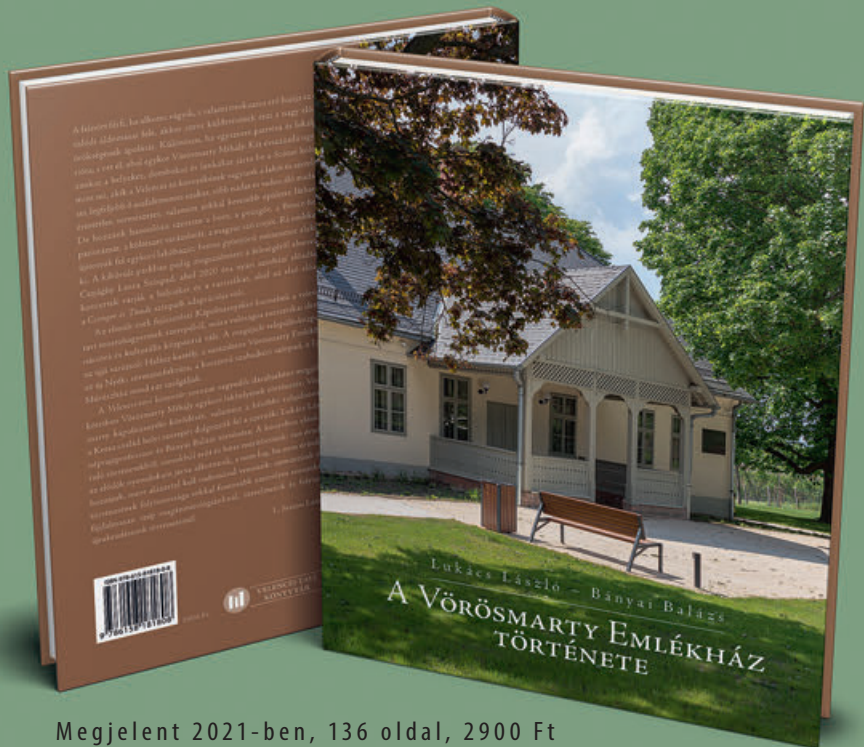
52 **GRILL a Velencei-tónál**

53 **GRILL a Velencei-tónál**

54 **GRILL a Velencei-tónál**

55 **GRILL a Velencei-tónál**

56 **GRILL a Velencei-tónál**

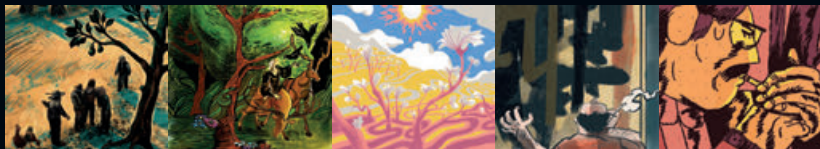

Megjelent 2021-ben, 136 oldal, 2900 Ft

Az elmúlt évek fejlesztései Kápolnásnyéket kiemelték a velencei-tavi mostohagyermek szerepéből, mára valóságos turisztikai desztinációvá és kulturális központtá vált. A megújult településközpont, az újjá varázsolt Halász-kastély, a varázslatos Vörösmarty Emlékház, az új Nyéki sörmanufaktúra, a korszerű szabadtéri színpad, a Liszt Művészház mind ezt szolgálják.

A *Velencei-tavi könyvtár* sorozat negyedik darabjaként megjelent kötetben Vörösmarty Mihály egykori lakhelyének történetét, Vörösmarty kápolnásnyéki kötődését, valamint a későbbi tulajdonosok, a Kresz család helyi szerepét dolgozzák fel a szerzők: Lukács László néprajzprofesszor és Bányai Balázs történész. A könyvben élénk táruló történetekből, sorokból erőt és hitet meríthetünk: van értelme az elődök nyomdokain járva alkornunk, s nem baj, ha nem érünk fel hozzájuk, mert alázattal kell tudomásul vennünk: nemzetünk élettörténetének folytonossága sokkal fontosabb személyes sorsunknál, fájdalmasan szép magánmitológiánknál, szerelmeink és folytonos újrakezdéseink történeteinél.

Részlet L. Simon László előszavából

Pályázati felhívás

A Szépirodalmi Figyelő Alapítvány képregényalkotói pályázatot hirdet a Szépirodalmi Figyelő folyóirat jövő évi lapszámaihoz kapcsolódóan.

Keressük azt a képregényalkotót, aki elkészítené a Szépirodalmi Figyelő 2022. évi hat lapszámának tematikus képregényeit. A folyóirat évi hat száma minden alkalommal önálló tematikával jelenik meg, melyhez – ahogyan az eddigiekben is – kapcsolódik a lap számára készített képregény.

A pályázat keretében a jelenleg már meglévő 2022-es tematikák közül kettőt adunk meg, melyek közül egyikhez forgatókönyvet, míg a másikhoz vizuális vázlatot várunk.

A nyertes pályázóval szerződést kötünk, és képregényenként bruttó 100.000 Ft díjazásban fog részesülni, tehát összességében bruttó 600.000 Ft honorárium illeti meg. A folyóirat technikai adatai: 130x200 mm; fekete-fehér. A képregény lehetséges terjedelme: 6-8 oldal. Emellett a folyóirat borítója minden esetben az adott számban megjelenő képregény egy részletének felhasználásával készül, mely egyúttal az egész szám tematikáját is megjeleníti.

A két tematika, mellyel pályázni lehet: Móricz Zsigmond, Szovjetunió

A Móricz-tematikához egy vizuális vázlatot, míg a Szovjetunió-témához egy forgatókönyvet várunk.

A pályázatok beérkezési határideje: 2021. december 15.

A pályázatokat egy rövid bemutatkozólevél kíséretében a szif.szerk@gmail.com e-mailcímrre várjuk.

ISSN 1585-3829

9 771585 382195

2 1 0 0 5

Ára: 600 Ft

